

Ф. Янзюгові

ДЫЯЛЕКТНЫ СЛОЎНІК

III

МІНОК 1960

Ф. Янкоўскі

ДЫЯЛЕКТНЫ СЛОЎНІК

II

ВЫДАВЕЦТВА АН БССР

МІНСК 1960

Рэдактар

кандыдат філалагічных навук М. Р. Суднік

О, колькі яшчэ не адкрыта
Адценняў у ёй і блакіту,
Патрэбных народу, паэтам
Каштоўнай руды, самацветаў!

Максім Танк

Ф. Янкоўскі

ДЫЯЛЕКТНЫ СЛОЎНІК

II

ВЫДАВЕЦТВА АН БССР

МІНСК 1960

УВОДЗІНЫ

У 1959 г. выйшаў з друку складзены мною «Дыялектны слоўнік» (Выдавецтва Акадэміі навук БССР, Мінск, 1959, стар. 230). Станоўчая ацэнка «Дыялектнага слоўніка» ў перыядычным друку¹ садзейнічала выданню гэтага выпуску, які будзе лічыцца другім выпускам.

Сюды ўвайшла частка лексічнага матэрыялу, сабранага за пасляваенныя гады галоўным чынам на Глушчыне²—у вёсках Глускага раёна Магілёўскай вобласці.

У апошні час прыкметна ажывілася збіранне беларускай дыялектнай лексікі. Побач з навуковымі супрацоўнікамі Інстытута мовазнаў-

¹ Д. Б у г а ё ў, А. Б а х а н ь к о ў. Харакство народнага слова («Літаратура і мастацтва» ад 15 ліпеня 1959 г.); А. К л а ч к о. Скарбы народнай творчасці («Звязда» ад 26 ліпеня 1959 г.); М. М а л о ч к а. Дыялектны слоўнік («Беларусь», 1959, № 9); М. Б а з а р э в і ч. Невычэрпныя скарбы народныя («Маладосць», 1959, № 12).

² Значная частка слоў з паметкаю «Глуск» запісана ў Глуску, але не ад урадженцаў гэтага гарадскога пасёлка.

ства імя Якуба Коласа Акадэміі навук БССР і педагогічных інстытутаў рэспублікі старанна і настойліва працуюць студэнты Мінскага, Магілёўскага і іншых педагогічных інстытутаў¹. У сувязі з гэтым хочацца звярнуць увагу на некаторыя бакі збіральніцкай дзейнасці і працы.

1. Гэта, перш за ўсё,—увага блізказначным словам, так званым сінонімам, таму невычэрпнаму багаццю, без збірання, авалодання і выкарыстання якога не можа паспяхова развівацца наша літаратурная мова.

Не паддаючыся спакусе разважаць пра сінаніміку, пра характар сінонімаў і іх класіфікацыю, маю намер паказаць багацце сінанімікі ў жывой народна-дыялектнай мове на канкрэтных прыкладах, выкарыстоўваючы свае ўласныя назіранні толькі з адной вёскі — Клетнае Глускага раёна.

Да слова **злавіць** (вудачкаю рыбу) я занатаваў цэлае гняздо (карыстаючыся лексікаю вывучанага дыялекту—«цэлае кòдло») блізказначных слоў, або сінонімаў. Вось яны:

¹ Я знаёміўся з вынікамі працы некаторых студэнтаў Мінскага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага. Толькі за адзін 1959 г. студэнт V курса гістарычна-філалагічнага факультэта Станіслаў Зубрыцкі сабраў у Бягомлі і яго ваколіцах каля 1000 слоў і палавіну іх растлумачыў; студэнт IV курса Віктар Бекіш сабраў і растлумачыў каля 400 слоў. Цікавую картатэку маюць студэнты Георг Варава, Мікалай Гуліцкі, Мікалай Кулеўскі. Багаты і каштоўны матэрыял сабраў у вёсках Парыцкага раёна выпускнік Мінскага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага Сяргей Прач.

злавіць¹: два самкі *злавілі*;

улавіць: Сынклѣцін (сын) *улавіў* акуня мо на цѣлае кіло;

вывудзіць: За рáніцу нічога ні *вывудзіў*, а ўдзень даёнку плóтак;

выкінуць: *вўкінуў* плóтачку; *наўкідваў* (плотак, акунёў) гладышку;

выцягнуць: На яме Радкёвічаў (сын) *выцяг* язя;

выдубіць: Такі акўнь, што чуць *выдубіў*;

высцэбнуць: *вўсцьабнуў* п[е]чкўрыка;

выхапіць: На такую тóняньку (вудачку) да тако́га (вялікага акуня) *выхапіў*.

Багата сiнонімаў і сiнанімічных выразаў да слова **гаварыць**. Прывяду іх без ілюстрацыі прыкладамі: *гаварыць², барабáніць, бáяць, бурчаць, бубніць, вёрзці, гаманіць, гарадзіць, гергетáць, гóмзаць, джвёнькаць, дзюдзю́каць, казáць, лапатáць, ляска́ць, малóць, мармыта́ць, плéсці, плявўзгаць, пляска́ць, пляскаць, прастарэ́каваць, раздабáрваць, рэ́заць, сéкчы, тарабáніць, тарахце́ць, часáць, чаў́пці, швёркаць, шчабятáць; абмывáць* языко́м (языка́мі), бара-

¹ Словы ў гэтай і іншых групах сiнонімаў запісаны па арфаграфічных нормах напісання.

² Прыводзячы гэту і іншыя групы сiнонімаў, я не прытрымліваюся погляду тых лінгвістаў, якія лічаць, напрыклад, што дзеясловы **ісці** і **плесціся** не з'яўляюцца сiнонімамі. Гл., напрыклад, В. Н. Ключева ў працы «Краткий словарь синонимов русского языка» (Дзяржаўнае вучэбна-педагагічнае выдавецтва Міністэрства асветы РСФСР, Масква, 1956): «... **идти** и **плестись** не синонимы, потому что **плестись**—идти с трудом; или **работать** и **корпеть** не синонимы, потому что **корпеть**—работать с усилием, не получая радости от работы» (стар. 8).

ба́ніць языко́м (языка́мі), бурча́ць пад но́с, ваду́ ў сту́пе та́йчы, закіда́ць сло́ва, звані́ць языко́м, зу́бы загаво́рваць, ля́паць языко́м, ма́лоць языко́м, пера́ліваць з пу́стога ў па́рожняе, тара́ба́ніць языко́м, ча́саць языко́м, язы́к распу́скаць.

У адным гняздзе словы:

хлусі́ць, браха́ць, выдумля́ць, ма́ніць, няпра́ўду каза́ць (гавары́ць), **плёткі плёсці́**;

збудава́ць (хату, хлеў), **адгруджа́ць, вы́ліць, зля́піць, змайстрава́ць, зрабі́ць, пабудава́ць**;

падужа́ць (перамагчы ў барука́нні), **аблажы́ць, бра́знуць, гра́кнуць, пабо́раць, павалі́ць, пля́снуць, улажы́ць, чмя́кнуць**;

кава́лачак (сала, мяса), **драбо́к** (драбі́нка, драбі́начка), **крупі́нка** (крупі́начка), **крыша́н** (крыша́но́к, крыша́но́чак), **кусоча́к**;

гу́шкаца, го́дзкаца, гутата́ца, калыха́ца, люля́ца;

ёсці́, ло́паць, ма́лоць, пе́рці, пуга́ць, се́рбаць, трубі́ць, хлёба́ць, це́рці;

Трэба сказаць, што ў некаторых вучэбных дапаможніках, надрукаваных у апошнія дзесяцігоддзі, няправільна акрэслена паняцце сіноніма: быццам бы сінонімы—гэта розныя па гучанню (гукавому складу), але аднолькавыя па значэнню словы.

Сінонімы—гэта блізкія па значэнню (блізказначныя) словы, але адрозныя па гучанню, напрыклад: *здага́длівы і ке́млівы, сме́лы і адва́жны, смў́так, журба́ і туга́, запіса́ць і занатава́ць, маладзі́ца і маладая кабе́та, ра́дзіма і бацька́ўшчына, бацька́ўшчына і родны край, ісці́ і кро́чыць*.

Ёсць і адназначныя сінонімы, гэта значыць такія, якія маюць адно значэнне. Але яны непашыраныя. Гэта, напрыклад, *сухо́ты і туберкулё́з* (другое слова—запанычанае), *вельмі і ду́жа*.

вѣцяць (ударыць), **вѣтнуць**, **агрэць**, **апера-
заць**, **аплявѣшыць**, **бѣхнуць**, **бразнуць**, **глуша-
нѣць**, **гнѣнуць**, **жѣрнуць**, **жѣхнуць**, **загрэць**, **кух-
тальнѣць**, **лузанѣць**, **лупанѣць**, **лупцанѣць**, **ма-
латнѣць**, **марсканѣць**, **паласнѣць**, **пѣльнуць**,
пацягнѣць, **пеканѣць**, **перацягнѣць**, **плѣснуць**,
прысквѣрыць, **пѣльнуць**, **прыварѣць**, **рѣзнуць**,
секанѣць, **стѣкнуць**, **сцѣбанѣць**, **сцѣбнѣць**, **таѣх-
нѣць**, **трѣснуць**, **увалѣць**, **уварѣць**, **угрэць**, **укрѣ-
іць**, **укѣнуць**, **улѣць** (дубцом, пугаю), **упѣрыць**,
урѣзаць, **цѣпнуць**, **часанѣць**, **шлѣгнѣць**, **шпуль-
нѣць**, **даць аплявѣху**, **даць грымака**, **даць дубца**,
даць кія, **даць кухталѣ**, **даць лупцѣўкі**, **даць пѣгі**,
даць рѣменя, **заѣхаць на кѣрку** (па шыі), **памѣ-
цаць рѣбры**, **перабрѣць рѣбры**, **пачаставѣць дуб-
цѣм** (кѣем, пугаю), **уляпѣць аплявѣху**, **усѣпаць**
на пѣршае чыслѣ.

2. Словаўтварэнне ў народна-дыялектнай мове і багатае і выключна цікавае (даводзіцца толькі шкадаваць, што за апошнія дзесяцігоддзі нават не зроблена спробы апісання і даследавання яго). Спыню ўвагу чытача і даследчыка на некаторых прыкладах. На Глушчыне мною запісана слова **маявѣць**. Яго значэнне—святкаваць Першамай. Коранем яго з'явілася слова **май**, словаўтваральная мадэль—вядомая і добра знаёмая: **святкавѣць** (свѣта), **бедавѣць** (бѣда), **гаравѣць** (гора), **каласавѣць** (колас), **галасавѣць** (голос). Па ўзору і тыпу прыведзеных слоў утварылася і **мај-авѣць**.

Побач з **дачка** (на матэрыяле толькі вѣскі Клетнае) ужываюцца шматлікія памяншальна-ласкальныя ці ласкальныя формы (словы): **дѣ-**

ня, донька, донячка, дочачка, дачушка, дачушачка, маё дзёткі, маё дзётачкі (аднолькава пры звароце ці да дачкі, ці да сына).

Можна набраць цэлую групу новых слоў з суфіксам **-шчык** тыпу *кіншчык, здымшчык, кааперацыйшчык*, якія паявіліся ўжо ў наш час.

Вельмі цікава і важна, вывучаючы словаўтварэнне, звярнуць увагу на тыя новаўтварэнні слоў, якія паяўляюцца ў народна-дыялектнай мове.

3. Хочацца звярнуць увагу збіральнікаў (лінгвістаў, фалькларыстаў, этнографаў) на неабходнасць занатоўвання прыказак, фразеалагізмаў і прыгаворак, звязаных з геаграфічнымі, тапанімічнымі назвамі. Іх (тыпу: *У Слуцку ўсё па-людску; Смаргонская акадэмія; Баброўня нікому няроўня; У Крупках няма круп*) вельмі багата. Частка іх падмечана і надрукавана ў дарэвалюцыйных зборніках (параўнальна больш іх у IV томе «Людз беларускага» М. Федароўскага¹).

На маё меркаванне, варта сабраць і выдаць некалькі зборнікаў такіх выслоўяў. Гэта—дзівосны матэрыял не толькі для парэміялогіі і лінгвістыкі, а таксама для этнаграфіі, гісторыі. Збіраючы выразы тыпу *Баброўня нікому няроўня*, абавязкова трэба занатоўваць і друкаваць тлумачэнні такіх выказаў, іх паходжанне і ўзнікненне. Напрыклад, тое ж *Баброўня нікому няроўня*. У Свідзельскім раёне ёсць вёска Баброўня. Там я і пачуў гэты выраз. Узнікненне яго,

¹ Michał Fiederski. Lud białoruski na Rusi litewskiej, t. IV, Warszawa, 1935.

як растлумачылі мне, звязана з тым, што вёска Баброўня мае лепшыя прыродныя ўмовы, чым суседнія вёскі, што ў Баброўні жылі (матэрыяльна) лепш, чым у суседніх вёсках. І сэнс і паходжанне, такім чынам, зразумелыя.

* * *

Як і ў выпуску 1959 г., да слоў, запісаных у Глускім раёне, часам прыводзяцца словы з розных раёнаў Беларусі (Карэліцкага, Маладзечанскага, Полацкага, Жалудоцкага і іншых). Частка такіх слоў заўважана і запісана мною (галоўным чынам у Мінскім і Маладзечанскім раёнах), другая ж частка—паведамлена калегамі, сябрамі, студэнтамі, аспірантамі.

Выказваю самую шчырую падзяку Уладзіміру Калесніку (Брэсцкі педінстытут), Леаніду Царанкову (Вучэбна-педагагічнае выдавецтва БССР), Антосю Рагойшу (Гродзенскі педінстытут), пісьменнікам Янку Брылю і Рыгору Шкрабу, Эдуарду Янкоўскаму (пас. Янкі Купалы Глускага раёна), Арцёму Баханькову, Еўдакіі Кавалёвай, Ніне Самойле, Марыі Смаршчок, Мікалаю Васілеўскаму (аспіранты Мінскага педінстытута), Сяргею Прачу (г. п. Парычы), якія паведамілі словы, уключаныя ў выпуск 1959 г. ці ў гэты выпуск, з розных мясцін Беларусі. Слоў-паралелей у выпуску 1959 г. 109, з іх падказана, гэта значыць сабрана не мною,—41; у другім выпуску 176; з іх падказана, гэта значыць сабрана не мною,—119.

Як і ў выпуску 1959 г., тут прыводзяцца прыказкі, прымаўкі, фразеалагічныя спалучэн-

ні. Пры ўключэнні іх у слоўнік я не звяртаў увагі на тое, ці з'яўляецца запісанае выслоўе вузка мясцовым або агульнанародным, і падаваў усё, што па парадку знаходзіў у сваіх палявых запісах. Сюды трапілі не толькі прыказкі, прымаўкі, фразеалагічныя спалучэнні, а і іншыя ўстойлівыя выслоўі. Так, напрыклад, падаецца: *Андрэй, не дурэй, не дзярві сарóчкі: не тЫ праў, не тЫ ткаў, не тваё работкі; Вазьмі акра́йчык, каб быў хлóпчык Мікала́йчык*. Выразы такога роду маюць у народзе трапную і дакладную назву—прыгавóрка¹.

¹ Мне здаецца, што слова прыгавóрка варта ўжываць як навуковы тэрмін: ён і агульнавядомы, і дакладны, і нешматзначны.

УМОЎНЫЯ АБАЗНАЧЭННІ І СКАРАЧЭННІ

У слоўніку выкарыстана спрощаная транскрыпцыя. Перад галоснымі *а, о, у, э* мяккасць папярэдніх зычных абазначаецца літарамі *я, ё, ю, е, г*. зн. як і *ў* арфаграфічным пісьме (*лялёе, сáнячкі*); мяккасць зычных перад зычным *і* на канцы слова абазначаецца мяккім знакам (*свѣііца, жбѣімуць, расыі, сьню, зьѣхаць, сьпісáць*); зычны *ј* абазначаецца літараю *й* толькі перад *і*, на канцы слова (*май*) і перад зычнымі (*сто́ймо*). Літараю *ô* абазначаецца «закрытае» *о*; літарамі *э̂* і *ê* абазначаецца *э (е)* «закрытае». Галосныя *ô, э̂ (ê)* ужываюцца пад націскам, і таму націск на іх не ставіцца (*абѣдали, рѣзали, навôйка*); падоўжаныя мяккія зычныя абазначаюцца падваеннем літар з мяккім знакам паміж імі (*мóльлю*)¹; літара *е* ў квадратовых дужках абазначае гук *е*, набліжаны

¹ Для карыстання слоўнікам (асабліва людзьмі, якія не маюць спецыяльнай лінгвістычнай падрыхтоўкі) транскрыпцыя, прынятая ў акадэмічных выданнях, цяжкая і не заўсёды зразумелая. Куды зручней і лягчэй чытаць: *ляцяць, сьцягваюць, сьніць, сьсяляюць, лью, сьпіць, мóльлю, наўсьцяж*; наадварот, цяжэй чытаць запісанае так: *л'ац'ац', с'ц'агвайуц', с'н'іц', с'с'ал'айуц', л'йу, с'п'іц', мól'л'у, наўс'ц'аж*.

да а(я), пасля мяккіх зычных; літара э ў квад-
ратовых дужках абазначае гук э, набліжаны да
а, пасля цвёрдых зычных: чыта́[е], піш[э];
літараю г (з) абазначаецца з выбухное (гала-
гúцкі);

адз.—адзіночны (лік)

агульн.—агульны (род)

арф.—арфаграфічна (калі тое ці іншае слова не
ўдалося затранскрыбіраваць, то яно падаецца ў
арфаграфічным запісу)

жан.—жаночы (род)

законч. тр.—закончанае трыванне

незаконч. тр.—незакончанае трыванне

мужч.—мужчынскі (род)

множн.—множны (лік)

ніяк.—ніякі (род)

гл.—глядзі

параўн.—параўнай

ст.—станцыя

I спраж.—першае спражэнне

II спраж.—другое спражэнне

Байл.—в. Байлюкі

Балаш.—в. Балашэвічы

Барб.—в. Барбароў

Баян.—в. Баянаў

Бяр.—в. Бярозаўка

В.—в. Вільча

Вайц.—в. Вайцяхоў

Весн.—в. Веснава

Вольн.—в. Вольніца

Востр.—хутар Востраў

Дак.—в. Даколь

Дубр.—в. Дуброва

Зуб.—в. Зубарэвічы
Қалац.—в. Қалацічы
Қас.—в. Қасарычы
Қл.—в. Қлетнае
Н.-Андр.—в. Нова-Андрэеўка
Н. ж.—пасёлак Новае жыццё
Пас. Чырвоны—пасёлак Чырвоны
Пас. Янкі Купалы—пасёлак Янкі Купалы
Поб.—в. Поблін
Сл.—в. Слаўкавічы
Стр.—в. Стражы
Сым.—в. Сымонавічы
Хал.—в. Халопенічы
Хваст.—в. Хвастовічы
Шум.—в. Шумяцічы

СЛОЎНІК

А

АБАГНАЎЦЬ (*абагна́ць*) -н-ю, -н-іш, пераходны, законч. тр. ад абганя́ць. Гл. абганя́ць² у выпуску 1959 г. Трэба да н[е]дзэлі абагна́ць картóплі, а то пярарасту́ць. Кл. Параўн.: паганя́ць. 1. Тое, што абагна́ць²; 2. Паганя́ць— абысці з плугам кругом загона. Саламір'е Полацкага раёна.

АБАЎДВА (*аба́два*) *аба́двух*. Абодва (ужываецца і абўдва). Кл., Зуб.

АБАЛОЎНЬ Гл. абало́нь у выпуску 1959 г. Параўн.: абулóнь. Саламір'е Полацкага раёна.

АБГАНЯЎЦЬ Гл. абганя́ць² у выпуску 1959 г. Параўн.: ганя́ць. Голдава Жалудоцкага раёна, Саламір'е Полацкага раёна, Угляны Мінскага раёна.

АБДЗІРАЊЕЦ (*абдзіра́н[е]ц*) -нц-а, мужч. Абадранец (ужываецца і абадран[е]ц). Надзѐнса (апрані лепшую вопратку), а то й гавары́ць с табóю, с такім абдзіра́нцам, ні б́удуць (дзяўчаты). Кл. Параўн.: абадра́нец, лахúдра, абшур-па́нец, абарва́нец. Саламір'е Полацкага раёна.

АБДЗІРА'НЫ (*абдзіра́ны, -а(ая), -ае*) *дзе-прыметнік*. Абарваны, у абарванай вопратцы. Шчэ [е]к калгас рабілі, дак злавiлі тут нэйкага абдзіра́наго-абдзіра́наго да дапрасілі ў міліцайі, дак, кажуць, нэйкі шпіён. Хал.

АБДЗІ'РКІ Гл. абдзіркі ў выпуску 1959 г. Параўн.: зрэб'я. Голдава Жалудоцкага раёна. Зрэб'я (пасля рэдкіх грабянёў), прэ́дзіркі (пасля частых грабянёў). Падлесе Ляхавіцкага раёна.

АБКАРЫ'ЦЬ (*апкары́ць*, звычайна — *акары́ць*). Гл. акарыць.

АБЛАТАШЫ'ЦЬ¹ (*аблаташы́ць*) -ыш, -ыць, *пераходны, законч. тр.* Абабраць, абарваць, пазрываць (яблыкі, грушы, гуркі, памідоры) нахабна, не шкадуючы дрэваў, град, ломячы і тручы галлё, націну. Паліцайі ўскочылі, аблаташы́лі ўсе чысьцянько й паспутаць ні кінулі, толькі лісьця й гальля наабіва́лі, што хаць граблямі грабі. Кл. Так і гл[е]дзі, бо аблато́шаць грады ці сьліўкі абарву́ць. Стр. Гл. латашы́ць, златашы́ць, налаташы́ць. Параўн.: акары́ць (гародніну). Хоцімскі раён.

АБЛАТАШЫ'ЦЬ² (*аблаташы́ць*) -ш-ў, ш-ыш, *пераходны, законч. тр.* Абшукаць, абшарыць. Глуск.

АБРАДЗІ'ЦЦА (*абрадзі́цца*) -ішся, -іцца, *законч. тр.* Радзіць. На в[е]сьнё н[е]вэ́стка абрадзі́лася. Барб.

АБСА'ДА (*апса́да, абса́да*) -д-ы, *жан.* Насаджэнні вакол сядзібы, вакол саду. У Маліна-

ве абса́ды бага́та. Глуск. У гэтым жа значэнні аса́да (гл. аса́да). Глуск.

АБСЕ́КАЦЬ (*апсе́каць, апсё́каць*) *абсе́каю, абсе́каеш, пераходны, незаконч. тр.* Абсякаць. Вольн.

АБЧЫРЫ́ЦЬ (*апчыры́ць*) *-р-ў, -р-ыш, пераходны, законч. тр.* ад чыры́ць (гл. чыры́ць¹, чыры́ць³). Кл.

АВА́Д (*ава́д*) *-да́, мужч.* Побач з ава́дзень (часцей—ава́дзень). Кл.

АГАДА́ЦЬ (*агада́ць*) *-да́-ю, -да́-еш, законч. тр.* Расстарацца, дастаць (чаго-небудзь). Напісаў па́сынак пісьмо́, што хо́ча ха́ту стана́віць (гл. стана́віць у выпуску 1959 г.). «Памажэце», — про́сіць. Агада́лі трóхі гро́шай. Пашлё́м. Кл.

АГАРО́ДНІНА (*агаро́дніна, агаро́дніна*) *-н-ы, жан., толькі ў адз.* Гародніна. Параўн.: у глускіх гаворках агаро́д—гарод. Агаро́дніны так зарадзі́ло, што ў дзець ні́ма куды́, каро́ву ко́рмім, прадава́лі. Глуск. Гл. агаро́дзіна.

АГАРО́ДЗІНА (*агаро́дзіна*) *-н-ы, жан.* Гародніна. Агаро́дзіна сасхля́. Сл. Гл. агаро́дніна.

АГЛАБІ́НА Гл. аглабі́на ў выпуску 1959 г. Параўн.: аглабі́на—аглобля. Голдава Жалудоцкага раёна, Падлессе Ляхавіцкага раёна, Абідавічы Быхаўскага раёна.

АГЛЕ́ДЗІНЫ (*агле́дзіны*) *-н і -н-аў, толькі ў множн.* Агляда́нне. Кл., Вольн.

АГЛЯ'ДАЦЬ (*аглядаць*) -а-ю, -а-еш, *пераходны*, *незаконч.* тр. Аглядаць. Кл.

АГУ'ЛАМ (*агу́лам*) *прислоўе*. Супольна, разам. На Плёсах (участак сенажаці) агу́лам касілі сабѐ калгáсьнікі. Кл.

АДВЕ'ДКІ Гл. адвѐдкі ў выпуску 1959 г. Параўн.: адвѐдзіны (адведаць парадзіху). Голдава Жалудоцкага раёна.

АДВЯРНУ'ЦЬ¹ (*атвярну́ць, атв[е]рну́ць*) -н-ў, -н-ш, *пераходны*, *законч.* тр. Адкінуць, аднесці. Привярну́лі сакѐру, ўсѐ сѐно атвярну́ла й ні нашлá. Кл. Атвярніця калóду, то пад ёю наб[е]рацѐ (чарвячкоў). Пас. Янкі Купалы.

АДВЯРНУ'ЦЬ² (*атвярну́ць, атв[е]рну́ць*) -н-ў, -н-еш, *пераходны*. Супрацьлеглае привярнуць (гл. привярну́ць²). Ні дадۇць пагуля́ць (каровы): то́лькі атвѐрнеш ат аўса́—йзноў у аўѐс. Кл.

АДВЯРНУ'ЦЬ³ (*атв[е]рну́ць*) -н-ў, -н-еш, *пераходны*. Супрацьлеглае привярну́ць (гл. привярну́ць³). І прóсіць ма́ці: ты майго́ сынка́ прыв[е]рну́ла, ты й атв[е]рні. Сл.

АДГА'КАЦЬ¹ (*адга́каць*) -а-ю, -а-еш, *пераходны*, *законч.* тр. Адсекчы (сук, галіну, кавалак бярвяна, жэрдкі). Кл.

АДГА'КАЦЬ² (*адга́каць*) -а-ю, -а-еш, *пераходны*, *законч.* тр. 1. Прайсці (прычым немалую адлегласць, не затраціўшы максімуму часу). Да пólудню адга́калі ўѐрст тры́ццаць. Кл. 2. Прабыць з нагрузкаю працяглы час. Адга́каў у матро́сах п'яць гадóў. Кл.

АДКАПСАНУ'ЦЬ (*аткапсану́ць*) -н-у́, -н-эш, *пераходны, законч. тр.* ад капсану́ць (гл. капсану́ць у выпуску 1959 г.). Адштурхнуць. Ужываецца таксама адпіхнуць. Кл. Параўн.: адпіргну́ць. Радашковічы; вв. Угляны, Казекава, Буцавічы Мінскага раёна. Параўн.: адштурхну́ць, адпіхну́ць. Саламір'е Полацкага раёна.

АДКРАСАВА'ЦЬ (*аткрасава́ць*) -у́-е, *непераходны, законч. тр.* ад красава́ць (гл. красава́ць). Адцвісці (пра жыта, мятлічку). Кл., Барб.

АДЛУЗА'ЦЬ¹ (*атлуза́ць*) -ж-у́, -ж-аш, *непераходны, законч. тр.* Налупцаваць, адлупцаваць, насцябаць, адсцябаць. Кл.

АДЛУЗА'ЦЬ² (*атлуза́ць*). Ужываецца ў форме трэцяй асобы будучага часу і ў форме прошлага часу ў спалучэнні з хвароба, а таксама як безасабовы. Адлузала хвароба—забрала хвароба, эпідэмія скасіла. Кл. Багата сьвінэй атлуза́ло. Сл.

АДМЫКНУ'ЦЬ (*атмыкнў́ць, атмыкнў́ць*) -н-у́, -н-эш, *пераходны, законч. тр.* Адамкнуць. Кл., Барб., Вольн.

АДНАВО'Р Гл. аднаво́р у выпуску 1959 г. Параўн.: сеяць у аднавор—сеяць у адну руку (адной рукою). Голдава Жалудоцкага раёна.

АДО'ЛЕЦЬ (*адбо́л[е]ць*) -е-ю, -е-еш, *непераходны, законч. тр.* Тое, што і адале́ць (гл. адале́ць у выпуску 1959 г.). Кл. Параўн.: ...не адолеюць ні ветры ні буры. Піліп Пестрак, Сустрэ-

немся на барыкадах, кніга першая, Мінск, 1954, стар. 8.

АДПА'СЦІЦЬ¹ (атпáсьціць) -с-ў, -с-эш, законч. тр. Адбыць чаргу па пасьбе жывёлы. Ты сёні гані, а я ў сыбóту (за цябе) атпасу́. Кл.

АДПА'СЦІЦЬ² (атпáсьціць) -с-ў, -с-эш, пераходны. Выпасвіць, зрабіць сытаю жывёлу. Кл.

АДРАЯВА'ЦЬ (арф.) -ю-ю, -ю-еш, непереходны, законч. тр. ад раяваць (гл. раяваць). Кл.

АДСЕ'ЧКА (ацсьéчка, атсéчка) -к-і, жан. Кл. Параўн.: у рускай мове осéчка.

АДСЛАЊІ'ЦЬ (ацсланіць, атсланіць) -н-ю, -н-іш, пераходны. Адкрыць. Гл. засланіць. Кл.

АДСЦЕ'БАЦЬ (ацсьсьцéбаць) -ба-ю, -ба-еш, пераходны, законч. тр. Адсцябаць. Кл.

АДТАРАБА'ЊІЦЬ (аттараба́ніць) -н-ю, -н-іш, пераходны, законч. тр. ад тараба́ніць (гл. тараба́ніць²). Абыякава, неахайна адвезці, адцягнуць, адвалакчы (што-небудзь куды-небудзь ці ад чаго-небудзь). Нёмцаў і паліца́яў (забітых партызанамі) ускінулі на калёса (на воз) да аттараба́нілі на даро́гу на Глúск. Глуск.

АДТАТУ'РАНЫ (аттату́раны) -а, -ае, дзее-прыметнік ад адтату́рыць (гл. адтату́рыць). Адтапыраны. Кл. Параўн.: аддуды́раны. Хоцімскі раён, Саламір'е Полацкага раёна. Параўн.: Адзін (нямецкі салдат.—Ф. Я.) быў высокі, меланхалічна выпрастаны, з нерухома-здзіўленымі малавыразнымі вачмі, з жорстка-аддуды-

ранымі вусамі. Міхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 305.

АДТАТУ'РЫЦЬ (*аттату́рыць*) -р-у, -р-ыш, *пераходны, законч. тр.* Адтапырыць. Кл. Параўн.: аддудырыць. Хоцімскі раён, Саламір'е Полацкага раёна.

АДХЛА'ННЕ (*атхла́ньне*) -нн-я, *ніяк., толькі ў адз.* Ужываецца ў спалучэнні з няма. Няма адхлання—няма адбою, настойлівае і бясконцае вымаганне. Цяжко пітнаваць, то дзёці, то гусі, то хто хоч[э]ш—просто атхланя н[е]ма́. Сл.

АДХУ'КАЦЬ (*атху́каць*) -а-ю, -а-еш, *пераходны, законч. тр.* Адагрэць, адтаяць хуканнем (хукаючы). Гл. ху́канне, ху́каць. Нашлі в[е]рабейка, ста́лі ху́каць — думалі атху́каям, а ён здох. Пас. Янкі Купалы. Гл. ху́каць, ху́кнуць, паху́каць.

АДЧЫРЫ'ЦЬ (*аччыры́ць*) -р-у, -р-ыш, *пераходны, законч. тр.* ад чырыць (гл. чырыць¹, чырыць³). Кл.

АДЭ'ЛЕЦ (*арф.*) -льц-а, *мужч., множн.—адэ́льцы (адэ́лцы і адэ́льцы).* Жыхар в. Адэль. Кл., пас. Янкі Купалы.

АДЗЕ'НАК (*адзе́нак*) -нк-а, *мужч.* 1. Гл. адзе́нак у выпуску 1959 г. Параўн.: адо́нак. Абідавічы Быхаўскага раёна. 2. Адзе́нак—стог сена. Думаў, адзе́нак на два вазы ўскладом і ні ўскла́лі. Кл.

АДЗЕ'Р Гл. адзе́р у выпуску 1959 г. Параўн.: во́дра. Голдава Жалудоцкага раёна.

АЗА'ДАК (*азáдак*) -*дк-у, мужч.* Задняя частка, задняя палавіна жывёліны. Парасяці сьпіну п[е]рабілі, дак ідзё на дзьвóх нóжках (на пярэдніх) і азáдак цягне. Кл.

АЗВА'ЦЦА (*азва́цца*) *азаву́ся, азавéшся, законч. тр.* Падаць голас, слова сказаць. Хіба́ жы́тка? Азва́цца ні даду́ць. Усе́ю с[е]м'е́ю ў адно́, што я вінава́ты. Кл. Зьёхаў, мо два гады́ й не азва́ўся. Барб.

АЗЫВА'ЦЦА (*азыва́цца*) -*а-юся, -а-ешся, незаконч. тр.* Падаваць голас, слова казаць. Гл. азвацца. Па́в[е]л ні азыва́ўся мо два́ццаць га-ды́. Кл.

АКАЗА'ЦЦА (*аказáцца*) -*ж-у́ся, -ж-ашся, законч. тр.* Тое, што азва́цца (гл. азва́цца). Ка-то́ры гадóк (ладнага, многа) прайшо́ў (пасля вайны). Што б жывы́ буў, то аказа́ўся б — ці пісьмо́ прысла́ў бу, ці дзель (гл. дзель у выпу-ску 1959 г.) хто ўба́чыў бу. Кл.

АКАПАНИ'ЧВАЦЬ Гл. акапані́чваць у вы-пуску 1959 г. Параўн.: асыпа́ць (матыкаю). Голдава Жалудоцкага раёна.

АКАРЫ'ЦЬ (*акары́ць і апкары́ць*) -*р-у́, -о́р-ыш, пераходны, законч. тр.* Зняць з дрэва кару. Спусьцілі (гл. спусціць), акары́лі й ву́тра-лявалі. Сл. Пёрш-на-пёрш акары́ць, пат каро́ю вельмі гніе́. Хал. Параўн.: абкары́ць (апка-ры́ць). Саламір'е Полацкага раёна.

АКО'РВАЦЬ (*акóрваць*) -*ва-ю, -ва-еш, пе-раходны, незаконч. тр.* Здымаць кару з дрэва. Кл.

АКРА'ЙЧЫК (*акра́йчык*) -к-а, мужч. Памяншальнае ад акра́ец (хлеба). Қл., Барб., пас. Янкі Купалы. Вазьмі акра́йчык, каб быў хлópчык Мікала́йчык. Қл.

АКРЫЯ'ЦЬ (*акры́яць*) -я-ю, -я-еш, непереходны, законч. тр. Падўжаць (гл. падўжаць), паздаравець пасля хваробы. Раз ужэ ёсьці папрасіў, то акрыяў, акрыяе. Пас. Янкі Купалы.

АКУНЁ'К (*акунё́к*) -ньк-а, мужч. Памяншальнае ад акўнь, ужываецца таксама акўнчык (акўнчык). Қл.

АКУНЁ'ЎКА (*акунё́ўка*) -к-і, жан. Вудачка, прыстасаваная вудзіць акунёў. Акунёўкі закіньмо на яме. Қл.

АПА'Д Гл. апád у выпуску 1959 г. Параўн.: апáдкі (толькі ў множн.). Голдава Жалудоцкага раёна, Падлесе Ляхавіцкага раёна, Саламір'е Полацкага раёна. Параўн.: пад. Абідавічы Быхаўскага раёна.

АПАЛА'НКІ Гл. апалáнкi ў выпуску 1959 г. Параўн.: апалўшкі. Голдава Жалудоцкага раёна, Падлесе Ляхавіцкага раёна. Параўн.: палáнкi, Абідавічы Быхаўскага раёна.

АПАЛА'НТ (*апалáнт, палáнт*) -т-а, мужч. Назва цікавай спартыўнай гульні з дзвюма палкамі—кароткай і даўжэйшай; удзельнікі гульні спаборнічаюць ва ўменні далей паслаць кароткую палку ўдарам даўжэйшай. Гульня складаецца з некалькіх заданняў. Қл. Параўн.: цюзік. Мсціслаў.

АПЕ'ЧЧА (*apéчча, апéчч[э], апéччэ*) -чч-а, ніяк. Невялічкі зруб (на два бервяны), на якім будуець печ. Вольн., Кл., Хал.

АПІНЯ'НКА Гл. апінянка ў выпуску 1959 г. Параўн.: валянка. Падлессе Ляхавіцкага раёна. Параўн.: абкрыванка. Абідавічы Быхаўскага раёна.

АПЛЕ'ТАЦЬ¹ (*аплéтаць*) -а-ю, -а-еш, пераходны. Аплятаць (гаршчок дротам). Кл.

АПЛЕ'ТАЦЬ² (*аплéтаць*) -а-ю, -а-еш, непераходны. Прагна і багата есці (побач з уплэ-таць). Кл.

АПЛІ'К Гл. аплік у выпуску 1959 г. Параўн.: гаплюк, аплюк. Голдава Жалудоцкага раёна.

АПЛО'ЧВАЦЬ (*аплóчваць*) *аплóчваю, аплóчваеш, пераходны, незаконч.* тр. Сл., Кл.

АПО'РАК (*апóрак*) -рк-а, мужч. Стары, зношаны бот без халяў. Апоркі ўзаткні на нógі, сыро ста́ло. Кл.

АПО'ЎЗІНА Гл. апоўзіна ў выпуску 1959 г. Параўн.: апоўзіна — неахайны (пра чалавека). Голдава Жалудоцкага раёна.

АПРА'ТАЦЬ (*апрáтаць*) -а-ю, -а-еш, пераходны. Агледзець, памыць (дзіця, сябе, хворага, нябожчыка). Бывала рабілі дзень і нoч; сваё рoднае дзіця ні было калі апрáтаць. Қалацічы. З лагэру (нямецка-фашысцкага) чуць жывoго прывéзлі, ні маглi мы [e]го апрáтаць. Хал.

АПРА'ТАЦЦА (*апрáтацца*) -а-юся, -а-ешся. Зваротны ад апрáтаць (гл. апрáтаць). Глуск.

АПРА'ТВАЦЬ (*апратваць*) -ва-ю, -ва-еш, *нераходны*. Гл. *апратаць*. Мátка вéльмі доўга л[е]жа́ла (гл. ляжа́ць у выпуску 1959 г.), то цётка дзяце́й апра́твала. Бабіроў.

АПУ'ДЗІЛА Гл. апудзіла ў выпуску 1959 г. Параўн.: пужа́ла. Саламір'е Полацкага раёна.

АПУ'ЛІЦЦА (*апўліцца*) -ішся, -іцца. Стаяць (сядзець) у стане нерухомасці, абьякавасці і безжыццёвасці, нагадваючы хворую на гнязде курыцу (апушчаны крылы, звешана галава, пер'е брыдкае, бруднае, не аблягае цела). Апў-лі́ласа, што ку́ра, й стайіць пад дажджэм. Так і зьме́рзнуць мо́жно. Кл. Параўн.: ашашке́рыцца. Загор'е Қарэліцкага раёна.

АРАБІ'НА Гл. арабіна ў выпуску 1959 г. Параўн.: грабіна. Голдава Жалудоцкага раёна.

АСА'ДА (*аса́да*) -д-ы, жан. Насаджэнні вакол сядзібы, вакол саду. Ля Слўцку вéльмі харо́шу аса́ду ба́чыў. Глуск. У гэтым жа значэнні абса́да (гл. абса́да). Глуск. Параўн.: аса́да—матэрыял, з якога робяць вушакі, падаконнікі, шапкі для акон, дзвярэй. Саламір'е Полацкага раёна.

АСКАБА'ЛАК (*аскаба́лак, аскабо́лак*) -лк-а, мужч. Абрубак, уцінак, адсечаны (абьякава), адламаны кавалак (жэрдкі, калоды). Пас. Янкі Купалы. Параўн.: аскялёпак. Саламір'е Полацкага раёна.

АСМІ'ХВАННЕ (*асьміхванне*) -нн-я, ніяк. Асмейванне (гл. асьміхваць). Твайго асьміхван-

ня баяцца ні буду. Кл. Параўн.: У мужчын узнімалася весялосць, але добрая, сяброўская, без жорсткіх кпін, без асміхвання. Міхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 74.

АСМІ'ХВАЦЬ (*асьміхваць*) -ва-еш, -ва-е, *пераходны*. Асмейваць. Барбароўцы гл[е]дзяць, што б асьміхваць. Кл.

АСТРО'ВА Гл. астро́ва ў выпуску 1959 г. Параўн.: астро́ўка. Саламір'е Полацкага раёна.

АТРЭ'ПКІ Гл. атрэ́пкі ў выпуску 1959 г. Параўн.: атрэ́п'я. Саламір'е Полацкага раёна. Параўн.: вал. Голдава Жалудоцкага раёна, Падлесе Ляхавіцкага раёна.

АЎСЮ'К (*аўсю́к*) -к-а́ і -к-у́, *мужч.* Назва расліны (*Avena fatua*).

АЎСЯ'НІЦА (*аўся́ніца*) -ц-ы, *жан.* Аўсяная саломка. Кл., пас. Янкі Купалы, Байл.

АЎЧА'РНІК¹ (*аўча́рнік*) -к-а, *мужч.* Аўчарня, хлеў для авечак. Н.-Андр., Кл.

АЎЧА'РНІК² (*аўча́рнік*) -к-а, *мужч.* Адрозніваюць дзве пароды ваўкоў: вялікія — жарабятнікі (гл. жарабятнік) і малыя — аўчарнікі; аўчарнікі — невялікія і нядужыя ваўкі, якія «спраўляюцца» з авечкамі і іншымі дробнымі жывёлінамі; яны часцей шэрыя. Кл.

АХЛЯ'ЦЬ (*ахля́ць*) -я-ю, -я-еш, *непераходны*. Аслабець і апусціць рукі, апусціцца, здацца. Глуск.

АЦІ'РЫ (*аці́ры*) аці́рай і аці́р, толькі ў

множн. Дробныя кавалачкі саломы, каласкоў, травы, якія аддзяляюцца пры малацьбе. Аціраў далі, буду парыць (на корм). Ацір прывэзьлі. Кл.

АЦІШЫЦЦА (*ацішыцца*) -ыцца, законч. тр. Супакоіцца. Мо да рáníцы ацішыцца (на дварэ лютаваў вецер, мяло снегам). Хібá ў тако́е чо́ртавае в[е]сёльле йці? Кл. Ацішылася (пасля сутычкі і бою партызанаў з нямецкімі фашыстамі), мы й ідо́м (ідзём). Вольн. Ні йдзі, пакуль ні ацішыўса (раз'юшаны бык). Кл. Гл. ацішыцца.

АЦЯЖЭ'ЦЬ (*ацяжэць, ац[е]жэць*) -эю, -эш, *непераходны, законч. тр.* Страціць (у нейкай меры) рухавасць, аслабець. Ні то́й (не такі, як быў раней) Максі́м, ац[е]жэў, што й хадá ні та́я. Барб. Надó[е]чы й гаво́рыць, тут во сэдз[е]чы: му́сіць, памру́, та́к (вельмі) ац[е]жэ́лі маё но́гі, што й хадзі́ць ні мо́жно. Кл. Даўно́ казаў, што валы́ збыць трэ́ба: стары́[е] й ацяжэ́лі. Пас. Янкі Купалы.

АЧУНЯ'ЦЬ (*ачуняць і ачу́няць*) -я-ю і -я-ю, -я-еш і -я-еш, *непераходны, законч. тр.* 1. Апамятацца. Кл. 2. Выйсці з стану непрытомнасці. Кл. 3. Акрыяць, перажыць крызіс хваробы. Так крэ́пко л[е]жа́ла (гл. ляжа́ць у выпуску 1959 г.), што ду́мала й ні ачу́няю. Кл.

АШАТРАВА'НЫ (*ашатраваны і ашатро́ваны, ашатро́ванае*) *дзеенпрыметнік* ад ашатрава́ць (гл. шатрава́ць, ашатрава́ць, шатро́ўка). Ашатраваны ячмень (жыта) — абдзёрты, перад тым як малоць. Кл.

АШАТРАВАЎЦЬ (*ашатравáць*) -ў-ю, -ў-еш, пераходны, законч. тр. ад шатравáць (гл. шатравáць). Кл.

АШЛАПАВАТАЯ (*ашлапавáтая*) Прыметнік, ужываецца ў спалучэнні з назоўнікамі страхá, кры́ша. Такая (страха, крыша), якая паднята пад малым вуглом (супрацьлеглае быстрай; гл. быстры²). Кл.

Б

БАГАЦЕЎЕЎ (*багацэ́яў, багацэ́[e]ў*) Прыналежны прыметнік ад багацей (гл. багаце́й у выпуску 1959 г.). Кл. Параўн.: Досыць шчаўя і мякіны з багацейскага стала. Пятрусь Броўка, Збор твораў, т. II, Мінск, 1957, стар. 46.

БАГНА (*ба́гна*) -н-ы, жан. Жудаснае, непраходнае балота, але не дрыгвяністае. Вольн.

БАЙ (*бай*) -я, мужч. Мянушка чалавеку, які вельмі любіць і ўмее апавядаць, расказваць казкі, розныя прыгоды і гісторыі. Пайшоў Бай. Яго й прызываюць Бай. Вольн.

БАЙЛЮЧАЊЕЦ (*арф.*) -нц-а, мужч., множн.—байлюча́не. Жыхар в. Байлюкі. Кл.

БАЛАХОЊ (*балахо́н*) -н-а і -н-у, мужч. 1. Няўмела сшытая, шырокая і доўгая вопратка. Кл. 2. Бальнічны халат. У бальніцы ўсім даюць балахо́ны. Кл. Такі балахо́н гáтка надзява́ць. Глуск.

БАРБАРОВЕЦ (*арф.*) -о́ўц-а, мужч., множн.—барбаро́ўцы (*арф.*). Жыхар в. Барба-

ро́ва (Барбаро́во, звычайна Барбаро́ў). Пас. Янкі Купалы.

БАРТНЫ́ (*бартны́*) *прыметнік*. Ужываецца ў спалучэнні з дуб. Бартны́—такі, у якім вядуцца (вяліся) пчолы. Хал.

БАСО́ТА (*басо́та*) *-т-ы, жан.* 1. Таго ж ко-раня і значэння, што і бася́к. Кл. 2. Зборн., у сэнсе—басякі. У паліцаю йшла ўся́ка басо́та. Хіба там булі людзі? Там ніко́го людзкаго не бу́ло. Сл. Параўн.: басата́. Саламір'е Полацкага раёна.

БЕРВЯНЯ́КА (*б[е]рв[е]ня́ка, бярвяня́ка*) *-к-і, жан.* Форма ацэнкі ад бервяно. Вольн.

БЗЫ́КАЦЬ (*бзы́каць*) *-ка-ю, -ка-еш, пераходны, незаконч. тр.* Пераймаць гукі насякомых (аваднёў), палохаць жывёлу. Кл.

БІКЛА́ГА Гл. бікла́га ў выпуску 1959 г. Параўн.: бакла́жка. Голдава Жалудоцкага раёна, Саламір'е Полацкага раёна.

БІЦЬ¹ (*біць*) *-ію, -эш, пераходны, незаконч. тр.* Біць. Хал., Сл., Вольн.

БІЦЬ² (*біць*) *-ію, -эш, пераходны.* Кляпаць (касу). Сьне́дай, а я ко́сы біць пайдú, шчэ́ ні біў ні аднаё́ касы́. Кл.

БІЦЬ³ (*біць*) *-ію, -эш, пераходны.* Забі́ваць, зако́лваць (кабана). Тарэ́нта й лоўко́ й акура́тно б'е ка́баноў. Кл.

БЛАШЧЫ́ЦА Гл. блашчы́ца ў выпуску 1959 г. Параўн.: блашчы́ца — блыха́. Падлесе Ляхавіцкага раёна.

БЛЕ'ХАЦЬ (блѣхаць) -а-ю, -а-еш, *непераходны, незаконч. тр.* Пляскаць, плюхаць. Язѣ блѣхаюць. Нѣшта блѣхнула ў бізўньніку. Пас. Янкі Купалы. А нашто блѣха[е]ш? Кл. Як сѣнца, тады блѣхая рыба. Сым.

БЛЕ'ХАЦЦА (блѣхацца) -а-юся, -а-ешся, *незаконч. тр.* Пялѣскацца, плюхацца. Любіць Ва-ся блѣхацца. Пас. Янкі Купалы. Як дзень вялікі, дак блѣхаюцца (у рэчцы дзеці). Сым.

БО'ЙКА¹ (бó(ó)йко, бó(ó)йка) *прыслоўе.* Бойка, смела. Глуск., Кл.

БО'ЙКА² (бóйка, бóйка) -к-і, *жан.* Бойка. Барб., Хал.

БО'ЙКА³ (бóйка, бóйка) -к-і, *жан.* Масла-бойка (ужываецца і апошняе), бочачка, у якой б'юць масла. Карóву прадалá й бóйку аддалá. Кл.

БО'ЙЛА¹ (бóйла, бóйла) -л-а, *ніяк.* Прылада (бабка), на якой кляпаюць або б'юць (гл. біць²) касу. Сым.

БО'ЙЛА² (бóйла(о), бóйла (о)) -л-а, *ніяк.* Джала ў касе, якое кляпаюць, б'юць (гл. біць²). Побач—жа́ла. Вольн.

БО'ЛЫШЫ (бóльшы і бóльшы) *прыметнік.* 1. Вышэйшая ступень ад прыметніка вялікі. Кл. 2. Старэйшы па ўзросту (пра сына). Бóльшы ў п'яты клас хódзіць, ужэ адзінáццаць кóнчыласо, а мѣншаму вóсьмы, ў пѣршы (клас) хóдзіць. Кл. Мѣншы рóслы вѣльмі, дак ужэ, бач, бóльшы за бóльшаго. Пас. Янкі Купалы.

БО'СЫ¹ (бóсы) прыметнік. Босы. Кл.

БО'СЫ² У спалучэнні бóсая яёчня—тое, што руск. глазуня. Бóсае [е]ёшні ні люблю. Кл.

БО'ЎТАЦЬ (боўтаць) -а-ю, -а-еш, непераходны, незаконч. тр. 1. Удараць боўтам (гл. боўт у выпуску 1959 г.), ударамі боўта заганыць рыбу (у сетку). Ты аддыхні, дай я бўду боўтаць. Кл. Нейкіе на вóзьяры боўталі ў кóмля (гл. кóмель у выпуску 1959 г.). Кл. 2. Любыя шумы, удары па вадзе. Атыйдзёце, хлóпчыкі, ацьсёль, а то боўтаяце, ні даяцё рыбы вўдзіць. Кл. 3. Неадабральнае. Шукаць, выбіраць з міскі лепшыя кавалачкі, порцыі стравы. Чагó боўтаяце? Хто ж боўтанае бўдзе ёсьці? Кл.

БО'ЎТАЦА (боўтацца) -а-юся, -а-ешся, незаконч. тр. Цалёсянькі дзень боўтаюцца ў рацэ. Пас. Янкі Купалы. Параўн.: пялёскацца, цялёпкацца. Саламір'е Полацкага раёна.

БРУ'КВА (бру́ква) -в-ы, жан. Бручка (Brasica párus). Пас. Янкі Купалы, Кл., Байл. Параўн.: гража́нка, грыжа́на. Саламір'е Полацкага раёна.

БРУКО'ЎНІК (брукóўнік, брукóўнік) -к-у, мужч., зборны. Націна (лісце) бруккі. Поўну посьцілку брукóўніку далá (карове). Пас. Янкі Купалы. Параўн.: Ад пажару паблісквае мокрае бруккавінне і нечая мокрая каска. Янка Брыль, Вачыма друга, Мінск, 1956, стар. 47.

БРЫДЧА'ЦЬ¹ (брыджчаць, брыччаць) -а-е, непераходны, незаконч. тр. Гл. збрыдчаць. Кл., Глуск.

БРЫДЧА'ЦЬ² (*брыджча́ць, брычча́ць*) -а́-ю, -і-еш, *непераходны*. Станавіцца *непрыгожаму*, *брыдкаму*. Кл.

БРЫЗКУ'ЛЬ (*брызку́ль*) -л-я́, *мужч.* Халодны рэдкі, з перапынкамі (*непрацяглы*) *джджык*. Кл.

БРЫКАНУ'ЦЬ (*брыкану́ць*) -кан-éш і -кн-éш, -кан-é, і -кн-é, *законч. тр.* Ударыць *нагою*, *нагамі* (*конь, вол, карова*). Ідзёце *дал[е]й*: *па́дло* (*конь*) *брыкану́ць мажэ*. Хал.

БРЫКА'ЦЦА (*брыка́цца*) -а́-ешся, -а́-ецца, *незаконч. тр.* Біць (*конь, вол, карова*) *нагою*, *нагамі*. Была́ (*карова*) на малако́ *добра*, але *вельма брыкалася*. Надойіш *даёнку*, і ўсе (*усё малако*) ў *гно́й*. Таго́ *валá*, што *брыка́ўса*, *прадалі*. Кл.

БРЫКЛІ'ВЫ (*брыклі́вы, брыклі́ву, -а(-ая), -ае*) *прыметнік*. Такі (*конь, вол і інш.*), які *брыкаецца* (*гл. брыка́цца*). Кл., пас. Янкі Купалы, Хал.

БРЫКУ'Н (*брыку́н*) -н-а́, *мужч.* Жывёліна (*вол, конь*), *якая брыкаецца* (*гл. брыка́цца*). Пас. Янкі Купалы.

БРЫКУ'ХА (*брыку́ха*) -х-і, *жан.* Жывёліна (*карова, кабыла*), *якая брыкаецца* (*гл. брыка́цца*). Пас. Янкі Купалы.

БРЭ'ІЦЬ (*брэ́йіць*) -э́-ю, э́-іш, *пераходны*. 1. Галіць, *брыць*. Кл. 2. Чыста *выкошваць*. От *каса́!* *ба́чыш*, як *чы́сто брэ́йіць*. Кл.

БУВА'ЛІШНІ (*бува́лішні, быва́лішні*). Гл. *бывалішні*. Сл.

БУ'ДА¹ (бúда) -д-ы, жан. У Глускім раёне ёсць некалькі паселішчаў, што маюць назву Буда; ёсць і лес Буда.

БУ'ДА² (бúда) -д-ы, жан. 1. Своеасаблівая паветка на возе (у цыганоў, у старцоў (гл. ста́рац), у балаголаў). Кл., Вольн. Параўн.: у рускай мове фурго́н. 2. Увогуле часовае збудаванне ад дажджу, снегу, ветру. Кл.

БУДА'Н (будáн) -н-а, мужч. Таго ж кораня, што і бúда, будава́ць, буды́нак. Шалаш. Глянь—хма́ра чо́рна, дава́й будáн рабі́цьмам. Кл. Гл. курэ́нь.

БУ'ДНЫ (бúдны) прыметнік. У бúдны (дзень) гуля́ць грэх, а ў сьветы́ (дзень) рабі́ць не грэх. Сл. У бúднай адзе́жы. Кл.

БУ'ИСТРЫ (бú(й)стры, быстры). Гл. бы́стры².

БУ'ЛБАТКА (бúлбатка) -тк-і, жан. Бурбалка (ужываецца і бúрбалка). З мы́ла бúлбаткі рабі́лі. Кл. Бúлбаткі на вадзё: дож бúдзе доў́га йсьці. Пас. Янкі Купалы. Параўн.: бúрбалка. Саламі́р'е Полацкага раёна. Параўн.: Права́лішся (у балоце.—Ф. Я.) па пояс, будзеш варушы́цца, а безда́нь чо́рная, ненажэ́рная, пачне заці́наць цябе бо́льш і бо́льш, то́лькі пухі́ры буду́ць булька́ць вакол, паку́ль не за́крые ў́сяго назу́сім. Пятрусь Броўка, Калі зліваю́цца рэ́кі, Мінск, 1957, стар. 128.

БУ'ЛЬМА (бúльма) -м-ы, жан. Бручка. Вольн., Сым.

БУ'СТРЫ (*бў(й)стры, быстры*). Гл. бы-
стры¹.

БУ'ТАЛЬ (*бўталь*) -тл-я, мужч. Бутля, вялі-
кая бутэлька. Сым.

БУЯКІ' Гл. буюкі ў выпуску 1959 г. Параўн.:
сініцы. Жалудоцкі, Свідзельскі раёны. Параўн.:
галабоні. Саламір'е Полацкага раёна.

БУЯ'ЦЬ (*буяць*) -я-е, *непераходны, неза-
конч. тр.* Вельмі расці, расці на націну (бульба,
памідоры), на салому. Кл. Гл. збуяць.

БУЯ'ЧНІК (*буяшнік*) -к-у, мужч., зборны.
На буюшніку буюкі растуць. Буюшніку багата,
а ягад мала. Кл.

БЫВА'ЛІШНІ (*быва́лішні, быва́лішні*) -я
(-яя), -яе, *приметнік*. Даўны, колісьні (гл. ко-
лісьні). Сл.

БЫВА'ЛЯШНІ (*быва́ляшні, быва́ляшні*) -я
(-яя), -яе, *приметнік*. Сінонім да колісьні, ра-
нейшы, даўнейшых часоў. Кл., В.

БЫ'СТРЫ¹ (*бў(й)стры, быстры, -а(-ая), -ае*)
приметнік. 1. Быстры. Хал., Сл., Кл., В., Вольн.
2. Гарачы, хуткі. Бўйстры конік. Хал.

БЫ'СТРЫ² (*бўйстры, быстры*) *приметнік*.
Ужываецца ў спалучэнні з назоўнікамі страхá,
кры́ша, дамо́к. Быстрая страха, крыша—такая,
якая пастаўлена пад вострым вуглом (супраць-
леглае ашлапава́тай, гл. ашлапава́тая). Кл.

БЫТ (*быт*) -т-у, мужч. Быццё, жыццё. Па-
бачыў і дабра́, й го́ра на свайім быту́. Сым.

БЭ'КАЦЬ¹ (*бэ́каць*) -а-ю, -а-еш, *непераход-*

ны, незаконч. тр. Чытаць па літарах, па складах. Кл., Вольн.

БЭ'КАЦЬ² (бэ́каць) -а-ю, -а-еш, *непераходны*. Авэчкі бэ́каюць. Вольн.

БЯДА'¹ (б[е]да́, бядá) -д-ы́, *жан.* Бяда. Кл.

БЯДА'² (б[е]да́, бядá) -д-ы́, *жан.* Двухкол-ка. Пан Букоўскі на бядзё ёзьдзіў. Кл.

БЯДНО'СЦЬ (б[е]дно́сьць) -і́, *жан., толькі ў адз.* Беднасць. За (з-за, праз) б[е]дно́сьці гарава́лі (вельмі многа і цяжка працавалі). Сл.

БЯДНО'ТА (б[е]дно́та, бядно́та) -т-ы́, *жан., толькі ў адз.* Беднасць (ужываецца і бядно́сьць). Як бо цяпер? Даўней у Цясно́ве вельмі бядно́та була́, што так ужэ бёдно жылі, што так бёдно. Кл. Ні ў б[е]дно́це, ні ў ліхо́це. Сл.

БЯЖКО'М (бяжко́м, б[е]жко́м) *прислоўе*. Форма ацэнкі ад бяго́м, аднак ацэнка не заўсёды адчуваецца; нярэдка ўжываецца без адрознення ад бяго́м. Бяжко́м, але не хапа́ючыся. Стр.

БЯЗДО'ЛЛЕ (*арф.*) -я́, *ніяк*. Ад назоўніка до́ля. Сіноні́м да няшчасце, ужываюцца побач у адным устойлівым выразе: Найшло́ няшчасце ды бяздо́лле (*арф.*). Кл. Усё адно як няшчасце ды бяздолле найшло; падумайце: не́мец (нямецка-фашысцкія акупанты) спаліў хату, прышлі нашы́, но́вую зрабілі. На́ табе—пажа́р. Ізноў рабілі но́вую (*арф.*). Хал.

БЯРО'ЗАВІК (*арф.*) -к-у́, *мужч.* Бяроза́вы квас (квас з бярозавага соку). Кл.

БЯРЭ'ЖКАВЕЦ (арф.) -айц-а, мужч.,
множн.—бярэжкаўцы. Жыхар в. Бярэжкі. Кл.

БЯРЭ'ЗІНА (арф.) -н-ы, жан. 1. Матэрыял
з бярозы. Бярэзіна ў стальма́шні (гл. сталь-
ма́шня ў выпуску 1959 г.) спатрэ́біцца. Вера-
це́ны рабі́лі з бярэ́зіны (арф.). Кл. 2. Бяроза
(адно дрэ́ва). Кл.

В

ВА'ВА (ва́ва). З дзіцячае лексікі. Баліць,
болька, балюча. Байл., В., Кл., Барб., Хал., Сл.,
пас. Янкі Купалы, Глуск.

ВАЙЦЯХО'ВЕЦ (арф.) -о́ўц-а, мужч.,
множн.—вайцяхо́ўцы (арф.). Жыхар в. Вайця-
хова (Вайц[е]хо́во, звычайна Вайц[е]хо́ў). Кл.

ВАЛО'К (вало́к) -лк-а́, мужч. Доўгія вузкія
кучы сена. Сёно ў валко́х, і хма́ра йдзе. Кл.
Валкі скапіць (скласці ў копы) трэ́ба. Сл.
Параўн.: вал (заграба́й спача́тку ў ва́л, бу́дзім
пла́сьціць). Саламі́р'е Полацкага раёна.

ВАЛЬБУ'КА (вальбу́ка) -к-і, жан. Нарасць
на целе, на дрэ́ве. Кл.

ВАЛЬЦО'ЎКА (вальцо́(о)ўка) -к-і, жан.
Белая пшанічная мука. Глуск.

ВАЛЮ'ШНЯ (валю́шня) -і, жан. Майстэр-
ня, у якой валі́лі сукно. Я тка́ла й рушнікі,
й паясы́, й сукно́, й што́ трэ́ба. Сукно́ валі́ла
самá. Калі́ самá, а калі́ ў валю́шню вазі́лі. Кл.

ВАРСАНУ'ЦЬ (варсану́ць) -н-у́, -н-эш, пера-
ходны, законч. тр. Піхнуць, штурхнуць. Кл.,
Байл.

БАТО' (ватó) прыслоўе. Нядаўна, зусім нядаўна. У раёне ватó выступалі (хор, драмкалектыў). Сл.

ВАЎКАРЭ'ЗІНА (ваўкарэ́зіна) -н-ы, агульн. У гневе гавораць на жывёліну. Но-о-о! Ваўкарэ́зіна ты. Хіба дубча́гу (гл. дубча́га) на цябе (на каня) вазьму́; бўдз[е]ш бёгці, нідзе дзе́н[е]сься. Кл.

ВАЎЧУ'ГА (ваўчу́га) -г-і, мужч. Форма ацэ́нкі ад воўк. Ой то з го́ры, то з да́ліны, як сабра́ліся ваўчу́гі. З вершава́нага апа́вяданьня. Кл.

ВЕ'ДАМНА (ве́дамна(а), ве́дамно(а)) прыслоўе. Вядома. Ве́дамно, Ціто́к (гл. ціто́к): то зма́ніць, то збрэ́ш[э]. Кл. Ве́дамно, цёмна (непісьменная), хіба пачыта́ю сама́? Сл.

ВЕ'ЙКА (ве[é]йка) -к-і, жан. Павека. Глуск. Параўн.: паве́ка. Саламі́р'е Полацкага раёна. Параўн.: Я свінцовыя вейкі свае расчыніў. Пімен Панчанка, Выбраныя творы, Мінск, 1956, стар. 435.

ВЕРАЎЧЫ'НА (в[е]раўчы́на, вяр[а]ўчы́на) -н-ы, жан. Кавалак вяр[о]ўкі (звычайна зношанай ці адарванай). Хоць в[е]раўчы́наю прыкруце́м (прывяжэ́м), мо які́ль (гл. які́ль у выпуску 1959 г.) дае́дам да Ма́лінава. Сл. Параўн.: вяр[о]ўчы́на. Саламі́р'е Полацкага раёна.

ВЕРБАЛО'ЗІНА (вярбалóзіна, в[е]рбалóзіна) -н-ы, жан. Раслі́на (Salix pentandra).

ВЕРБАЛО'ЗНІК (в[е]рбалó(ó)зьні́к, вярба-

ло́(о)зьнік) -к-у, мужч. 1. Участак лесу, хмызняку з вербалоз (гл. вербалóзіна). Кл. 2. Драўніна вербалозіны (гл. вербалóзіна). Навазіў вербалóзьніку на ўсе лёта (паліць у печы). Пас. Янкі Купалы.

ВЕСЯЛУ'ХА¹ (вес[е]лúха, в[е]с[е]лúха, в[е]сялúха) -х-і, жан. Тое, што і вясёлка. Сл., Глуск, Кл. Вес[е]лúха вóду з ракі б[е]рэ́. Хал. Параўн.: вясёлка. Саламір'е Полацкага раёна.

ВЕСЯЛУ'ХА² (вес[е]лúха, в[е]сялúха) -х-і, жан. Вясёлая жанчына. Кл., Хал.

ВЕЧАРЫ'НА (в[е]чары́на) -н-ы, жан. У значэнні вечар—як частка сутак (побач з звычайным вéчар). За в[е]чары́ну рэ́дзь (гл. рэ́дзь у выпуску 1959 г.) зрабіў. Кл.

ВІ'ДУЧЫ (ві́дучы) прыслоўе. Відавочна, хутка, на вачах. Відучы мёняе вады́ (у возеры), а за дзень і нóч (выкінуты застаўкі; гл. за́стаўка ў выпуску 1959 г.) пярасхне́ (возера). Кл. Параўн.: расьце́ відучы. Радашковічы.

ВІДЭ'ЛЬЦЫ (відéлцы, відéльцы) -аў, толькі ў множн. Відéлец (мужч.) Нівóдных відéлцаў ні астало́са. Кл.

ВІ'ЛЬНЯ (Ві́льня) -льн-і, жан. Вільнюс. Я ў Ві́льні расла́. З вершаванага народнага аповядання. Кл. Багáта раскáзваў чаго́. Знаў Каліно́ўскага, што за м[е]цэ́ж у Ві́льні вéшалі. Зуб. Параўн.: Дзядзька ў Ві́льні. Якуб Колас, раздзел «Новай зямлі». Параўн.: Мне пісаў з-пад Ві́льні. Пятрусь Броўка, Збор твораў, т. II, Мінск, 1957, стар. 109. Параўн.: Ві́льня

стала самым адказным месцам на прасторах Заходняй Беларусі і Літвы. Піліп Пестрак, Сустрэнемся на барыкадах, кніга першая, Мінск, 1954, стар. 231.

ВІ'НЕН (*вінны, вінен*) -а, -ае, прыметнік. Вінаваты. Хіба́ ётае дзіця́ віннае? Хал. Ты вінны, прась ц[е]бе́ ўсе. Сл. Параўн.: Ці ж вінна галубка, што голуба любіць? Ці ж вінен той голуб, што сокал забіў? Янка Купала, Збор твораў, т. 5, Мінск, 1954, стар. 222. Параўн.: Гэта цемра людская, Ігнась, вінна. Р. Мурашка, Сын, Мінск, 1957, стар. 63.

ВІРО'К (*віро́к, юро́к, ўюро́к*) -рк-а́, мужч. Прылада, пры дапамозе якой навіваюць нітку на клубок, асноўваюць аснову і інш. Ніяк н[е] найдў вірка́ свайго́. І дзе́ чэрці́ задушылі? Буў віро́к свой, а то йдзі́ пазычай. Кл. Параўн.: юро́к. Саламір'е Полацкага раёна.

ВІЦЦЕ (*віццэ́ і віцце́*) -цц-я́ і -цц-я, ніяк., зборны, толькі ў адз. Скручаныя (звітыя) бярозавыя (таксама дубовыя, лазовыя) дубцы, якія выкарыстоўваюцца пры збудаванні плоту, звязванні (чаго-небудзь). Кл. Гл. пярэвіць, пярэвіцце. Гл. гужба́.

ВО'БМЕШКА (*вобмяшка*) -шк-і, жан., толькі ў адз. Мука (часцей з зерня ніжэйшай якасці), прызначаная на корм жывёле. Вобмешка—ад мяшаць: мукой пасыпаюць бульбу, сечку (гл. сечка² ў выпуску 1959 г.), мякіну і перамешваюць. Трэ́ба было́ вобмяшкі́ змало́ць да пача́ць кармі́ць (выкормліваць) каба́нчыка; хіба́ ж карто́плямі са́ла наро́сьціш? Пас. Янкі

Купалы. Параўн.: прómешка (арф.). Вв. Угляны, Буцавічы, Казекава Мінскага раёна.

ВО'ЖКА (вóжка, вóжка) -жк-і, жан. Лейчына́ (ужываецца і ляйчы́на). Конь упúдзіўса— машы́на па дарóзе йшлá—да ў лёс, а тóт шчэ вóжка пярарва́лася. Кл. Параўн.: лейчына́. Саламір'е Полацкага раёна.

ВО'СЕЦЬ (вóс[е]ць, вóсяць) -ц-і, жан. Будынак, у якім сушаць лён, кано́плі. Кл., пас. Янкі Купалы, Байл. Гл. ёўня.

ВО'ЧАП (вóчап) -п-у, мужч. Шост у прыстасаванні (пры студні) даставаць вадү. Кл., Сл. Тое самае ключ (гл. ключ³).

ВУ'БЕГЧЫСЯ гл. вы́бегчыся.

ВУБЯГА'ЦЦА Гл. выбяга́цца.

ВУГРЭ'БАЦЬ. Гл. выгрэ́баць.

ВУ'ЖЛУКЦІЦЬ (вúжлу́кціць, вы́жлу́кціць) -кч-у, -кч-аш, пераходны, законч. тр. Гл. вы́жлу́кціць. Кл., Хал.

ВУ'ЗВЕРЫЦЦА Гл. вы́зверыцца.

ВУ'ЗГАЛАУКА (вúзгала́йка) -йк-і, жан. Частка воза—драўляны брусок над пярэдняю воссю. Кл., пас. Янкі Купалы. Параўн.: вузгало́ўе. Сіняўская Слабада Карэліцкага раёна.

ВУ'КРАСАЦЬ Гл. вы́красаць.

ВУ'ЛЕЧКА (вúля́чка) -к-і, жан. Памяншальна-ласкальнае ад пазыўнога вуль-вуль-вуль (гл. вуль-вуль-вуль!) Качанятка, часам (у значэнні) куранятка. У спалучэнні з займен-

нікам май (часцей маê) ужываюць разам з пазыўным словам: ву́лячкі маê! вуль-вуль-вуль! Кл.

ВУЛЬ-ВУЛЬ-ВУЛЬ! (*вуль-вуль-вуль*). Так клічуць (падзываюць) качанят. У асобных сем'ях—куранят. Кл. Гл. вулечка.

ВУ'МЕНЦІЦЬ Гл. вы́менціць.

ВУ'ПУГАЦЬ Гл. вы́пугаць.

ВУ'ПУСТАК Гл. вы́пустак у выпуску 1959 г.

ВУ'СЕРБАЦЬ Гл. вы́сербаць.

ВУ'СЦЯБАЦЬ (*ву́сьцябаць, вы́сьцябаць*). Кл. Гл. вы́сцебаць.

ВУ'СЫПАЦЬ Гл. вы́сыпаць.

ВУ'СЯКАЦЦА Гл. вы́сякацца.

ВУ'СЯКАЦЬ Гл. вы́сякаць.

ВУ'ТНУЦЦА Гл. вы́тнуцца.

ВУ'ТНУЦЬ (*ву́тнуць, вы́тнуць*) -тн-у, -тн-еш, *пераходны, законч. тр.* Байл., Барб., Кл. Тое, што вы́тнуць, вы́цяць. Гл. вы́цяць.

ВУ'ЦЯЖКА (*ву́цяжка, вы́цяжка*) Гл. вы́цяжка.

ВУ'ЦЯЦЦА Гл. вы́цяцца.

ВУ'ЦЯЦЬ (*ву́цяць, вы́цяць*) -тн-у, -тн-еш, *пераходны, законч. тр.* Кл., Байл., Гл. вы́цяць.

ВУ'ШКІ¹ (*ву́шкі*) *множн. ад вуха.* Кл., Сл., Хал., Зуб.

ВУ'ШКІ² (*ву́шкі, вы́шкі*). Гл. вы́шкі.

ВУШПІГОЎВАЦЬ Гл. вышпігоўваць.

ВЫ'БЕГЧЫСЯ (*вўбягчыса, вўбягчыса, вўбягчыся*) -г-уся, -ж-ышся, законч. тр. ад выбягáцца (гл. выбягáцца). Кл., пас. Янкі Купалы.

ВЫБЯГА'ЦЦА (*вуб[е]гáцца, выбя[е]гáцца*) -á-юся, -á-ешся, незаконч. тр. Тэрмін з спартыўнай гульні «салавэй», або «падкідны мячык» (гл. салавэй², гл. падкідны мячык). Калі мяч выбіваецца «ў поле», каманда стараецца «вўбегчыся» (дабегчы да вызначанага пункта і вярнуцца назад), а праціўнікі павінны, злавіўшы мяч, «выбіваць» тых, якія выбягаюцца. Кл., пас. Янкі Купалы.

ВЫВІ'ДНІВАЦЬ (*вувідніваць, вывідніваць*) безасабовы, незаконч. тр. Вывіднівае—світае, вывіднівало(а)—світала. Байл., Кл., Глуск.

ВЫГРЭ'БАЦЬ (*выгрэбаць, вугрэбаць*) -а-ю, -а-еш, пераходны, незаконч. тр. Выграбаць. Кл., Вольн.

ВЫ'ЖЛУКЦІЦЬ (*вўжлукціць, вўжлукціць*) -кч-у, -кч-аш, пераходны, законч. тр. Выпіць (прагна, многа). Хал., Кл., пас. Янкі Купалы.

ВЫ'ЗВЕРЫЦЦА (*вўзьвярыцца, вўзьвярыцца*) -ышся, -ыцца, законч. тр. Люта, раз'юшана, па-зверскаму глянуць, паглядзець. Чаго ты вўзьвярыўса? Дак. Сказáла Піліпу, што маё картоплі стаптаў, дак ён [е]к вўзьвярыцца. Кл.

ВЫ'КРАСАЦЬ (*вўкрасаць, вўкрасаць*) -са-ю, -а-еш, законч. тр. Кóлісь курцэ насілі крэ-м[е]нь, крэсiво й гўбу. Вўкрасае агню й закурыць. Хал.

ВЫ'МЕНЦІЦЬ (вўмя[е]ньціць, вўмя[е]ньціць) -нч-у, -нц-іш, пераходны, законч. тр. Старанна, хутка і чыста выесці (ўсё з якога-небудзь пасудку). Кл. Параўн.: мянціць языком (багата, па-пустому гаварыць) і мянташыць (вастрыць мянташкаю касу). Параўн.: вўпугаць, спўгаць, напўгацца (гл. вўпугаць, спўгаць, напўгацца).

ВЫ'ПУГАЦЬ (вўпугаць, вўпугаць) -а-еш, -а-е, пераходны, законч. тр. Ацэначна-зніжальнае. З'есці (прагна) усё з якога-небудзь пасудку. Кл. Параўн.: выпугаць і вымугаць. Саламір'е Полацкага раёна.

ВЫ'ПУСТАК Гл. вўпустак у выпуску 1959 г. Параўн.: пярэзімак. Голдава Жалудоцкага раёна, Падлессе Ляхавіцкага раёна.

ВЫ'СЕРБАЦЬ (вўсярбаць, вўсярбаць) -а-ю, -а-еш, пераходны, законч. тр. Хутка з'есці сёрбаючы. Кл.

ВЫ'СЦЕБАЦЬ (вўсьцябаць, вўсьцябаць) -а-ю, -а-еш, пераходны, законч. тр. ад сцябаць (гл. сцябаць).

ВЫ'СЫПАЦЬ¹ (вўсыпаць, вўсыпаць) -пл-ю, -пл-еш, пераходны, законч. тр. Высыпаць. Кл.

ВЫ'СЫПАЦЬ² (вўсыпаць, вўсыпаць) -пл-ю, -пл-еш, пераходны. Закінуць, расцягнуць (на вадаёме) сетку-трыгубіцу. Кл. Я сваю ўчора вўсыпаў на вўзяры, мо лінка злаўлю. Кл.

ВЫ'СЯКАЦА (вўсякацца, вўсякацца) -ка-юся, -ка-ешся. Законч. тр. Тое, што і высмаркацца. Кл.

ВЫ'СЯКАЦЬ (*вўсякаць, вўісякаць*) -ка-ю, -ка-еш, *пераходны*. Ужываецца ў спалучэнні з нос. Тое, што і вўісмаркаць. Кл.

ВЫ'ТНУЦЦА (*вўітнуцца, вўтнуцца*), *вўітнуся, вўітн-ешся*. Законч. тр. Ударыцца. Кл., Байл., Сым. Гл. *выцяцца*.

ВЫ'ТНУЦЬ (*вўтнуць, вўітнуць, вўця(е)ць, вўія(е)ць*) -тн-у, -тн-еш. Гл. *вўцяць*. Кл., Хал., Сл., Сым., Глуск.

ВЫ'ЦЯЖКА (*вўцяжка*) -жк-і, жан. Такая загатоўка (верх ботаў—халявы і галоўкі), якая зроблена з сущэльнага кавалку скуры. Ц[е]пёр вўцяжак ніхто й ні носіць. Кл. Дўмаў вўцяжкі зрабіць. Глуск. Вўцяжкі добра, але німа фасону. Зуб.

ВЫ'ЦЯЦЦА (*вўіяцца, вўіц[е]цца, вўцяцца, вўіц[е]цца*) *вўітн-уся, вўітн-ешся, законч. тр.* Ударыцца. Кл., Байл., Барб., Хал., Сл. Ні вўітніся галоўкаю. Сым. Гл. *вытнуцца*.

ВЫ'ЦЯЦЬ (*вўцяць, вўіяць*) -тн-у, -тн-еш, *пераходны, законч. тр.* Ударыць. Скажы, вўцяў м'ячыкам у здўхавіну, дак упало (дзіця) бэднае. Кл.

ВЫ'ШКІ (*вўшкі, вўішкі*) -шак. Палаткі, насціл на хлеме, адрине, гумне. Усё нашае сёна на вўшкі ўлэзла. Кл. На вўшках муражок, там мўшы ні так дастануць. Барб.

ВЫШПІГО'ЎВАЦЬ (*вўішпігўваць, вўішпігўваць*) -ва-еш, -ва-е, *непераходны, незаконч. тр.* Выведваць. Барб., Кл. Параўн.: *вывіжоўваць* (гл. *вывіжоўваць* у выпуску 1959 г.).

ВЯДЗЬМА'К (арф.) -к-а́, мужч. Вядзьмар, чараўнік (вядзьмар таксама ўжываецца). Кл.

Г

ГАГО'КАЦЬ (гаго́каць) -а-ю, -а-еш, непераходны, незаконч. тр. Вытворны ад го-го! Крычаць—го-го! Часо́ў мо два нёхто ўно́чы гаго́каў за рако́ю. Кл. Параўн.: го́йкаць. Саламір'е Полацкага раёна.

ГАДО'ЎНЫ (гадо́ўны, гадо́ўны) -а(-ая), -ае, прыметнік. Такі (дзіця, маладая жывёліна), якога лёгка гадаваць: моцны, дужы, не хварэе, непераборлівы. Кл. Гл. негадо́ўны ў выпуску 1959 г.

ГАДУ'Н (гаду́н) -н-а́, мужч. Той, якому год; аднагадовы. Кл. Параўн.: у рускай мове годо-валый.

ГАДУНЕ'Ц (гадунéц) -нц-а́, мужч. Тое, што і гадун (гл. гаду́н); гадунец ужываецца радзей. Пас. Янкі Купалы.

ГАДУНО'К (гаду́но́к) -нк-а́, мужч. Памян-шальнае ад гаду́н (гл. гаду́н). Мёншаго (каба-на) прада́йма, а гадунка́ карміцьму на са́ла. Пас. Янкі Купалы.

ГАДУНО'ЧАК (гадунóчак) -чк-а, мужч. Памяншальнае ад гаду́н (гл. гаду́н). Пас. Янкі Купалы.

ГА'КАЦЬ (га́каць) -а-ю, -а-еш, непераходны, незаконч. тр. Стукаць (секчы) сякераю. У йіх вёчна німа́ дроў насёчаных. Лёдзі спаць

лажа́цца, а ў і́х га́каюць на ўсю́ хату. Хто́-то (хто гэта) ў Уля́ны га́кае пут паве́цьцю? Мў́сіць, сын пры́ехаў. Кл.

ГА'КНУЦЬ (*га́кнуць*) -н-у, -н-еш, *непераходны, законч. тр.* 1. Секануць (сякераю). Што гак, то й знак (пра няўмелага дрывасека, цесляра). Кл. 2. Рэзка, энергічна стукнуць, выцяць. Кл. 3. Выпіць гарэлкі, прычым многа. Пас. Янкі Купалы.

ГАЛЕ'КАЦЬ (*галё́каць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, незаконч. тр.* Вытворны ад галё-галё!—поклічу ў лесе. Кл. Параўн.: го́йкаць. Саламір'е Полацкага раёна.

ГАЛЛЕ'ЙКА (*гальлё́йко, гальлё́йка*) -к-а, *ніяк., зборны.* Форма ацэнкі ад назоўніка галлё (тут—гальлё). Гальлё́йкама памаха́ць. З народнай песні. Кл.

ГАЛУБО'К¹ (*галубо́к*) -бк-а́, *мужч.* Памяншальнае ад голу́б. У Мінску на ву́ліцы галубко́ў багата-багата. Пас. Янкі Купалы.

ГАЛУБО'К² (*галубо́к*) -бк-а́, *мужч.* Ласкальнае, выражэнне пяшчоты (пры звароце да чалавека). Кл.

ГАЛУ'ЗА¹ (*галу́за*) -з-ы, *жан.* Галавешка. Вы́нясьце, ма́мо, галу́зы да ю́шку зачыне́це, а то ўвесь дух вы́йдзе. Кл. Трэ́ба зрабі́ць галу́зу (абпалі́ць палена), шну́ра пачарні́ць. Пас. Янкі Купалы. Параўн.: махны́тка. Хоці́мскі раён.

ГАЛУ'ЗА² (*галу́за*) -з-ы, *жан.* Хвароба про́са—са́жа. У тваём про́се палаві́на галу́зы. Кл.

ГАМАНІ'ЦЬ (*гаманіць*) -н-ю, -н-іш, *непереходны, незаконч. тр.* 1. Громка (дзвюм ці больш асобам) гаварыць, але разабраць, пра што гавораць, нельга: гавораць далекавата. На Просьсі гамоняць, мо п'яны[е] (едуць) з Глўська. Кл. 2. Гаварыць (дзве ці больш асоб) спакойна, дудукаць. Паселі й гамонім да й ня бачым, што йдуць. Кл. 3. Батаваць (гл. батаваць у выпуску 1959 г.), гаварыць без злосці, без дакору (пра якую-небудзь загану, недахоп, недагляд). Усё гамоняць на яё, што шкадуе (есці). Кл.

ГА'МАЦЬ (*гамаць*) -а-ю, -а-еш, *незаконч. тр.* 3 дзіцячае лексікі. Есці. Гамай, донячка, гамай. Самі бальшуны (гл. бальшун у выпуску 1959 г.) пад'елі, а табё ніхто гамаць ні даў. Кл.

ГА'МАЧКІ (*гамачкі*). Нязменнае слова з дзіцячае лексікі. Естачкі. Гл. гамкі. Кл.

ГА'МКІ (*гамкі*). Нязменнае слова з дзіцячае лексікі. Есці. Гамкі, дочачка, захацела. Ідзі ж, дам гамкі. Кл. Гл. гамаць.

ГА'МУЗАМ (*гамузам*) *прыслоўе*. Усе разам, усе гуртам; адразу ўсе (кінуцца, рынуцца, паваліць куды-небудзь). Пас. Янкі Купалы.

ГАНІ'ЦЬ (*ганіць*) -н-ю, -н-іш, *пераходны*. Тое, што ганяць (куды-небудзь, напрыклад на пашу). Даўнэй у нас наранкі ні ганілі (кароў). Кл. На в[е]сьнэ ганілі. Зуб.

ГАННЯ' (*ганья*) -нн-і, *жан.* 1. У перыяд спароўвання (злучкі) ваўкі, сабакі збіраюцца ў стада—у ганню. Кл. 2. Наогул — стада сабак. Кл. Параўн.: Калі ён падышоў да кулацкага хутара, яго здзівіла надзвычайная цішыня. Быва-

ла тут за кілометр падарожнага ці праезджага сустракала страшэнным брэхам цэлая гання сабак. Аркадзь Чарнышэвіч, Світанне, Мінск, 1957, стар. 317. Параўн.: Уладзіўся як мае быць... і паехаў сабе вечарком назад, аглядваючыся па баках, мо дзе воўк накруціцца на тое ліха, бо ў тую зіму цягаліся яны цэлымі ганнямі. Змітрок Бядуля, Збор твораў, т. I, Мінск, 1951, стар. 94. Параўн.: гайня (*назоўнік*), гайняваць (*дзеяслоў*). Макраны Капыльскага раёна. Параўн.: гальня. Краснадворцы Старобінскага раёна.

ГАРАХВЯ'НІК (*гарахвянік*) -к-у, мужч., зборны, толькі ў адз. Гароховая саломка. Сым.

ГАРАХВЯ'НІШЧА (*гарахвянішча, гарафянішча*) -шч-а, ніяк. Поле, дзе рос гарох. Вольн.

ГАРБУ'ЗНІК (*гарбўзьнік*) -к-у, мужч. Сцяблы і лісце гарбуза. Гарбўзьнік ні будам укідаць у хлёў, сыцягнам на грэбляўку ў лужу. Кл.

ГАРО'ДЧЫК (*гароджчык, гароччык*) -к-а, мужч. Кветнік, палісаднік. У маміным гароджчыку адна крапіва расьце. Барб. А чаму ў нас гароччыка німа? Вольн. Параўн.: Ціхенька паўз сцяну наблізіўся ён да гародчыка і прытуліўся да плота. Піліп Пестрак, Сустрэнемся на барыкадах, кніга першая, Мінск, 1954, стар. 310.

ГАРО'ХАЎЕ (*гарохаўе*) -я, ніяк. Поле, дзе рос гарох. Пас. Янкі Купалы.

ГАРО'ХАЎНІК (*гарохаўнік*) -к-у, мужч., зборны. Гароховая саломка. Сл.

ГА'РЧЫК (*гáрчык*) -к-а, мужч. 1. Гарнец. 2. Невялікая (на 3—4 літры) судзіна для сыпкіх рэчываў (жыта, гарох ці інш.). Кабану ўсыпала г'арчык аўса. Пазыч ты мне г'арчык мукі. Кл.

ГАРЭ'НІЦЬ (*гарэ́ніць*) -н-іць, *непераходны, незаконч. тр.* Гаркаваты на смак (яблык, масла нясвежае). Кл.

ГА'ЎКАЦЬ (*гаў́каць*) -а-еш, -а-е, *непераходны, незаконч. тр.* 1. Брахаць. Параўн.: гаў! гаў! 2. Пераноснае (пра чалавека). Гаварыць па-пустому; выскакваць (з словамі) нечакана і не да месца. Кл.

ГЕРГЕТА'ЦЬ¹ (*г[е]рг[е]та́ць*) -ч-аш, -ч-а, *непераходны, незаконч. тр.* Гаварыць на незразумелай мове. Глуск, Хал. Параўн.: гаргата́ць. Саламір'е Полацкага раёна.

ГЕРГЕТА'ЦЬ² (*г[е]рг[е]та́ць*). Гусі г[е]ргэчуць. Кл.

ГІДАВА'ЦЬ (*гідава́ць*) -ў-ю, -ў-еш, *непераходны, незаконч. тр.* Грэбаваць, гадзіцца, брыдзіцца. Зуб.

ГІДКА (*гідко*) прыслоўе. Гадка, моташна. Хўдж[э]й (горш) гідко бўдзе. Хал. Параўн.: Яму стала гідка, і ён скоранька адышоўся. Міхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 291—292.

ГІДКІ (*гідкі*) прыметнік. Гадкі, паганы. Даро́га гідка. Зуб. Я н[е] хóчу гідкаго пачо́ту. Сл.

ГІДЗІЦЬ (*гідзі́ць*). Ужываецца ў трэцяй, асобе і як безасабовы. Нудзіць, ванітуе. Хал.

ГІЧЫ'НА (*гічы́на*) -н-ы, жан. Сцябло (адно каліва) бульбы. Кл. Гл. цавіна. Гл. гіч у выпуску 1959 г.

ГЛАДЧА'ЦЬ (*гладжча́ць*) -а-еш, -а-е, *непераходны, незаконч. тр.* Станавіцца гладкім, папраўляцца, прыбаўляючыся на вагу. Кл.

ГЛЕЎКАТА' (*гл[е]ўката́*) -т-ы, жан. Вытворнае ад прыметніка глёўкі (глеўкая глеба—вельмі вільготная глеба; глёўкі хлеб—нявыпечаны хлеб). На полі вельмо гл[е]ўката́: дажджэ й дажджэ. Хал.

ГЛУШЭ'Ц¹ (*глушэ́ц*) -шц-а, мужч. Птушка глушэц (*Tetrao urogallus*). Кл.

ГЛУШЭ'Ц² (*глушэ́ц*) -шц-а, мужч. Глухі чалавек, глушак. Кл.

ГЛЫБАЧЭ'АЗНЫ (*глыбачэ́азны*) -а(-ая), -ае, *прыметнік.* Форма ацэнкі ад глыбокі (як і шыро́зны, шыро́азны). Кл.

ГЛЫБАЧЭ'ННЫ (*глыбачэ́нны*) *прыметнік.* Форма ацэнкі ад глыбокі. Кл., Глуск.

ГЛЯЧО'К (*глячо́к, гл[е]чо́к -чк-а, мужч.* Памяншальнае ад гляк (гл. гляк у выпуску 1959 г.). Кл., Сл.

ГНАЁ'К (*гнаё́к*) -йк-у, мужч., толькі ў адз. Форма ацэнкі ад гной. Кл.

ГНЕ'ДЫ (*гне́ды*) *прыметнік.* Гняды. Кл., пас. Янкі Купалы.

ГНЁТ (*гнё́т*) -т-у, мужч. Тут у нас бёжанцы булі. Кажу́: дай рубель салому ўціснуць (на

возе). Дак у кішэню палѣз. А тагды́ й ка́жэ: у на́с н[е] называ́юць рубѣль, у на́с гнѣт. Кл.

ГНЮС (*гнюс*) -с-у, мужч. Тое, што заедзь (гл. за́едзь). Каторы год гнюсу багáто, а каторы спакайнѣй. Кл.

ГО'ЛКА (*го́лка*) -лк-і, жан. Іголка. Хал.

ГО'МАЛКА (*го́малка*) -к-і, жан. Сухі сырок, па форме—яйка ці шар. Трэ́ба Сц[е]па́ну го́малак пасла́ць. Любі́ць, каб го́малку зьѣсьці. Глу́ск.

ГО'ПАЦЬ (*го́паць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, незаконч. тр.* 1. Мо́цна тупа́ць. Кл. 2. Мо́цна стука́ць. Кл. 3. Пада́ць, скака́ць з вышы́ні. Кл.

ГО'ПНУЦА (*го́пнуца*) -уся, -ешся, *законч. тр.* Гры́мнуца (па́даючы). Разагна́ўся: здуга́няў (гл. здуга́няць) (ка́рову) — зача́піўся за га́ліну, да так го́пнуўся, што аж у чэ́раве кле́кнула. Кл.

ГО'ПНУЦЬ (*го́пнуць*) -н-у, -н-еш, *непераходны, законч. тр.* ад го́паць (гл. го́паць). Кл.

ГО'РНА (*го́рно, го́рно*) прысло́ўе. Марко́тна, сумна. Адна́, дак і го́рно. Сл. Параўн.: Бо ка́лі на сэрцы горна і няма людское ласкі, — Спака́йней у ха́це зорнай, Чым у ку́це гаспадарскім. Пятрусь Броўка, Збор твораў, т. II, 1957, стар. 51.

ГО'РШЧЫК (*го́ршчык*) -к-а, мужч. Невялі́кі гаршчо́к. Кл., пас. Я́нкі Купа́лы.

ГРАБА́НУ'ЦЬ (*граба́нуць*) -н-у́, -н-е́ш, пе-

раходны, законч. тр. Кажу табѣ на добрае: вупіў, то йдзі спаць, а то грабану, што й касыцѣй ні зьб[е]рэш. Кл.

ГРАБІ́НА (*грабі́на*) -н-ы, жан. 1. Матэрыял з грабу, грабовая драўніна. Параўн.: хваі́на, бярэ́зіна. За добра́ грабі́ну трэ́ба заплаці́ць бо́льш, як за жалéзо. Грабі́на цывярдзѣ́йша за бярэ́зіну. Кл. 2. Граб, адно дрэ́ва. Кл.

ГРА́КНУЦЬ (*гра́кнуць*) -кн-у, -кн-еш, *пераходны, законч. тр.* Эне́ргічна кіну́ць, павалі́ць, абвалі́ць. Бо́раліся, дак так гра́кнуў Па́ўла, што той ні мо́г узгрэ́біся. Пас. Я́нкі Ку́палы.

ГРАЦКО́ЎЕ (*грацко́ўе*) -я, *ніяк., толькі ў адз.* По́ле, дзе расла грэ́чка. Ужывае́цца (радзей) і грача́нішча. Кл., Во́льн.

ГРАЧА́НІЦА (*грача́ніца*) -ы, жан. Сало́ма з грэ́чкі, «грэ́чка сало́ма». Кл., В.

ГРАЧА́НІШЧА (*грача́нішча, грача́нішчэ, грача́нішч[э]*), -шч-а, *ніяк., толькі ў адз.* По́ле, дзе расла грэ́чка. Ужывае́цца і грацко́ўе. Кл., Во́льн.

ГРО́ДНЯ (*Гро́дня*) -дн-і, жан. Гро́дна. Бы́ў у Ві́льні, у Гро́дні, у Ба́ра́навічах. Сл.

ГРУД (*груд*) *гру́д-а, мужч.* Па́горак, узго́рак. У ба́лоц[е] ля Ва́лу (гл. Вал) груд на́сы́палі швѣ́ды, й заве́цца Швѣ́дава града́. Кл. То́е ле́та бы́ла ва́да ве́льма в[е]лі́ка, ўсе ба́ло́та ў вадзе́. Што ду́ма[е]це? На сабе́ ўсе сѣ́на з ба́ло́та на груд тра́л[е]ва́лі. Байл. Параўн.: груд — куча га́лля (гл. лоўж у выпуску 1959 г.). Дава́й патпа́лім гру́ды,— во жа́ры бу́дзіць. Саламі́р'е Пола́цкага раё́на.

ГРУ'ДКА (*гру́дка*) -*дк-і, жан.* Кам'як зямлі, сыру. Загón так уёзьдзілі, што ўзарáлі, дак адны гру́дкі. Трэба ўсё разьбіць. Кл. На дарóгу дзвё сьвёжыя гру́дкі сыру далá. Пас. Янкі Купалы. Пагл[е]дзёце, кахáные, што рóбіцца: палажылі тóрбы с кнiжкaмi да гру́дкамі цяляю́цца. Кл. Параўн.: глы́жка — снэ́жка. Саламір'е Полацкага раёна.

ГРУ'ДКІ (*гру́дкі*) -*ак, толькі ў множн.* Памяншальнае ад гру́дзі. Усю нóчку гарáчка (у дзіцяці) была́, усю нóчачку ў гру́дках хрыпéло. Кл.

ГРУ'ДЗІ (*гру́дзі*) -*эй, толькі ў множн.* Грудзі. У грудзях у маткі—тое, што ў рускай мове в утробе матери (дарэчы, у Руска-беларускім слоўніку (1953 г.) перакладу «в утробе матери» няма). Дзёвачка тагды́ була́ ў гру́дз[е]х. Сл.

ГРЫМА'К (*грыма́к*) -*а, мужч.* Ужываецца ў спалучэнні з даць, надава́ць, нада́ць (у плечы). Нада́ць грымако́ў (даць грымака́) —набіць кулаком (у плечы, у спіну). Кл.

ГРЭ'ЦКІ Гл. грэцкі ў выпуску 1959 г. Параўн.: гарачы́шны. Голдава Жалудоцкага раёна. Гарачы́ха (грэчка). Там жа.

ГУ'БКА Гл. губка² ў выпуску 1959 г. Параўн.: губі́ца. Голдава Жалудоцкага раёна, Падлессе Ляхавіцкага раёна.

ГУЖБА' (*гужба́*) -*б-ы і -б-ў, жан., зборны, толькі ў адз.* Скручаныя (звітыя) досыць тоўстыя дубцы (бярозавыя, дубовыя), якія выкарыстоўваюцца пры звязванні бярвенняў у клейні (гл. клейня ў выпуску 1959 г.), у плыты. Кл. Гл. ві́цце, пярэ́віцце.

ГУЗАРО'БКА (арф.) -бк-і, жан. Зроблены з бяросты кубачак на ягады. Пас. Янкі Купалы.

ГУЗЫ'Р (гузы́р) -р-а́, мужч. Ніжняя частка снапа. Добрае жы́то, ка́лі гуза́рэ л[е]гча́йшы́е за ка́ласы́. Кл. У гуза́ро́х тра́вы бага́то. Барб. Трэ́ба кла́сьці гуза́рамі на кра́й. Хал.

ГУ'ЛІ (гу́лі) -яў, то́лькі ў мно́жж. Неадабра́льнае. Гуля́нне. Што ў бо́га ве́чар — на гу́лі йдзе. Кл. Гу́лі й па́на (памешчы́ка) разу́лі. Зуб.

ГУМНІ'ШЧА (гумні́шч[э], гумні́шчэ, гумні́шча) -шч-а, ніяк. Месца, дзе стаяла гумно. На гумні́шчы крапі́ва парасла́. Кл.

ГУ'РА (гу́ра) -р-ы, жан. Гурба снегу. За гу́рамі праё́хаць ні мо́жна. Кл. З гу́ры ката́ліса. Хал.

ГУРО'К (гуро́к) -к-а́, мужч. Агурок. Кл., Хал., Барб., Байл., пас. Янкі Купалы, Вольн., В., Глуск. Параўн.: ... гуркі́ з халаднаваты́м бляска́м расо́лу і па́хам ку́хмарскі́х прыпраў. Янка Скрыган, Апавяданні, Мінск, 1956, стар. 282.

ГУРО'ЧНІК (гуро́чнік, гуро́шнік) -к-у, мужч. Сцяблы і лі́сце агурко́ў. Кл., пас. Янкі Купалы. Параўн.: агурэ́чнік. Саламі́р'е Пола́цкага раё́на.

ГУТАТА'ЛКА Гл. гутата́лка ў вы́пуску 1959 г. Параўн.: гайданка́. Голдава Жа́лудо́цкага раё́на. Параўн.: гайдэ́шка. Падлесе́ Ле́хаві́цкага раё́на.

ГУ'ШКАЛКА Гл. гутата́лка.

ГЭ'ТАЦЬ (гэ́гаць) -а-еш, -а-е, *непераходны*. Гукапераймальнае. Гўсі гэ́гаюць. Вольн.

Д

ДАБІ'ТНЫ (дабі́тны) *прыметнік*. Той, які ўсяго дойдзе, усяго даб'ецца, кемлівы, пранырлівы. Но́вы дзірэ́ктар (школы), гавары́лі, дабі́тны вельмі. Кл.

ДАБЛЕ'ХАЦЦА (даблѐхацца) -а-юся, -а-ешся, *законч. тр.* ад блѐхацца (гл. блѐхацца). Сым., пас. Янкі Купалы.

ДАБРАВО'ЛЯ Ужываецца толькі з прыназоўнікам па. Гл. па дабраво́лі.

ДАБРЭ'ННЫ (дабрэ́нны) -а(-ая), -ае. Форма ацэнкі ад прыметніка добры. Каб ба́чыў, чаго нарасло́ на (асушаным) бало́це! Ку́льтура (гл. ку́льтура² ў выпуску 1959 г.) та́я па по́[е]с. Така́я дабрэ́нна канюшы́на, што й ба́чыць тако́[е] ні ба́чыла. Пас. Янкі Купалы.

ДАВЕ'ДАЦЦА (давѐдацца, давѐдацца) -а-юся, -а-ешся, *законч. тр.* 1. Даведацца. Кл., Вайц., Барб. 2. Праведаць (каго-небудзь). Схадзі́ла давѐдацца ў Барбароў (там жывуць сваякі), а то гадóў шэсь ні бу́ла. Кл. Давѐдаюся (у бальніцу да хвора́й) ў ваўто́рак ці ў се́раду. Вайц. Параўн.: Хадзі́ла давіда́цца яе (у сло́ве давіда́цца гук «і» ў сувязі з дысіміляцыйным яканнем, як і ў словах сі́стра, піра́йсьці). Радашковічы.

ДАГАНЯ'ЦЬ¹ (даганя́ць) -н-ю, -н-іш (гл.

здуганяць, здаганяць), *пераходны, законч. тр.* Даганяць. Хал., Кл., пас. Янкі Купалы.

ДАГАНЯ'ЦЬ² (*даганяць*) -н-іш, -н-іць, *непераходны*. Дапякаць, уядацца ў косці, уядацца ў печань, упякацца (гл. упякацца). Кл., пас. Янкі Купалы. Гл. дагнаць².

ДАГА'ЎКАЦЦА (*дагаўкацца*) -а-ешся, -а-ецца, *законч. тр.* Гаўкае—то дагаўкаяцца. Кл.

ДАГНА'ЦЬ¹ (*дагнаць*) -н-ю, -н-іш, *пераходны, законч. тр.* Дагнаць (гл. здугнаць, здагнаць). Хал., Кл., пас. Янкі Купалы.

ДАГНА'ЦЬ² (*дагнаць*) -н-іш, -н-іць, *непераходны, законч. тр.* Дапячы, упячыся (гл. упячыся), уесціся ў косці, уесціся ў печань. Мнѐ ётые кáчки за лѐто дагна́лі, дак дагна́лі. За канікулы так дагнаў (сын-студэнт), што ні даждўса, калі вўладжу (гл. вўладзіць у выпуску 1959 г.) с хаты. То адно́ ні та́к, то друго́е ні ётак (не гэтак). Усе́ ні ўго́дзіш. Кл. Дагна́лі мнѐ тваѐ го́сьці. Пас. Янкі Купалы.

ДАДО'МКУ (*дадóмку, дадóмку*) прыслоўе. Форма ацэнкі (пры звароце да дзяцей, у мове дзяцей) ад дадому. Сым.

ДАКО'ЛЕЦ (*арф.*) -льц-а, *мужч., множн.*—дако́льцы (*арф.*) Жыхар в. Дако́ль. Пас. Янкі Купалы.

ДА'ЛЕЙ (*да́ляй, да́л[е]й*) прыслоўе. Далéй. В., Кл., Хал., Вольн.

ДАМО'К (*дамóк*) -мкá, *мужч.* Памяншальнае ад дом. То́лькі сталя́рку—й дамóк гато́вы.

Хал. Такі харóшанькі дамóк, што ца́цка. Пас. Янкі Купалы.

ДАПАДА'ЦЬ (*дапада́ць*) -а́-ю, -а́-еш, *незаконч. тр.* Гл. дапа́сці. Кл.

ДАПА'СЦІ¹ (*дапа́сьці*) -д-у́, -дз-éш, *непераходны, законч. тр.* Дабрацца, даскочыць, з пошукамі (куды-небудзь далёка; туды, куды ніхто з вяскоўцаў, з суседзяў і не падумаў рушыць), знайсці. Дапа́лі яж да Зага́льля й нашлі (сена). Глуск.

ДАПА'СЦІ² (*дапа́сьці*) -д-у́, -дз-éш, *непераходны, законч. тр.* Дарвацца, прагна накінуцца (на што-небудзь знойдзенае). Кл.

ДАПЭ'ЎНІВАЦЦА (*дапéўнівацца*) -ва-юся, -ва-ешся, *незаконч. тр.* Упэўнівацца, даведвацца дакладна, уведваць. Кл. Гл. дапéўніцца.

ДАПЭ'ЎНІЦЦА (*дапéўніцца*) -н-юся, н-ішся, *законч. тр.* Упэўніцца, даведацца (пра што-небудзь) дакладна, уведаць. Чаго́ ж хадзі́ла? Трэ́ба було́ ўжэ дапéўніцца, што б зна́ць. Хал.

ДАРМА'¹ (*дарма́*). Нічога. Дарма́ што ні-харо́ша (пра дзяўчыну), але разу́мна, рúча (гл. рúчы ў выпуску 1959 г.), со́вясна. Кл.

ДАРМА'² (*дарма́*). Выражае якасную характарыстыку—някепскі, някепска. Пшані́ца ні ўрадзі́ла, а прóсо дарма́ (г. зн. досыць ураджайнае). Кл. Ба́бе на́шай во́сімдзі́с[е]т пе́ршы гадóк, але́ йшчэ дарма́ старéнька: пало́ць хо́дзіць, а ўзі́мку пра́ла кудзéлю. Кл.—Як ты, Мі́ша, ву́чысься?—Дарма́. Весн.

ДАРО'ЖШЫ (даро́жшы, даро́шшы). Вышэйшая ступень прыметніка дарагі. Даражэйшы. Ка́жуць, у Бабру́ску даро́жшае ўсе (прадукты). Кл. А наш даро́шшы бўдз[е]. Пас. Янкі Купалы.

ДАРЭ'МНЫ (дарэ́мны) прыметнік. Бясплатны. Ён дарэ́мна[е] й га́зы нап'е́цца. Стр.

ДА'ЎНЫ (да́ўны) прыметнік. У нас е свой пе́рац, але вельмі ж да́ўны. Пас. Янкі Купалы. Тут ні крыніца, а да́ўна канáva. Тых (яек) мо й ні ва́рт біць на скараро́дку, бо вельмі да́ўныя, мо й ту́хлыя. Кл.

ДАЧУ'ШАЧКА (дачу́шачка) -чк-і, жан. Памяншальна-ласкальнае. Параўн.: до́чачка, дачу́шка, до́нячка. Кл., Хал.

ДВАЯНЯ'ТЫ (два́янята, два[е]ня́та). Дваіняты. Кл.

ДНЕЦЬ (днець) безасабовы, непераходны, незаконч. тр. Днее—займаецца на дзень (апошняе таксама ўжываецца). Байл., Сл., Кл., Глуск. Параўн.: разві́дніваць, вы́відніваць. Параўн.: Яны вярнуліся ў мястэчка, як пачало ўжо зараць. Міхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 309.

ДО'ЙКА (до́йка, до́йка) -к-і, жан. Спецыяльнае. Жанчына, якая доіць кароў. Бу́ла до́йкаю на фэ́рме. Сл.

ДО'МА¹ (до́ма) прыслоўе. М[е]не́ до́ма ні бу́ло. Кл.

ДО'МА² (до́ма) -м-ы і -м-у, жан. Тут ма́я

дóма. Поблiн. Прышоў з дóмы. Што зь ёстаю дóмаю рабіць? Кл.

ДО'НЕЧКА (дóнячка) -чк-і, жан. Памяншальна-ласкальнае. Што і дóчачка, дачу́шка і iншыя. Хал., Барб., Байл., Кл.

ДО'НЬКА (дóнька) -к-і, жан. Памяншальна-ласкальнае. Параўн.: дóчачка, дачу́шка, дóнечка. Кл., Барб., Хал.

ДОР (дор, дór) -р-у, мужч., зборны, адз.— дра́нка. З будаўнічай лексікі. Драніцы; дошчачкі, якімі крыюць крышу, якія «дзяруць», адшчэпваюць. Дóрам накрýю, трóхі пастайіць. Кры́ша каб зь бля́хі ці го́нты, а дór на хату́ нядóбра. Глуск. Параўн.: шчапа́ (запісана па дарозе ў Ракаў Валожынскага раёна). Параўн.: драніцы. Саламір'е Полацкага раёна.

ДО'СЮЛЬ (дóсюль і дасю́ль) прыслоўе. Дасюль, дагэтуль. Ці ўво́се (гл. увóсе ў выпуску 1959 г.) пашлі й дóсюль німа́. Мо ў даро́зе што зрабілася зь йімі. Кл.

ДО'ХЛІК (дóхлік) -к-а, мужч. Вельмі слабы, зусім нядужы,дохлы. Хіба́ с такіх дóхлікаў (худых парасят) са́ла дажджэ́сься? Барб., Параўн.: дс́хля найшла́ (гл. дóхля найшла́ ў выпуску 1959 г.). Параўн.: зды́хля. Мсціслаў.

ДРА'НКА (дра́нка) -нк-і, жан. Дошчачка, ададраная, адшчэпленая ад бярвянца. Дра́нка ні прыстае́, каб атпі́ловану (дошчачку) сюды ўзяць. Кл. Параўн.: драні́ца. Саламір'е Полацкага раёна.

ДРАНЬ (дрань) -н-і, жан., зборн., толькі ў

адз. Тое, што і дор. Дра́ньню накр́ыты быў. Глуск.

ДРАТАВА'ЦЬ (дратава́ць) -ў-еш, -ў-е, пераходны, незаконч. тр. Збіваць, сціраць (гарод, пасевы) жывёлаю (капытамі). Кл. Гл. здратава́ць.

ДРА'ЧКА (дра́чка) -чк-і, жан. 1. Прылада, якою карыстаюцца цесляры, калі прыладжваюць бярвяно да бярвяна. 2. Знак, які пакідаюць на бярвяне, калі праводзяць па бярвяне драчкаю. Кл. Гл. драць дра́чку, ададра́ць дра́чку. Параўн.: дра́ка. Саламір'е Полацкага раёна.

ДРЭ'УКА (дрэ́ўко(а)) -к-а, ніяк., звычайна— у множн. Дробныя паленцы (дроў), прызначаныя паліць у грубцы, у бляшанай печцы, на комінку (гл. ко́мінак у выпуску 1959 г.). Дрэ́вак нанасіла поўну печ. Кл. А ёты[е] дрэ́ўкі на зіму по́йдуць. Вольн.

ДУБІ'НА (дубі́на) -н-ы, жан. 1. Матэрыял з бярозы, дубовая драўніна. Кл. 2. Дуб, адно дрэ́ва дубовае. Кл. 3. Пераноснае. Непаваротлівы, някемлівы, няздатны (пра чалавека). Кл.

ДУБЧА'ГА (дубча́га) -г-і, жан. Форма ацэнкі ад дубэц. Но-о-о! Ваўкаре́зіна (гл. ваўкаре́зіна) ты. Хіба́ дубча́гу на цябе (на каня) вазьму́ ; будз[е]ш бегці, нідзе́ дзе́н[е]сься. Кл.

ДУ'БЧЫК (ду́пчык, ду́бчык) -к-а, мужч. Памяншальнае ад дубэц. Кл., В., Вайц.

ДУ'БЧЫЧАК (ду́пчычак, ду́бчычак) -чк-а, мужч. Памяншальнае ад дубэц (гл. дубец, ду́бчык). В., Кл., Вайц.

ДУПЛЕ' (дуплѐ) -л-я, ніяк. Дупло. Шчэ бацькаў дзѐд расказваў, нѐйкія з вайно́ю сюды прышлі. Стралялі вацѐтак (як нямецкія фа-шысты). Лѹдзі хаваліса па лѐсе,—хто як. У дуплѐ залазілі (вѐдамо даўнѐй ні такі лѐс буў), на дзѐраво (на дрѐва) ўзлазілі. Кл. У дуплѐ ўсадзіў ру́ку, выймаў дзя́тліка, а наза́д хоць плач. Байл. Гуро́к з дуплѐм. Барб. У дуплѐ насы́палі жа́ру й спалілі такую́ дарагу́ю йгру́шу. Кл.

ДУПЛЕ'ЧКА (дуплѐчко і дуплѐчка) -чк-а, ніяк. Памяншальнае ад дуплѐ (гл. дуплѐ). У дуплѐчку саву́ нашлі, в[е]дзѐцца. Кл.

ДУРЭ'ЦЬ (дурѐць, дурѐць) -ѐ-ю, -ѐ-еш, не-пераходны, незаконч. тр. І ўні́мку на йі́х німа́, ха́ту п[е]раваро́чваюць. Ці каб чыта́лі, ці каб што́. Дак нѐ, то́лькі дурѐць. Кл.

ДУХ¹ (дух) -х-у, мужч. Дух, душа, дыханне, жыццѐ. Гітл[е]ру дух вон і кішкі на ц[е]ліфо́н. Глуск.

ДУХ² (дух) -х-у, мужч. Цѐплае паветра. Зачыні́ў ю́шку, дух по́йдзе па ха́це, цяплѐй ста́не. Кл.

ДУХ³ (дух) -х-у, мужч. Пах. З майі́х кілбас дух такі жа́рошы. Кл.

ДЫ'ХАВІЦА (ды́хавіца) -ц-ы, жан. Ды́ха-віца забіва́е. Кл. Шчэ з таѐ вайны́ (з вайны 1914 г.) ды́хавіца, га́замі атру́ціўса. Хал.

ДЫХАВІ'ЧНЫ (ды́хавічны) прыметнік. Хворы на ды́хавіцу, зады́шку. Малады́ во́лік, а ды́хавічны. Кл. З майго́ старо́га ні рабо́тнік: ды-

хавічны. Глуск. Параўн.: удўшлівы. Саламір'е Полацкага раёна.

Дз

ДЗЕВАЧУ'Р (арф.) -р-а, мужч. Тое, што і дзяўчур (гл. дзяўчур). Кл.

ДЗЕЛЬ (дзель) прыслоўе. Дзе-небудзь (апошняе таксама ўжываецца). Ты дзель на-хавай (груш-дзічак) на гарэ (на столі) ці ў сёне, от смачныя будуць, [е]к паляжаць. Кл.

ДЗЕЎЧАНЯ' (дз[е]ўчаня, дзяўчаня) -ц-і, ніяк. Спагадлівае, спачувальнае. Дзяўчынка—не зусім сталая ці не вельмі практычная або нямоцная фізічна. Як там нашае дз[е]ўчаня? Ці ёто трэба булё, ёхаць за сьвёт? Н.-Андр.

ДЗЕЎЧАНЯ'ТКА (дз[е]ўчанятка) -тк-а, ніяк. Памяншальна-ласкальнае ад дзеўчаня. Гл. дзеўчаня. Кл.

ДЗЮДЗЮ'Н (дзюдзю́н) -н-а, мужч. Мянуска чалавеку па асаблівасці (манеры) гаворкі. Кл.

ДЗЯДО'К¹ (дзядо́к, дз[е]до́к) -дк-а, мужч. Памяншальнае ад дзед. Хал., Сл., Кл.

ДЗЯДО'К² (дзядо́к, дз[е]до́к) -дк-а, мужч. Невялікі шасток у рыбацкіх прыладах—у сетцы-трыгубіцы, у крызе (гл. кры́га ў выпуску 1959 г.). Кл.

ДЗЯЎЧУ'Р (арф.) -р-а, мужч. З неадабральным адценнем. Хлапчук, падростак, які сябруе з дзяўчатамі. Кл.

ДЗЯ'ЦЕЛЬНІК Гл. дзяцельнік у выпуску

1959 г. Параўн.: дзяцеліна. Падлессе Ляхавіцкага раёна, Голдава Жалудоцкага раёна.

ДЗЯЦІ'НЫ (*дзяціны*) -а(-ая), -ае, прыналежны прыметнік ад дзіця. Ты ж ні чыё, а дзяціны[е] грошы забраў. Кл.

Е

Е Ёсць. Побач ужываецца ёсяка, ёсцяка, есь.

ЕЛҚАВА'ТЫ ([e]лкава́ты, ялкава́ты) прыметнік (з адценнем непаўнаты якасці) ад ёлкі. Гл. ёлкі. Кл.

Е'ЛКІ (ёлкі) прыметнік. Ужываецца з назоўнікамі масла, сала. Ёлкае (масла, сала) — нясвежае, крыху пажаўцелае і прыгорклае, гаркаватае на смак. Далá б масла, але ёлкае, му́сіць. Пас. Янкі Купалы. Параўн.: ёлкі. Мсціслаў.

Е'СЦЯКА (ёсцяка). Ёсць. Побач ужываюцца ёсяка, е, есь. Есь. Гл. е, ёсяка, ёсцяка.

Е'СЯКА (ёсяка). Зуб., Хал., Барб., Кл. Гл. е, есь, ёсцяка.

ЁЎК (ёўк). Выклічнікава-дзеяслоўная форма (тыпу хоп, шморг, сцёб) ад ёўкнуць. Гл. ёўкнуць. Кл.

ЁЎКНУЦЬ (ёўкнуць) -н-у, -н-еш, *непераходны*. Шуснуць, праваліцца (зусім нечакана) пад лёд, у «акно» на балоце, на дрыгве. Кл., пас. Янкі Купалы.

Ё'ЎНЯ (ёўня) -н-і, жан. Будынак, у якім сушаць лён, каноплі, збожжа. Сым. Гл. во́сець.

Ж

ЖАВА'КА (*жавáка*) -к-і, жан., толькі ў адз.

Жвачка. Карóву лётась прырэзалі: захварэла, нёшто жавáкі не жавáю. Зуб.

ЖАГА'ЛА (*жага́ло, жага́ла*) -л-а, ніяк. Прылада (з жалеза, сталі), якою, моцна нагрэўшы, прапякаюць дзіркі. На клѣтку (для птушак) нарабіў плáначак, а цяпёр напрапякаю жага́лам дзірак. Тагды за дро́цік бра́цца. Кл.

ЖАРАБЯ'ТНІК (*жараб'ятнік*) -к-а, мужч. Жарабятнікі—ваўкі вялікай пароды, звычайна палавыя. Кл. Параўн.: аўча́рнік (гл. аўча́рнік).

ЖАРДЗЕ' (*жардзé, жэ́рдзе*), -дз-я і -дз-я, ніяк., зборны ад жэрдка. Жардзя нагатаваў. Хал. Чы́е там жэ́рдзе? Сл.

ЖАРТУ'Н (*жарту́н*) -н-а́, мужч. Жартаўнік. Жарту́н, бо жарту́[е]. У ваднаго́ й фамілія Жарту́н. Ст. Ратміравічы.

ЖАРТУНО'К (*жартуно́к*) -нк-а́, мужч. Памяншальна-ласкальнае ад жарту́н. Гл. жарту́н. Ст. Ратміравічы.

ЖА'РЫ (*жа́ры*) -а(-ая), -ае, прыметнік. Абазначае масць—цёмна-чырвоны. Пас. Янкі Купалы. Можна думаць, што жа́ры ад таго ж кораня, што і назоўнік жар (гарачае, але без полымя вуголле).

ЖАЎТАПЕ'САК (*жаўтапéсак*) -к-у, мужч. Пясчаны бераг, пясчанае дно, пясчаная глеба. На жаўтапéску сьлядоў воўчых багáта было. Кл.

ЖО'РВАНЫ (*жорваны*) -аў, толькі ў множн. Жорны. У вайну́ йзноў пашлі ў móду жорваны. Млыны́ ўсё папалілі. Зуб. Жорваны надаёло круціць. Хал.

ЖО'РДКА (*жортка*) -тк-і, жан. Доўгі, што жортка. Жортку на плёт прынёс. Зуб.

ЖУРАВЕ'ЛЬ (*журавель*) -л-я́, мужч. 1. Журавель. 2. Бутэлька на тры літры. На в[е]сельлэ браў мо п'яць жураўлёў гарэлки. Пас. Янкі Купалы.

ЖУРАВО'ВА (*журавова*) прыметнік ад назоўніка жураў. Адзінаццата н[е]дзеля ат каляд журавова, а дзясята кáччына. Кл. Народная прымета аб часе звароту з выраю журавоў і качак.

ЖЫВАТО'К (*жываток*) -тк-а́, мужч. Памяншальнае ад жывот. Хал.

ЖЫ'ЖА (*жыжа*) -ж-ы, жан. З дзіцячае лексікі. Горача, гарачы. Пас. Янкі Купалы.

ЖЭ'РДЗЕ (*жардзэ, жэрдзе*) -дз-я́ і -дз-я, ніяк., зборны. Гл. жардзэ. Хал., Кл., Сл.

3

ЗА'БАРСКА (*забарска*) -ск-і, жан. 1. Частка аборы, якая ўцягнута ў вушкі лапцей. А ў рацэ вады ста́ло па за́барскі (вельмі мала, мелка). Кл. 2. Частка аборы, якая пятлёй ахоплівае ў пад'ёме нагу (пры абуванні лапцей), у кожным лапці па дзве забарскі. За́барска парва́ласа, дак ву́з[е]л му́лиць (Гл. му́лиць у вы-

пуску 1959 г.) но́гу. Кл. За́барска но́гу рэж[э].
Пас. Янкі Купалы. Параўн.: За́барсня. Красна-
дворцы Старобінскага раёна.

ЗАВА'ДЗІЦЬ (*завáдзіць*) *безасабовы, не-
пераходны, законч. тр.* Завáдзіла—занудзіла,
зашкодзіла, стала моташна. Ад гарбу́зікаў
(гл. гарбу́зікі ў выпуску 1959 г.) завáдзіло. Кл.

ЗАГА'ЛЕЦ (*арф.*) *-льц-а, мужч., множн.—
зага́льцы (арф.).* Жыхар в. Загалле. Кл.

ЗАГО'Н (*заго́н, заго́н*) *-н-у, мужч.* Нешырокі
ўчастак ворнай зямлі, пасеву, абмежаваны ра-
зора́мі. Кл.

ЗАГО'НЧЫК (*заго́нчык, заго́нчык*) *-к-а,
мужч.* Памяншальнае ад заго́н (гл. заго́н). У
на́с сё́лята на с[е]дзі́бе заго́нчык про́са пасе́яны.
Пас. Янкі Купалы.

ЗАГУМЕ'ННЕ (*загуме́ньне*) *-нн-я, ніяк.* За
гумна́мі. Гумны стаялі за вёскаю, гумно кож-
нага гаспадара насупраць сядзі́бы. Загуме́нь-
ням по́йдам. Кл.

ЗАДО'К (*задо́к*) *-дк-а́, мужч.* Будаўнічае.
Збітая з дошак сценка ад папярочнай сцяны
да страхі; задкоў у будынку—два. Сл. У гэтым
значэнні гл. зашчы́так. Гл. таксама зако́т.

ЗАДРАТАВА'НЫ (*задратава́ны, -а(-ая),
-ае*) *дзеерпрыметнік* ад задратава́ць (гл. задра-
тава́ць¹, задратава́ць²). Кл.

ЗАДРАТАВА'ЦЬ¹ (*задратава́ць*) *-ў-ю, -ў-еш,
пераходны, законч. тр.* Уцягнуць у лыч свінні
(у храшч) дро́цік, каб не рыла. Глуск.

ЗАДРАТАВА'ЦЬ² (*задратава́ць*) -ў-еш, -ў-е, *пераходны*. Папрабіваць, папраколваць капыты (каню), нагнаўшы па неасцярожнасці ці недагляду на вострыя калючыя прадметы (напрыклад, калючы дрот). Кл.

ЗАДУ'ШНЫ (*заду́шны*) *прыметнік*. 1. Пражывую істоту (чалавек, жывёліна), якая не мае спакою, неасцярожная, носіцца, лезе, дзе небяспечна. Кл. 2. Задушны дзень—дзень, у які здараюцца нечаканыя і непрыемныя шматлікія прыгоды. Кл.

ЗА'ЕДЗЬ (*за́ядзь, за[е]дзь*) -дз-і, *жан*. Насякомыя (авады, мухі, камары, сляпні), якія нападаюць на жывёлу, на чалавека. Цёплае й мо́крае лёто, дак німа́ адбо́ю, — так багáто за́ядзі. Байл. Каб як прыд́умалі што тр́уціць за́ядзь. Кл. Сёлята за́ядзі, што й у хлявё карове німа́ спако́ю. Пас. Янкі Купалы.

ЗАЙРДЗЕ'ЦЦА (*зайр́дзэ́цца*) -ішся, -іцца, *законч. тр*. Загарэцца чырванню, зачырванець, густа зачырванець; зачырванець, наліваючыся кроўю (твар) ад злосці. Такáя пórстка, сярдзі́та, чуць што́—зайр́дзіцца, скало́ла б, што б прыме́ла (гл. прыме́ць). Глуск.

ЗА'ЙЧЫКАЎ (*за́йчыкаў*) *прыналежны прыметнік* ад за́йчык. Хадзёце, тут багáта за́йчыкавага шчаўлю (гл. за́йцаў шча́вель). Кл.

ЗАКА'ЛЕЦ (*арф.*) -льц-а, *мужч*. Глёўкая (гл. глёўкі ў выпуску 1959 г.), ацеслівая палоска ў буханцы (над ніжняю скарынкаю) няўдала выпечанага хлеба. Глуск.

ЗАКАЦІЇЦЬ¹ (*закаціць*) *закачѹ, зақоціш, пераходны, законч. тр.* Закаціць (што-небудзь, куды-небудзь). Кл. Гл. фразеалагізм *закаціць вóчы*.

ЗАКАЦІЇЦЬ² (*закаціць*). Ужываецца як безасабовы. Законч. тр. ад *зақочваць* (гл. *зақочваць*). За адно лёто палавіну (раны на дрэве) *закаціло*. Кл. Такое значэнне слова *закаціць* звязана з тым, як зарастае рана, зрэзаны сучок: вакол раны з'яўляецца нарост паўкруглай формы і паступова з усіх бакоў коціцца і нарэшце *зақочвае* рану.

ЗАҚОЎТ (*зақот і зақот*) *-т-у, мужч.* Зашчытак (гл. *зашчытак*) у будынку з бяровенняў. На *зақот* лёсу багата йдзе. Сл. З *зақотам* надзежней было б. Хал. Гл. таксама *задоқ*.

ЗАҚОЎЦИНА (*зақоціна*) *-н-ы, жан.* Бярвяно з *зақоту* (гл. *зақот*). Кл.

ЗАҚОЎЧВАЦЬ¹ (*зақочваць*) *-ва-ю, -ва-еш, пераходны, незаконч. тр.* Зақочваць (што-небудзь куды-небудзь). Кл., Хал. Гл. фразеалагізм *закаціць вóчы*.

ЗАҚОЎЧВАЦЬ² Ужываецца як безасабовы. Зарастаць, закрываючы рану, зрэзаны сучок (дрэва). За тры гады *зақоціць* сучкі. Пас. Янкі Купалы. Галіну атадралі дак *зақочваць* пачало. Кл. Гл. *закаціць², пазақочваць²*.

ЗАКРАСАВАЎЦЬ (*закрасаваць*) *-ў-е, непераходны, законч. тр.* ад *красаваць* (гл. *красаваць*). Зацвісці (пра жыта, мятлічку). Кл., Барб.

ЗАКУ'МКАЦЬ (*закўмкаць*) -а-е, *непераходны, законч. тр.* ад кўмкаць (гл. кўмкаць). Пáрно ста́ло, й закўмкалі (жабы) кага́лам. Қл.

ЗАНУ'ДЗІЦЬ (*занўдзіць*) -іць, -л-а, *безасабовы, непераходны, законч. тр.* Занудзі́ла—зашкодзі́ла, зава́дзіла (гл. зава́дзіць), стала мо́ташна. Нябо́жчык ба́цька і раз не мо́г уку́сіць све́жага хлё́ба. Тро́шкі во́зьме—то пе́чайка, то занў́дзіць (*арф.*). Қл.

ЗАПАМО'ГА (*запамо́га*) -г-і, *жан.* Іра́нічнае пра чалавека. Няўмелы ці такі, хто не можа па здароўю рабі́ць што-небудзь, але бярэ́цца дапамагчы. У ха́ту йдзі́, запамо́га та́кая, ру́кі пасіне́лі й сам сьсіне́ў, што гусі́ны пуп.

ЗАПАРКА'НІЦЬ (*запарка́ніць*) -н-ю, -н-іш, *законч. тр.* Загара́дзіць, збудава́ць паркан (гл. парка́н). Сым.

ЗАПАТЫ'ЛЬНІК (*запаты́льнік*) -к-а, *мужч.* Кліно́к, якім закліноўваю́цца ў́дзетыя ў баньку (гл. ба́нька² ў выпуску 1959 г.) кассё́ і каса. Хал. Параўн.: запаты́лак. Саламі́р'е Полацкага раё́на.

ЗА'ПЕЧАК (*за́п[е]чак, за́пячак*) -чк-у, *мужч.* Месца ў хаце за печчу. Параўн.: Сядзеў бы ў запеччы́ дзе-небудзь... А то—наце вам! на сход прыпе́рся!.. Міхась Зарэ́цкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 70.

ЗАПО'ВІНЫ (*запо́йны, запо́віны*) -ін- і *ін-аў, толькі ў множн.* Гл. запо́іны. Қл., Хал., Сл., Барб.

ЗАПО'ІНЫ (*запо́йны і запо́віны*) -ін і -ін-аў, *толькі ў множн.* Праз пэўны час пасля сватання (сватоў) пры згодзе нявесты выйсьці замуж прыходзілі да яе «запіваць», рабіць запоіны—замацоўваць вынікі сватання. Хал., Кл., Сл., Барб.

ЗАПУСКІ (*за́пускі*) -сак і -ск-аў, *толькі ў множн.* Застарэлае. Апошні дзень перад пастом. Кл.

ЗА'САЎКА (*за́саўка*) -к-і, жан. Прыстасаванне зачыняць (замыкаць) дзверы знутры. Кл.

ЗАСЕ'КЦІ¹ (*засе́кці*) -к-ў, -ч-эш, *пераходны, законч. тр.* Засекчы. Хал., Зуб., Кл.

ЗАСЕ'КЦІ² (*засе́кці*) -к-ў, -ч-эш, *пераходны.* У в. Клетнае адзін чалавек «ведаў замову» на згубленую жывёліну: калі згубіцца жывёліна, ён гаварыў замову і канчаў яе тым, што ўтыкаў у сцяну сякеру або нож,—«засякаў» (карову, каня), каб яна спынілася і не ішла далей з таго месца, на якім была ў момант «засякання». Цяпер гэта ўспрыймаецца, як недарэчны жарт. Кл.

ЗАСЕ'ЎКІ (*засе́ўкі*) *толькі ў множн.* 1. Пачатак сяўбы. Глуск. 2. Абрад перад пачаткам сяўбы. Кл. У в. Клетнае засеўкі праводзіліся толькі не раніцою; гаспадар, едучы засяваць, абуваў новыя лапці (з новымі аборамаі), як снег, белыя анучы і бялізну, браў самую чыстую і белую торбу з хлебам і пучок саломы, якую расцілаў на канцы загона.

ЗАСІНА'ЦЬ (*засіна́ць*) -а-ю, -а-еш, *непера-*

ходны, законч. тр. Засынаць. Зашчапіся ў хάце, але ні засінай, бо ні ўвóйдам ў хату. Қл.

ЗАСКА'ЛІЦА (заска́ліца) -л-юся, -л-іш-ся, законч. тр., зваротны ад заскаліць (гл. заска́ліць). Прыжмурыцца. Чаго тут стайіш заска́ліўшыся? Қл.

ЗАСКА'ЛІЦЬ (заска́ліць) -л-ю, -л-іш, пераходны, законч. тр. Ужываецца ў спалучэнні з во́ка. Прыжмурыць, прыплюшчыць (вока). Заска́ліць во́ко й стайіць, усё ўгледзіць. Қл. Мо час, заска́ліўшы во́ко, стайіць серад ву́ліцы. Қл. Параўн.: Гаспадыня дома—старая чыноўніца-п'яніца—заскаліла хітра вока і смяшком праказала... Р. Мурашка, Сын, 1957, стар. 40.

ЗАСКВА'РЫЦЬ (засквáraць) -р-у, -р-ыш, пераходны, законч. тр. Гл. прысквáraць. Хал., Қл., Зуб., Параўн.: затаўчы. Мсціслаў.

ЗАСЛАЊІ'ЦЬ (засла́ніць) -н-ю, -н-іш, пераходны, законч. тр. 1. Закрыць (адтуліну, святло, прадмет). Қл. 2. Закрыць (засланкаю) печ. Пасадзіла хлѐб, а засла́ніць пѐч ні засла́ніла. Қл.

ЗА'СЛАНКА (за́сланка) -нк-і, жан. 1. Дошчачка з ручкаю зачыняць печ. Қл. 2. Дошчачка, якою закрываецца адтуліна. Қл. Параўн.: засло́нка. Саламір'е Полацкага раёна.

ЗАСЛО'НЧЫК (засло́нчык, засло́нчык) -к-а, мужч. Памяншальнае ад засло́н (гл. засло́н у выпуску 1959 г.). Прасіла Ламáшка зрабіць за́сло́нчык. Қл. Параўн.: зэдлік. Пярэжыры Валожынскага раёна. Параўн.; Қаля печы на невялі-

кім услоніку—драўлянае вядро з вадою і вялізны жоўты бляшаны кубак. Пятрусь Броўка, Калі зліваюцца рэкі, Мінск, 1957, стар. 57. Параўн.: услончык. Саламір'е Полацкага раёна.

ЗАСНАВАЎЦЬ (*заснава́ць*) -ну-ю, -ну-эш, *пераходны, законч. тр.* ад снава́ць. 1. Ткацкае. Пачаць снаваць, зрабіць пачатак асновы. Кл. 2. Будаўнічае. Пакласці першы вянок (самыя першыя, ніжнія бяровенні) будыніны. Кл.

ЗАСТАРОЊНАК (*застаро́нак, застаро́нак*) -нк-а, *мужч.* Под у гумне, адрыве (гл. под). Кл., Вольн.

ЗАСТОЊЛЕЙКА (*засто́лейко*) -к-а, *ніяк.* Журылася сако́лікава ма́мачка:—Ой, чаму ж майго сы́на-сакала́ даўно́ німа́? Ой, ці [е]го́ мешча́начкі злюбі́лі? Ой, ці [е]го́ па засто́лейку вадзі́лі? З песні. Сл.

ЗАСЫПАЦЬ¹ (*засы́паць*) -пл-ю, -пл-еш, *пераходны, законч. тр.* Засыпаць. Кл.

ЗАСЫПАЦЬ² (*засы́паць*) -пл-ю, -пл-еш, *пераходны.* Закінуць, расцягнуць (на вадаёме) сетку трохсценную. На Кісялёвых яме на́нач засы́паў (сетку). Кл. Гл. высы́паць².

ЗАСЯВАЎЦЬ (*зас[е]ва́ць*) -ва́-ю, -ва́-еш. 1. *Незаконч. тр.* ад засе́яць. Кл. 2. Пачынаць сяўбу (вясною). Кл.

ЗАТАЊЛАВАЦЬ (*зата́лаваць, зата́луваць*) -лу-ю, -у-еш, *пераходны, законч. тр.* ад та́лаваць (гл. та́лаваць у выпуску 1959 г.). Зата́лавалі тако́го катка́. Кл.

ЗАТАРАБА'НІЦЬ¹ (*затараба́ніць*) -н-ю, -н-іш, *непераходны, законч. тр.* ад тарабаніць (гл. тараба́ніць¹). Загрукаць, застукаць. Затараба́ніў па частакóл[е], дак разбудзіў усіх. Пас. Янкі Купалы.

ЗАТАРАБА'НІЦЬ² (*затараба́ніць*) -н-ю, -н-іш, *непераходны, законч. тр.* ад тарабаніць (гл. тараба́ніць²). Абыякава, неахайна зацягнуць, завалакчы, завезці (што-небудзь). Затараба́ньце (мёртвага каня) у Сьліма (участак лесу) й закапайце. Кл.

ЗАТАЎСЦЕ'ЦЬ (*затаўсьце́ць*) -é-еш, *непераходны, законч. тр.* Зацяжараць. Кл. Параўн.: тоўстая, цяжкая (гл. тоўстая², цяжкая² ў выпуску 1959 г.).

ЗА'ТКАЛА (*за́ткало, за́ткала*) -л-а, *ніяк.* Мех з саломаяу ці скрутак ануч, якім затыкалі ў курных хатах дзірку, праз якую выходзіў дым. Значэнне слова мала хто разумее: курных хат і за́ткала ў вёсцы даўно няма. Слова захавалася ва ўстойлівым звароце—стаіць, як за́ткала з выражаным ацэнчна-зніжальным значэннем. Стаяць, як заткала,—замянаць, стаяць перад вачыма, пад нагамі. Кл. Параўн.: за́ткала. Трэба ў пограб за́ткала зрабіць, а то мароз улёзе. Краснадворцы Старобінскага раёна.

ЗАТО'Н (*зато́н*) -н-у і -н-а, *мужч.* Затока (пры рэчцы). У Сьцішкавам зато́не ліны скрôзь (заўсёды) былі. Кл. Па зато́нах карасё, ўюны. Пас. Янкі Купалы. Параўн.: азеравіна. Саламір'е Полацкага раёна.

ЗАТЭ'ПАЦЬ (*затэпаць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, законч. тр. ад тэпаць*. Павольна, паціху зайсці (куды-небудзь); зайсці тэпаючы. Кл. Гл. тэпаць.

ЗАХЛУ'ПІЦА (*захлупіцца*) -пл-юся, -п-ішся, *законч. тр.* Задыхнуцца (пры адсутнасці паветра), задушыцца. Кл. Параўн.: захлынуцца (вадою, пераноснае—працаю, хапаннем).

ЗАХЛЫНА'ЦЦА (*захлынацца*) -а-юся, -а-ешся, *незаконч. тр.* 1. Захлынацца. Кл. Параўн.: у рускай мове за́хлебыва́ться. 2. Душыцца працаю, прагным хапаннем. Адсюль — захлы́нка (гл. захлы́нка). Кл. Параўн.: захлу́піцца.

ЗАХЛЫ'НКА (*захлы́нко, захлы́нка*) -к-а, *агульн.* Ацэначна-зніжальнае. Той, хто прагна хапае, робіць (не ўлічваючы сваёй сілы, магчымасцей і патрэб); параўн.: захлына́цца (гл. захлына́цца). Кл.

ЗАХЛЫНУ'ЦЦА (*захлыну́цца*) -ўся, -ёшся, *законч. тр.* ад захлына́цца (гл. захлына́цца). Уся прырода (радня, сваякі) такі[е], а той просто захлыну́ўся хапа́ючы, шчэ ж малады буў сусім. Кл.

ЗАЦЮ'ПАЦЬ (*зацюпаць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, законч. тр.* Павольна, па-старыкоўску зайсці. Кл.

ЗАЧЫКІЛЬГА'ЦЬ (*зачыкільгаць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, законч. тр.* ад чыкільга́ць (гл. чыкільга́ць). Зайсці кульгаючы. Кл.

ЗАЧЫНІ'ЦЬ (*зачыніць*) -н-ю, -н-іш, *пераходны, законч. тр.* 1. Зачыніць (напрыклад,

дзверы). 2. Ветлівае. Правесці (каго-небудзь) (правесці—няма). Зачыні, сынók, за дзядзькам дзвѣра. Кл.

ЗАЧЫРЫЎЦЬ (*зачырыць*) -р-ў, -р-ыш, *непераходны, законч. тр.* ад чырыць³ (гл. чырыць³). Тут каб крыгаю (гл. крыга¹ ў выпуску 1959 г.) зачырыў, то карасёў набраў бы. Кл.

ЗАШЛАҚАТАЎЦЬ (*зашлакатаць*) -ч-ў, -ч-аш, *непераходны, законч. тр.* ад шлакатаць (гл. шлакатаць). 1. Пачаць шлакатаць. Кл. 2. Знясіліць шлакочучы, зашчыкатаць, заказытаць, заласкатаць. Кл.

ЗАШМАРГАМ Гл. зашмаргам у выпуску 1959 г. Параўн.: за́смаргай. Голдава Жалудоцкага раёна.

ЗАШЧЫТАК (*зашчытак*) -тк-у, *мужч.* Будаўнічае. Збітая з дошак сценка ад папярочнай сцяны да страхі; зашчыткаў — два. Кл., Сл. У гэтым значэнні—задók. Гл. таксама закóт.

ЗБАНЬ (*збань*) -н-я, *мужч.* Збан. Хал.

ЗБІЦЬ¹ (*зьбіць*) -ю, -ёш, *непераходны, законч. тр.* Збіць. Хал., Кл., В.

ЗБІЦЬ² (*зьбіць*) -ю, -ёш, *непераходны, законч. тр.* Сцерці пасевы. Цяля́тамі зьбілі аўёс. Кл.

ЗБРЫДЧАЛАЕ (*збрыджча́лае, збрычча́лае*) *прыметнік.* Ужываецца з назоўнікам малако. Збрыджча́лае малако́—такое, якое толькі пачало кіснуць, нясмачнае і нястраўнае. Кл., Глуск.

ЗБРЫДЧАЎЦЬ¹ (*збрыджчаць, збрыччаць*)

-á-е, законч. тр. Стаць збрыдчалым (пра малако). Кл. Гл. збрыдчалае.

ЗБРЫДЧА'ЦЬ² (збыджчаць, збрыччаць) -á-ю, -á-еш, *непераходны*. Стаць непрыгожим, брыдкім. Кл., В.

ЗБУЯ'ЦЬ (збуяць) -я-е, *непераходны*, законч. тр. Вырасці націнаю, саломаю, але без клубняў, без пладоў. Картоплі на гародзе збуялі (націна, бульбоўнік парос вельмі вялікі, а бульба—не вырасла). Кл.

ЗВО'ДДАЛЬ (звóддаль) прыслоўе. Здалёк (ужываецца і здалёк). Кл.

ЗВЯГА' (звв[е]га́, зввяга́) -г-і, жан. Звяга. Хал., Сл., Зуб. Воўк сабакі н[е] байіцца—зввягі ня любіць. В.

ЗВЯГА'ЦЬ (зввяга́ць, звв[е]га́ць) -á-еш, -á-е, *непераходны*, незаконч. тр. Звяга́ць. Кл., В.

ЗГА'МАЦЬ (зга́маць) -а-ю, -а-еш, *пераходны*. З дзіцячае лексікі. Законч. тр. ад га́маць (гл. га́маць). Пас. Янкі Купалы.

ЗГАРУ'СЦІЦЬ (згару́сьціць) -шч-у, -сц-іш, *пераходны*, законч. тр. Абыякава зваліць у кучу (што-небудзь). Пас. Янкі Купалы.

ЗГАЦІ'ЦЬ (згаціць) -ч-у́, -ц-іш, *пераходны*, законч. тр. ад гаціць (гл. гаціць у выпуску 1959 г.). Тое, што і згару́сьціць (гл. згару́сьціць). Кл.

ЗДАГНА'ЦЬ (здагна́ць, здугна́ць) -ан-ю́, -он-іш, *пераходны*, законч. тр. Дагнаць. Пас. Янкі Купалы, Кл., Хал. Гл. нагнаць² у выпуску 1959 г.

ЗДАЛЕ'ЦЬ (*здале́ць*) -é-ю, -é-еш, *непереходны, незаконч. тр.* Магчы, быць з сілаю. Што б здалела, то н[е] йшла б кланяцца. Балаш. Прыходзіла Насыця. Кажэ, што дзядзька Мікодым сусім ні здалее. Ані ні робиць. Цярас хату цяжко пяраступіць. Кл. Хіба хварэюць да не здалеюць? Сл. Параўн.: нездалётны (гл. нездалётны ў выпуску 1959 г.). Якую здалею (зрэзаць хвойку), такую й павалю. В.

ЗДАЛЕ'ЮЧЫ (*здале́ючы*) *дзеепрыслоўе*. Ужываецца з часціцаю не. Не здалеючы — не маючы сіл. Хіба ж я не здалеючы што зраблю зь ёстымі картóплямі? Чась сама скапаю (гл. скапаць), а чась хай сын сабе на здароўе. Кл. Прышла ж, Уля́нко. П'яць ўёрст не здалеючы йшла паўднё. Барб.

ЗДАРАВЕ'Ц (*здараве́ц*) -ўц-а, *мужч., ад прыметніка* здаровы (у сэнсе моцны, дужы). Хіба такога здараўца хвароба вóзьме? Сым. Параўн.: здараўчаны, нездараўчаны. Краснадворцы Старобінскага раёна.

ЗДРАТАВА'НЫ (*здратава́ны*, -а(-ая), -ае) *дзеепрыметнік* ад здратаваць (гл. здратаваць). Збіты, сцёрты (гарод, пасеў) жывёлаю (капытамі), здратаваны — утаптаны капытамі. Усё просо здратаванае. Кл. Параўн.: Кони прайшлі—ўвесь авёс здратавалі. Я ня буду здратаваны жаць. Саламір'е Полацкага раёна.

ЗДРАТАВА'ЦЬ (*здратава́ць*) -ў-еш, -ў-е, *пераходны, законч. тр.* Збіць, сцерці (гарод, пасевы) жывёлай (капытамі). Усё чысьцянько просо здратавалі. Кл.

ЗДУГНАЇЦЬ (*здагна́ць, здугна́ць*) -ан-ію, -он-іш, *пераходны, законч. тр.* Дагнаць. Кл., Хал. Гл. здагна́ць. Гл. нагна́ць² у выпуску 1959 г.

ЗДЫМШЧЫК (*зды́мшчык*) -к-а, *мужч.* Фатограф. Дзе таго зды́мшчыка знайсці? Глуск. Гл. зні́мшчык.

З'ЕДКІ (*зьѣ́дкі*) *толькі ў множн.* З прыказкі (гл.): Вот табѣ й сьпі́ткі й зьѣ́дкі. Кл.

З'ЕЛКНУЦЬ (*зьѣ́лкнуць*) -н-е, *непераходны.* Тое, што і з'ялча́ць (гл. з'ялча́ць, *ёлкі*). Кл., Дак. Параўн.: з'ѣ́лкнуць. Мсціслаў.

ЗЕЛЯНКОВЕЇЦ (*арф.*) -ц-а, *мужч., множн.* — *зелянко́ўцы* (*арф.*). Жыхар в. Зелянковічы. Глуск, Зуб.

ЗІМАЧКА (*зі́мачка*) -чк-і, *жан.* Памяншальнае ад зіма́. Адно́у зі́мачку вучы́цца хадзі́ла. Сл.

ЗЛАТАШЫЇЦЬ (*златашы́ць*) -ш-іў, -ш-ыш, *пераходны, законч. тр.* 1. Сцерці, скрышыць гарод, садок, шукаючы, абіраючы спажытак. Кл., пас. Янкі Купалы. Златашы́лі ўсё гуро́чкі. Хал. 2. Сцерці, склычыць пасевы, ураджай, се-нажаць, каб нашкодзіць не пажывіўшыся. Кл. Гл. аблаташы́ць, налаташы́ць, латашы́ць.

ЗНАЇДА (*Зна́йда*) -д-ы, *жан.* Клічка сучкі. Востр.

ЗНАТУРЫЦЬ (*знату́рыць*) -р-ыш, -р-ыць, *пераходны, законч. тр.* Жорсткім, няўмелым абыходжаннем выклікаць (у жывёліны — каня, вала, каровы) страх, боязь або непаслухмян-

ства (запрэжаны конь, напрыклад, стаіць як укопаны, ні з месца). Кл. Гл. знявэрыць у выпуску 1959 г.

ЗНІМШЧЫК (зьнімшчык) -к-а, мужч. Фатограф. Нейкі год (аднойчы, адзін год) прыехаў сюды зьнімшчык. Кл. Гл. здымшчык.

ЗНІЧО'ГАЦЬ (зьнічо́гаць, зьнячо́гаць) -га-ю, -га-еш, непераходны, законч. тр. Аслабець, змарнавацца (фізічна), схудзець. Німа сьвёжаго м'яса, дак ётае кацяня зьнячо́гало, а салонаго (мяса) ні ў рот. Кл.

ЗО'ЛКА• (зо́лко, зо́лка, зо́лка) прыслоўе. Пра стан надвор'я: халоднае вільготнае паветра, холад праймае да касцей. Лу́чч[э]й маро́з, а то зо́лко, га́дко, хо́ладно. Кл., Зуб. Параўн.: Золь асення, туман. Кандрат Крапіва, Збор твораў, т. I, Мінск, 1956, стар. 275.

ЗРУДЗЕ'ЦЬ (зрудзе́ць) -é-е, непераходны, законч. тр. Стаць рудым, зжаўцець (пра бялізну). Палавіна майго пла́цця (гл. пла́цце ў выпуску 1959 г.) зрудзела. Пас. Янкі Купалы. І чаго так зрудзела пла́цце? Кл.

ЗУ'БЛЕНКА (зу́блянка) -нк-і, жан. 1. Вялікая цыгарка (параўн.: цыгарка ў зубах). Кл. 2. Неабтушаная галавешка. У вайну злавiлі (партызаны) нейкага асэсаўца ш чэрапам на піло́цца. С[е]дзіць зьвёрам, адал[е] просіць закурыць. А дзе ж то[е] курава? Дак ён (партызан) узяў с агню зу́блянку й кажа: а ётага ні хочаш? Глуск. Адно з прыведзеных двух значэнняў, зразумела, пераноснае, але якое з іх — цяжка сказаць.

ЗЫ'РЫЦЬ (зырыць) -р-у, -р-ыш, *пераходны, незаконч. тр.* Гнаць; гнаць энергічна, не даючы апамятацца. Зы́рце, зы́рце йіх (коней), хлѡпцы. Кл. Параўн. прыгаворку: зыры-зыры, у Мазыры. Кл.

ЗЮ'ЗЯ (зюзя) -з-і, *жан.* З дзіцячае лексікі. Холад, холадна, халодны. Пас. Янкі Купалы.

З'ЯЛЧАЛЫ (зьялчалы, зь[е]лчалы) *дзеерыметнік* ад з'ялчаць (гл. з'ялчаць, з'ёлкнуць, ёлкі). Зьялчалага й у рѡт н[е] вѡзьме. Хал.

З'ЯЛЧА'ЦЬ (зьялчаць, зь[е]лчаць) -а-е, *непераходны, законч. тр.* Стаць елкім (гл. ёлкі, елкаваты). Здэцца й хѡладно, а ма́сло з'ялча́ло; ялча́е, што ні рабі. Кл.

I

ІГРУ'ША (ігруша) -ш-ы, *жан.* Груша. Кл.

ІГРУ'ШЫНА (арф.) -н-ы, *жан.* Драўніна грушавая. Кл.

І'КЛА (йікла) -кл-ы, *жан.* Ікол (параўн.: у рускай мове клык). У кны́ра йі́клы, што сукі. Барб.

ІЛЬНІ'ШЧА (ільнішч[э], ільнішча) -шч-а, *ніяк.* Поле, дзе рос лён. Сым.

ІРДЗЕ'ЦЦА (ірдзе́цца) -ішся, -іцца, *незаконч. тр.* Чырванець, густа чырванець, гарэць чырванню; чырванець, наліваючыся кроўю (твар) ад злосці. Кл., В. У такім значэнні ўжываецца ў вёсцы Дунайчыцы Клецкага раёна: Расьсёрдзіўся, аш увесь ірдзіцца. Гл. зайрдзеца.

И

ЙШЧЭ (*шчэ, йшчэ*) яшчэ. Гл. шчэ. Кл. Хал., Сл., Барб.

К

КААПЕРА'ТАР (*капярáтар*) -р-а, мужч. Прадаўшчык у магазіне. В.

КАБАЊІ'НА (*кабані́на*) -н-ы, жан. Нясытая свініна (з тонкім салам). Сáла ні вúкарміла, хай кабані́на бў́дзе. Кл.

КАБАЊІ'НКА (*кабані́нка*) -к-і, жан. Памян-шальнае ад кабані́на. Кл.

КАДРЫ'ЛЯ (*кадры́ля*) -л-і, жан. Назва танца. Даўнёй кадры́лю скака́лі. Кл.

КАЗЁ'Л¹ (*казё́л*) -л-á, мужч. Казёл.

КАЗЁ'Л² (*казё́л*) -л-á, мужч. Частка збуда-вання пры студні: разгалінастае бярвяно, на якім прымацаваны вóчап, ці страла (гл. вóчап, страла́); ужываецца побач саха́. Вольн.

КАЗЯНЯ' (*арф.*) -яц-і, ніяк. Казляня. В.

КАЙСТРЫ'ЦА (*кайстры́ца і кастры́ца*) -ц-ы, жан., зборны. Кл. Гл. кастры́ца ў выпуску 1959 г. Параўн.: мя́льля. Касцюкові́цкі раён. Параўн.: мя́лянняя. Маладзечанскі раён.

КАКСАГЫ'ЗНІЦА (*каксагі́зьніца*) -ц-ы, жан. Калгасніца, якая даглядае, вырошчвае кок-сагыз. Сл.

КАЛАМА'ЖКА (*каламáжка*) -жк-і, жан.

Каляска. Калама́жкаю хіба́ мо́жна прывёзці?
Кл. Вазьмі ў ба́бы калама́жку. Пас. Янкі Ку-
палы.

КАЛАТУ'ША Гл. калату́ша ў выпуску 1959 г.
Параўн.: калату́ха. Саламі́р'е Полацкага раёна.

КАЛАШМА'Н (калашма́н) -н-а, мужч.,
кплівае. Той, у каго шырокія з доўгімі калашы-
намі штаны. Кл.

КАЛО'МАЗЬ (кало́мазь) -з-і, жан. Мазь
(дзёгаць), якою змазваюць колы ў возе. Кл.
Параўн.: Пах сена, конскага гною і каламазі
казыча насы. Змі́трок Бядуля, Збор твораў,
т. III, Мінск, 1953, стар. 339.

КАЛО'ША (кало́ша) -ы, жан. Калашына.
Кл. Параўн.: калашма́н (гл. калашма́н.)

КАМАКІ' (камакі́) -к-оў, толькі ў множн.
Бульбяная каша. Кл. Параўн.: камы́. Саламі́р'е
Полацкага раёна.

КАМЕ'НЬЧЫК¹ (камё́нчык) -к-а, мужч. Ка-
меньчык. Вайц., Кл., пас. Янкі Купалы.

КАМЕ'НЬЧЫК² (камё́нчык) -к-а, мужч.
Костачка ў сліве, ягадзе. Я сьлі́ву с камё́нчыкам
магу пракаў́тнуць (гл. пракаў́тнуць). Накаў́-
таўся сьлі́ў с камё́нчыкамі. Пас. Янкі Купалы.
Параўн.: камяне́к. Саламі́р'е Полацкага раёна.

КАМЕ'ШНІК (камё́шнік) -к-а і -к-у, мужч.
Куточак пры печы (утвараецца сцяною хаты і
сценкаю печы), дзе ставяць вілкі, ёмку, камя-
ню (гл. ё́мка, камя́ня ў выпуску 1959 г.), венік.
Кл.

КАНАПЛЯ'НІК Гл. канаплянік у выпуску 1959 г. Параўн.: канаплянікі (толькі ў множн.) — вельмі добрая зямля, дзе сеюцца каноплі. Абідавічы Быхаўскага раёна. Параўн.: канаплянік—месца, дзе раслі каноплі. Саламір'е Полацкага раёна.

КАНЁ'К¹ (*канёк*) -*ньк-а, мужч.* 1. Тое, што конік (ужываюцца абодва, часцей—конік). Кл.

КАНЁ'К² (*канёк*) -*ньк-а, мужч.* Спартыўны інвентар. Кл.

КАПА'ННІЦА (*капа́ньніца*) -*ц-ы, жан.* Жанчына, якая капае бульбу. Пашлём (форма за-гаднага ладу) найменш дваццаць капа́ньніц. Пас. Янкі Купалы. Машы́на (бульбакапалка) за вóсім капа́ньніц вы́капала. Глуск.

КА'ПАЧКА (*ка́пачка*) -*чк-і, жан.* Памяншальнае ад ка́пка (гл. ка́пка ў выпуску 1959 г.). Кропелька. Кл.

КАПСЕ'ЛЬ (*капсе́ль*) Дзеяслоўна-выклічнікавая форма ад капса́ць (гл. капса́ць, капсана́ць у выпуску 1959 г.). Кл. Параўн.: піргель. Радашковічы.

КАРА'ВАЧНІК Гл. каравачнік у выпуску 1959 г. Параўн.: ганучнік. Голдава Жалудоцкага раёна. Параўн.: рызнік (ры́зьнік). Саламір'е Полацкага раёна.

КАРАСЛІ'ВЫ (*карасьлівы і карасьліву; каро́сьлівы і каро́сьліву*) -*а, -ае, прыметнік.* Хворы на каросту. Карасьліваго каня сёркаю абку́рвалі. Кл.

КАРА'СЬ¹ (*кара́сь*) -с-я́, мужч. Назва рыбы. Сл., Вольн., Кл., Хал.

КАРА'СЬ² (*кара́сь*) -с-я́, мужч. Жалезная накладка на драўляную (у возе) вась. Кл.

КАРА'СЬ³ (*кара́сь*) -с-я́, мужч. Кручо́к на вочапе (гл. во́чап). Сл.

КАРНІ'ЗА (*карні́за*) -з-ы, жан. Карні́з (у печы). Вольн.

КАРО'ВІЧАЕ (*малако́*) Гл. каро́вічы ў выпуску 1959 г. Параўн.: каравя́чае. Голдава Жа-лудоцкага раёна.

КАРО'МУСЛІ (*каро́мусьлі*) -яў, толькі ў множн. Каромысел. Хал. Параўн.: каро́місла. Саламір'е Полацкага раёна.

КАРО'СЛІВЫ (*каро́сьлівы*) прыметнік. Гл. караслі́вы. Кл.

КАРТА'ЦЬ (*карта́ць*) -а́-ю, -а́-еш, непераходны, незаконч. тр. Картавіць. Маё (дзеці) ні адзін ні картаў. Кл.

КАРТО'ПЕЛЬ (*карто́п[е]ль, карто́пяль*) -пл-я, мужч. Бульбіна. Твая Аню́тка вельма ра-ботніца. Прайдзі ўсю баразну́, то аднаго карто́-пля ні знóйдз[е]ш. Кл.

КАРТО'ПЛІК (*карто́плік*) -к-а, мужч. Па-мяншальнае ад карто́пель (гл. карто́пель). Ні грашэ́це бо́гу: даўне́й карто́пліку ва́шыя бацькі ра́ды булі, а вы ў шоўку да ў хро́мавых чара-вічках хо́дзіце. Кл.

КАРТО'ПЛЯ (*карто́пля*) -пл-і, жан. Бульба. Хібіць сёлы́та на́ша картопля. Сл.

КАСА^{'1} (касá) -с-ы́, жан. Каса (прылада).
Кл., Хал., Зуб., Сл., Вольн., В.

КАСА^{'2} (касá) -с-ы́, жан. Каса (прычоска).
Кл., Хал., Зуб., Сл., Вольн., В.

КАСА^{'3} (касá) -с-ы́, жан. Адзін з унутраных органаў жывёлы. Кл., Сл., Хал., Зуб., Вольн., В., Глуск. Параўн.: у рускай мове селезёнка.

КАСАРЫЧА'НЕЦ (арф.) -нц-а, мужч., множн.—касарыча́не. Жыхар в. Касарычы. Барб.

КАСМА'Ч (касма́ч) -ч-а́, мужч. Аброслы, з доўгімі валасамі. Кл.

КАСЦЯ'НКА (касьця́нка) -нк-і, жан. Гатунак груш, у пладах багата дробненькіх костачак. Кл., Байл.

КА'ТАНКА Гл. кáтанка ў выпуску 1959 г. Параўн.: кáтанка—мужчынскі пінжак, фрэнч з саматканага сукна (часцей называюць—марына́тка). Голдава Жалудоцкага раёна.

КАТУ'РХАЦЬ (кату́рхаць) -а-ю, -а-еш, пераходны. Будзіць, варушыць, дапамагаць ачуняць, актывізоўваць. Кл.

КАТУ'Х (кату́х) -х-а́, мужч. 1. Маленькі хлёўчык для курэй. Кл. 2. Увогуле маленькі хлёўчык ці выгараджанае ў хлеве месца. Кл. 3. Пераноснае. Малая хатка, малы пакойчык у хаце. Кл.

КАТУШО'К (катушо́к) -шк-а́, мужч. Памяншальнае ад кату́х (гл. кату́х). Пас. Янкі Купалы, Кл., Вольн.

КАЎ (каў) Гукапераймальнае. Так перада-

ещца крык ката. Кл. Гл. каўкаць, каўканне.

КА'УКАННЕ (*каўканьне*) -нн-я, ніяк. Гукапераймальнае ад каў, каўкаць (гл. каў, каўкаць). Кл., пас. Янкі Купалы.

КА'УКАЦЬ (*каўкаць*) -а-е, *непераходны, незаконч. тр.* Гукапераймальнае. Мяўкаць. Хал., Барб. Вўпусьце, дзёткі, катка, хай ні каўкае. Кл. Гл. каў, каўканне.

КАЎНЕ'РЫК Гл. каўнёрык² у выпуску 1959 г. Параўн.: каўнёрцы. Голдава Жалудоцкага раёна.

КАЦ Гл. кац у выпуску 1959 г. Параўн.: кат! Абідавічы Быхаўскага раёна.

КАЦАЛА'ПЫ (*кацалапы, -а(-ая), -ае*) прыметнік. Касалапы, крывалапы. Кл.

КАЦІ'НЫ (*каціны, кацін, -а(-ая), -ае*) прыналежны прыметнік ад кот. Кашэчы. Каціна[е] каўканн[е] (гл. каўканне). Пас. Янкі Купалы: У шўбе с каціных шкурак. Каціныя вочы (*арф.*). Каціныя лапы (*арф.*). Кл.

КАЧАВІ'ЛА (*качавіло, качавіла*) -л-а, ніяк. Прыкметная мясціна (на раллі, на пяску, на траве, на збажыне), дзе качаўся конь, адпачываў (хто-небудзь). Качавіла на качавіле па ўсім мурагу. Пас. Янкі Купалы. Даўнёй казalı, што ні мőжно станавіцца на качавіло (мясціна, дзе качаўся конь): карóста ўспадзé. Кл. Качавілаў нарабілі (адпачывалі салдаты) й сiгарéты недакураныя. Хал. Параўн.: кóтлішча. Абрыцкая Слабада Мінскага раёна, Мачаны Лагойскага раёна. Параўн.: конскі круг. Саламір'е Полацкага раёна.

КАЧАВІ'ЛЛЕ (*арф.*) -л-я, *ніяк.* Тое, што і качавіла. Кл. Параўн.: Дзед Талаш і Нупрэй сталі аглядаць месца, дзе адпачываў чалавек. Паталочышча паказвала, што чалавек адграбаў снег, каб прылегчы на больш цёплым месцы. Якуб Қолас, Збор твораў, т. VI, Мінск, 1952, стар. 279.

КАЧО'ЛКА (*качолка*) -л-і, *жан.* Адпілаванае ад круглага бярвяна ці жэрды колца. Нагатаваў качолак, буду рабіць каляску. Кл. Слова качолка—ад качаць. Да нядаўняга часу ў в. Кл. папулярнае было «качанне качолкі»—гульня падроскаў і сталых хлопцаў. Такая гульня сустракаецца ў шмат якіх раёнах Беларусі. Качолку называюць на Беларусі кацёлка, качулка, пакацёлка, каток.

КВАСО'ЛІНА (*квасолина*) -н-ы, *жан.* Адно каліва квасолі (фасолі). Кл.

КВАСО'ЛЯ (*квасоля*) -л-і, *жан.* Фасоля. Кл., Барб.

КВАШАНІ'НА (*квашаніна*) -н-ы, *жан.* Страва—студзіна, халадзец. Пас. Янкі Купалы.

КІДЗЕ'ЛЬ (*кідзель*) Выклічнікава-дзеяслоўная форма (тыпу гоп, хоп, кап, скубель) ад кідаць. Кл.

КІ'ЕВЕЦ (*кі[е]вец*) -ўц-а, *мужч.* Чалавек з Кіева, з Кіеўшчыны. Кі[е]ўцы вазілі зямлю (насыпалі дарогу). Хал.

КІПЦІК (*кіпцік*) -к-а, *мужч.* Памяншальнае ад кіпець (гл. кіпець у выпуску 1959 г.). Кіпцік зьлѐз, падрываў пальчык. Пас. Янкі Ку-

палы. Кіпцікі абрэзаць парá. Глуск. Параўн.: кіпцюрóк. Саламір'е Полацкага раёна.

КІРМАШО'ВІК (кірмашóвік) -к-а, мужч. Назва асобы па назоўніку кірмáш (у сэнсе фэст). Неадабральнае. Той, хто пайшоў на фэст (кірмаш). Звычайна называюць кірмашо-вікамі тых, хто часта ходзіць на фэсты па вёсках, або тых, хто не павінен часта хадзіць з кампаніяю на фэст (напрыклад, падростак ці сямейны чалавек). Кл.

КІШЭ'НЬКА (кішэ́нька) -ньк-і, жан. Памяншальнае ад кішэ́ня (гл. кішэ́ня). А што ў тваёй кішэ́нц[э]? Барб. Сьвітка с кішэ́нькамі. Кл.

КІШЭ'НЯ (кішэ́ня) -н-і, жан. Кішэнь. У кішэ́ню схавáй. Хал. С кішэ́ні каня н[е] накóрміш. Зуб. Кішэ́ню разадраў. Кл. Кішэ́ні атпароў. Сл. Параўн.: кішэнь. Саламір'е Полацкага раёна.

КІЯ'К Гл. кіяк у выпуску 1959 г. Параўн.: кіёўка. Абідавічы Быхаўскага раёна.

КЛЁ'К (клёк) Выклінікава-дзеяслоўная форма. Нам клёк у гру́дз[е]х: здагада́ліса, што мы ж гавары́лі паліцэ́йскаму разьве́дчыку. Сл.

КЛУ'НЯ (клу́ня) -н-і, жан. Клу́ня—это гумно́. Сл.

КЛЫШАВА'ТЫ (клышавáты, -а(-ая), -ае) прыметнік. Крываногі і няўключодна перастаўляе ногі. Глуск. Параўн.: клышавáты. Рэчыцкі раён.

КЛЫШАНО'ГІ (клышанóгі, -а(-ая), -ае)

прыметнік. Крываногі і няўключдна перастаўляе ногі. Кл. Гл. клышаваты.

КЛЮ'НУЦЬ (*клю́нуць*) -н-у, -н-еш, адна-
кратны ад кляваць (гл. кляваць у выпуску
1959 г.). Акунь кліон[е], дак кліон[е], ўбачыш.
Пас. Янкі Купалы. Нічогі (гл. нічогі ў выпуску
1959 г.), устане, кліоне чаго́ль і цэлы дзень так
ходзіць. Кл.

КЛЮЧ¹ (*ключ*) -ч-а́, мужч. Ключ.

КЛЮЧ² (*ключ*) -ч-а́, мужч. Назва пасёлка.
Барб.

КЛЮЧ³ (*ключ*) -ч-а́, мужч. Шост у прыста-
саванні (пры студні) даставаць вадү (вóчап),
які разам з карасём (гл. карась³) нагадвае
ключ. Ужываецца і вóчап (гл. вóчап). Сл.

КЛЯВА'ЦЦА (*арф.*) -ю-éшся, -ю-éцца, не-
законч. тр. Біцца (пра птушак—певень, гусак).
Їіх гусак вельмі ж кліоецца. Пас. Янкі Купалы.
Таго пёўня, што кляваўся, прадалі (*арф.*). Кл.

КЛЯ'СЦІ (*клясьці*) -н-у́, -н-éш, пераходны,
незаконч. тр. Клясці. В. Ужываецца (часцей)—
клéсці. Кл., Барб., Глуск.

КНО'РАЗ (*кно́раз, кно́рас*) -з-а, мужч. Кныр
(ужываецца і кныр). Кл., Вольн.

КНЫР Гл. кныр у выпуску. 1959 г. Параўн.:
кнур. Абідавічы Быхаўскага раёна, Голдава
Жалудоцкага раёна.

КО'ЖНЕНЬКІ (*ко́жнянькі*). Форма ацэнкі
ад займенніка кожны. Кл., Калац.

КО'КА (ко́ко, ко́ка) ніяк. З дзіцячае лексікі. Яйка. Хал., пас. Янкі Купалы, Зуб., Сл.

КО'ЛЕНЦЫ (ко́лянцы) -аў. Калені. Ні хocha бeгчы (ко́нь), дак я па ко́лянцах, да па ко́лянцах. Вольн.

КО'ЛІСНІ (ко́лісьні, -я(-яя), -яе) прыметнік ад ко́лісь (гл. ко́лісь у выпуску 1959 г.). Даўны, даўных часоў. Стр., Барб.

КО'ПАНІК (ко́панік) -к-а, мужч. Выкапаны (нягнуты) полаз (для саней). Ко́панікі ма́ла хто ў нас ста́віў. У нас гну́лі лоўко. Кл.

КО'РЧЫК (ко́рчык) -к-а, мужч. Памяншальнае ад карэц. Кл., Сл.

КО'СЬКАЦЬ (ко́ськаць) -а-ю, -а-еш, непераходны, незаконч. тр. Вытворны ад кось-кось-кось! Сыціхні ты ко́ськаць, да ўчырэ́це (гл. учыры́ць) ле́йцамі (каня). Кл.

КРАПІ'ВА (крапі́ва) -в-ы, жан. Крапі́ва. Кл.

КРАПІ'ЎНІК (крапі́ўнік) -к-а, мужч. Тое, што байструк. Кл.

КРАСАВА'ЦЦА (красава́цца) -ў-юся, -ў-ешся, незаконч. тр. Жыць у дастатку, прыгожа. Расказваючы пра гады вайны 1941—1945 гг.: Жы́лі й красава́ліся, й на́ табe—вайна́, нeхрысьці такія пашлі (нямецка-фашысцкія акупанты). В.

КРАСАВА'ЦЬ (красава́ць) -ў-е, непераходны, незаконч. тр. Цвісці (пра жыта, мятлічку). Кл., Барб.

КРАСА'ЦЬ (краса́ць) -а-ю, -а-еш, непераходны, незаконч. тр. Здабываць крэсівам агонь.

Кл. Параўн.: *высякаць*. Саламір'е Полацкага раёна.

КРАСЛА'ТЫ (*красла́ты*) *прыметнік* ад *крэсла* (гл. *крэсла*²). З вялікім *крэслам*. Вельма ж *красла́тыя штаны* табе купілі. Такіх *красла́тых* я б ні насіў. Кл.

КРАСЛА'Ч (*красла́ч*) *-ч-а, мужч.*, ад *крэсла* (гл. *крэсла*²). Той, у каго шырокае, нізка апушчанае *крэсла*. Таму *краслачу́* хіба каб *крапівы* наладзіў, мо *хадзіў* бы *спрытней*. Кл. Параўн.: *красла́ты*.

КРУГЛО'ВІНА (*кругло́віна*) *-н-ы, жан.* Акруглы ўчастак, які *вылучаецца* чым-небудзь на агульнай плошчы. *Кругловіна* на сенажаці (напрыклад, забалочаная ці з лепшым або горшым ураджаем травы, наяўнасцю якой-небудзь расліны), *кругловіна ў жыце* (драбнейшае, буйнейшае, *вымаклае, запаганенае* *пустазеллем* і інш.), *кругловіна* — балотца сярод поля і падобн. Кл.

КРУ'МКАЦЬ (*кру́мкаць*) *-а-е, непераходны, незаконч. тр.* Жабы *крумкаюць*. Вольн.

КРУПІ'НА¹ (*крупі́на*) *-н-ы, жан.* Адно *каліва* *круп*. Кл.

КРУПІ'НА² (*крупі́на*) *-н-ы, жан.* Крыху, небагатка; часцей—*крупінка*. Кл.

КРУПІ'НКА¹ (*крупі́нка*) *-нк-і, жан.* Памяншальнае ад *крупі́на* (гл. *крупі́на*¹). Ні *крупінкі*, ні *картопляка* (арф.). Кл.

КРУПІ'НКА² (*крупі́нка*) *-нк-і, жан.* Памян-

шальнае ад крупіна (гл. крупіна²). А ёту крупінку (крыху гарбузікаў) схавáю, го́сьці ж б́удуць. Кл.

КРУТАСВЕ'Т (*крутасьвѣт*) -т-а, мужч. Той, які «светам круціць». Параўн.: падобнае да гэтага ўтварэнне слоў прайдзі́свѣт, круці́хвост. Сьвѣту ні скруці́ў крутасьвѣт (пра Гітлера) той, а сáм скруці́ўся. Жы́цьця п ён ні ве́даў, што ён д́умаў зрабі́ць. Сым.

КРУЧ (*круч*) -ч-ы, жан. Вір, месца ў рэчцы, дзе віруе вада. Там такáя круч. Сым.

КРУ'ЧАНЫ¹ (*крúчаны*) прыметнік. Кручаньы. Кл.

КРУ'ЧАНЫ² (*крúчаны*) прыметнік. Шалёны, звар'яцелы. Кл.

КРЫВУ'ЛІНА (*крыву́ліна*) -н-ы, жан. Крывізна. Т́ую крыву́ліну што б як вы́прастаць. Хал.

КРЫВУ'ЛЯ (*крыву́ля*) -л-і, жан. 1. Крывізна; тое, што і крыву́ліна (гл. крыву́ліна). Хал. 2. Крывы, скры́ўлены прадмет. Кл. 3. Кульгавы (чалавек, жывёліна). Кл.

КРЫ'ЖНЯ (*кры́жня*) -н-і, жан. Качка-крыжанка. Аднá крýжня — за тваё тры чы́рачкі. Байл.

КРЫША'Н (*крыша́н*) -н-а́, мужч. Адлама-ны, адкрышаны кавалачак хлеба. Крышаны ў малако́—вот табё й рулѐ б́удуць. Кл.

КРЫША'Н (*крыша́н*) -н-а́, мужч. Крышку (чаго-небудзь). Кл.

КРЭ'СІВА (*крэсіво*) -в-а, ніяк. Кóлісь курцѣ насілі крэм[е]нь, крэсіво й гúбу. Вѣкрасае агню й прыкúрыць. Хал.

КРЭ'СЛА¹ (*крэсло, крэсла*) -л-а, ніяк. Крэс-ла.

КРЭ'СЛА² (*крэсло, крэсла*) -л-а, ніяк. Верхня задняя частка штаноў. Усё крэсло ўрабіў у смалú—ні бáчыць, куды садзіцца. Кл. Параўн.: краслáты, краслáч. Параўн.: сéсла і крэсла. Мсціслаў.

КУБАМЕ'ТРА (*кубамётра*) -тр-ы, жан. Кубаметр. Хто дзвѣ, хто адну кубамётру. Кл.

КУ'КСА¹ (*кúкса*) -с-ы, жан. Жаночая прычоска (закручаныя ззаду валасы). Прыѣхала нóва настáўніца, кóсы (валасы) харóшыя, касá тоўста і закру́чана—кúкса. Кл.

КУ'КСА² (*кúкса*) -с-ы, жан. Астатак пака-лечанай рукі. Кл.

КУЛІ'К (*кулі́к*). Выклічнікава-дзеяслоўная форма ад куля́цца, кульну́ць. Дурѣлі, дурѣлі па сѣне, пóкуль ні дадурѣліса: вацѣты кулі́к уні́з галаво́ю; мо н[е] будúць бóльш тут круці́цца. Кл. Параўн.: Здаѣцца й рыба́к, лóтку сваю маў, а ѣхаў (плыў на лодцы) да кулі́к галаво́ю ўні́з. Хал. Параўн.: Кулець за парог і другі, нібы сноп. А. Вялюгін, На зоры займае, Мінск, 1958, стар. 66.

КУЛЬГІ'К (*кульгѣ́к-кульгѣ́к-кульгѣ́к*). Выклічнікава-дзеяслоўная форма ад кульга́ць (тыпу хоп, гоп). Так перадаецца кульгавая хада. Кл.

КУ'ЛЬКА (кúлька) -льк-і, жан. Лучок (гл. лучо́к), рукаятка ў касе. Сым.

КУ'МКАННЕ (кúмканьне) -нн-я, ніяк., ад дзеяслова кúмкаць (гл. кúмкаць, гл. закúмкаць). Жабінае «спяванне». Кл.

КУ'МКАЦЬ (кúмкаць) -а-е, непераходны, незаконч. тр. Жа́бы на до́ж, му́сіць, кúмкаюць. Пас. Янкі Купалы. Гл. кúмканне.

КУРА (кура́ і кúра) -р-ы і -р-ы, жан. Курыца. Кл., пас. Янкі Купалы. Параўн.: куры́ца. Радашковічы.

КУРАВО'ДЗІХА Гл. кураво́дзіха ў выпуску 1959 г. Параўн.: кураво́дка, квактúха—Голдава Жалудоцкага раёна; дзяцінуха, квактúха—Саламір'е Полацкага раёна; кваку́ха—Абідавічы Быхаўскага раёна.

КУРАНЯ'ТНІЦА (кураня́тніца) -іц-ы, жан. Курыца, якая выводзіць, водзіць куранят. Хал. Параўн.: кураво́дзіха (гл. кураво́дзіха).

КУ'РАЧКА (кúрачка) -чк-і, жан. Гл. курка.

КУ'РКА (кúрка) -рк-і, жан. Памяншальнае ад кура (гл. кура). А мой пёўнік-гаспадáр да ўсё кúркі распрада́ў. З вершаванага аповядання «Бяда». Кл. Ужываецца і кúрачка. Кл.

КУРЧА' (курча́) -ча́ц-і, ніяк. Ні курча́ці ні парася́ці ні бу́ло (пасля выгнання нямецкіх фашыстаў). Зуб.

КУРЭ'НЬ (курэ́нь) -ран-я́, мужч. Таго ж кораня, што кúрна. Шалаш. Нашы куранё (у

час Айчыннай вайны) пры балоце былі. Зуб. Ён і кураня ні ўмеў зрабіць. Хал. Нагараваліся да настрадаліся за вайну па куранях. Зуб. Гл. будан.

КУХТА'ЛЬ Ужываецца ў родн. скл. у спалучэнні з дзеясловамі даць, надаваць і сінанімічнымі да іх. Даць кухталя (Кл., Глуск) — стукнуць (кароткім ударам, з боку, з-пад нізу) кулаком пад бок, пад рэбры. Надаваў кухталёў. Кл.

КУХТАЛЯ'ЦЬ (*кухталяць*) -я-ю, -я-еш, *пераходны, незаконч. тр.* Гл. кухталь, накухталяць, даць кухталя. Глуск.

Л

ЛАВЕ'Ц' (*лавёц*) -ўц-а, *мужч.* Той, хто ловіць. Хал.

ЛАВЕ'Ц² (*лавёц*) -ўц-а, *мужч.* Палачка, дубчык, начапіўшы на які, смажаць на агні (у полі, у лесе) сала. Лавец—ад лавіць: смажачы сала, стараюцца як найменш страціць туку, «злавіць» тук, які капае. Кл. Параўн.: ражон.

ЛАГВО' (*лагвó*) -в-а, *ніяк.* Логава, бярлог. Залётась л[е]сьнікі натрапілі на воўчае лагвó. Сл. Параўн.: лóгава, лóгавішча, бярлóг, мярлóг. Саламір'е Полацкага раёна.

ЛА'ДНЫ (*ладны, -а (-ая), -ае*) *прыметнік.* Немалы, даволі вялікі, значны. Ладны кавалак сала пазычыла. Кл. Вольчын хлòпчык ужэ ладны, мо з Васіля. Сл. Параўн.: Ладную частку

жыцця ён (Матрунін) правёў у турмах і высылцы, там ён і выгадаваў у сабе надзвычайна прыгожы ідэал, ідэал свабоды і шчасця... Міхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 46.

ЛАЗІНА (*лазіна*) -н-ы, жан. 1. Матэрыял з лазы, лазовая драўніна. Кл. 2. Адно лазовае дрэўца, дубец лазовы. Кл.

ЛАМАЧЧА (*ламачч[э]*) -чч-а, ніяк. 1. Сучча, галлё, зношаныя драўляныя прылады, што валяюцца як непатрэбныя. Назьбіралі ламачча, наклалі агню да давай грэцца. Ў стальмашні ламачча поўно. Кл. 2. Пераноснае. Палавіну (коней) збуць (збыць, прадаць). На чорта карміць старое ламачч[э]. Кл. Параўн.: ламачча і лам'ё. Саламір'е Полацкага раёна.

ЛАМАЧЫНА (*ламачына*) -н-ы, жан. Гл. ламачча. 1. Пашукаймо таўшчэйшых ламачын (на агонь), бо такое тонкае (ламачча), што сёно, згарыць. Кл. 2. Мікітко, дай добраго коніка, а то на ётай ламачыне да ночы буду ёхаць да йшчэ прыстане. Кл.

ЛАНАВАЦЬ (*ланаваць, лануваць*) -у-ю, -у-еш, непераходны, незаконч. тр. Бегаць у пошуках. Сёні на базары булё мала картопляў. Бабруйчаняў наехалі багата. Лыхалі да ланавалі. А куплялі ні таргуючыся. Кл.

ЛАПАТУХА¹ (*лапатуха*) -х-і, жан., ад дзеяслова лопнуць. Трэшчына на лязе касы (пры няўмелым ці няўважлівым кляпанні). Сам наб'ю (гл. набіць²): ты лапатух наробіш. Кл. Уся каса на лапатухах. Пас. Янкі Купалы. Параўн.: лопайка. Саламір'е Полацкага раёна.

ЛАПАТУ'ХА² (лапату́ха) -х-і, жан., ад дзея-
слова лапата́ць (багата, хутка гаварыць). Бал-
батуха. Прыходзіла с таёю лапату́хаю. Ска-
жы́ й ні сыці́хла: й лапо́ча й лапоча. Пас. Янкі
Купалы.

ЛА'ПЕЦЬ (ла́п[е]ць, ла́пяць) -нц-я, мужч.
Лапаць. Кл., Глуск, Хал.

ЛАТАШЫ'ЦЬ (латашы́ць) лато́шыш, лато́-
шыць, пераходны, незаконч. тр. Церці, клычыць,
крышыць (сад, гарод), шукаючы спажытку. Кл.
Гл. аблаташы́ць, златашы́ць, налаташы́ць.

ЛА'ХАЦЬ (ла́хаць) -а-ю, -а-еш, непераход-
ны, незаконч. тр. Бегаць у пошуках. Гл. ла́на-
ваць. Сёні на базары́ бу́ло ма́ло карто́пляў. Баб-
руйча́няў наё́хало бага́то. Ла́халі да ла́навалі.
А купля́лі ні таргу́ючыса. Глуск.

ЛАХУ'ДРЫ (лаху́дры) -а-(ая), -ае, прымет-
нік. Неахайны, няўклудны. Гл. назоўнік лаху́д-
ра ў выпуску 1959 г. Хал. Параўн.: Але закон—
цар і міністры — уся ўлада, канчаючы самым
найлахудрым паліцыянтам, стражнікам, гара-
давым, стаіць за гаспадароў фабрык і заводаў.
Р. Мурашка, Сын, 1957, стар. 62—63.

ЛЕЖАБО'К (л[е]жабо́(о)к, ляжабо́(о)к)
-к-а, мужч. Гультай, абібок. Кл.

ЛЕ'ЖНЯ (ле́жня, ле́жня) -жн-і, жан., толь-
кі ў адз. 1. Ляжанне, валянне на пасцелі. Ці ні
надаёла вам ле́жня? Пас. Янкі Купалы. 2. Ля-
жанне хворага, прыкаванасць да пасцелі. Ле́гка
сьмерць, не надаёў і сабе́ й каму́ ле́жняю. Кл.

ЛЕСАВЫ' (арф.) прыметнік. 1. Лясны. Кл.

2. Лесавая яблыня, лесавая груша—дзічка яблыня, дзічка груша. Лесавыя яблыкі як перамёрзнуць, вельмі смачныя (арф.). Кл.

ЛЕ'ЦЕЧКА (лѣцячко, лѣцячка) -чк-а, ніяк. Памяншальнае ад лёта. Лецейка. Лѣцячко на дварѣ, а ў ііх сянінкі на сѣлішчы н[е]ма. Усё ж лѣцячко прахаваліса (у вайну) па лѣсе. Зуб.

ЛЕ'ЗА (арф.). Лязо. Хал.

ЛЕ'ЛЯ (лѣля) -л-і, жан. З дзіцячае лексікі. Кашуля. Мама й лѣлю нòву купіла. Зуб. Лѣля цѣплянька табѣ. Кл.

ЛІН -н-а, мужч. Рыба *Linca tinca*.

ЛІНО'К (лінóк) -нк-а́, мужч. Памяншальнае ад лін (лінь). Лінкі чысьціць цяжка, але смачнае мяса зь ііх. Пас. Янкі Купалы.

ЛІНО'ЧАК (лінóчак) -чк-а, мужч. Памяншальнае ад лін (гл. лін). Пас. Янкі Купалы.

ЛІСІ'ЦА¹ (лісі́ца) -ц-ы, жан. 1. Лісіца. 2. Пераноснае. Хітры і ліслівы чалавек. Кл.

ЛІСІ'ЦА² (лісі́ца) -ц-ы, жан. Грыб. Кл.

ЛІСІ'ЦА³ (лісі́ца) -ц-ы, жан. Цяжар (кавалак палена), які прывязваецца ці прышрубоўваецца да канца пругла́ (гл. пругло́), каб лягчэй было выцягваць са студні ваду. Сл.

ЛІ'ТРА (лі́тра) -тр-ы, жан. Літр. Хал., Кл., Сл., Зуб., Барб., Ст. Ратміравічы, Сым., В., Вольн.

ЛОЎЖ (лоўж) -ж-а́, мужч. 1. Скінутае ў кучу галлё, куча галля. 3 лаўжа́ за́йчыка вы-

гнаў. Байл.—Гляньце, лѣс гарыць.—Нѣ, Ціма лаўжэ паліць. Кл. 2. Увогуле куча (чаго-небудзь) абыякава скіданага. Кл.

ЛУЗАНУ'ЦЬ (лузану́ць) -н-ў, -н-эш, *неперходны*, законч. тр. ад луза́ць (гл. луза́ць у выпуску 1959 г.). Сцебануць, хвасянуць, лупцануць. Кл.

ЛУ'НУЦЬ (лу́нуць) -н-еш, -н-е, *неперходны*, законч. тр. Прапасці. А каб ён лу́нуў! Пас. Янкі Купалы. Параўн.: лу́нуць—паступова згасаць і памерці. Саламір'е Полацкага раёна.

ЛУЧА'ЦЬ (луча́ці) 3 песні: Бўдзем страляці, бўдзем луча́ці. Сл.

ЛЯБЕ'ДЗІК (арф.) -к-а, мужч. Ласкальнае пры звароце да чалавека. Кл. Гл. крoлік (у выпуску 1959 г.).

ЛЯДО'ЎНЯ (л[е]до́ўня, л[е]до́ўня) -ўн-і, жан. Лядоўнік. Там пánска л[е]до́ўня стаяла. Хoладно, сýро, што ў л[е]до́ўні. Кл.

ЛЯЖА'К (л[е]жа́к, лежа́к) -ак-а́, мужч. Гарызантальная частка (на столі) ко́міна. Зь л[е]жакoм лўчча пѣч. Кл. У нас безь (л[е]жакá, дак чýсьціць легчэй. Сл.

ЛЯ'ТАЦЬ (ля́таць) -а-ю, -а-еш, *неперходны*, незаконч. тр. Лята́ць. Альбін, Стр. Параўн.: лята́ць (лята́ць, л[е]та́ць). Кл., Хал., Зуб., Поб., Глуск.

М

МАГАЗІ'НШЧЫК (магазі́ншчык) -к-а,

мужч. Той, хто працуе, прадае ў магазіне, ужываецца таксама капераціўшчык. Параўн.: кніжнае прадавец. У кнігарню за магазіншчыка вобзьмуць. Сл. Параўн.: капераціўшчык. Саламір'е Полацкага раёна.

МАГЕ'РА (*магэра*) -р-ы, *жан.* Ацэначна-зневажальнае. Неахайны, някемлівы (чалавек). Магчыма, ад слова магерка—з лямцу ці суконная шапка. Кл.

МАГІЛЕ'ЎШЧЫНА (*Магілёўшчына*) -н-ы, *жан.* Магілёўшчына. Сым.

МАГО' (*маго́ і мага́*). Ужываецца ў спалучэнні з колькі, як. Б[е]ры́ колькі маго́ павезьці. Кл.

МАЙ (*май*) -ю, *мужч.* Азеляненне вакол хаты (ставяцца маладыя лісцёвыя дрэўцы) на свята. Етые часы таго маю й ні станов[е]ць. Кл.

МАКРЭ'Ц¹ (*макрэ́ц*) -рац-у́, *мужч.* Назва расліны *Stellaria*. Макрэц на нізкам расьце. Лён палóла да цёлы м[е]шо́к макрацу́ свіньні прыне́сла. Кл. Параўн.: у рускай мове мокрица.

МАКРЭ'Ц² Назва хваробы, на якую хвараюць коні (ногі ў коней). Кл.

МАЛАЗО'РНЫ (*ма́лазо́рны, ма́лозо́рны*) *прыметнік.* Такі, які слаба бачыць; такі, у якога ненармальны зрок. Малазо́рна зма́лку. Зуб.

МАЛЕ'СЕНЬКІ (*мале́сянькі, -а(-ая), -ае*) *прыметнік.* Форма ацэнкі ад малы́. Кл., Глуск. Гл. маліосенькі. Малёсянькіх, што арахоў, набра́ла (грыбоў). Пас. Янкі Купалы.

МАЛІ'НАВЕЦ (*арф.*) -айц-а, *мужч.,*

множн.—малінаўцы (арф.). Жыхар в. Малінава (Малінаво, звычайна Малінаў). Кл.

МАЛЮ'СЕНЬКІ (малюсянькі, -а(-ая), -ае) прыметнік. Форма ацэнкі ад малы. Сл. Гл. Малёсенькі (у адным значэнні).

МАРЗЮ'ХА (марзю́ха) -х-і, жан. 1. Страва з цёртага ільнянога ці канаплянага семя. Хал., пас. Янкі Купалы. 2. Пераноснае. Няўдала згатаваная страва. Кл. Параўн.: пабоўціна. Чэрыкаўскі раён. 3. Пераноснае. Бесхарактарная неахайная жанчына. Хал.

МА'РНЕ (ма́рн[е]) прыслоўе. Марна. Марн[е] прапалі картоплі. Кл.

МАСЛАБО'ЙКА (маслабо́йка) -к-і, жан. Бочачка, у якой «б'юць» масла (часцей «бо́йка»; гл. бо́йка³). Кл.

МА'СЛЕЧКА (ма́сьлячко, ма́сьлячка) -чк-а, ніяк. Памяншальнае ад ма́сла. Параўн.: у рускай мове маслице.

МАСЛЯ'Й (масьля́й) -я-я, мужч. Грыб. Хал. Параўн.: масляк (гл. масляк). Кл.

МАСЛЯ'К (масьля́к) -к-а́, мужч. Грыб. Кл. Параўн.: масляй (гл. масляй).

МАСТО'К (масто́к) -тк-а́, мужч. Памяншальнае ад мост. Сл.

МАСЦІ'ШЧА (масьці́шчэ, масьці́шч[э]) -шч-а, ніяк. Балотца за дварамі, насупраць кожнага двара на гэтым балотцы былі зроблены грэблі і масты праз канаву. Кл.

МАЦЯРКІ' (арф.). Форма наз. скл. множн. ад ма́ці. Кл., Сл., Вольн.

МАЧА'ННЕ (мача́ньне) -нн-я, ніяк. Страва; смажаныя скваркі сала, мяса, парэбрынкi, кавалачкі каўбасы ў пшанічнай муцэ; гатуецца і падаецца звычайна ў шырокай глінянай місцы. Кл., Барб. Параўн.: мача́ка. Дубраўка, Лапічы Асіповіцкага раёна. Параўн.: верашча́ка. Запісана па дарозе Турэц—Мінск. Параўн.: ма́кала. Саламір'е Полацкага раёна.

МАЧО'НІК (мачо́нік) -ік-а, мужч., звычайна ў множн.—мачо́нікі, -к-аў. Мочаны (квашаны) яблык. Барб. Параўн.: мачо́нік, мачо́нка—толькі пра грыбы. Саламір'е Полацкага раёна.

МАЯВА'ЦЬ (арф.) -ю-ю, ю-еш, неперакходны, незаконч. тр. Святкаваць першамайскае свята. Ст. Ратміравічы. Маяваць—дыялектнае новаўтворанае слова; яно ўзнікла па ўзору такіх слоў, як святкаваць, дзедаваць (спраўляць дзяды), калядаваць (спраўляць каляды).

МЕ'КА (ме́ка) -к-і, жан. З дзіцячае лексікі. Авечка. Паба́ч, вунь на́шы ме́кі йдуць. Кл. Параўн.: ме́калка (гл. ме́калка).

МЕ'КАЛАЧКА (ме́калачка) -к-і, жан. Памяншальнае ад ме́калка (гл. ме́калка). Кл.

МЕ'КАЛКА (ме́калка) -к-і, жан., каташо́к, ко́цік (на дрэвах). Зь вярбы ме́калак называ́лі. Кл. Гл. ме́ка, ме́калачка.

МЕ'КАЦЬ (ме́каць) -а-еш, -а-е, неперакходны, незаконч. тр. Гукапераймальны (ад ме-э-э) па крыку авечак. Кл. Гл. ме́ка.

МЕ'НЕЦЬ (*мѣн[е]ць*) -е-е, *непераходны*. Змяншацца, станавіцца менш (чаго-небудзь). Відучы (гл. відучы) мѣняе вады (у возеры), а за дзень і нощ пярасхнѣ. Кл. Параўн.: Але гульня яму не давалася. Наадварот, ён адчуваў, што грошай у яго кішэні ўсё менее і менее. Пятрусь Броўка, *Калі зліваюцца рэкі*, Мінск, 1957, стар. 252.

МЕ'НШЫ (*мѣншы*, -а(-ая), -ае) *прыметнік*.
1. Вышэйшая ступень ад прыметніка малы. Кл.
2. Малодшы на гады. Бёльшы ў п'яты клас ходзіць, ужэ адзінáццаць кóнчыласо, а мѣншаму вóсьмы, у пѣршы (клас) хóдзіць. Кл. Мѣншы рóслы вѣльмі, дак ужэ, бач, бóльшы за бóльшага. Пас. Янкі Купалы.

МЕ'ТРА (*мѣтра, мѣтра*) -тр-ы, *жан.* Метр. Кл., Хал., Вольн., Сым., Глуск, Дуброва, Сл., Зуб.

МЕШЧАНИ'Н (*м[е]шчанін*) -н-а, *мужч.* Карэнны жыхар мястэчка. М[е]шчанін з Глúска пытаў: мо хтоль (гл. хтоль у выпуску 1959 г.) прадае карóву. Сл. У такім жа значэнні ўжываецца ў Радашковічах, у вв. Кліманты, Валокі, Поравічы Маладзечанскага раёна.

МІЖЫ' (*міжы*) *прыназоўнік*. Між, паміж. Сустрэў толькі ў спалучэнні «міжы каляд» (з 10 па 19 студзеня). Барб., Кл.

МІЗ (*міз*) *прыназоўнік*. Між (часцей—між). Астравóчкі міз балóта. Сл.

МІ'КАЦЬ (*мікаць*) -а-еш, -а-е, *непераходны, незаконч. тр.* Карóва ўгрúзла, да так мікае, пу-

дышла—дак, здэцца, прасіцца вачыма. Қл. Параўн.: мычэць. Қліны Бялыніцкага раёна.

МІ'ЛАСЦІНЯ (*міласьціня*) -н-і, жан. Міласціна. Қл.

МЛІН (*млін*) -н-а, мужч. Млын. У млін навэзьлі вельмі багата завозу. Барб. Стары млін у войну спалілі. Қл.

МЛІНО'К (*млінók*) -нк-а, мужч. Памяншальнае ад млын (млін). Хал., Сл.

МО (*мо*). Усечанае можа. Часоў мо два нэхто уночы гагокаў (гл. гагокаць) за ракою. Қл. Маё таварышкі мо сорака гадоў як паўміралі. Қл.

МО'ЖНЕ (*можне*) прыслоўе. Можна. Хал. Часцей—можна, можна. Қл., Хал., Зуб., Пobl.

МО'РКАЎКА (*мórкаўка*) -ўк-і, жан. Памяншальнае ад мórква. У вас, бабко, вельмі мórкаўка смáшна. Қл. Да аднаё мórкаўкі вўрваў. Сл.

МО'РКВАЧКА (*мórквачка*) -чк-і, жан. Памяншальнае ад мórква.—У вас, бабко, вельмі мórкаўка смáшна.—Дак ты толькі й хóдзіш мórквачкі? Қл.

МУ'КАЦЬ (*мўкаць*) -а-еш, -а-е, *непераходны*. З дзіцячае лексікі. Қарова мўка[е]. Пас. Янкі Купалы.

МУ'ЛКІ (*мўлкі*) прыметнік. Такі, які муліць, які можа нагнаць мульмó (гл. мўліць, мульмó, мўлка ў выпуску 1959 г.). А вацэты нóвы хамўт ні трэба надз[е]ваць, бо мўлкі.

Параўн.: Але праз момант зноў ужо нарасталася ўнутры цяжкае і мулкае, зноў пачынала кроіць свядомасць рэзкімі зданнямі трывогі, адчаю. Міхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 20.

МУ'РЗАЦЦА¹ (мўрзацца) -а-ешся, -а-ецца, *незаконч тр.* Мурзацца, забруджваць твар, рукі. Кл., Барб.

МУ'РЗАЦЦА² (мўрзацца) *безасабовы.* Зацягвацца чыстаму небу абалачкамі, хмаркамі. Мо й перамёна будзе, нёшто пачало мўрзацца. Сл. Мўрзаяцца,—ці н[е] на дож. Кл. Мўрзаласо, мўрзаласо й не пашоў (дождж). Хал.

МУ'СІЦЬ¹ (мўсіць) -ш-у, -с-іш, *непераходны.* Глуск.

МУ'СІЦЬ² (мўсіць) *пабочнае слова.* Мабыць (ужываецца мабуць, мабыць). У Сынклёты кот кінуўса на кабана й драў: мўсіць, шшалеў. Кл.

МЯКІ'Ш (м[е]кіш) -ш-у, *мужч.* 1. Мякіш (у хлебе). Кл., Вольн. 2. Мяккая вільготная трава. Кл.

МЯЛЬТА'ШКА (мяльташка, м[е]льташка) -шк-і, *жан.* Прылада, якою востраць касу, побач—мянціла. Вольн. Параўн.: мянташка. Гл. мянташка ў выпуску 1959 г. Параўн.: трапачка. Саламір'е Полацкага раёна.

МЯНЦІ'ЛА (мянціла) -л-ы, *жан.* Прылада, якою востраць касу, побач—мяльташка. Вольн. Параўн.: мянташка (гл. мянташка).

МЯ'СКА (м'яско, м'яска, мяска) -к-а, ніяк. Памяншальнае ад мяса. Хал., Кл., пас. Янкі Купалы. Параўн.: у рускай мове мясцо.

МЯШЧА'НКА (м[е]шчя́нка) -нк-і, жан. Карэнная жыхарка мястэчка. Кл., Хал., Сл. У такім жа значэнні ўжываецца ў Радашковічах, у вв. Кліманты, Валокі, Поравічы Маладзечанскага раёна.

Н

НАБАКЕ'Р (набакёр) прыслоўе. Набакір. Хал., пас. Янкі Купалы, Сл.

НАБЕ'ДРЫКІ (набэдрыкі) -к-аў, толькі ў множн. Частка збруі. У нас без набэдрыкаў ёздзілі. А дзе горы, то без набэдрыкаў ні можна паехаць. Хал. Параўн.: шлеі. Саламір'е Полацкага раёна.

НАБІ'ЦЬ¹ (набіць) -ю, -эш, пераходны, законч. тр. Набіць (у розных значэннях). Вайц., Кл., Сл.

НАБІ'ЦЬ² (набіць) -ю, -эш, пераходны. Адкляпаць (касу). Сам наб'ю: ты лапатух (гл. лапатуха) наробіш. Кл.

НАБЛЕ'ХАЦЦА (наблѣхацца) -а-юся, -а-ешся, законч. тр. ад блѣхацца. Сым., пас. Янкі Купалы.

НАВА'ЛЬНЫ (нава́льны; навалны, -а(-ая), -ае) прыметнік. Ужываецца з назоўнікамі дождж, снег. Аднаго дня йшоў нава́льны дождж. Кл.

НАВО'ДНЫ (*навôдны, -а(-ая) -ае*) *примет-
нік*. Пра свойскую жывёліну ці птушку, якая
нарадзілася, выгадавана дзе-небудзь у другім
месцы; такая жывёліна ці птушка (карова, гусь,
свіння) адбіваецца ад свайго двара, ад чарады.
Кл. Параўн.: набро́ды—прыезджы (наязджа́лы)
чалавек, сям'я. Мсціслаў.

НАВЫВІЖО'ЎВАЦЬ (*навувіжоўваць, на-
вывіжоўваць*) *-ва-еш, -ва-е, непераходны, за-
конч. тр.* Навыведваць, навышпігоўваць. Гл. у
выпуску 1959 г. віж, віжава́ць, вывіжоўваць.

НАВЫШПІГО'ЎВАЦЬ (*навушпігбўваць,
навышпігбўваць*) *-ва-еш, -ва-е, непераходны,
законч. тр.* Навыведваць. Барб., Кл. Параўн.:
навывіжоўваць (гл. навывіжоўваць).

НАГАМАНІ'ЦЬ (*нагаманіць*) *-н-ію, -н-іш,
непераходны, законч. тр.* 1. Нарабіць гуку га-
воркаю. Нагаманіла, што ў галавѣ шуміць. Кл.
2. Пабатава́ць (гл. батава́ць у выпуску 1959 г.),
даць лёгкую, без сваркі, спакойную праборку,
вымову. На тое й хло́пцы: на і́х трэ́ба пагама-
ні́ць. Нагамані́ю, то й слухаю́ць. Кл.

НАГА'МАЦЦА (*нага́мацца*) *-а-юся, -а-ешся,
законч. тр.* З дзіцячае лексікі. Наесціся. Кл.,
пас. Янкі Купалы.

НАГА'ЎКАЦЦА (*нага́ўкацца*) *-а-ешся, -а-ец-
ца.* 1. Набрахацца. Каб здох (на сабаку), за нѣч
н[е] нага́ўкаўся. Хал. 2. Пераноснае (пра чала-
века). Кл.

НАГА'ЎКАЦЬ (*нага́ўкаць*) *-а-еш, -а-е, не-*

пераходны, законч. тр. ад гаўкаць. Нагаварыць, набрахаць (на каго-небудзь). Глуск, Хал.

НАГЕРГЕТА'ЦЦА (*наг[e]рг[e]та́цца*) *-ч-ашся, -ч-ацца, законч. тр. Нагаварыцца на незразумелай мове. Кл.*

НАГЕРГЕТА'ЦЬ (*наг[e]рг[e]та́ць*) *-ч-аш, -ч-а, непераходны, законч. тр. Нагаварыць на незразумелай мове. Кл., Глуск.*

НАДО'ВЕЧЫ (*надóв[e]чы*) *прыслоўе. Тое, што і надóечы (гл. надóечы). Барб., Кл. Параўн.: надóвень. Саламір'е Полацкага раёна.*

НАДО'ЕЧЫ (*надó[e]чы, надóячы*) *прыслоўе. Зусім нядаўна, некалькі дзён назад. Надóечы бу́ла браці́ха, ба́туе (гл. батава́ць у выпуску 1959 г.), што бес старо́го (без гаспадара) ця́жко ве́льмі. Кл. Параўн.: анада́сь, анадо́ячы. Пары́цкі раён.*

НАЖАВО'Е (*нажаво́е*) *субстантаваны прыметнік. Ужываецца ў спалучэнні з даць, атрымаць і інш. Даць нажаво́го—даць (чаго-небудзь; таго, што рэзалася) за карыстанне нажом; звычайна—у пастушкоў. Кл.*

НАЖЛУ'КЦІЦА (*нажлу́кці́ца*) *-кч-ашся, -кч-ацца. Напі́цца (прагна, многа). Кл.*

НАЗБІРА'ЦЦА¹ (*назьбіра́цца*) *-а́-юся, -а́-ешся, законч. тр. Пакрысе, павольна, адшукваючы пад'есці. Бач (гл. бач у выпуску 1959 г.), каро́ва бе́гала, бе́гала па картапля́нішчы й назьбіра́лася, по́ўны[е] бакі. Шчэ тра́вы німа́ (ранняю вясною), але па ле́се, па ве́расе, па*

по́лі й назьбіра́ліся (каровы) ўся́кага па́сушні-
ку (гл. па́сушнік). Кл.

НАЗБІРА'ЦЦА² (назьбіра́цца) -а́-юся,
-а́-ешся. Стаміцца, збіраючы (што-небудзь).
Збіра́лі йгру́шы. Так назьбіра́ласа, што сярэ́дзі-
ны ні разагну́ць. Кл.

НА'ЗІРКАМ (на́зіркам) прысло́е. Ісці на-
зіркам—ісці (за кім-небудзь), не спускаючы
вачэй. З таёю наво́днаю каро́ваю (гл. наво́дны)
намучы́ліся. Го́нім дадо́му, а яна—ў лёс. А таг-
ды адно (адзін пастух) с тавара́м (гл. тавар у
выпуску 1959 г.), а адно́ за ёю на́зіркам. Ідзе́—
й я за ёю, ста́не гры́зцы (есці траву)—й я ста́-
ну. Кл.

НАКАЗА'ЦЬ (нака́заць) -ж-у́, -ж-аш, не-
пераходны, законч. тр., патрабуе давальнага
склону. Паведаміць. Наказáла Аксі́ньні. Хай
пры́дзе да сьліў наб[е]рэ́. На́расло́, што й дзе́ць
німа́ дзе́. Наказáла: хай капу́сты пры́дзе. Кл.
Я ж наказáла (сваякам) То́лікам, каб у го́сьці
прышлі́. Барб.

НАКА'ЗВАЦЬ (нака́зваць) -ва-ю, -ва-еш,
непераходны, незаконч. тр. Паведамляць (праз
каго-небудзь). Кажу́ ж табё́, я нака́звала То́-
лікам, каб у го́сьці прышлі́. Барб. Гл. наказáць.

НАКАПСА'ЦЬ (нака́псаць) -а́-ю, -а́-еш,
непераходны, законч. тр. ад капса́ць (гл. капса́ць
у выпуску 1959 г.). Наштурхаць. Кл. Параўн.:
напі́ргаць. Радашковічы, Вало́кі, Верамейкі Ма-
ладзечанскага раёна; Угляны, Казекава, Буца-
вічы Мінскага раёна.

НАКАЎТА'ЦЦА (*накаўта́цца*) -*а-юся, -а-ешся, законч. тр., зваротны* ад *накаўтаць* (гл. *накаўтаць*). *Накаўтаўся сьліў с камёнчыкамі. Што ж рабіць? Пас. Янкі Купалы.*

НАКАЎТА'ЦЬ (*накаўта́ць*) -*а-ю, -а-еш, пераходны*. *Наглытаць. Ні каўтай камёнчыкаў (костачак з сліў), бо накаўтаю (пагроза пакараць)! Кл.*

НАКРАСАВА'ЦЦА (*накрасава́цца*) -*у-юся, -у-ешся, законч. тр.* ад *красава́цца* (гл. *красава́цца*). *Людзям было ўсяго накрасава́цца. В.*

НАКУХТАЛЯ'ЦЬ (*накухталя́ць*) -*я-ю, -я-еш, пераходны, законч. тр.* *Надаваць кухталёў (гл. кухта́ль, надава́ць кухталёў).* *Глуск. Параўн.: напухалява́ць. Саламір'е Полацкага раёна.*

НАЛАТАШЫ'ЦЬ (*налаташы́ць*) -*ш-у, -ш-ыш, непераходны*. *Груба, па-зладзейску на-зрываць садавіны (яблыкаў, груш, гародніны), тручы, крышачы галлё, сукі, клычачы націну гародніны. Сабра́ліса, налаташы́лі мо́рквы, га-ро́ху, на го́ру (на сто́ль) ўзьле́зьлі й пасе́лі. Кл.*

НАПАДБРЫ'КВАЦЦА (*нападбры́квацца, напудбры́квацца*) -*а-ешся, -а-ецца, законч. тр.* *Нагуляцца (пра жывёлу) падбрыкваючы. Кл. Гл. падбрыкваць.*

НАПА'РСТАК (*напа́рстак*) -*тк-а, мужч.* *На-пёрстак. Пас. Янкі Купалы, Кл., Барб.*

НАПА'СВІЦЬ (*напа́сьвіць*) -*с-у, -с-эш, пераходны, законч. тр.* ад *па́свіць*. *Пас. Янкі Купалы. Гл. напáсціць.*

НАПАСЛЕ'ДАК (*напасьлѣдак*) *прислоўе*. Нарэшце, пад самы канец, к канцу. Кл. Зуб., Хал.

НАПА'СЦІЦЬ (*напáсьціць*) *-с-ў, -с-еш, пераходны, законч. тр.* Напасвіць (жывёлу); пасвіць так, каб (жывёла) добра наелася. Над вáс мо й ні булó пастухá. Бўвало хаць гарачыня, хаць хóлад—напасяцѣ тавáр (гл. тавáр у выпуску 1959 г.), што дóма травы ні хóч[э]. Кл.

НАПІЦАВА'ЦЦА (*напіцава́цца*) *-ў-юся, -ў-еися, законч. тр.* Ужываецца з грубаватым адценнем у значэнні наёсціся, налóпацца, набіць живот. Кл. Гл. напіцава́ць. Параўн.: напіцава́цца — запрацавацца, вельмі стаміцца на працы. Саламір'е Полацкага раёна.

НАПІЦАВА'ЦЬ (*напіцава́ць*) *-ў-ю, -ў-еш, пераходны, законч. тр.* Ужываецца ў спалучэнні з словам жывóт (з грубаватым адценнем), напіцава́ць—«набіць», «напхаць» (живот). Кл.

НАПЛЯВУ'ЗГАЦЬ (*арф.*) *-а-еш, -а-е, непераходны, законч. тр.* ад плявўзгаць (гл. плявўзгаць). Абы-чаго і абы-як нагаварыць, лухты намалоць. Глуск.

НАПРЫЦЕ'ГАЦЬ (*напрыце́гаць*) *-га-ю, -га-еш, пераходны, законч. тр.* Напрыцягваць. Ужываецца і напрыцяга́ць. Кл.

НАПУ'ГАЦЦА (*напу́гацца*) *-а-еися, -а-ецца, законч. тр.* Ацэначна-зніжальнае. Нажэрціся; дакладна як рускае налопаться. Кл. Гл. пу́гаць, спўгаць, вўпугаць. Параўн.: ...напугаўся моўчкі, ушчапіў на сухія плечы світку і з неразлучным

кійком сваім падаўся ў Слаўнае. Р. Мурашка, Сын, Мінск, 1957, стар. 438. Параўн.: напўгацца, намўгацца. Саламір'е Полацкага раёна.

НАПУ'ДЗІЦЬ (*напўдзіць*) -дж-ц, -дз-іш, пераходны, законч. тр. Напалохаць. Кл.

НАРА'ІЦЬ (*нара́йіць*) -а-ю, -а-іш, непереходны, законч. тр. Таго ж кораня, што і парáіць (парáіць таксама ўжываецца): парáіць—даць парад (як зрабіць што-небудзь, як знайсці выйсце і падобн.), нара́іць—падказаць, сказаць (дзе шукаць, знайсці што-небудзь). Парáй ты мне, як падва́жыць сто́пку. Нарáй мне, дзе палазы́ на сáні. (Падкажы ты мне палазы (дрэўцы), якія ты сам бачыў, сам ведаеш). Нарáй мёста на ё́з. (Парай, падкажы, дзе добрае месца (у рэчцы), каб зрабіць ез). Параўн.: Парáй, ма́ці, парáй, ма́ці, парáдніца ў ха́це. З старадаўняй песні. Кл.

НАРА'НКІ (*нара́нкі*) прыслоўе. Выганяць (пасвіць кароў) нара́нкі—выганяць вельмі рана, каб днём прыганяць у хлеў (тут раней выганялі пасвіць кароў на ўвесь дзень, і выганялі не надта рана). Даўнёй у нас нара́нкі ні ганілі. Кл. Параўн.: Гналі пастушкі каровы на раніцу—трое хлопцаў. Кандрат Крапіва, Збор твораў, т. II, Мінск, 1956, стар. 318.

НАСАКА' (*насака́*). Ужываецца ў спалучэнні з даць; даць насака—даць нагою (параўн.: насок у боце). Глуск. Параўн.: Ад другога выпятка ён ускочыў на ногі і гатоў быў рабіць усё, што яму загадваюць. Міхась Зарэцкі,

Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 262. Параўн.: наском. Саламір'е Полацкага раёна. Гл. на-саком.

НАСАКОМ (*насаком*) Ужываецца ў спалучэнні з даць, выцяць, стукнуць і іншымі сінонімамі. Даць насаком—даць нагою (параўн.: насок у боце). Глуск. Гл. насакá.

НАССЕ'КАЦЬ (*насьсёкаць*) -а-ю, -а-еш, *пераходны, законч. тр.* Нассякаць. Хвой насьсёкалі. Кл.

НАСУ'СЕ (*насу́се*) *прыслоўе.* На недаяданні, на сухой ежы. Чэзьне (гл. чэзнуць) бэдны на сусе. Кл.

НАТА'ЛАВАЦЬ (*натáлаваць, натáлуваць*) -лу-ю, -у-еш, *пераходны, законч. тр.* ад тáлаваць (гл. тáлаваць у выпуску 1959 г.). Кл.

НАТАРКАВА'ЦЬ (*натаркава́ць*) -ку́-ю, -ку́-еш, *пераходны, законч. тр.* ад таркава́ць (гл. таркава́ць). Хіба́ картóпляў натарку́яце ў хлѐб? Пас. Янкі Купалы. Гл. начухлава́ць.

НАЎМУ'СНЕ (*наўму́сьне, наўмы́сьне, наўмы́сьн[е]*). Сл., Кл. Гл. наўмы́сне.

НАЎМЫ'СНЕ (*наўму́сьне, наўмы́сьне, наўмы́сьн[е]*) *прыслоўе.* Спецыяльна, знарок, наўмысна. Я наўму́сьне сказа́ла: ду́маю, што ён на ё́тае атвѐціць? Сл. Параўн.: наўмы́сля. Саламір'е Полацкага раёна.

НАЎПЛЕ'ТАЦЬ (*наўплéтаць*) -эта-ю, -эта-еш, *законч. тр.* Наўплятаць. Наўплéтаць касьнікóў. Кл.

НАЎСКІДА'ЦЬ¹ (наўскіда́ць) -а́-ю, -а́-еш, пераходны, законч. тр. Наўскідваць. Кл.

НАЎСКІДА'ЦЬ² (наўскіда́ць) -а́-ю, -а́-еш, непераходны, законч. тр. Набіць, наўздава́ць (гл. наўздава́ць у выпуску 1959 г.).

НА'ЎСЦЯЖ¹ (наўсьц[е]ж, наўсьцяж) прыслоўе. Адзін за адным. Чацьв[е]ры́к (гл. чацьвяры́к) — дзьвѐ пары (коней) наўсьц[е]ж запрэжаныя ў вѐз. Сл.

НА'ЎСЦЯЖ² (наўсьц[е]ж, наўсьц[я]ж) прыслоўе. Выцягнуўшыся (пра бег коней). Кѐні што сіла пручь наўсьц[е]ж, а ён гѐніць, а ён б'е. Сл.

НАЎЦЕ'КІ (наўце́кі) прыслоўе. (Кінуцца) уцякаць, даць драпака, даць цягу, дай божа ногі. Хай лѐпш той стары манькўт раска́жа пра с[е]бѐ. Жѐнка адзін раз за йѐм с пам[е]лѐм, дак ён наўце́кі. Зуб.

НАХА'БА (наха́ба) -б-ы, агульн. 1. Нахабнік, нахабніца. Кл., Барб. 2. Навязаны клопат. Прыгнѐлі (качак) наха́бу на ма́ю галаву́. Кл.

НАЧАЎПЦІ' (начаўпці́, начаўпсьці́) -п-ѐш, -п-ѐ, пераходны, законч. тр. ад чаўпці́ (гл. чаўпці́). Кл.

НАЧУХЛАВА'ЦЬ (начухлава́ць) -лў-ю, -лў-еш, пераходны, законч. тр. ад чухлава́ць (гл. чухлава́ць); ужываецца побач з натаркава́ць (апошняе часцей). Кл.

НАЧЫРЫ'ЦЬ (начыры́ць) -р-ў, -р-ыш, законч. тр. ад чыры́ць (гл. чыры́ць¹ і чыры́ць³). Кл.

НАШВЕ'РКАЦЬ (нашвѐркаць) -а-еш, -а-е. Нагаварыць швѐркаючы. Гл. швѐркаць. Кл.

НЕВЯЛІ'ЧАЧКІ (арф.) *прыметнік*. Форма ацэнкі ад невялікі (невялікі, невялічкі, невялічачкі). Кл., Хал. Параўн.: Поўна, поўненька ягнят невялічачкіх. Змітрок Бядуля, Збор твораў, т. I, Мінск, 1951, стар. 227.

НЕ'ГАДЗЬ (нэгадзь, нэгаць) -дз-і, жан., толькі ў адз. Працяглае дажджлівае ці снежнае надвор'е. Укінулася нэгадзь. Хал. У нэгадзь воўк сым[е]лэй цягáяцца. Кл. Нэгаць—што німа пагóды. Сым.

НЕДАБІ'РКІ (нідабірки) -к-аў, толькі ў множн. Астаткі; тое, чаго не забралі; менш важнае, рэшткі. Думаў, адзёнак на два вазы ўскладом і ні ўсклалі. Асталóсо нідабіркаў кòп са дзвё ці са тры. Кл.

НЕ'ЕДЗЬ (нэядзь, нэ[е]дзь) -дз-і. Голад, недаяданне. Зь нэядзі да с хóладу ў вóйну хварóба ўкінулася. Зуб. Сухóты с прастúды бывáюць, а ў вóйну зь нэядзі да са страху, с трывóгі. Хал.

НЕНАЕ'ДНІК (арф.) -к-а, мужч., ад прыметніка ненаёдны (гл. ненаёдны). Прагнюка, злыдзень. Кл.

НЕНАЕ'ДНЫ (арф.) *прыметнік*. 1. Ненасытны, багата і бясконца есць. Кл. 2. Прагны, прагнюка, злыдзень (пра чалавека). Кл. Гл. ненаёднік.

НЕ'ЧАГА¹ (нэчаго, нэчага). Чагосьці. Мýсіць ні гуляць, а нэчаго так прышла, то скажы, бо цёмно йці дадóму бóдзе. Кл.

НЕ'ЧАГА² (нэчаго, нэчага). У такім выпад-

ку, затое. Цэлянькі дзень дож ліў, дак нёчага выпалася. Барб.

НІЧАГЕ'НЕЧКІ (нічагэнячкі). Форма ацэнкі ад нічога. Зуб.

НІШЧЫ'МНІЦА Гл. нішчымніца ў выпуску 1959 г. Параўн.: ташчымніца. Голдава Жалудоцкага раёна.

НІШЧЫ'МНЫ Гл. нішчымны ў выпуску 1959 г. Параўн.: ташчымны. Голдава Жалудоцкага раёна.

НЯДА'ЎНЕЧКА (нідаўнячка) прыслоўе. Форма ацэнкі ад нядаўна. В.

НЯЎЕ'ЖНА (няўёжно(а)) прыслоўе. У прыказцы: Хоць няўёжна, дак улёжна. Кас.

НЯЎЛЕ'ЖНА (няўлёжно(а)) прыслоўе. І няўёжно, і няўлёжно. І ўёжно, і ўлёжно. Кл., Кас.

О

ОТ 1. Эх і, ну і. Васіль казаў, што ў сыбóту спўсьціць вóзяра. От папалóвiм ры́бы. От у нас буў чóрнянькі катóк. У вóйну вўйду наплáкаўшыся (фашысты расстралялі сыноў), сяду на лаўцэ. І ён за мно́ю. Ускóчыць на ланó, прымёсьціцца й бóдзе сядзёць. Скажы, варагá як знаў. Іцiме (будзе ісцi) нём[е]ц, ста́не й глядзіць, дак ён (каток) як скóчыць да на сьлі́ву. А другі раз—у двóр ці гарóджчык (гл. гарóдчык), хаць куды́. А тады ў Сы́нклёты кот кiнуўся на каба́на і драў: му́сiць шшалеў. Мнё́ й ка́жуць: ён жэ вё́льмі драўса́ с сы́нклё́ціным.

І ўтапілі. От шкода было! Кл. 2. Вось, во. От як рабі. Хал. От каму расказаць трэба. Зуб.

П

ПАБІЎЦЬ¹ (*пабіць*) -ю, -ёш, *пераходны*, законч. тр. Пабіць (у розных значэннях). Кл., Сл.

ПАБІЎЦЬ² (*пабіць*) -ю, -ёш, *пераходны*. Па-
кляпаць касу. Гл. біць², набіць². Вазьму с сабою
бабку й малаток, мо трохі пабіць (касу) спатрэ-
біцца. Кл.

ПАБІЎЦЬ³ (*пабіць*) -ю, -ёш, *пераходны*. Па-
раўнаваць перад сяўбою ўзоранае поле. Гл. па-
скарадзіць. Вольн.

ПАБЛЕЎХАЦА (*паблёхаца*) -а-юся, -а-еш-
ся, законч. тр. ад блёхаца (гл. блёхаца).
Сым., Кл., пас. Янкі Купалы.

ПАБЛЕЎХАЦЬ (*паблёхаць*) -а-ю, -а-еш, *не-
пераходны*, законч. тр. ад блёхаць (гл. блёхаць).
Кл., Сым., пас. Янкі Купалы.

ПАБРАЎЦА¹ (*пабраўца*). Пабра́ліса за
ру́кі. Кл

ПАБРАЎЦА² (*пабраўца*). Пажаніцца, зра-
біць вяселле. Зуб. Параўн.: А чаму б яму не
пабрацца з Восілене? Якая цудоўная жанчына!
Пятрусь Броўка, Калі зліваюцца рэкі, Мінск,
1957, стар. 242.

ПАБРЭЎІЦА (*пабрэйіца*) -э-юся, э-ішся,
зваротны ад пабрэіць. Пагаліцца, пабрыцца.
Забуў пабрэйіца. Кл.

ПАБРЭ'ІЦЬ (*пабрэ́йіць*) -э-ю, -э-іш, *пераходны*. Пагаліць, пабрыць.—Хто, хло́пцы, ўме́е пабрэ́йіць? —Сам пабрэ́юся, а ва́с — не́. Кл.

ПАВАДЫ'Р (*павады́р*) -а́, *мужч.* Сляпы́ сляпому не павады́р (*арф.*). Глуск.

ПАВАЛІ'ЦЬ (*павалі́ць*) -л-ю́, -л-іш, *пераходны*. 1. Паваліць, перакуліць, зваліць, абярнуць. Кл. 2. Рынуцца. Кл. 3. Зрэзаць, спусціць (гл. спусціць). Дуба павалілі й хвоя́. Кл.

ПАВО'І (*паво́йі*) -яў, *толькі ў множн.* Таго самага кораня, што і віць, віцца. Дэкаратыўная расліна (пры сцяне хаты, вакол альтанкі)—Іро́теа. Яна ўе́цца (звычайна па нітачцы), кветачкі фіялетава-сінія. Пас. Янкі Купалы. Гл. Паўдзённік. Параўн.: У Сталінскай вобласці (пасёлак Мялёкіна Першамайскага раёна) ма́е назву—кру́чений пані́ч (кручаны пані́ч). Там жа мне расказалі: пытаюцца ў ружы, чаму яна з калючкамі. Ружа адказала: «Қаб кручаны пані́ч не чапляўся». Гл. паўдзённік.

ПАГАМАНІ'ЦЬ (*пагамані́ць*) -н-ю́, -н-іш, *непераходны*. 1. Пагаварыць (з кім-небудзь). Кл. 2. Пабатава́ць (гл. батава́ць у выпуску 1959 г.), пагаварыць (на каго-небудзь) без да́кору, без злосці (пра якую-небудзь загану, недахоп, недагляд). Пагамані на хло́пца: ка́жуць, вۇ́піць вельмі ла́сы, а вۇ́п'е — ла́яцца тагды́. На то́е й хло́пцы: на йі́х трэ́ба пагама́ніць. Кл.

ПАГАРЭ'ЛЕЦ' (*арф.*) -льц-а, *мужч.* Той, чы́я маё́масць зга́рэла. У йі́х бага́цьця, [е]к у па́гарэ́лца. Сл.

ПАГАРЭ'ЛЕЦ² (арф.) -льц-а, мужч., множн.—пагарэ́льцы (арф.) Жыхар в. Пагарэ-лае. Вайц.

ПАГЕРГЕТА'ЦЬ (паг [e]рз [e]та́ць) -ч-аш, -ч-а, *непераходны*. Пагаварыць на незразумелай мове. Кл.

ПАДАПНУ'ЦЬ (падапну́ць, пудапну́ць) -пн-у́, -пн-éш, *пераходны*, законч. тр. ад падпіна́ць (гл. падпіна́ць). Кл.

ПАДАРАВА'ЦЬ¹ (падаравáць) -рú-ю, -рú-еш, *непераходны*, законч. тр. Падарыць (што-небудзь каму-небудзь). На вясéльлі (у час вяселля) падары́лі ёй мо сот (соцень рублёў) два́ццаць. Кл. Сустрэў у сказе як *непераходны*: Трэба падараваць старчыка (гл. ста́рчык) (а не старчыку). Сл.

ПАДАРАВА'ЦЬ² (падаравáць) -рú-ю, -рú-еш, *непераходны*, законч. тр. Выбачыць, даравáць (каму-небудзь). Ён вам да сьме́рці, такі пага́н[e]ц, н[e] падаруе. Во́льн. Ужываецца дарава́ць і падаравáць. Кл., Сл.

ПАДА'ЦЦА¹ (пада́цца) -а́-мся, -а-сіся. Падацца — накіравацца, рушыць (куды-небудзь). Кл.

ПАДА'ЦЦА² (пада́цца) 1. Схудзець, зрабіцца слабейшаму, пастарэць. Усе́ (увесь час) буў нішто́. А за ё́ту зіму пада́ўса крэпко. Хал. 2. Стаць пераможанаму ў схватцы, у барацьбе, у спрэчцы. Хаць го́ламу аста́цца, але н[e] пада́цца. Зуб.

ПАДА'ЦЦА³ *безасабовы*. Падало́со, пада-

лoся ў сэнсе—здалося. А мнѐ падало́со, што ты з вóдкамі йшоў на рэ́ку. Кл.

ПАДБЛІ'ЖВАЦЦА (*падблiжвацца, пудблiжвацца*) -ва-юся, -ва-ешся. А ты н[e] падблiжвайся. Н[e] падблiжвацца, а то гуляць нiмá чагó. Кас.

ПАДБРЫ'КВАЦЬ (*падбры́кваць, пудбры́кваць*) -ва-еш, -ва-е, *непераходны, законч. тр.* Гуляць (пра каня, вала, жарабя і iнш.), насiцца, падкiдваючы ногi. Пакармi, што б пудбры́квалi (конi), то ў баразьнѐ не прыста́нуць. Хал.

ПАДБРЫКНУ'ЦЬ (*падбрыкну́ць, пудбрыкну́ць*) -кн-эш, -кн-э, *непераходны, законч. тр.* ад падбры́кваць (гл. падбры́кваць). Кл.

ПАДВАРО'ТНЯ (*па(у)дварó(ó)тня*) -тн-i, *жан.* Дошка, якая кладзецца пад вароты, каб закрыць дзiрку (мiж зямлi і варот). А пудварóтню ж нi забóдзь палажыць на мѐсто. Кл. Параўн.: З фашыстоўскай падваротнi. Кандрат Крапiва, Збор твораў, т. I, Мiнск, 1956, стар. 234.

ПАДВО'КАННЕ (*пудвóканьне, падвóканьне*) -нн-я, нiяк., толькi ў адз., звычайна ўжываецца ў спалучэннi з хадзiць па, лазiць па, бегаць па. Хадзiць па падвоканнi—хадзiць «пад вокна́мi» (заглядаючы і падслухоўваючы). Кл.

ПАДГА'ДЗІЦЬ (*падга́дзiць*) -дж-у, дз-iш, *непераходны, законч. тр.* Спасаваць, не апраўдаць надзей; зрабiць горш, чым спадзявалiся iншыя цi спадзяваўся сам. Ён нi падга́дзiць на вучóбе. Акза́мяны ўсѐ здаў лѐп[e]й за ўсiх. Так

падгáдзіць і йці к і́ім? Хіба́ ў саба́кі вòч пазычыўшы? Кл.

ПАДГЕ'РАЦ (*падгéрац, пудгéрац*) -*рц-а, мужч.* Жалезная зашчапка, адзін канец яе прымацаваны да жэрдзі (дышля), што злучае прырэдною частку (перадок) возу з задняю часткаю (задок), а другі—да канца шворана. Падгерац захоўвае шворан ад згінення і ламання. Кл. Параўн.: падгэрт. Сіняўская Слабада Карэліцкага раёна, Кліны Бялыніцкага раёна.

ПАДГЕ'РЧЫК (*падгéрчык*) -*к-а, мужч.* Памяншальнае ад падгéрац (гл. падгéрац). Кл.

ПАДЖА'РЫ (*па(у)джáры, -а(-ая), -ае*) *прыметнік.* Жары з чарнаватаю ці чорнаю спіною (гл. жáры). Пас. Янкі Купалы. Параўн.: паджáры—спіна рыжая, а чэрава белае. Сіняўская Слабада Карэліцкага раёна.

ПАДКАСІ'ЦЬ (*паткасіць, путкасіць*) -*ш-ў, -с-іш.* 1. Троху скасіць (з краю, ля берагу). Кл. 2. Троху накасіць сена. Кл.

ПАДЛЯ'ТАЦЬ (*падля́таць*) -*а-ю, -а-еш, непераходны, законч. тр.* Падлятаць. Нашлі кубло́ варо́нінае, дак дзёці (вараняты) ўжо падля́таюць. Так скáча, што аш падля́тая. Вольн.

ПАДНЯБЕ'ННЕ (*паднябéньне, пуднябéньне*) -*нн-я, ніяк.* Усё паднябéньне на раны пабі́ло. Баліць пуднябéньне. Кл.

ПАДО'ЙМЫ (*пудо́ймы, падо́ймы*) -*м-аў, толькі ў множн.* У часе вяселля сябры, таварышы маладога, ці сяброўкі, таварышкі маладой, частуюцца не ў той хаце, дзе гуляюць вяселле

(не ў хаце маладога альбо маладой), а ў якой суседняй; такі пачастунак і ёсць падоймы. Пас. Янкі Купалы.

ПАДПАВЕ'ТКА (арф.) -тк-і, жан. Памян-шальнае ад падпавець. Кл. Гл. падпавець.

ПАДПАВЕ'ЦЬ (патпавець) -ц-і, жан. Павець, паветка. Вольн.

ПАДПІНА'ЦЬ (патпінаць, путпінаць) -а-ю, -а-еш, пераходны, законч. тр. Падпінаць церассядзёлак—падцягваць і падвязаць церассядзёлак. Кл.

ПАДПЛЕ'Т (патплёт, путплёт) -т-у, мужч. 1. Падплятанне (дзеянне). Кл., Сл. 2. У лапцях на пераплёт (гл. пераплёт³) накладаецца падплёт (таксама з лазы, лыка, іншы раз вярочны). Кл. Пераплёт гатовы. Але насіцца не будзе, парвецца, трэба путплёсыці, даць путплёт. Сл.

ПАДРАДЗІ'ЦЦА (пудрадзіцца, падрадзіцца) -дж-ўся, дз-ішся. Наняцца, згадзіцца. Пас. Янкі Купалы. Кл.

ПАДРЭ'З (падрэз) -з-а, мужч. Няпоўнасю спакладаны (жарабец, кныр). Падрэза ніколі н[е] ўкорміш. Глуск.

ПАДРЭ'ЗЫ¹ (падрэзы) -з-аў, толькі ў множн. Шыны на палазах. Б[е]с падрэзаў сáні л[е]гчэйшыя, але на ўхабу знóсіць. Кл. Усё сáні на падрэзах. Пас. Янкі Купалы.

ПАДРЭ'ЗЫ² множн. назоўніка падрэз. Гл. падрэз.

ПАДСА'НЬКІ (*пацса́нькі, патса́нькі*) -*ньк-аў, толькі ў множн.* Вытворнае ад са́ні (гл. са́нькі ў выпуску 1959 г.). Каб пры перавозцы бярвяно не цягнулася па снезе, пад канец бярвяна падстаўляюць кароценькія санкі; камель ляжыць на санях, а шчыт (гл. шчыт у выпуску 1959 г.) на падса́ньках; такім чынам палягчаецца перавозка бярвенняў. С пацса́нькамі акуратней: і каню лёгка, і шчыт ні будзе абадраны. Кл.

ПАДСЕ'КЦІ (*пацьсе́кці, пуцьсе́кці, пацьсе́кчы*) -*к-ў, -ч-эш.* Падсячы. Параўн.: А гонар ёй, што сук, пара падсекчы. Андрэй Александро-віч, Выбранае, Мінск, 1958, стар. 236.

ПАДСЕ'КЧЫ Гл. падсе́кці.

ПАДУ'ЖАЦЬ¹ (*падўжаць*) -*а-ю, -а-еш, пераходны, законч. тр.* Перамагчы (каго-небудзь), мераючыся сіламі, барукаючыся. Кл.

ПАДУ'ЖАЦЬ² (*падўжаць*) -*а-ю, -а-еш, непераходны, законч. тр. 1.* Паздаравець пасля хваробы, акрыяць (гл. акрыяць). Так крэ́пка л[е]жа́ла (гл. ляжа́ць у выпуску 1959 г.), што думала і ні ачуняю (гл. ачуня́ць), ні падўжаю. Кл. 2. Стаць дужэйшаму. Кл.

ПАДХВА'ТНЫ (*патхва́тны, -а(-ая), -ае*) *прыметнік.* Невялікі, зручны (прадмет, прылада), якім лёгка карыстацца. Ваш во́лак патхва́тны во́чань. Каб такую патхва́тну сёць зрабіць, а мо прадасьце сваю? Кл.

ПАДЧЫРЫ'ЦЬ (*паччыры́ць*) -*р-ў, -р-ыш,*

законч. тр. ад чырыць (гл. чырыць¹, чырыць³). Кл.

ПАДШЭ'РХНУЦЬ Ужываецца як безасабовы дзеяслоў (*пачшэ́рхне, пачшэ́рхло*). На дварэ пачшэ́рхло—ад невялічкага марозу падмерзла: на зямлі ўтварылася шорсткая корка, а на вадзе—тоненькі лёдзік. Кл.

ПАЖЫНА'ЦЬ (*пажына́ць*) -на́-ю, -на́-еш, *непераходны*. Пайдў я трóшкі пажына́ю. Хал.

ПАЗА'ДДЗЕ (*паза́дзьдзе, паза́дзьдз[е]*) -ддз-я, *ніяк., толькі ў адз.* Недабраякаснае зерне (бітае, дробнае) з насеннем пустазелля, з каменьчыкамі. Уся́каго паза́дзьдзя набра́лі мо́тону; во́бмяшка (гл. во́бмешка) бу́дзе. Хал. Ці паза́дкі, ці паза́дзьдзе — дак то́е са́мае. У на́с гаво́раць паза́дкі. Кл. Гл. паза́дкі.

ПАЗА'ДКАВЫ (*паза́дкавы, паза́дкаву, -а(-ая), -ае*) *прыметнік*. Што і паза́дкі (гл. паза́дкі). Паза́дкаву аўёс, паза́дкава пшані́ца, паза́дкавае жы́то. Кл.

ПАЗА'ДКІ (*паза́дкі*) *толькі ў множн.* Адыходы пры веянні (ачыстцы) зерня: недабраякаснае зерне (бітае, дробнае) з насеннем пустазелля, з каменьчыкамі. Курэ́й мо́жно й паза́дкамі кармі́ць. Хіба́ кане́шне (у сэнсе «толькі») чы́стым дабро́м кармі́ць? Кл. Гл. паза́ддзе.

ПАЗАКО'ЧВАЦЬ¹ (*пазакóчваць*) -ва-ю, -ва-еш, *пераходны, законч. тр. ад за́кóчваць* (гл. за́кóчваць¹, за́каціць¹). Кл. Гл. фразеалагізм пазакóчваць во́чы.

ПАЗАКО'ЧВАЦЬ² (*пазакóчваць*). Ужываец-

ца як безасабовы дзеяслоў. *Законч. тр.* ад закóчваць (гл. закóчваць², закаціць²). Қл., пас. Янкі Купалы.

ПАЗАЛЕ'ТАСЬ Гл. пазалéтась у выпуску 1959 г. Параўн.: пазатáкрак. Голдава Жалудоцкага раёна.

ПАЗДАРАВЕ'ЦЬ (*паздаравёць*) -é-ю, -é-еш, *непераходны, законч. тр.* 1. Стаць дужэйшаму, здаравейшаму. 2. Паправіцца, перамагчы хваробу. Қл., пас. Янкі Купалы.

ПАЗЫ'РЫЦЬ (*пазырыць*) -р-у, -р-ыш, *непераходны, законч. тр.* Пагнаць, пагнаць энергічна, не даючы апамятацца. А вь ііх (коней) дóбрэ пазы́рце ад гра́д. Тагды́ на́шы пазы́рылі (акупантаў) аж да Варша́вы. Қл.

ПАКАЦЕ'ЛКА (*пакацёлка*) -лк-і, *жан.* Зуб. Гл. качóлка.

ПАҚО'І (*пакойі*) -яў, толькі ў *множн.* 1. Панскі дом. 2. Увогуле вялікі, багаты домасабняк, у якім многа пакояў. Қл.

ПАҚО'СЫ (*пако́сы*) -аў, толькі ў *множн.* Скошаная сенажаць. Сым.

ПАҚО'ША (*пако́ша*) -ш-ы, *жан.* Скошаная сенажаць, побач—пакошля. Вольн.

ПАҚО'ШЛЯ (*пако́шля*) -шл-і, *жан.* Скошаная сенажаць, побач—пакоша. Вольн.

ПАҚУ'МҚАЦЬ (*пақұмкаць*) *законч. тр.* ад кұмкаць. Қл.

ПАЛА'НТ (*апала́нт і пала́нт*) -т-а, *мужч.*

Тое, што і (звычайна) апалáнт. (Гл. апалáнт).
Кл.

ПАЛА'ТКІ Гл. у выпуску 1959 г. Параўн.:
палок. Саламір'е Полацкага раёна, Голдава
Жалудоцкага раёна.

ПА'ЛЬНУЦЬ (*пáльнуць*) -н-у, -н-еш, *непе-
раходны, законч. тр.* 1. Энергічна, рэзка, неча-
кана ўдарыць (вытнуць). Байл. 2. Стрэльнуць.
Байл.

ПАЛЮБО'ЎНІК (*пaлюбóўнік, пaлюбóўнік*)
-к-а, *мужч.* Параўн.: пaлюбóўніца (гл. пaлю-
бóўніца). А той з Бабруску пaлюбóўнік разўм-
ны й харошы, адным словам. Што тут сказаць?
Ст. Ратміравічы.

ПАЛЮБО'ЎНІЦА (*пaлюбóўніца, пaлюбóў-
ніца*) -ц-ы, *жан.* 1. Тое, што ў рускай мове на-
ложница. Параўн.: кахáнка (гл. кахáнка ў вы-
пуску 1959 г.). Кл., ст. Ратміравічы. 2. Каханая
жанатага чалавека. Сл.

ПАЛЯНЯ'КА (*пaл[е]ня́ка, пaляня́ка*) -к-і,
жан. Выпадковая палка, кол, кавалак жэрдкі,
бервяняка (гл. бервяня́ка). Кл.

*ПАЛЯ'ЧКА (*пaля́чка*) -к-і, *жан.* Узяў сабё
за жонку палячку. Вольн. Ні ўсяка каталічка—
палячка. Пас. Янкі Купалы. Параўн.: Қазáлі,
што гэтая нóвая настóўніца палячка. Угляны
Мінскага раёна. Параўн.: палячка. Труханаві-
чы Слущкага раёна, Пячкоўка Мсціслаўскага
раёна.

ПА-МАЕ'МУ (*пa-маéму, пa-мóйму*) *пры-
слоўе.* Па-мóйму. Кл., В.

ПАМЕ'НЕЦЬ (*памёняць*) -е-е, *непераходны*. Зменшыцца, стаць менш (чаго-небудзь). На час за́стаўкі вы́кінулі, а бач (гл. бач у выпуску 1959 г.) памёняло вады. Кл.

ПАНАПА'СВАЦЬ (*панапáсваць*) -ва-ю, -ва-еш, *непераходны*, законч. тр. ад пáсвіць. Сёлята паўгарáла травá, дак б[е]да́ с тавáрам (гл. та-ва́р¹ у выпуску 1959 г.). Хіба́ мо на дзяля́нках панапáсваям. Кл.

ПА'НЕЧКА (*па́нячка*) -чк-і, *жан.* Памян-шальнае ад па́ні. Хал., Кас., Зуб.

ПА'ПА (*па́па*) -п-ы, *жан.* З дзіцячае лексікі. Хлеб. Кл., пас. Янкі Купалы, Барб.

ПАПАЛА'НАВАЦЬ (*папала́наваць, папала́нуваць*) -у-ю, -у-еш, *непераходны*. Шматкратны дзеяслоў ад ла́наваць (гл.)—папашукаць і папабегаць доўга ў пошуках. Кл.

ПАПАРАЯВА'ЦЬ (*арф.*) -ю-ю, -ю-еш, *непераходны*. Шматкратны дзеяслоў ад раява́ць (гл. раява́ць). Глуск, Калац. Пасьпёюць яблыкі, ігрушы—папараю́ем (*арф.*). Кл.

ПАПАРЭ'ГТВАЦЬ (*папарэ́гтваць*) -ва-ю, -ва-еш, *непераходны*. Шматкратны дзеяслоў ад рагата́ць (рагта́ць). Сл.

ПАПА'СКА (*папа́ска*) -ск-і, *жан.* Падкормка ў дарозе. У Бабру́сак на кані ё́зьдзіў, дак у Гарбацэ́вічах, туды ё́дучы, папа́ску рабі́ў, а назад ё́дучы, у Гарадкú. Кл.

ПАПАСМА'ГНУЦЬ (*папасма́гнуць*) -гн-у, -гн-еш, *непераходны*. Шматкратны дзеяслоў ад

магнуць (гл. смагнуць). Папамучыцца, папаярпець без вады, без піцця. Кл.

ПАПАСЦЁ'БАЦЬ (*папасьцёбаць*) -а-ю, -а-еш, пераходны. Шматкратны ад сцёбаць. Кл.

ПАПАЧЫКІЛЬГА'ЦЬ (*папачыкільгаць*) -а-ю, -а-еш, непераходны. Шматкратны дзеяслоў ад чыкільгаць (гл. чыкільгаць). Папайсці кульгаючы. Кл.

ПАПАША'РЫЦЬ (*папаша́рыць*) -у, -ыш, непераходны. Шматкратны дзеяслоў ад паша́рыць (гл. ша́рыць). Кл.

ПАПІРА'ЦЬ (*папіра́ць*) -а-ю, -а-еш, незаконч. тр. Папіхаць; дапамагаць, папіхаючы, везці (што-небудзь). Ты з гары н[е] папірай. Вольн.

ПА'ПКА (*па́пка*) -нк-і, жан. З дзіцячае лексікі. Памяншальнае ад па́па (гл. па́па). Кл., Барб.

ПАПЛО'УЧЫК (*паплóўчык, паплóўчык*) -к-а, мужч. Памяншальнае ад по́плаў (гл. по́плаў). Каня мо́жно на паплóўчыку прыпну́ць (гл. прыпну́ць у выпуску 1959 г.). Кл.

ПАПРУ'ГА (*папру́га*) -г-і, жан. Рэмень. Ватэ́та чо́рна папру́га ў́жэ тры́ццаць гадо́ў жы́вэ. Кл. Параўн.: паўпру́га (гл. паўпру́га). Параўн.: дзя́га, дзя́жка (дзя́шка). Радашковічы; вв. Кліманты, Загорцы, Сыцавічы, Валокі Маладзечанскага раёна; вв. Лысая Гара, Лекараўка, Угляны, Казекава, Буцавічы Мінскага раёна.

ПАПЫТА'ННЕ (*папутáньне, папытáньне,*

папутáньн[е], папыта́ньн[е]) -нн-я, ніяк. Просьба дазволіць; без папытання—без дазволу, не ўзяўшы дазволу. А нашто ж б[е]с папутáньня браў? Кл.

ПАРА'ДНІЦА (пара́дніца) -ц-ы, жан. З на-роднай песні: Парáй, ма́ці, Пара́дніца ў ха́це, Парáй, ма́ці, Чым жо́нку кара́ці. Кл.

ПАРА'ІЦЬ (пара́йіць) -а́-ю, -а́-іш, непера-ходны, законч. тр. Даць параду. Гл. нара́іць. Кл., Глуск. Параўн.: у рускай мове посовето-вать.

ПАРАЯВА'ЦЬ (арф.) -ю́-ю, -ю́-еш, непера-ходны, законч. тр. ад раява́ць (гл. раява́ць). Пажыць у раскошы, параскашаваць. Пас. Янкі Купалы, Глуск. Пань і багаце́йшыя параява́лі (арф.). Кл.

ПАРО'НАЧКІ Гл. паро́нкі. Паро́начкі—это цэла карто́пля. Сл.

ПАРО'НКІ (паро́нкі) -нак і -нк-аў, толькі ў множн. Бульба ў мундзірах. Хал. Параўн.: паранка. Саламір'е Полацкага раёна.

ПАРТАБА'К (партаба́к) -к-а́, мужч. Партсі-гар. Тво́й партаба́к даражэйшы за мо́й. У пар-табаку́ папяро́сы цалёйшыя. Кл. Параўн.: Пад-дубны з момант стаяў, як бы да чаго прыслу-хоўваючыся, а пасля дастаў з кішэні партабач-ніцу і стаў круціць цыгарку. П. Пестрак, Сустрэнемся на барыкадах, кніга 1, Мінск, 1954, стар. 70.

ПРУЧЫ'ЦЦА (пручы́цца) -ы́цца, законч.

тр. ад ручы́цца (гл. ручы́цца). Кл. Гл. руко́ю пайсці́.

ПАСА'Д (*пасáд*) -д-у, мужч. Разасланыя для малацьбы цэпам снапы (звычайна 10—12 штук). За рáніцу п'яць пасáдаў зьбілі (змалацілі). Кл.

ПАСКАРАДЗІ'ЦЬ (*паскарадзі́ць*) -дж-у́, -дз-іш, пераходны, законч. тр. Параўнаваць перад сяўбою ўзоранае поле. Вольн. Гл. пабі́ць³, прыбі́ць².

ПАСКЛАДА'ЦЬ (*паскладáць*) -á-ю, -á-еш, пераходны, законч. тр. ад склада́ць (гл. скла́даць). Усё дрóва паскладáлі ў мэтры. Вайц.

ПАСКЛЁ'ЎВАЦЬ (*пасклёўва́ць*) -ва-е, пераходны, законч. тр. Пасашчыкваць, паз'ядаць (лісты, расліны, завязь гуркоў і інш.). Што зь ё́стымі кура́мі? Ніко́лі н[е] чапа́лі бура́шніку, а то пасклёўва́лі ўсю граду́. Кл.

ПАСМА'ГНУЦЬ (*пасма́гнуць*) -н-у, -н-еш, непераходны, законч. тр. ад сма́гнуць (гл. па-пasmáгнуць). Кл.

ПАСО'ЛІ (*пасóлі*) -яў. Фасоля. То́лькі па-со́лі сядзя́ць. Вольн.

ПАСТРО'НАК (*пастро́нак*) -нк-а, мужч. Кл., Хал., пас. Янкі Купалы, Байл., Барб., Н.-Андр. Параўн.: Сцяпан Апанасавіч задумаўся, апусціў галаву. Потым падышоў да жанчыны, узяў у яе з рук адну пастронку. Усевалад Краўчанка, Крыгаход, Мінск, 1947, стар. 69.

ПА'СУШНІК (*па́сушнік*) -к-у, мужч. Сухая

на корані трава. Шчэ травы німа (ранняю вясною), але па лесе, па верасе, па полі й назьбіраліся (каровы) усякага пасушніку. Кл.

ПА'СЦИЦЬ (*пасьціць*) -с-ў, -с-эш, *пераходны, незаконч. тр.* Пасвіць (ужываецца і пасвіць). Пагнаў пасьціць тавар (гл. тавар¹ у выпуску 1959 г.), чаргá падышла. Пас. Янкі Купалы.

ПАСЫСА'ЦЬ (*пасысаць*) -са-ю, -са-еш, *законч. тр.* Пассаць (ужываецца і пассаць). Кл.

ПАСЯЛКО'ВЕЦ (*арф.*) -ойц-а, *мужч., множн.— пасялкоўцы.* Жыхар пасёлка. Кл. Барб.

ПА-ТВАЕ'МУ (*па-тваёму, па-твоёму*) *прыслоўе.* Па-твойму. Кл., В.

ПАТРА'ПІЦЬ (*патрапіць*) -пл-ю, -п-іш, *законч. тр.* ад трапіць (гл. трапіць¹, трапіць²). А ты патрапіш, што сказаць? Барб.

ПАТРА'ЎКА (*патраўка*) -к-і, *жан.* Тое, што і мацанне (гл. мацанне). У нас ні кажуць мацаньн[е],—патраўка. Сым.

ПАТРЭ'П'Е (*патрэп'е*) -п'-я, *ніяк., зборны.* Горшы гатунак лёну, канпель, які адыходзіць пры трапанні лёну, канпель. Патрэп'е й абдзіркі (гл. абдзіркі ў выпуску 1959 г.) спрадў на м[е]шкі. Барб. Гл. патрэпкі.

ПАТРЭ'П'КІ (*патрэпкі*) -пак, *толькі ў множн.* Горшы гатунак лёну, канпель, які адыходзіць пры трапанні лёну, канпель. Побач

(радзей) патрэп'е (гл. патрэп'е). Кл., Барб., Хал., Зуб.

ПАТЫРЧА'КА (*патырча́ка*) -к-і, жан. Назоўнік ад дзеяслова тырчаць. Палка, якая тырчыць (у плоце, з зямлі, з грэблі). Ішлі цёмначы, дак на нёйку патырча́ку кало́шу да калёна разадра́ў. Хал.

ПАТЭ'ПАЦЬ (*патэ́паць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, законч. тр.* ад тэпаць (гл. тэпаць). Кл., Барб.

ПАЎДЗЕ'ННІК (*паўдзё́ньнік*) -к-а, мужч. Назва дэкаратыўнай расліны—Ipomea. Тое, што і паво́і (гл. паво́і). Другая назва ад палова і дзень: бутоны распускаюцца, як высока падымецца сонца, пад поўдзень; пад вечар, калі пачынае спускацца сонца, кветачкі згортваюцца да наступнага дня. Пас. Янкі Купалы.

ПАЎПРУ'ГА (*паўпру́га*) -г-і, жан. Рэмень. Сл. Параўн.: папру́га (гл. папру́га).

ПАЎЦЕ'ГАЦЬ¹ (*паўце́гаць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, законч. тр.* Павыцягваць (што-небудзь адкуль-небудзь). Кл.

ПАЎЦЕ'ГАЦЬ² (*паўце́гаць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, законч. тр.* Паўцягваць (што-небудзь куды-небудзь, у што-небудзь). Кл.

ПАХРУ'ПАЦЬ¹ (*пахру́паць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, законч. тр.* ад хру́паць (гл. хру́паць¹). З'есці хрупаючы, пахрумстаць. Кл.

ПАХРУ'ПАЦЬ² (*пахру́паць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, законч. тр.* ад хру́паць (гл. хру́-

паць²). Пайсці хрупаючы (ступаючы на ільдзінкі, на храпу; гл. хрэпа ў выпуску 1959 г.). Кл.

ПАХУ'КАЦЬ¹ (паху́каць) -а-ю, -а-еш, непераходны, законч. тр. ад ху́каць (гл. ху́каць¹). Кл., Сл., пас. Янкі Купалы.

ПАХУ'КАЦЬ² (паху́каць) -а-ю, -а-еш, непераходны, законч. тр. ад ху́каць (гл. ху́каць²). Кл., Хал., пас. Янкі Купалы.

ПАЦЫ'РКАЦЬ¹ (пацы́ркаць) -а-ю, -а-еш, непераходны, законч. тр. ад цы́ркаць (гл. цы́ркаць). 1. У нас пат пэччу цыркун в[е]дзэца, але пацыркае трохі й змóўкне, ні та́к, як на во́лі. Кл. 2. Пяраста́ньце цы́ркаць (гл. цы́ркаць) на гру́бку (гл. гру́бка ў выпуску 1959 г.), а то́ губы папхнуць. Кл.

ПАЦЫРКАЦЬ² (пацы́ркаць і пацырка́ць) -а-ю і -а́-ю, -а-еш і -а́-еш, пераходны. Гукапераймальны дзеяслоў па паходжанню (шум малака, якое выдойваецца ў вядро). Падаіць карову. Пачака́й трохі, я пацыркаю Тру́ску (клічка каровы) да малака́ цёплянькаго дам. Кл.

ПАЦЯРУ'ХА (пацяру́ха, пац[е]ру́ха) -х-і, жан., зборны, толькі ў адз. Тое, што і шу́мяць, шу́шумяць (гл. шу́мяць, шу́шумяць). Пасы́плю пацярухі, то ку́рам рабо́ты будзе. Пас. Янкі Купалы.

ПАЧЫКІЛЬГА'ЦЬ (пачыкі́льгаць) -а́-ю, -а́-еш, непераходны, законч. тр. ад чыкі́льгаць (гл. чыкі́льгаць). Пайсці кульгаючы. Кл.

ПАЧЫРЫ'ЦЬ (пачыры́ць) -р-у́, -р-ыш, не-

пераходны, законч. тр. ад чырыць (гл. чырыць¹). Кл.

ПАШВЕ'РКАЦЬ (пашвѣркаць) -а-еш, -а-е, непераходны, законч. тр. Пагаварыць швѣркаючы. Гл. швѣркаць. Кл.

ПАШЛАКАТА'ЦЬ (пашлакатаць) -ч-ў, -ч-аш, пераходны, законч. тр. ад шлакатаць (гл. шлакатаць). Кл.

ПЕРАВА'РАНЫ¹ (арф.). Такі (такая страва), які другі раз гатаваны. Кл.

ПЕРАВА'РАНЫ² (арф.). Такі (такая страва), які гатаваны больш чым трэба. Кл.

ПЕРАВА'РАНАЯ³ (арф.). Ты не пі сыро́е вады: перавара́ная ёсць (арф.). Глуск.

ПЕРАВЯСЛО' (арф.) -сл-а́, ніяк. Пучок саломы (сітніку), аборка, шпагат, якім звязваецца сноп. Параўн.: назва рамана Міхася Зарэцкага «Вязьмо́». Слова вязьмо́ бытуе шмат у якіх раёнах на Магілёўшчыне. Параўн.: перавя́сла. Дзяржынскі раён. Параўн.: Крушынскі павярнуўся да іх тварам, але не паспеў адскочыць: яны абкруцілі яго жытнімі перавя́сламі. Змітрок Бядуля, Збор твораў, т. 3, Мінск, 1953, стар. 433. Параўн.: перавя́сла. Саламір'е Полацкага раёна.

ПЕРАГАВАРЫ'ЦЬ (п[е]рагаварыць) -р-ў, -р-ыш, пераходны, законч. тр. Паўтарыць (тое, што гаварылася). П[е]рагаварыць трэба дзв[е]-на́ццаць раз. Сл.

ПЕРАДНАВА'ЦЬ (п[е]раднава́ць, няра-

днава́ць) -ну-ю́, -ну-эш, *непераходны, законч. тр.* Перадняваць. Кл., Сл.

ПЕРАЖА'БЛЕНЫ (*п[е]ража́бляны*) *дзе-прыметнік* ад пеража́біць (гл. пеража́біць у выпуску 1959 г.). Палазы́ до́брыя, да (гнучы) паглумі́лі, палаві́на п[е]ража́бляных. Кл.

ПЕРАМЕ'НКА (*пяраме́нка, п[е]раме́нка*) -нк-і, *жан.* Перапынак (паміж урокамі). Кл., Зуб.

ПЕРАПАЯ'СЫ (*пя[е]рапая́сы*) -а(-ая), -ае. Масць (вала, кабана ці іншай жывёліны). Кл.

ПЕРАПЛЁ'Т (*п[е]раплёт, пя[е]раплёт*) -т-у, *мужч.* 1. Пераплёт, пераплятанне. Кл. 2. Сплечены (з лыка, лазы) лапаць, але не падшыты (чым-небудзь) ці не падплечены (гл. падплесці). Кл. Пераплёт гато́вы. Але насі́цца не будзе, парвё́цца; трэ́ба патплё́сьці, даць путплёт. Сл. 3. У фразеалагізмах узя́ць у пераплёт (Сл.), папа́сьці́са(я) у пя[е]раплёт. Кл., Глуск.

ПЕРАПУ'ДЗІЦЬ (*п[е]рапу́дзіць*). -дж-у, -дз-іш, *пераходны, законч. тр.* Перапалохаць. Кл.

ПЕРАЦЯГНУ'ЦЬ¹ (*п[е]рацягну́ць, пярацягну́ць*) -н-у́, -н-еш, *пераходны.* Перацягнуць. Барб., Глуск. Кл.

ПЕРАЦЯГНУ'ЦЬ² (*п[е]рацягну́ць*) -гн-у́, -гн-еш, *пераходны.* Сцебануць, хвасянуць, лупцануць (вяроўкаю, дубцом). Кл., Вайц.

ПЕРАШМУ'ЛЯЦЬ (*п[е]рашму́л[е]ць, пярашму́ляць*) -яю, -яеш, *пераходны, законч. тр.* Перацерці (не перарэзаць нажом або якою іншаю спецыяльнаю для рэзання прыладаю) вя-

роўку, сырыцу (гл. сырыца ў выпуску 1959 г.) аб які-небудзь шурпаты, шорсткі прадмет (камень, кант дошкі і інш.). Қл.

ПЕРКАЛЕЎЫ (*n[e]ркалёвы*) -а, -ае, прыметнік. П[е]ркалёвае (адзенне) праць (гл. праць у выпуску 1959 г.) цяжко. Қл.

ПЕЎРСЦІ (*пёрсыці*) толькі ў множн. Грудзі (у каня). Барб., Хал.

ПЕЎТАВАЦЦА (*пэтавацца, пэтувацца*) -уюся, -уешся, незаконч. тр. Жыць у бядзе, у нястачах, марнавацца. Глуск, пас. Янкі Купалы.

ПЕЧКУРОЎКА (*пячкурóўка, п[е]чкурóўка*) -к-і, жан. Вудачка, прыстасаваная лавіць печкуроў (гл. пячкур у выпуску 1959 г.). На пячкурóўку акуня выцяг. Мнѐ тато зрабіў п[е]чкурóўку й шчўччынку (гл. шчўччынка). Қл.

ПІЉНЯ (*пільня*) -н-і, жан. Пільня—што ў ёй лѐс піляць. Сым.

ПЛАСКАСТУЎ (*пласкастўп*) -н-а, мужч. Той, у каго пляскатая (плоская) ступня. Косьцік—пласкастўп, л[е] таго й у салдаты ні браді. Қл.

ПЛАСКУНІ' (*пласкунѐ*) толькі ў множн. Маніцы. Сл. Параўн.: плóскуні (гл. плóскуні ў выпуску 1959 г.) Параўн.: пласкóнне. Саламір'е Полацкага раёна.

ПЛАЎВАЦЬ (*плаўваць*) -ва-ю, -ва-еш, непераходны, незаконч. тр. Плаваць. Ты йшчэ плаўваць ні наўчыўса. Ужываецца і пла́ваць. Қл.

ПЛАЦІНА (плаціна) -н-ы, жан. Жэрдка, кол з плоту. Кл.

ПЛОЎИМА (плóйма) -м-ы і -м-у, жан. Многа дзяцей, дзетвара (у адной сям'і, у адной хаце), калі гаворыцца пра незабяспечаную, бедную сям'ю (з адценнем знявагі). Выражэнне былых адносін і становішча бедных мнагадзетных сем'яў. Кл. У такім значэнні слова плóйма вядома ў Хоцімскім раёне, у г. Мсціслаўлі.

ПЛОТЧЫНКА (плóччынка, плôччынка) -к-і, жан. Вудачка, прыстасаваная лавіць плотак ці іншую дробную рыбу. Кл.

ПЛЯВУ'ЗГАЦЬ (арф.) -а-еш, -а-е, непереходны, незаконч. тр. Абы-што і абы-як гаварыць, лухту малоць. Глуск.

ПОД¹ (под) -д-у, мужч. Пляцоўка ў печы, на якой гараць дровы, варыцца, смажыцца. Кл.

ПОД² (под) -д-у, мужч. 1. Тое, што застарóнак (гл. застарóнак) у гумне: месца (у гумне) для складання снапоў, саломы; месца засцілаецца жардзём, галлём. 2. Закладзеная збожжам, сенам прастора ад поду (пляцоўкі) да страхі ў гумне, адрыве. Нажына́лі па два пады жы́та й ярыны́. Кл.

ПО'ДМАЗКА (пóдмазка, пôдмазка) -зк-і, жан. Угорнуты ў рубінку (гл. рубіна, рубінка ў выпуску 1959 г.) кавалачак сала; подмазкаю падмазваюць скавараду, калі пякуць аладкі, наліснікі (гл. наліснікі ў выпуску 1959 г.). Пас. Янкі Купалы, Кл., Барб.

ПО'ЖНЯ (пóжня, пôжня) -жн-і, жан. 1. По-

ле, дзе зжата збожжа. На пожны л[е]гчэй пасьціць тавар (гл. тавар¹ у выпуску 1959 г.). Сл. С пожны (пасучыся на пожны) кароўка прынесла больш малачка. Кл. 2. Рэшткі саломы, травы (пні), якія застаюцца на полі, пасля жніва. Усю пожную скасілі, траўліва (гл. траўлівы ў выпуску 1959 г.). Глуск. Пожную на сечку (гл. сечка ў выпуску 1959 г.) парэжу. Вайц. Параўн.: іржэўнік. Саламір'е Полацкага раёна.

ПО'ЗНЫ (*пóзны, пóзны*) -а(-ая), -ае, прыметнік. Пóзных гуркоў ні бóдзе. Пас. Янкі Купалы. Ідуць у пóзны абéд ка мнé. Кл.

ПО'КЛАД (*пóклад*) -д-а, мужч. Каб прывучыць курыцу несціся ў пэўным месцы, кладуць яйка—пóклад. Шукáла, дзе мая жоўцянька кúрка н[е]сэцца й ні нашлá. Дак зрабіла ў рэшаце кублó (гл. кублó ў выпуску 1959 г.) й пóклад улажыла. Кл.

ПО'КУЛЬ (*пóкуль*) прыслоўе. Пакуль. Пóкуль бацько копу жыта змалатаў, я лапця схватаў. Кл. Покуль што. Зуб.

ПО'ЛІВА (*пóліво, пóліва*) -в-а, ніяк. Тое, што трэба палоць. На ўсіх бóдз[е] (хопіць) пóліва. Пас. Янкі Купалы. На пóліво ўсіх баб. Кл. 2. Праполванне. Ні ўсіх аднакае пóліво (хто—чысцей, лепш; хто—горш). Кл.

ПО'ПЛАЎ (*пóплаў, пóплаў*) -ав-а, мужч. Незабалочаная, сухадольная сенажаць. На малінаўскіх паплавох трава вельмі добра. Я пóп[л]ел на пóплаў сыплю. Кл.

ПО'СЮЛЬ (*пóсюль*) прыслоўе. Дасюль, да-

гэтуль. Пóсюль (паказваючы рукою) скóсім і кóсы дадóму занóсім. Кл. Гл. досюль.

ПРАБАЧА'ЦЬ (*прабача́ць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, незаконч. тр.* Выбачаць. А на чай—прабача́й. Кл.

ПРАВАРЫ'НА (*правары́на*) -н-ы, *жан.* Растлумачылі па-рознаму. Адны: стайня, вялікі хлеў. Кл., пас. Янкі Купалы. Другія: за́саўка, завала (у стайні, хлеве). Кл., пас. Янкі Купалы. Параўн.: прывары́на, прыары́на—прыбудоўка, хлеўчык. Сіняўская Слабада Қарэліцкага раёна.

ПРАГАНЯ'ЦЬ (*праганя́ць*) -я-ю, -я-еш, *непераходны, незаконч. тр.* 1. Праганяць. Хал., Сл. 2. Запiваць (бульбу, кашу) малаком. Кл. Німа чаго лúччаго. Ба́бку ё́жце й малако́м праганяйце. Хал.

ПРА'ДЗІВА (*пра́дзiво, пра́дзiва*) -в-а, *ніяк.* 1. Тое, што трэба прасці (воўна, кудзеля, вата, каноплі). Аднаго пра́дзiва мо п'яць пуды бу́ло. Кл. 2. Прадзенне. У таё старо́е лúччае пра́дзiво за тваё. Кл., Вайц.

ПРАЗ (*праз, прас, прась*) *прыназоўнік.* 1. У значэнні праі Я прас тату гавару́. Кл. Праз вас тут ніхто́ й ні думаў. Байл. 2. У значэнні з-за. Прась цябе́ й нам жы́ткі німа́. Кл.

ПРАЗЫ'РЫЦЬ (*празы́рыць*) -р-у, -р-ыш, *непераходны, законч. тр.* Прагнаць, прагнаць энepгічна, не даючы апамятацца. Кл., Вайц.

ПРАКАЎТНУ'ЦЬ (*пракаўтні́ць*) -н-у́, -н-эш, *непераходны, законч. тр.* ад каўта́ць (гл. каўта́ць у вы́пуску 1959 г.). Картóпля схапі́ла (карова)

й ні пракаўтну́ла. Кл. Я сьліву с камёнчыкам магу́ пракаўтну́ць. Пас. Янкі Купалы. Ліхо́е сло́ва пракаўтні́ (*арф.*) (у сэнсе: не скажы ліхога (благага, кепскага) слова). Глуск.

ПРАСІНАЎЦА (*прасіна́цца*) -а-юся, -а-ешся, *незаконч. тр.* Прачынацца (ужываецца і прачынацца). За ўсёньку ночку н[е] прасіна́лася. Кл.

ПРАСТАРЭЎКАВАЦЬ (*прастарэ́каваць, прастарэ́куваць*) -ку-еш, -ку-е, *непераходны*. Гаварыць беззмястоўна, без ладу, перакідваючыся з адной тэмы на другую. Кл.

ПРАСЯЎНИЦА (*прася́ніца*) -ц-ы, *жан.* Прасяная саломка. Кл., пас. Янкі Купалы.

ПРАТАРАБАЎНІЦЬ¹ (*пратарабáніць*) -н-ю, -н-іш, *законч. тр.* ад тараба́ніць (гл. тараба́ніць¹). Прабалбатаць. Прышла́ ў хату, паўдня пратарабáніла. От-бок (гл. от; гл. бок у выпуску 1959 г.) нату́ра. Кл.

ПРАТАРАБАЎНІЦЬ² (*пратарабáніць*) -н-ю, -н-іш, *законч. тр.* ад тараба́ніць (гл. тараба́ніць²). Неахайна, абыякава правезці, працягнуць, правалачы. Кл.

ПРАТЫЛІЛІЎКАЦЬ (*пратылі́лікаць*) -а-еш, -а-е, *законч. тр.* ад тылілі́каць (гл. тылілі́каць). Лёцячко пратылілі́калі, а ўзімку—дай ім гу́рочкаў. От ро́здур. Кл.

ПРАХУЎКАЦЬ (*праху́каць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, законч. тр.* ад ху́каць (гл. ху́каць²). Зрабіць праталіну на замерзлай шыбіне. Давай праху́каем вакéнячко ў шы́бе. Кл.

ПРО'ВАР (*прóвар*) -р-у, мужч. Бровар (побач з бровар). Кл.

ПРО'ДАЦЬ (*прóдаць*) *прóдам* і *прадám*, -с-і, *пераходны*. Прадаць. Вольн.

ПРУГЛО' (*пругло́*) -л-а́, *ніяк*. Рычаг у прыстасаванні (пры студні) даставаць вадү. Кл., Сл., Барб.

ПРУТ¹ (*прут*) -т-а, мужч. Прут, палка. Хал. Ліса́ й пуд барану́ хавáласа: то ў зуб, то ў прут, да ўсё мімо. Кл.

ПРУТ² (*прут*) -т-а, мужч. Патоўшчаная частка ў касе (прыладзе, якою косяць). Хал.

ПРУТО'К (*пруто́к*) -тк-а́, мужч. 1. Пруток, невялічкая палачка. Кл. 2. Ткацкае. Палачка ў чоўніку, на якую надзяваецца цэўка. Кл. 3. Вязальная спіца. Кл.

ПРЫБІ'ЦЬ¹ (*прыбі́ць*) -ю́, -эш, *пераходны*, законч тр. Прыбіць.

ПРЫБІ'ЦЬ² (*прыбі́ць*) -ю́, -эш. Параўнаваць перад сяўбою ўзоранае поле. Кл., Сым.

ПРЫБУДО'ЎКА (*прыбудо́ўка* і *прыбудо́ў-ка*) -к-і, жан. 1. Дзеянне ад прыбудаваць. Прыбудоўка ні так дораго абуйдзеца, як новае рабіць. Кл. 2. Будынак, прыбудаваны да другога будынка. Кл.

ПРЫВА'РАК (*прыва́рак*) -рк-у, мужч. 1. Гатаваная страва. Кл. 2. Тлушч (сала, масла, алеі), рыба, мяса, грыбы, з якімі гатуецца крупнік, капуста, каша ці іншая страва. Анічо́го, аніякага прыварку ні было. Кл. Параўн.: пры-

ва́рак — мука з абдзёртага (ашатраванага) ячменю. Саламір'е Полацкага раёна.

ПРЫВЯРНУ'ЦЬ¹ (*прывярну́ць, прыв[е]рну́ць*) -н-у́, -н-еш, *пераходны*, законч. тр. Прыкідаць, прываліць (што-небудзь чым-небудзь). Вòз (сена) ўвэзьлі ў адрыну й прывярну́лі сакéру й пілу. Кл.

ПРЫВЯРНУ'ЦЬ² (*прывярну́ць, прыв[е]рну́ць*) -н-у́, -н-еш, *пераходны*. Накіраваць стада (да чаго-небудзь). Прыв[е]рні ко́ні маё к рацэ. Кл.

ПРЫВЯРНУ'ЦЬ³ (*прыв[е]рну́ць*) -н-у́, -н-еш, *пераходны*. Зачараваць, прываражыць (хлопца). Сл.

ПРЫГАЛАВЕ'ШКА (*прыгалавёшка*) -шк-і, жан. Прыгалавешкі—два палены, якія кладуцца на паду ў печы паралельна, а на іх канцамі кладуцца дровы. Барб., Кл.

ПРЫГА'НАК (*прыга́нак*) -нк-а і -нк-у, мужч. Намудрава́ў: га́нак, а тагды́ йшчэ пры-га́нак. Хал.

ПРЫГА'ЦЬ (*прыга́ць*) -а́-ю, -а́-еш, *непераходны*. Каза прыга́е, й ты што каза́. Сл.

ПРЫГУМЕ'ННЕ (*прыгуме́нье*) -нн-я, ніяк. Плошча пры гумне. Кл.

ПРЫДАВА'ЦЬ¹ (*прыдава́ць*) -да-ю, -да-эш, *пераходны*. Прыдаваць. Сл., Кл.

ПРЫДАВА'ЦЬ² (*прыдава́ць*) *безасабовы*—прыдаё, прыдало́. Зарадзіла, урадзіла (збожжа). Ой, я ніву дажына́ю, Півам ніву паліва́ю,

Хай маé жы́то расьце́ І ко́лас на той го́д прыда́е.
З песні. Сл.

ПРЫ'ЗБА (*пры́зба*) -зб-ы і зб-у, жан. Не-
высокі насып зямлі вакол хаты для ўцяплення.
Слова пры́зба таго ж кораня, што і рускае изба.
Прызба з приісьба. Кл., Вайц., Барб. Параўн.:
загавальня. Мсціслаў. Параўн.: завальня. Клі-
ны Бялыніцкага раёна.

ПРЫҚЛА'ДЗІНЫ (*прыкля́дзіны*) -ін і
-ін-аў, толькі ў множн. Старадаўні звычай—абед
як памяць па нябожчыку. Кл., Вайц.

ПРЫҚМЕ'ТА (*прыкмёта*) -т-ы, жан. Пра-
л[е]таюць самалёты—дак прамая прыкмёта, што
пойдуць на нас (пра блакіроўку нямецка-фа-
шысцкімі войскамі ў часе Айчыннай вайны). Сл.

ПРЫМЕ'ЦЬ (*арф.*) -ё-еш, -ё-е, *непераход-*
ны, законч. тр. Змагчы. У значэнні змагчы су-
стрэў толькі ў выразях умоўнага, дапушчаль-
нага характару з злучнікамі каб, што б. Што
б прымеў, у ложц[э] ўтапіў бу. Кл. Такая порст-
ка, сярдзіта, чуць што — зайрдзіцца (гл. зай-
рдэцца), скало́ла б, што б прыме́ла. Глуск.

ПРЫМУ'РАК (*прыму́рак*) -рк-у і -рк-а,
мужч. 1. Тое, што прымуравана, прыбудавана
(з цэглы, каменя і інш.). Зуб. 2. Своеасаблівы
тапчан пры печы, як яе частка. Малы́е булі й
на прыму́рку спалі. Кл. Цёста на прыму́рак па-
стаўлю. Барб.

ПРЫНА'ДЗІЦЦА (*прына́дзіцца*) -ішся,

-іцца. Панадзіцца, унадзіцца (ужываецца і ўна-
дзіцца). Прына́дзіліся саро́кі—адбо́ю німа́. В.

ПРЫ'ПЕЧАК (*прып[е]чак, прыпячак*) -ик-у,
мужч. Пярэдняя пляцовачка ў печы. На пры́пяч-
ку стайіць пэчана[е] халодна[е] са́ло на скава-
ро́дзэ. Кл. ...а мужы́к (муж) л[е]ны́ буў, на
пры́пячку запрага́ў, пут паро́гам паара́ў, а я ў
пэчы паліла і валы спаліла. З жартоўнага апа-
вядання. Кл. Кі́ньце (акуркі) на прып[е]чак, я
самá ўкі́ну (у агонь). Хал.

ПРЫПІ'РАК (*прыпі́рак*) -рк-а, *мужч.* Пры-
станак, прыстанішча. Тут са́мы прыпі́рак буў
(у партызанаў). Сл. Параўн.: прыпі́рашча. Са-
ламі́р'е Полацкага раёна.

ПРЫСА'ДА (*прыса́да*) -д-ы, *жан.* Наса-
джэнні ля хаты, ля сядзібы. У йі́х—каб чаго́?—
й прыса́д німа́. Кл. Параўн.: абса́да, аса́да (гл.
абса́да, аса́да).

ПРЫСКВА'РВАЦЬ (*прысква́рваць*) -ва-ю,
-ва-еш, *пераходны, незаконч. тр.* ад прысква́-
рыць. Хал., Кл., Зуб. Параўн.: Рабі́ць за́таўку.
Мсці́слаў.

ПРЫСКВА'РЫЦЬ (*прысква́рыць*) -р-у,
-р-ыш, *пераходны, законч. тр.* Прыправі́ць стра-
ву (крупні́к, капусту і інш.) смажаны́м сала́м,
расплаўленым здо́рам ці іншым тлу́шчам. Кл.,
Хал., Зуб. Параўн.: за́таўчы́. Мсці́слаў.

ПРЫСКРЫ'НЕК (*прыскры́няк*) -ньк-а,
мужч. ад скры́ня. Невялі́чкі засе́к у ку́фры.
Тваё папё́ркі (дакуме́нты) у прыскры́ньку. Кл.

У прыскры́няк укі́нь (грошы). Вольн. Параўн.: прыскры́нак. Ме́ціслаў.

ПРЫСТРЭ́К (арф.) -к-у, мужч. Хвароба, якую «прырабіў» вядзьмар. Пас. Янкі Купалы.

ПРЫТЭ́ПАЦЬ (прытэ́паць) -а-ю, -а-еш, не-пераходны, законч. тр. ад тэ́паць (гл. тэ́паць). Прытэ́пала с со́нцам (да захаду сонца). Кл.

ПРЫЦЮ́ПАЦЬ (прыцю́паць) -а-ю, -а-еш, непераходны. Павольна, па-старыкоўску пры́й-сці. Кл.

ПРЫ́ЦЯМКАМ (пры́цямкам, пры́ц[е]мкам) прысло́е. Тады, як пры́цямнее. Кл., Барб.

ПСЕ-ПСЕ-ПСЕ! (псе-псе-псе!). Так клічуць (падзываюць) карову (кароў). Кл., Вайц. Параўн.: псей-псей-псей.

ПСЕЙ-ПСЕЙ-ПСЕЙ (псей-псей-псей). Тое самае, што і псе-псе-псе! (гл.). Хал.

ПСЕ́ЙКА (псе́йка) -йк-і, жан. У значэнні карова; калі клічуць карову, ужываецца ў спалучэнні з псе-псе-псе. Псе́йка мая, псе-псе-псе!.. Кл. Псе́йкі маё, псе-псе-псе! Пас. Янкі Купалы.

ПСЕ́ЙКАЦЬ (псе́йкаць) -а-еш, -а-е, непераходны, вытворны ад псе-псе-псе (гл. псе-псе-псе). Да поўначы шука́ла (карову), надаёло псе́йкаць, го́рло сарва́ла. Кл.

ПУ́ГАЦЬ (пу́гаць) -а-еш, -а-е, пераходны, незаконч. тр. Ацэначна-зніжальнае. Жэрці; як у рускай мове лопать (слопать). Пу́гаў, аж по́куль дно ўба́чыў. Кл. Гл. спу́гаць, напу́гацца. Мажліва: пугаць, спугаць, выпугаць звязана з

«пуга» (па сходнасці). Хутка есці—як хутка, лёгка, сцябаць. Параўн. таксама: насцябацца, г. зн. напіцца, і сцябаць (сцёбаць) пугаю. Параўн.: пугаць і мугаць (ужываюцца абодва). Саламір'е Полацкага раёна.

ПУДАПНУ'ЦЬ Гл. падапнуць.

ПУДПІНА'ЦЬ Гл. падпінаць.

ПУ'ДЗІЦЬ (*пудзіць*) -дж-у, -дз-іш, *пераходны, незаконч. тр.* Палохаць. Кл.

ПУ'КАНКА (*пуканка*) -нк-і, *жан.* Груша, яблык, які сам зваліўся з дрэва. Пуканкі смашнейшы[е]. Кл. Пуканак назьбіраць. Пас. Янкі Купалы.

ПУ'ЛЕЧКА (*пулячка і пылячка*) -к-і, *жан.* Памяншальна-ласкальнае ад пазыўнога пуль-пуль-пуль (гл. пуль-пуль-пуль). У значэнні куранятка. У спалучэнні з мая (маё) часта дадаецца да пуль-пуль-пуль: Пулячкі маё! пуль-пуль-пуль... Кл.

ПУЛЬ-ПУЛЬ-ПУЛЬ (*пуль-пуль-пуль і пыль-пыль-пыль*). Так клічуць (падзываюць) куранят. Кл., пас. Янкі Купалы.

ПУЛЬСЦЬ (*пульсць і пыльсць*) -ц-і. Кл. Гл. пыльсць.

ПУЛЯНЯ'ТКА (*пулянятко і пылянятка*) -к-а, *ніяк.* Памяншальна-ласкальнае ад пазыўнога пуль-пуль-пуль (гл. пуль-пуль-пуль). Куранятка (больш пашырана апошняе). Кл. Гл. пулечка.

ПУ'НЯ (*пўня*) -н-і, жан. Вялікае гумно ў маёнтку. Сым.

ПУ'Р'Е (*пўр'е, пыр'е*) -р'-я, ніяк., зборны. Гл. пыр'е. Қл.

ПУХА' (*пуха*) -х-і, жан. Тупы канец яйка, супрацьлеглы вастрэйшаму (наску або дзюбцы). Қл. Гл. дабіць да пухі. Параўн.: пуха—1. Частка яйка; 2. Задняя частка лодкі, дзе садзіцца рулявы, грабец. Саламір'е Полацкага раёна.

ПУЦЬ (*пуць*) -ц-і, жан. У далёку пуць. Сл. Шчасьлівае пуці табё. Қл. Веліка пуць. Зуб. Вášую пуць. В.

ПЫ'ЛЕЧКА (*пўлячка і пылячка*), -к-і, жан. Гл. пўлечка.

ПЫЛЬ-ПЫЛЬ-ПЫЛЬ (*пуль-пуль-пуль і пыль-пыль-пыль*). Гл. пуль-пуль-пуль. Қл., пас. Янкі Купалы.

ПЫЛЬСЦЬ (*пульсьць і пыльсьць*) -сц-і, жан. У тым жа значэнні (і побач) з поўсць. Қл.

ПЫЛЯНЯТКА (*пулянятко і пылянятко*) -к-а, ніяк. Памяншальна-ласкальнае ад пыль-пыль-пыль! (гл. пыль-пыль-пыль). Куранятка. Гл. пулянятка.

ПЫ'Р'Е (*пўр'е, пыр'е*) -р'-я, ніяк., зборны. Тое, што пырнік, пырай (апошнія таксама ўжываюцца, гл. у выпуску 1959 г.). Қл.

ПЯ'ЛА (*п'яло*) -л-а, ніяк. Устойлівы, трывалы прут у якой-небудзь прыладзе, напрыклад у падсацы (гл. падсáка ў выпуску 1959 г.), у няроце (гл. няро́т у выпуску 1959 г.). Қл.

ПЯРКА'ЛЬ (*пярка́ль, п[е]рка́ль*) -л-ю, мужч. Паркаль (руское: ситец). П[е]ркалю набрала дзёвацц[э] на сукénку. Кл. Вельма харо́шы пярка́ль прывёзьлі. Вольн.

ПЯРКА'ЛЬЧЫК (*пярка́льчык, п[е]рка́льчык*) -к-у, мужч. Памяншальнае ад пярка́ль (гл. пярка́ль). Кл.

ПЯРЭ'ВІЦЕ (*пярэ́віцця*) -цц-я, ніяк., зборны, толькі ў адз. Тое, што і віцце, пярэ́віць (гл. віцце, пярэ́віць). Вольн.

ПЯРЭ'ВІЦЬ (*п[е]рэ́віць*) -ц-і, жан., зборны, толькі ў адз. Тое, што і віцце (гл. віцце). Сл.

ПЯРЭ'ДАДНЕМ (*п[е]рэ́даднем*) прыслоўе. Перад світаннем, перад досвіткам. Чую, нёхто п[е]рэдаднем хруп-хруп па хра́пе (гл. хра́па² ў выпуску 1959 г.) к на́шай ха́це, ада́ле (гл. ада́ле ў выпуску 1959 г.) стаў. Кл.

ПЯРЭ'ЗВЫ (*пярэ́звы, п[е]рэ́звы*) -зв-ай, толькі ў множн. Праз два-чатыры тыдні пасля вяселля спраўляюцца пярэзвы—госці, пачастунак у бацькоў маладога і маладой. Глуск.

ПЯРЭ'ЗІМАК (*арф.*) -мк-а, мужч. Цяля, жарабя і іншая маладая жывёліна, якая перазімавала сваю першую зіму. Кл. Параўн.: пярэ́летак (гл. пярэ́летак у выпуску 1959 г.).

ПЯ'ЦЕНЕЦ (*арф.*) -нц-а, мужч., множн.—*пняценцы* (*арф.*). Жыхар в. Пяценка. Вайц.

Р

РАБАЦЕ'ННЕ (*рабаце́ньне*) -нн-я, ніяк. Вяснушкі. Кл.

РАБІ'ЦЬ (*рабіць*) -бл-ю, -б-іш. 1. Рабіць (у розных значэннях). Хату рабілі Архіпу. Қл. У лёсе рóбim. Сл. Што рóбіш? Хал. 2. Нарыхтоўваць (касіць, растрасаць, сушыць, зносіць, скідаць у стагі), калі гавораць пра сена. Сёно рабілі ў Крацкóве. Қл. Сёна нарабілі мо на два гады (*арф.*). Зуб.

РАД (*рад*) -д-у, мужч. 1. Рад. Увесь рад (цыбулі) вўрвалі. Хал. 2. Пласт (у кубельчыку, у скрынцы). Сало маé тоўстае, чыстае, але жжоўкне й зьялчае за лёцячко. Мўсіць я вўбярү рад, а ты прадасі на базáры. Қл.

РАЖО'Н (*ражón*) -жн-á, мужч. 1. Тое, што і лавéц (гл. лавéц). Қл. 2. Завостраная, рагатая палка. Қл.

РАЗАГНА'ЦЬ¹ (*разагнаць*) -н-ю, -н-іш, *пераходны, законч. тр.* Разагнаць. Хал., Қл., Сл.

РАЗАГНА'ЦЬ² (*разагнаць*) -н-ю, -н-іш, *пераходны*. Падараць (гл. падарáць, падóрваць, нападóрваць у выпуску 1959 г.), выраць барозны (бульбы, буракоў). Разгані, Мікала́йко, й мнё хоць кóлькі баразёнак. Қл.

РАЗА'ЧКА (*раза́чка*) -чк-і, жан. Рэзкі боль, рэзь у жываце. Разáчка рэ́ж[э]. Сл. У праклёне: Зрэ́залі (нямецка-фашысцкія акупанты) садóк. Што б йіх разáчка зарэ́зала. Глүск.

РАЗБІВА'ЦЬ (*разьбіваць*) -б'-ю, -б'-ёш, *пераходны, незаконч. тр.* ад разбіць (гл. разбіць). Қл.

РАЗБІ'ЦЬ (*разьбіць*) разаб'ю, разаб'ёш,

пераходны, законч. тр. 1. Разбіць. Кл. 2. Растрэсці, расцерушыць (пракосы, сена). Ты, хлѡпч[э], сѣні каб разьбіў і павярнуў сѣно тѡе, што ў кѡпцэ. Кл. 3. Разлучыць закаханых, сям'ю. Кл. 4. Раскалоць бярвяно, палена. Б[е]з доўбні тут ні разаб'еш. Кл.

РАЗВІДНІВАЦЬ (*разьвідніваць*) -а-е, -л-а. Разьвіднівае — світае; разьвіднівало(а) — світала. Кл., Глуск.

РАЗДВО' (*раздво́*) -в-а́, ніяк., толькі ў адз. Першы дзень каляд. Барб., Кл., Параўн.: стараславянскае рождзьство, агульнаўсходнеславянскае рождзьство.

РАЗДУРО'НЕЦ (*раздурѡнец*) -нц-а, мужч. Раздураны, распешчаны. Кл.

РАЗНО'СЧЫК (*разно́шчык, разнѡшчык*) -к-а, мужч. Лістаносец, паштальён. Сваё пісьмо разнѡшчыку дала́ атнёсьці. Сл.

РАЗНЯГО'ДЗІЦА (*разьнягѡдзіца, разьн[е]гѡдзіца*) безасабовы. Устанавіцца нѣгадзі (гл. нѣгадзь). Разнягѡдзілася (разьнягѡдзіла-со) — працяглы час кепскае надвор'е, дажджлівае ці снежнае. Хал., Кл., Поб.

РАЗУВА'НЕЦ (*разувáн[е]ц*) -ц-а, мужч. Мянушка чалавека, які, сустрэўшы падарожнага, абрабаваў яго, зняўшы боты, гэта значыць разуў. Кл.

РАЗУМЕ'Ц (*разумѣц*) -мц-а́, мужч. Разумнік. Кл., Глуск, Сл. У выпуску 1959 г. падаецца толькі (недакладнасць) іранічнае значэнне. Ра-

зумнѣйшаго над [e]гó ці знóйдз[е]ш. Вѣльмо разумѣц ѣн. Сл.

РАЗЯВЕ'НЯ (арф.) -н-і, агульн. Разявака, разява. Кл., Сым.

РАСКАТУ'РХАЦЦА (раскату́рхацца) -а-юся, -а-еіся, зваротны ад раскату́рхаць (гл. раскатурхаць). Разбудзіцца (прабудзіцца), разварушыцца, ачуняць (гл. ачуняць). Кл.

РАСКАТУ'РХАЦЬ (раскату́рхаць) -а-ю, -а-еіш, пераходны, законч. тр. Разбудзіць, разварушыць, дапамагчы ачуняць (гл. ачуняць). Кл., Вайц., пас. Чырвоны.

РАСКО'Л (раско́л) -л-а, мужч. Распуснік і хуліган. Кл.

РАСПУКНУ'ЦЦА (распукну́цца) -н-э́цца. Раскрыцца (пра бутон кветкі). На пасёлку распукнуўся без (бэз). Кл. Параўн.: Распукнуўся і зацвіў першым цветам пахучы бэз. Р. Мурашка, Сын, Мінск, 1957, стар. 66.

РАСТАЛМА'ЧВАЦЬ (расталма́чваць) -ва-ю, -ва-еіш. Растлумачваць. Хал., Зуб.

РАСТАНЦЫ' (растанцэ́) толькі ў множн. Ростань, раздарожжа. Байл. Параўн.: рóстанькі. Саламір'е Полацкага раёна.

РАСХО'Д¹ (расхо́д, расхо́д) -д-у, мужч. Расход, выдаткі. Барб., Кл., Сл., Вайц.

РАСХО'Д² У спалучэнні з прыназоўнікам на—разыходзіцца, пачынаць разыходзіцца. Ой, ужэ ж вѣчар на захо́дзе, Ма́нечка з ма́мкаю на

расхóдзе. Её ма́мачка вечэраць сунімае: Вечэ-рай, дзіця, там табё нівугóдненько. З песні. Сл.

РАЎНЯ' (*раўня́*) -*ўн-і, жан.* Табё ж дзядзь-ка не раўня, што ты на [е]го́ «ты». Зуб. Дружы з раўнёю. Вольн. Ты ж ні раўня ёй: ты н[е] адна ў бацька. В.

РАЯВА'ЦЬ (*арф.*) -*ю-ю, -ю-еш, непераход-ны, незаконч. тр.* 1. Жыць у раскошы, раскаша-ваць. Маlíнаўцы раююць. У йіх усё кругом дóбрае, й по́ля багáто, й лёсу багáто, сенако́саў ко́лькі хо́ч[э]ш. Кл. 2. Лёгка працаваць. Пры-дуць по́жні, тагды́ **бу́**дам раяваць (пастушок: сажнуць хлеб—тады лёгка будзе пасвіць жывё-лу: нідзе не будзе шкоды, выгані на пашу—і ляжы, адпачывай). Кл.

РО'ДЖАНЫ (*ро́джаны, -а(ая), -ае*). Наро-джаны. Я й ро́джана ту́така (у той вёсцы, дзе жыве). Сл.

РО'ЎКА (*роў́ка, роў́ка*) -*к-і, жан.* Жэрдка ў азяродзе (гл. азяро́д у выпуску 1959 г.). Хал.

РУБЕ'ЛЬЧЫК (*рубéльчык*) -*к-а, мужч.* Па-мяншальнае ад рубéль. Хал., Кл., Сл. Параўн.: І рубéльчыкам, і тым, і сім не абмі́нае. Змі́трок Бядуля, Збор твораў, т. I, Мінск, 1951, стар. 126.

РУКАВЯ'ТКА (*рукава́тка*) -*тк-і, жан.* Ру-кайтка, лучок, ку́лька (гл. лучо́к, ку́лька). Сым.

РУЛІ' (*рулé, рулі́*) то́лькі ў мно́жн. Страва; крышаны (гл. крыша́н) хлеба ў малацэ. Рулёў даўно́ ні рабі́лі. Кл. Параўн.: цю́пка. Саламі́р'е Полацкага раёна.

РУЧЫ'ЦЦА (*ручы́цца*) -ыцца. Добра весціся, добра гадавацца, пладзіцца, не зводзіцца (пра жывёлу, птушку, пчолы). У Дóўбікавых вельмі ручыліса сьвіньне. Нам так ні рúчацца карóвы: то хвóра, то малакó нílюдзкае, то атстады адбívа́яцца. Дóбра карова, да нёшто нам ні рúчыцца. Кл. Зрóду ні ручыліса сьвіньне. Хал. Гл. паручы́цца, гл. руко́ю пайсці.

РУЯ' (*руя́*) -у-і, жан. Стада ваўкоў (сабак) у перыяд спароўвання. Кл. Гл. гання́. Параўн.: Выццё плыло, узнятае руёй Над белай заміраючай зямлёй. Максім Танк, Збор твораў, т. I, Мінск, 1958, стар. 426.

РЫЖО'К (*рыжо́к*) -жк-а́, мужч. 1. Назва грыба. Рыжкі саліць дóбр[э]. Кл. Адны рышкі. Поўну карóпку. Пас. Янкі Купалы. 2. Пераноснае. Здаровы, моцны, чырвоны (пра старога чалавека, звычайна пра дужага дзеда). Ва́шага дзёда рыжо́к звáлі. Да сьме́рці на яго казáлі рыжо́к. Кл. Параўн.:—От няма чаго крыўдзіцца,—усміхнуўся Кірыла,—Мужчына, як рыжык! Ілья Гурскі, Выбраныя творы, Мінск, 1951, стар. 120.

РЫЗЗЕ (*ры́зьзе, рызьé*) -я і -я́, ніяк., зборны. Падраная вопратка. Усё ётае рызьé трéба здаць (прадаць). Ры́зьзя назьбiра́лася. Нашто яно? Кл. Параўн.: рýсься. Хоцімскі раён, г. Мсціслаў. Параўн.: рýска—неахайная жанчына, жанчына ў падранай вопратцы. Хоцімскі раён.

РЫ'ХТЫК (*рыхтык*). Дакладна такі (так), дакладная копія. Глуск.

РЭЗ (*рэз*) -у, мужч. У спалучэнні з шырокі (шырокі рэз) абазначае назву вялікага ўчастка поля, дзе сялянскія нівы (да аб'яднання вёскі ў калгас) былі шырэйшыя, чым на другіх участках. Можна меркаваць, што рэз таго самага кораня, што і рэзаць, наразаць (дзялянкі, участкі і падобн.). Кл.

С

САБАЧАНЯ' (*сабачаня*) -няц-і, ніяк. Шчаня. Сабачаняты патапіў. Пас. Янкі Купалы. За сабачаня аддаў сотню. Глуск.

САБАЧАНЯ'ТКА (*сабачанятко, сабачанятка*) -тк-а, ніяк. Шчанятка. Хал., Кл., Барб.

САГЛА'С (*саглас*) -с-у, мужч. Згода. Не цяжка бачыць, што саглас—з рускай мовы (стараславянскае согласіе), дзе неўласцівае для беларускіх назоўнікаў -іе страчана. Трэба саглас у народз[е]. Б[е]с сагласу й гаспадάρку (калгасную) ні дагледзіш. Вольн.

САДО'К (*садок*) -дк-а і -дк-у, мужч. Памяшальнае ад сад. Кл., Н. ж., Дак., Зуб., Хал., Сл.

САКАТА'ЦЬ (*сакатаць*) -ч-у, -ч-аіш, непереходны. 1. Кўрка сакоч[э], яйцэ зьнёсьці хоч[э]. З народнай песні. Кл. 2. Пераноснае зніжальнае. Смяяцца. Кл.

САКЕ'РА (*сакёра*) -р-ы, жан. Сякера. Барб., Байл., Кл., пас. Янкі Купалы.

САКО'Л (*сакол*) -л-а, мужч. Ласкава-пашчотнае. Юнак, сын, каханы. Ой, чаму ж майго

сына-сакалá доўга німа? З песні. Сл. Параўн.:
Журылася сакóлікава ма́мачка. Сл.

САКО'ЛІК (*сакóлік*) -к-а, мужч. Памян-
шальнае ад сакóл (гл. сакóл). Зьбѣгай, мо́й
сакóлік, па та́та. Барб.

САКО'ЛІКАВА (*сакóлікава*) прыналежны
прыметнік ад сакóлік (гл. сакóл). Журылася
сакóлікава ма́мачка. З песні. Сл.

САКО'ЛІЧАК (*арф.*) -чк-а, мужч., памян-
шальнае ад сакóл (гл. сакóл). Мо́й ты сакóлік,
мо́й ты сакóлічак (з прычытання). Сл.

САЛАВЕ'Й¹ (*салавéй*) -й-я, мужч. Салавей.
Кл.

САЛАВЕ'Й² (*салавéй*) -й-я, мужч. Назва
гульні, тое самае, што «падкідны мячык» (гл.
падкідны мячык). Параўн.: у рускай мове
лапта́.

СА'ЛКА (*са́лко*) -к-а, ніяк. Форма ацэнкі ад
са́ла. Кл. Параўн.: у рускай мове са́льце.

САМАЛУ'К (*самалу́к*) -к-а, мужч. Частка
асновы дрыўлянай бараны, падобная да крута
загнутай дугі, выгнутая або натуральная. Вольн.

САМАЛЮ'БЕЦ (*арф.*) -ц-а, мужч. Самалю-
бівы чалавек. Каб ні такі самалюб[е]ц, то й вам
л[е]гчэй было б. Кл.

САМАРО'БКА (*самаро́пка*) -к-і, жан. Прад-
мет, зроблены самім; самаробак. У нас адзін
курыць самаро́пкі, сам ро́біць (папяросы). Сым.

САМАСЕ'ЙКА (*самасéйка*) -к-і, жан. Мак-

відук; мак, які сам сеецца: макаўкі дробныя, пад «крышкай» макаўкі ёсць «вочкі», праз якія высаваюцца зярняткі. Самасёйкаю (зялёным лісцем) качанята кармлю. Қл. Самасёйкі з гáрн[е]ц назьбіра́ла. Барб. 2. Жартоўнае. Дзіця, бацькі якога не ведаюць. Қл.

САМІ́ЦА (*саміца*) -ц-ы, жан. Аднаго́ го́ду ласё́ выйшлі́ на по́ле й пасу́цца. Саме́ц здра-вёйшы, а самі́ца нё́йка танкля́ва. [Е]к на кар-ці́нцэ харо́ша. Сл.

САМО́К (*самок*) -мк-а́, мужч. Памяншаль-нае ад сoм. Пас. Янкі́ Ку́палы, Қл.

САПЯ́ЖА'НКА (*арф.*) -нк-і, жан. Гатунак груш. Қл. Параўн.: Сапега—прозві́шча. Байл.

САРВІ́ЦЕЛЬ Гл. сарві́цель у выпуску 1959 г. Параўн.: ...урві́целі дабро казё́ннае кра-дуць. Кандрат Крапі́ва, Збор твораў, т. II, Мінск, 1956, стар. 190.

САРДЭ́ЧАНЬКА (*сардэчанько*) -к-а, ніяк. Памяншальнае ад сёрца. Сл.

САРО́ЧЫН (*сарочын, -а, -ае*) прыналежны прыметнік ад саро́ка. Параўн.: назва кнігі С. Шушкеві́ча «Сарочы́ церамо́к». Мінск, 1959.

САХА'¹ (*сахá*) -х-і, жан. Саха, прылада, якою аралі. Сл., Қл., Вольн., В., Зуб., Хал.

САХА'² (*сахá*) -х-і, жан. Частка збудавання пры студні, на якім ходзіць страла. Гл. казёл, гл. страла́. Қл.

САХА'³ (*сахá*) -х-і, жан. Сохі́ — разгаліна-стыя бя́рвенні, на якіх трымаецца павець. Қл.

САХАРЫ́НА (*сахары́на*) -н-ы, жан., толькі ў адз. Сахарын. Сахары́на, кажуць, на вочы дзействуе; мажэ асьлёпнуць, хто багата п'е сахарыны. Кл. Параўн.: Смеючыся, жартуючы, яны гатавалі чай, пілі яго з чэрствым хлебам і сахарынам, чыталі потым вершы... Міхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 49.

САША' (*саша́*) -ш-ы́, жан. Шаша (ужываецца і шаша́). Сл., Кл., Хал., Зуб.

СВІННУШО'К (*свiннушóк*) -шк-а́. 1. Малы хлеўчык для свіней. 2. Пераноснае. Малая і забруджаная, запушчаная хатка. Кл. *

СВЯКРУ'ХА (*св[е]крúха, свекрúха*) -х-і, жан. Свякроў. Свекрúха скажэ па вадзіцу хадзіла. Ой, наберу́ ягадак, да й пераберу́ па ягадцэ: што сьпéлые, то ма́мацэ, што зелéные, то свекрúсе. Сл.

СВЯРБЯ'ЧКА (*сввярб'ячка, св[е]рб'ячка*) -чк-і, жан. Назоўнік ад дзеяслова свярбець. Кл., Сл.

СЕ'КЦІ (*сéкці, сéкчы*) -к-у́, -ч-эш. Сячы. Вайц., Байл., Кл.

СЕ'ЛІШЧА (*сéлішч[э], сéлішча*) -шч-а, нiяк. 1. Сядзіба (двор, будынкi). Лёцячко на дварэ, а ў iх с[е]нiнкі на сéлішчы н[е]ма́. Кл. Усё чысьцянька сéлішча перашукáлі, пяракапáлі (атрад палiцы ў часе вайны). В. 2. Двор, сядзіба. Хáй тваé сéлішч[э] запусту́е да травóю зарасьцé. Сл. 3. Месца, дзе быў двор, сядзіба. I сéлішчэ заарáлі. Кл.

СЕМЯРНЯ' (*арф.*) -н-і, жан. Назоўнік з

колькасным значэннем (параўн.: дзесятак, капá). Кл. Параўн.: «Хлопец, а колькі штук у тваёй чарадзе?»—«Колькі? Сем семярэй, сем старых свіней, свінка, свінок, свінчын браток і адно парасятка». Я. Брыль, Выбраныя аповяданні, Мінск, 1959, стар. 31.

СЕ'МЯЧКА (*сёмячко, сёмячка*) -чк-а, ніяк. Адно каліва насення сланечніку: суфікс -ячк- не надае адцення памяншальнасці (параўн.: суфікс -к- у назоўніку рúчка — пісьмовая прылада). Барб., Кл., Байл.

СЕ'ЯЦЦА (*сё[е]цца*). 1. Сеяцца. Кл. 2. Расыпáцца (чаму-небудзь праз дзірачкі, адтуліны). У вас, дзядзька, крúпы (з мяшэчка) сёюцца. Глуск. Мёх прарва́лі, як на вòс кла́лі, дак усю дарóгу сё[е]лася прóса. Вольн. 3. Сеюцца вусы—пачынаюць расці вусы. У народнай песні: Не пайдú я за тако́га, Што барада́ ко́ле, А пайдú я за тако́га, Што сёюцца вусы (запісана пад дыктоўку). Кл.

СІНЯ'ВАЧКА (*сінявачка*) -чк-і, жан. Памяншальнае ад сіняўка (гл. сіняўка). На Ма́я (Першага мая) чыры́лі (гл. чырыць³) волакам (гл. волак у выпуску 1959 г.) на плéсах, дак адны́ сінявачкі; за нòч учыры́лі (гл. учырыць) мо тры́ста штук. Кл.

СІНЯ'ЎКА (*сіняўка*) -ўк-і, жан. Шчупачок на 150—300 грамаў. Пас. Янкі Купалы, Кл.

СІТАВЫ (*сітавы, сітаву*) -а(-ая), -ае, прыметнік, мабыць, ад сіта. Сітавы крам, сітавае палатно́—рэдкі крам, рэдкае палатно (на-

кшталт марлі). Сітавая (сітава) бручка, рэдзька — друзлая, вялая бручка, рэдзька. Сітавы дуб—друзлы, рэдкі дуб. Кл.

СІТНІЦА (сітніца) -ц-ы, жан. Хлеб з пытляванага жыта, сітны хлеб. Кл., Глуск.

СКА'ЛІЦЦА¹ (скáліцца) -ішся, -іцца, незаконч. тр. Смяяцца. Кл., пас. Янкі Купалы.

СКА'ЛІЦЦА² (скáліцца) -ішся, -іцца. Прыплюшчваць вока (вочы), глядзець прыплюшчанымі вачыма. Кл.

СКА'ЛКА (скáлка) -лк-і, жан. Кружочак расплаўленага тлушчу (у крупніку, на вадзе ці інш.). Без скáлак смáку не пыта́й (арф.). Глуск. У пераго́не скáлак, [е]к ад быка́ малака. Сл. Параўн.: свэчка (капу́ста, тлустая, аш сьвэчкі стаяць); скáлка—крэсіва, каменьчык, якім высякаюць іскры. Саламір'е Полацкага раёна.

СКАЛЬ (скаль) -л-і, жан., зборны. Пчолы-разведчыкі, якія выбіраюць сабе новае месца перад раеннем. Пас. Янкі Купалы. Ля вульля скаль скалібе. Кл.

СКАЛЯВА'ЦЬ (арф.) -ю-е, непераходны, незаконч. тр. Шукаць, выбіраць (пра пчол, новае месца перад раеннем). Ля вульля скаль скалібе. Кл. Параўн.: заска́ліць, заска́ліцца (гл. заска́ліць, заска́ліцца).

СКАПА'ЦЬ (скапа́ць) -а-ю, -а-еш, непераходны, законч. тр. У тым жа значэнні (і побач), што выкапаць (бульбу, буракі, моркву). Сваё картóплі скапа́ю, тагды́ й вам падмагу́. Пас. Янкі Купалы.

СКАПСАНУЎЦЬ (*скапсаніць*) -н-і, н-эш, *пераходны, законч. тр.* ад капсануць (гл. капсануць у выпуску 1959 г.). Саштурхнуць. Кл. Параўн.: спіргнуць (сьпіргнуць). Радашковічы; вв. Угляны, Казекава, Буцавічы Мінскага раёна.

СКАЧОЎК (*скачо́к*) -чк-а́, *мужч.* Вышка, трамплін над вадою. Сым.

СКІДАЎЦЬ (*скіда́ць*) -а́-ю, -а́-еш, *пераходны, незаконч. тр.* Скіда́йце дадо́лу, Паёдам дадо́му. З песні. Кл. А нашто было́ скіда́ць? Сл.

СКЛАДАЎЦЬ (*склада́ць*) -а́-ю, -а́-еш, *пераходны.* Склада́йма (сена) ў ко́пы. Пас. Янкі Купалы.

СКЛЁЎВАЦЬ (*склёўваць*) -ва-еш, -ва-е, *пераходны, незаконч. тр.* Сашчыкваць, з'ядаць (лісты, расліны, завязь гуркоў і інш.). Дзень пілну́й гра́ды (гарод): ку́ры склёўваюць гуро́чкі (завязь). Пас. Янкі Купалы.

СКОТ (*скот*) -т-у, *мужч.* Схіл. Зуб.

СКРЫЎТАЦЬ (*скры́гаць*) -а-еш, -а-е, *непераходны, незаконч. тр.* Тое, што і скрыгіта́ць (гл. скрыгіта́ць). Кл.

СКРЫГІТАЎЦЬ (*скрыгіта́ць*) -ч-аш, -ч-а, *непераходны, незаконч. тр.* Побач ужываецца скры́гаць. Чаму́ да до́ктара ні сходзіш? Усю́ нощ скрыгі́ч[э] зубамі. Кас. Скрыгітаў зубамі. Кл.

СКРЫЊЕЧКА (*скры́нячка*) -чк-і, *жан.* Памяншальнае ад скры́нька (гл. скры́нька). Поўну

скры́нячку гарбу́зікаў пасла́ла. Кл. У то́й скры́няцы. Вольн.

СКРЫ́НЬКА (скры́нька) -ньк-і, жан. Скрынка. У ту́ю скры́ньку ўво́йдзе мо тры́ццаць хунтаў. Кл. Ку́бак за скры́нькаю стайі́ць. Хал.

СКУБЕ́ЛЬ (скубе́ль). Выклі́чнікава-дзея-слоўная форма (тыпу кідзь, кідзе́ль, хоп, гоп) ад ску́бці. Кл., Барб.

СКУЛА́ (скулá) -л-ы, жан. Скула. Вайц., Барб., Байл., Кл.

СЛАБЫ́ (слабы́, слабу́(й), -а́я, -о́е) прыметнік. Слабы. Пас. Янкі Купалы, Кл., Байл.

СЛАЎКАВЕ́Ц (слаўкаве́ц) -ўц-а́, мужч., множн.—слаўкаўцэ́. Жыхар в. Слаўкавічы, Стр.

СЛЕ́ЗКІ¹ (сьлё́зкі) -ак, множны лік назоўніка слёзка. Сл.

СЛЕ́ЗКІ² (сьлё́зкі) -ак, толькі ў множн. Назва лугавое расліны, кветачкі яе нагадваюць канаплянае семя. Невыпадкова ў г. Мсціслаўлі назва гэтай расліны—канапéлькі.

СЛЕ́САР (сьлё́сар) -р-а, мужч. Слесар. Кл., Байл., Вайц.

СЛІМАЗА́РНЫ (сьлімаза́рны, -а(ая) -ае) прыметнік. Плюгавы. Глуск.

СЛО́ІК (сло́йік) -к-а, мужч. Гладышка (гарлач) цыліндрычнае формы. Шкляная банка цыліндрычнае формы. Сым., Кл., пас. Янкі Купалы. Гл. стаўбу́н¹, стаўбуно́к.

СЛУ́ЦАК (Слуца́к і Слуцк) -цк-а, мужч. Слуцк. Вольн., Кл., Сл., Хал., Глуск.

СЛУЦА'К (*слуца́к*) -ак-а́, мужч. 1. Чалавек з Слуцку. Глуск. 2. Парода коней (цяжкавага-вікоў). Кл. 3. Іранічнае. Конь-падлюка. Кл.

СЛЯСА'К (*арф.*) -к-а́, мужч. Язычок, які па прынцыпу рычага падымае клямку ў дзвярах, калі націскаюць на яго пальцам. Кл. Параўн.: слясак. Мсціслаў, Сіняўская Слабада Карэліцкага раёна.

СМА'ГНУЦЬ (*сма́гнуць*) -гн-ц, -гн-еш, не-пераходны, незаконч. тр. 1. Мучыцца, цярпець без вады, без піцця. Смагнуць губы—сохнуць губы (у гарачцы, без вады). Кл. Параўн.: смягнуць (сьмягнуць) губы. Мсціслаў.

СМАКТУ'Н (*смакту́н*) -н-а́, мужч. Кабан, які неахвотна есць, любіць смактаць, сцэдзваць юшку. Кл.

СМЕ'ШАЧКІ (*сьмѐшачкі*) -чак. Жартачкі. Кл., Хал., Сл. Гл. смѐшка, смѐшкі.

СМЕ'ШКА (*сьмѐшка*) -шк-і, жан. Жарцік. Звычайна ўжываецца ў форме множн. ліку смѐшкі, смѐшачкі. (Гл. смѐшкі, смѐшачкі).

СМЕ'ШКІ (*сьмѐшкі*) -ак. Жарты, жартачкі. Ні вучыцца, а ўсё сьмѐшкі стройць. Кл. Тут ні сьмѐшкі вам. Хал. Гл. смѐшка, смѐшачкі.

СМО'ЛКА¹ (*смо(о́)лка*) -лк-і, жан. Памяншальнае ад смалá. Сл.

СМО'ЛКА² (*смо(о́)лко, смо(о́)лка*) пры-слоўе. Ужываецца ў спалучэнні з дзеясловам узяцца (за працу, за справу, за абавязкі) шчыра, учэпіста. Сава зразу смолко ўзяўса за дзёло. Кл.

СМУРО́ДЗІНЫ (*смурóдзіны*) -ін. Чорныя парэчкі. Вольн.

СМЫК¹ (*смук, смык*) -к-а, мужч. Смык.

СМЫҚ² (*смык*) -к-а, мужч. Тое, што вóчап (гл. вóчап). Сым.

СМЯТА́ННІЦА (*сьмята́ньніца, сьм[е]та́ньніца*). Гл. смята́ннік у выпуску 1959 г. Кл.

СО́НЕЧНІК (*со́няшнік, со́нячнік*) -нік-а (аднаго), -нік-у (зборны), мужч. Сланечнік (*Helianthus annuus*). Нёхто со́няшнікі пазразáў. Со́няшнік за со́нцам хóдзіць. Кл. Параўн.: рускае подсолнух.

СО́ПКІ (*арф.*) прыметнік. Ужываецца ў спалучэнні з яблыкам, грушаю. Сопкі—мала-сакаўны, але мяккі. Пас. Янкі Купалы. Параўн.: сопкі—сакаўны і мяккі (яблык); сопкая бульба. Мсціслаў.

СО́ТКА¹ (*сóтка*) -тк-і, жан. 1. Новае слова. Сотая частка гектара (адзін дэкаметр). Кл., Зуб., Хал., Сл., Байл., Барб., Баян., Сым., В., Вольн. 2. У сэнсе—вельмі мала. Кл.

СО́ТКА² (*сотка*) -тк-і, жан. Маленькая бутэчка. Кл.

СО́ТКІ¹ (*сóткі*) множн. ад сóтка. Гл. сóтка¹. Глуск, Зуб., Поб., Хал., Сл., Сым., Дубр., Калачы, Хваст., Байл., Барб., Вайц.

СО́ТКІ² (*сóткі*). Новае слова. Зямля, якая ўваходзіць у прысядзібны ўчастак калгасніка, але не пры двары, а ў полі. Барб., Байл. На

сѳтках нѳ ўрадзѳў (ячмень), а ў калгасе (на калгаснай плошчы) ой дѳбры буў. Кл.

СО'ШКА¹ (сѳшка, сѳшка) -к-і, жан. Памяншальнае ад сахá (гл. сахá¹). Кл.

СО'ШКА² (сѳшка, сѳшка) -к-і, жан. Памяншальнае ад сахá (гл. сахá²). Кл.

СПАДЛО'Б'Я (спадлѳб'я) прыслоўе. Тѳлькі блѳсь спадлѳб'я. Глуск. Параўн.: Яна (Макрына) так любá, прыгожа ўтупѳлася, пачырванела, здаецца. Але спадылба, як звярок, кѳнула вокам. Мѳхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мѳнск, 1959, стар. 60—61. Гл. спадылбá.

СПАДЫЛБА' (спадылбá) прыслоўе. Чагѳ йшчэ спадылбá пазѳрá[е]ш? Кл. Гл. спадлѳб'я.

СПИ'ТКІ (сьпѳткі) толькі ў множн. З прыказкі (гл.): Вот табѳ й сьпѳткі й зьѳдкі. Кл.

СПЛАЦІ'ЦЬ (сплацѳць) -ч-ў, сплѳц-іш, непераходны, законч. тр. Заплацѳць, выплацѳць. Усѳ (усѳ) засталѳся на трѳх братѳў. Дак адзѳн забраў хáту, увесь двѳр, а братѳм сплацѳў. Зуб. Калгáсны тавáр зьбѳў (ураджай на сядзѳбе), і сплацѳлі. Кл.

СПЛЫ'ЦІЦЬ (сплѳцѳць) -ч-у, -ц-іш, пераходны, законч. тр. Звязаць у плѳт бяровеннѳ. Пастарáймáсо сплѳцѳць да пѳзнаго абѳду. Хал.

СПРАЦО'ВАНЫ (спрацѳваны) дзеепрыметнѳк. Хв[е]дѳт вѳльмі спрацѳваны. Кл. Спрацѳваныя пáлцы. Сл.

СПУ'ГАЦЬ (спѳгаць) -а-еш, -а-е, непераходны, законч. тр. Ацѳначна-знѳжальнае. Зжэрцѳ;

параўн.: у рускай мове слопаць. Кл. Гл. пугаць, выпугаць, напугацца.

СПУ'ДЗІЦЬ (*спудзіць*) -дж-у, дз-іш, пераходны, законч. тр. Спалохаць. Кл.

СПУСЦІ'ЦЬ (*спусьціць*) -шч-у, -сц-іш, пераходны. 1. Зрэзаць, паваліць (гл. паваліць) дрэва. Да абёду спусьцілі шаснаццаць пнёў. Пас. Янкі Купалы. Гл. спусціць пня. 2. Перапусціць, саступіць у спрэчцы. Кл. 3. Васіль казаў, што ў сыбо́ту спусьціць вóзьяра. От папалóвім рыбы. Кл.

СРО'СТВА (*срóство, срóства*) -в-а, ніяк., зборны. Радня, сваякі. На памінкі ўсе срóство сышлóсо. Хал. У нас багáто срóства. Кл.

СТА'ДА (*ста́да*) -д-ы, жан. Чарада (апошняе часта ўжываецца). Ста́да й чарада́—усе адно́. Усю ста́ду. Кл. Параўн.: у рускай мове стадо—назоўнік ніяк. роду. Кл., Барб., Лучкі, Байл.

СТАЛАВА'ННЕ (*сталава́ньне*) -нн-я, ніяк., ад сталава́цца. За сталава́ньне палаві́на (грошай) пашлó. Хал.

СТА'РАЦ (*ста́рац*) -рц-а, мужч. Жабрак. Кл., Сл., Хал.

СТАРКАВА'ЦЬ (*старкава́ць*) -кў-ю, -кў-еш, пераходны, законч. тр. ад таркава́ць (гл. таркава́ць). Е(ёсць) каму́ ёсьці: сёні ко́ш (бульбы) старкава́ла на ала́дкі. Кл. Гл. счухлава́ць.

СТАРЧАКА' (*старчака́*) прыслоўе. Тое, што і сторч (гл. сторч у выпуску 1959 г.). Кл., пас.

Янкі Купалы. Ужываецца таксама старчако́м. Параўн.: тарчако́м. Саламір'е Полацкага раёна.

СТАРЧАҚО'М (*старчако́м*) прыслоўе. Кл. Гл. старчака́.

СТАРЧАНЯ' (*старчаня́*) -яц-і, ніяк. Дзіця ста́рца (жабрака). Кл. Чаму́ ты ётак? Чаму́ тваё дзіця, што старчаня́ (кепска апранутае)? Хіба німа́ чаго надзе́ць? Со́рамна проста. Пас. Янкі Купалы.

СТА'РЧЫК (*ста́рчык*) -к-а, мужч. Спагадлівае ад ста́рац (жабрак). Трэба падарава́ць ста́рчыка (надзяліць яго чым-небудзь). Сл.

СТАРЧЫ'ХА (*старчы́ха*) -х-і, жан. 1. Жабрачка. Кл. 2. Жонка ста́рца (жабрака). Кл.

СТАРЭ'НЕЧКІ (*старэ́нячкі*) -а(-ая), -ае, прыметнік. Форма ацэ́нкі. Параўн.: ста́ры—ста́рэнькі—ста́рэнечкі. Кл. Параўн.: А твар стаў яшчэ драбнейшы і яшчэ больш паморшчыўся—недалужны такі, старэ́нечкі. Міхась Зарэ́цкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 321.

СТАЎБУ'Н¹ (*стаўбу́н*) -н-а́, мужч. 1. Гладышка (гарлач) цыліндрычнае формы без вуха. Сым. Шкляная банка цыліндрычнае формы. Сым. Гл. слоік.

СТАЎБУ'Н² (*стаўбу́н*) -н-а́, мужч. Ялец (рыба). Кл.

СТАЎБУНО'К (*стаўбуно́к*) -нк-а́, мужч. Памяншальнае ад стаўбу́н (гл. стаўбу́н¹, стаўбу́н²). Кл., Сым.

СТАУПЕ'Ц (*стаўнёц*) -*нц-а́, мужч.* Частка грабель, у якую ўстаўлены зубы. Барб., Кл., пас. Янкі Купалы. Параўн.: Па сухіх кляновых зубах лісце ссоўваецца, а тое, што астаецца каля стаўпца, не перашкаджае працы. Алесь Пальчэўскі, Родныя берагі, Мінск, 1958, стар. 5.

СТО'ЛЯР (*сто́л[е]р, сто́ляр*) *сто́ляра.* Сталяр. Хал., Сым., Кл., Зуб., Байл., Глуск.

СТРАЖО'ВЕЦ (*арф.*) -*ўц-а, мужч., множн.* — стражбўцы. Жыхар в. Стражы. Стр.

СТРАЛА'¹ (*страла́*) -*л-ы́, жан.* Страла. Кл., Сым.

СТРАЛА'² (*страла́*) -*л-ы, жан.* Частка шалюў, да канцоў якой прывешаны чашкі. Кл.

СТРАЛА'³ (*страла́*) -*л-ы́, жан.* Тое, што пругло́ (гл. пругло́). Кл., Сым.

СТРАХО'ЦЕ (*страхо́цьце*) -*цц-я, ніяк.* Хаты палілі, людзёй забівалі. Ой было́ страхо́цьце. Кас.

СТРУБІ'ЦЬ (*струбі́ць*) -*бл-ю́, -б-іш, пераходны, законч. тр.* ад трубіць (гл. трубіць²). Кл.

СТРУГА' (*струга́*) -*г-і, жан.* Ручай, рачулка, зарослая травой. У струзе́ каня́ ўгрузіў. Кл. Такі[e] сухі[e] гады́, што ўсё стру́гі паўсыхалі. Пас. Янкі Купалы.

СТРУГАЛЬ (*струга́ль, стру́галь*) -*л-я́ і -л-я, мужч.* Спецыяльнасць (параўн.: ткач, каваль) у ткацкай вытворчасці па вырабу стружкі і палатна (спатры); стругаль стружа стружку. Кл.,

Глуск. Гл. у выпуску 1959 г.: Не каваль, не стругаль, а проста гаварыльшчык.

СТРЫГАВА'ЦЬ (*стрыгавáць*) -гў-ю, -гў-еш, пераходны, незаконч. тр. Фастрыгаваць. Кл.

СТРЫГМА'Ч (*стрыгмáч*) -ч-á, мужч. Абыякава, неахайна, «пад барана» (Кл.) падстрыжаны (пра чалавека). Кл.

СТРЫНО'ЖЫЦЬ (*стрыно́жыць*) -ж-у, -ж-ыш, пераходны, законч. тр. ад трыно́жыць (гл. трыно́жыць). Кл., пас. Янкі Купалы.

СТРЭ'ЧА¹ (*стрéча*) -ч-ы, жан. Сустрэча, стрэча. Кл.

СТРЭ'ЧА² (*стрéча*) -ч-ы, жан. Пры вызначэнні ступені сваяўства: першая, другая і г. д. стрэча; напрыклад, браты ў першай стрэчы—сыны братоў (сясцёр; брата і сястры), у другой стрэчы—унукі дзядоў і інш. Зуб., Хал., Сл. Трэба меркаваць, што стрэча²—ад таго кораня, што і стрый (дзядзька), стрыечны, але апошнія забыты, і па гучанню слова супала з стрэча.

СТУДЗЯНЦЫ' (*арф.*) -нц-óў, толькі ў множн. Месца на балоце, дзе заўсёды халодная вада. Вольн.

СУ'КРУТКА (*сúкрутка*) -тк-і, жан. Ткацкае. Скручаная пятля (з ніткі ўтоку) на палатне; скручаная пятля на нітцы. Кл. Параўн.: круціць.

СУ'МКА (*сúмко, сúмка*) прыслоўе. Сумна. [Е]к прыдуць (салдаты) на вечарынку, дак сумака н[е] бўдзе. Сл.

СУНІМА'ЦЦА (*суніма́цца*) -ма-юся, -ма-

-ешся, незаконч. тр., зваротны ад сунімаць (гл. сунімаць). Усё (пасажыры) збіраіцца ля канцылярыі, бо па дароз[е] я ні буду сунімацца. Пас. Янкі Купалы.

СУНІМАЇЦЬ (сунімаць) -ма-ю, -ма-еш, пераходны, незаконч. тр. ад суняць (гл. суняць). Хал., Барб., Сл., Кл.

СУНІЧНІК (сунічнік) -к-у, мужч., зборны. Дзе сунічнік, там і суніцы. Пас. Янкі Купалы. Сунічніку с суніцамі тато прынёс. Сл.

СУНЯЇЦА (суняцца) -ім-ўся, -ім-ешся, зваротны ад суняць (гл. суняць). Спыніцца, супакоіцца, астадоліцца (гл. астадоліцца ў выпуску 1959 г.). Увесь дзень дож ні сунімаўся. Пас. Янкі Купалы. Дзядзька Архіп, сунімецца, мама на вóz ускіне мяшок. Кл.

СУНЯЇЦЬ (суняць) -нім-ў, -нім-еш, пераходны, законч. тр. 1. Спыніць (каня, машыну і г. д.). Конь упўдзіўса (гл. упўдзіцца) — машына па дарозе йшла—да ў лёс, а тут шчэ вожка прарвалася, й суняць німа як. Дóбр[э], што калёса (воз) за карчэ зачапіліса. Кл. 2. Спыніць кроў (з раны). У бальніцы расказвала нёйка баба, што хлёпец з Глўска палыца парэзаў, ніяк ні мёжно суняць кроў. Як ні сунімалі—ні суняць. Глуск. 3. Супакоіць. Старшы (брат) ні дай бог ліхі (гл. ліхі¹ ў выпуску 1959 г.), вўп'е—біцца лёзе, сварыцца, хібá маці суніме. Кл. Сунімі ты, бацько, хлёпцаў. Зуб. 4. Затрымліваць. А ўжэ ж вёчар на захóдзе, Мánечка з мамкаю на расхóдзе. Её мамачка вechэраць сунімае. З песні. Сл.

СУПШЫ'НА (*супшы́на*) -н-ы, жан. Назва расліны. *Rosa cinnamomea*. Параўн.: А шыпшына красуе. Супшына, як гавораць на Случчыне. «Узвышша», 1928, № 2. Параўн.: у рускай мове шиповник.

СУХАРЛЯ'ВЫ (*сухарля́вы, сухарля́ву, -а, -ае*) прыметнік. Тое, што і хударлявы (ужываюцца абодва словы). Кл., Барб.

СУХАРЭ'БРЫК (*сухарэ́брык*) -к-а, мужч. Той, хто худы, у каго тырчаць рэбры. Кл.

СУХАРЭ'БРЫЦА (*сухарэ́брыца*) -ц-ы, жан. Худая (чалавек, жывёліна), у якой тырчаць рэбры. Кл.

СУХАСТО'ІНА (*сухасто́йіна*) -н-ы, жан. Дрэва, якое ўсохлася (памерла) на пні. Сухастойіну ў сыцёну (хаты) ці варт класыці. Кл. Параўн.: сухастой (гл. сухастой).

СУХАСТО'Ї (*сухасто́й, сухасто́й*) -б-ю, мужч., зборны. Лес, дрэвы, што ўсохліся (памерлі) на пні (гл. на пні). Сухастою днём сагнём ні знойдзеш. Кл. Каб дзе сухастою купіць. Глуск.

СУХО'ТНІК (*сухот́нік, сухот́нік*) -к-а, мужч. Хворы на сухоты. Хал. Параўн.: Сухотнікаў, раматусных і іншых хворых, апрача вады, лячыў яшчэ і зёлкамі. Змітрок Бядуля, Збор твораў, т. 3, Мінск, 1953, стар. 285.

СУХО'ТНІЦА (*сухот́ніца, сухот́ніца*) -ц-ы, жан. Хворая на сухоты. Хал.

СХРУ'ПАЦЬ (*схру́паць*) -а-ю, -а-еш, пера-

ходны, законч. тр. ад хрúпаць (гл. хрúпаць¹). З'есці хрупаючы. Кл., пас. Янкі Купалы.

СЦІ'ШЫЦА (сьцішыцца) -ыцца, законч. тр. Супакоіцца. Усёньку нóчку кідаўса (хворы), пад рáніцу сьцішыўса. Кл. На дварэ сьцішылася. Хал.

СЦЯ'ГАЦЬ (сьцягаць) -а-ю, -а-еш, пераходны, незаконч. тр. Сцягваць (ужываецца і сцягваць). Кл.

СЧАЎПЦІ' (шчаўпці, шчаўпсьці) -н-эш, -н-é, пераходны, законч. тр. ад чаўпці. Хал., Кл.

СЧАЎПСЦІ' (шчаўпці, шчаўпсьці). Гл. счаўпці.

СЧУХЛАВА'ЦЬ (счухлава́ць) -лú-ю, -лú-еш, пераходны, законч. тр. ад чухлава́ць (гл. чухлава́ць). Тое, што і старкава́ць. Кл.

СЧЭ'ЗНУЦЬ (шчэ́знуць) -зн-у, -зн-еш, непераходны, законч. тр. Змарнець, ссохнуць. Кл. Гл. чэ́знуць, чэ́злы.

СЫБО'ТА (сыбо́та) -т-ы, жан. Субота. Вольн., В., Сым., Сл., Хал., Кл., Зуб.

СЫМО'НАВІЧЫ (Сымо́навічы) -віч і -віч-аў, толькі ў множн. Назва вёскі. Назва—так растлумачылі ў вёсцы—ад імя Сымон: пёршы Сымон засяліўся—й Сымо́навічы. Сым.

СЭ'РЦАЙКА (сэ́рцайко, сэ́рцайко) -к-а, ніяк. Памяншальнае ад сэ́рца. Сл.

СЯЛЬНІ'К (сяльні́к, с[е]льні́к) -ік-а́, мужч. Сяннік. Трэба думаць, што л на месцы н—дысіміляцыйная з'ява, як і ў слове пясельні́к (гл.

пясельнік у выпуску 1959 г.). Хто першы с[е]ль-
нік салóмаю напхае? Кл.

СЯМНА'ЦЦАТКА (арф.) -к-і, жан. Іраніч-
нае. Немаладая жанчына, якая не была заму-
жам і паводзіць сябе, як маладая дзяўчына. У
тым жа значэнні (але радзей) —шасна́ццатка.
Кл. Параўн.: семнастоўка. Кліны Бялыніцкага
раёна.

СЯРЭ'ДЗІНА¹ (сярэ́дзіна, с[е]рэ́дзіна) -н-ы,
жан. Сярэдзіна. Барб., Кл., Сым., Хал.

СЯРЭ'ДЗІНА² (сярэ́дзіна, с[е]рэ́дзіна) -н-ы,
жан. Спіна. Кл., Барб. І чаго́ так сярэ́дзіна ба-
ліць? Пас. Янкі Купалы.

Т

ТАВА'РЫШКА (тава́рышка) -к-і, жан. Ра-
весніца, з якою таварышавала. Маё тавáрышкі
мо sóрак гады́, як паўміра́лі (ад жанчыны,
якой каля ста гадоў). Кл. Параўн.: Анежка
выйшла з таварышкай на двор і выцерла з тва-
ру слёзы. Пятрусь Броўка, Қалі зліваюцца рэкі,
Мінск, 1957, стар. 229. Параўн.: Ганна, Наста,
Аўдуля і інш.—таварышкі Надзеі. В. Гарбацэ-
віч, Чырвоныя кветкі Беларусі, Мінск, 1959,
стар. 5.

ТА'НКА (та́нка) -нк-і, жан. Танк. Кл., Хал.,
Зуб., Сл., ст. Ратміравічы. Прóста на нас са-
дзі́ла та́нка. Зуб. У та́нцы га́рэў чалавék (з пісь-
мовага вучнёўскага пераказа). Кл.

ТАНКЛЯ'ВЫ (танкля́вы, танкляву, -а, -ае)
прыметнік. Валóдзя плóтны, ніжэйшы, камл[е]-

ва́ты, а То́ля танклявы й стрóйны, адным сло́-
вам красáв[е]ц. Барб.

ТАПО'ЛЯ (*тапо́ля*) -л-і, жан. Назва расліны
(*Rorulus pigra*). На тапо́лі буслы. Тапо́лі па-
зраза́лі. Пас. Янкі Купалы.

ТАРАБА'НИЦЬ¹ (*тараба́ніць*) -н-ю, -н-іш,
непераходны, незаконч. тр. 1. Аднастайна гру-
каць, стукаць, напрыклад тарабаниць па часта-
коле—ідучы, трымаць палку так, каб канец яе
стукаў па калах частакола; тарабаняць колы.
Қл. 2. Тарабаниць языком—па-пустому, многа і
громка гаварыць. Хал.

ТАРАБА'НИЦЬ² (*тараба́ніць*) -н-ю, -н-іш,
пераходны. Абыякава, неахайна валачы, цяг-
нуць, везці (што-небудзь) з грукатам, каб (што-
небудзь) бразгала. Қл.

ТАРБАХВА'Т (*тарбахва́т*) -т-а, мужч. Зло-
дзей, рука́ты (гл. рука́ты ў выпуску 1959 г.)
чалавек. Глуск.

ТАРҚАВА'ЦЬ (*таркава́ць*) -кў-ю, -кў-еш,
непераходны. Мнѐ ма́ма таркўе мо́ркву. Қл. Гл.
чухлава́ць. Хіба́ карто́плі таркўяце? У хлѐб?
Пас. Янкі Купалы.

ТАРҚАНУ'ЦЬ (*таркану́ць*) -н-ў, -н-эш,
непераходны, законч. тр. Қрануць (каня лейцамі).
На ва́шага каня́ ні трэ́ба пўгі, то́лькі таркані
ле́йцамі—й пашо́ў; гра́зь ні гра́зь, пясо́к ні пяс-
со́к—ідзе́. Пас. Янкі Купалы. Параўн.:—Пара
ехаць!—схамянуўся Алесь і, сеўшы на каня,
таргануў за повад. Пятрусь Броўка, Қалі зліва-
юцца рэкі, Мінск, 1957, стар. 288.

ТАРПА' (*тарпá*) -рп-ы́ і -рп-у́, жан. Торф. Барб., Кл., Байл.

ТАУШЧЭ'ННЫ (*таўшчэ́нны*) прыметнік. Форма ацэнкі ад тоўсты (як і здаравенны, вялізны, шырозы). Кл.

ТАУШЧЭ'РАЗНЫ (*таўшчэ́разны*) прыметнік. Форма ацэнкі ад тоўсты (як і вялізны, шырозы, шыроазны). Кл.

ТО'ЛЕЧКІ (*то́лячкі*) Форма ацэнкі ад толькі. Я толячкі ў хату пяраступіла. Кл. А ён толячкі з вўдкамі пашоў. Пас. Янкі Купалы.

ТО'ПКА (*то́пка, то́пка*). Прыслоўе ад прыметніка то́пкі. На Балаціне (участак сенажаці) то́пка л[е] рэчкі, а дaл[е]й пад лёс гру́зка (гл. гру́зка ў выпуску 1959 г.). Кл.

ТО'ПКІ (*то́пкі, -а, -ае*) прыметнік. Ужываецца з словамі луг, сенажаць, балота, бераг (вадаёма), дно (вадаёма); то́пкі—такі, у якім не загрузнеш. Сыцькаў луг у вадзё, але ён то́пкі. Кл.

ТРАЙНЯ' (*трайня́*) -н-і́, жан. Частка воза—вілкі, пры дапамозе якой (а таксама дышля) прымацоўваецца зад воза да перадка. Кл. Параўн.: трайня. Сіняўская Слабада Карэліцкага раёна.

ТРАҚТАРЫ'СТЫ Ужываецца побач з звычайным трактары́ст. Пaв[е]л за трактары́стаго. Кл.

ТРА'ПІЦЬ¹ (*тра́піць*) -пл-ю, -п-іш, неперaxодны, законч. тр. 1. Трапіць, выйсьці (на даро-

гу, на сцежку, на якую-небудзь мясціну, у горад). 2. Напаткаць (каго-небудзь, што-небудзь). Каб дзе н[е] трапіла (згубленая пад вечар карова) на зьвёра. Хал. Шчэ й на кірмаш, у госяці трапіш. Кл. Параўн.: Трапіў я ў горад, быў якраз парад. Якуб Колас, Збор твораў, т. I, Мінск, 1952, стар. 88.

ТРАПІЦЬ² (трапіць) -пл-ю, -п-іш, пераходны. 1. Здагадацца, знайсці (што сказаць), сьмеіць. Ні будзе доўго думаць, зразу трапіць, што сказаць, скаж[э] й прыкажэ (гл. прыказаць у выпуску 1959 г.). Кл. Пашлі гуртам шукаць і трапілі. Сл.

ТРАСО'ЧНІК (трасочнік) -к-у, мужч. 1. Зборнае. Дробныя трэскі, рознае смецце пад павеццю (дзе рэжуць ці сякуць дровы). Два вазы трасочніку набралася, ўвесь на проса (пад проса—як угнаенне). Глуск. 2. Тое, што смётнік (гл. смётнік у выпуску 1959 г.)—месца, куды зносяць смецце. Кл.

ТРО'СКА (трэска) -ск-і, жан. Трэска, шчэпка. Ужываецца і трэска. Зуб., Хал., Кл.

ТРУБІ'ЦЬ¹ (трубіць) -бл-ю, -б-іш, непереходны, незаконч. тр. Трубіць. Кас., Кл. 2. Громка плакаць (з адценнем неадабральн.). Кл. 3. Усім расказваць, разносіць па людзях (пра што-небудзь). Кл.

ТРУБІ'ЦЬ² (трубіць) -б-іш, -б-іць, непереходны, незаконч. тр. Прагна і багата есці. Кл.

ТРЫНО'ЖКА (трыно́жка, трыно́жка) -жк-і, жан. Прылада (на трох ножках), на якую ста-

віцца гаршчок, патэлья. Параўн.: таганок. Мсціслаў.

ТРЫНОЎЖЫЦЬ (*трыно́жыць*) -ж-у, -ж-ыш, пераходны, незаконч. тр. Рабіць так, каб адною нагою жывёліна (конь, карова) не магла даваць нармальнага кроку; калі трыножаць вала (карову, цяля), то адзін канец кароткай вяроўкі прывязваюць да рога (ці абодвух), другі—за пярэдняю нагу; калі трыножаць каня, адзін канец абрытніка (гл. абрытнік у выпуску 1959 г.) прывязваюць да аброці (уздэчкі), другі за пярэдняю нагу; трыножаць збродлівых жывёлін, каб пасвіліся на адным месцы. Кл., пас. Янкі Купалы.

ТРЫРОЎГІ (*трыро́гі*) -аў, толькі ў множн. Вілкі на тры рагі (для працы з сенам, саломаю). Вольн. Параўн.: трырогія (вілкі) (гл. трырогія ў выпуску 1959 г.).

ТРЫСЦЕЎННІК (*трысьцё́ньнік*) -к-а, мужч. Будынак з трох сцен, прыбудаваны да іншага будынка. У нас там трысьцёньнік стаяў. Каб дзе купіў трысьцёньнік, то было б лепш. Кл. Параўн.: трысцен. Саламір'е Полацкага раёна.

ТРЫСЦЕЎННІЧАК (*трысьцё́ньнічак*) -чк-а, мужч. Памяншальнае ад трысценнік (гл. трысценнік). Трысьцёньнічак (зрабіць) менш клопату, як хлёў рабіць. Кл.

ТРЭЎЦІ (*трэ́йці*, -я, -яе) парадкавы лічэбнік. Трэці. Кл., Сл., Хал., Зуб., Барб., Байл.

ТУТ-ТУТ (*тут-тут*). 1. То-то. Тут у зямлю (рукі), тут к агню (у вельмі халодны дзень на

копцы бульбы). Кл. 2. Толькі (во-во)—і. Тут прывёзьлі (швейныя машыны)—тут разабра́лі. Кл.

ТЫЛІЛІ'КАННЕ (тыліліканьне) -нн-я, ніяк., ад тылілікаць (гл. тылілікаць). Кінь ты ётае сваё тыліліканьне. Німа́ на ц[е]бе ўпы́ну. Кл.

ТЫЛІЛІ'КАЦЬ (тылілікаць) -а-ю, -а-еш, не-пераходны, незаконч. тр. Па паходжанню гука-пераймальнае. 1. Спяваць песню без слоў. Кл. 2. З неадабральным адценнем—не ў час спяваць, дакучаць спевамі. Цалю́ткі дзень тылілікае, дак і зрабі́ла ж... Кл.

ТЭ'ПАЛА¹ (тэпало) -л-а, агульн. Іранічна-жартоўнае. Той, хто тэпае (гл. тэпаць). Кл.

ТЭ'ПАЛА² (тэпало—ніяк., тэпала—жан.). Форма прошлага часу дзеяслова тэпаць (гл. тэпаць). Кл.

ТЭ'ПАЦЬ (тэпаць) -а-ю, -а-еш, непераходны, незаконч. тр. Так гавораць пра дзіцячую ці старыкоўскую хаду—хаду няцвёрдую, хаду слабага чалавека. Лары́ска трóхі тэпае. Вайц. Па-раўн.: Большая, Людачка, тэпала побач з ма-маю, аберуч учапіўшыся за яе руку. Янка Брыль, Вачыма друга, Мінск, 1956, стар. 80.

ТЭЎШЧ (тэўшч) -шч-ы, жан., толькі ў адз. Таўшчы́ня. Сл.

У

УБРЫКНУ'ЦЬ (убрыкнўць) -н-ёш, -кн-ё, пераходны, законч. тр. Выцяць (конь, карова, вол) нагою, нагамі. Кòнь убрыкнўў, дак і на но́гу ні стўпіць. Кл.

УВАРВА'ЦЬ (*уварва́ць*) -в-ў, -в-ёш, *пераходны, законч. тр.* Адхапіць. У яго сталóўка, як у воўка: дзе ўварвё, а дзе ўхóпіць (*арф.*). Зуб.

УГАРУ'СЦИЦЬ (*угару́сьциць*) -шч-у, -сц-іш, *пераходны, законч. тр.* 1. Абыякава скідаць (што-небудзь куды-небудзь, напрыклад у яму). Кл. 2. Беззваротна і неапраўдана аддаць (унесці) сродкі (не малыя). Кл.

УГА'ЦИЦЬ (*уга́циць*) -ч-у, -ц-іш, *пераходны, законч. тр.* ад гаціць (гл. гаціць у выпуску 1959 г.). Бага́то й гро́шай і ўсяго́ ўгаці́лі, а ўсе напρά́сно. Кл.

УГРУЗІ'ЦЬ (*угрузі́ць*) -ж-ў, -з-іш, *пераходны, законч. тр.* Увагнаць (неасцярожнасць, неспрактыкаванасць) жывёліну (каня, карову) у балота, што жывёліна без дапамогі не можа выбавіцца. У струзе́ каня ўгрузіў. Кл. Параўн.: угру́знуць. (гл. угру́знуць у выпуску 1959 г.).

УДАВА'ЦЬ (*удавáць*) -а-ю, -а-еш, *пераходны.* Выдаваць (каго-небудзь), здраджваць. Кл.

УДА'НЫ *дзеенпрыметнік* ад удаць (гл. удаць). Кл.

УДА'ЦЬ (*уда́ць*) -а́-м, -а-сі, *пераходны, законч. тр.* ад удава́ць (гл. удава́ць). Нашто́ ба́цька (ба́цьку) ё́тых дзе́так удала́? Кл.

УЖЫВА'ЦЬ (*ужывáць*) -а́-ю, -а́-еш, *непераходны, незаконч. тр.* Добра харчавацца. Ён гледзіць с[е]бе́, ўжыва́е до́брэ. У йі́х і сы́тасьці—м'яса, са́ла,—хапа́е м'ё́ду, адны́м сло́вам жыве́. Хал.

УЗГРЭ'БЦІСЯ (*узгрэбціса, узгрэбціся*)
-б-ўся, -б-эшся, законч. тр. Ледзь устаць. Нёсла
прóса тóрбу да зачапілася на грэблі й упáла.
То, скажы, ні магла ўзгрэбціса, так крэ́пко вў-
цялася, нага́ й сёні баліць. Кл. Бóраліся, дак
та́к гра́кнуў Паўла, што ні мо́г узгрэбціся. Пас.
Янкі Купалы.

УКА'ЗВАЦА (*ука́звацца*) -а-юся, -а-ешся,
незаконч. тр. Выказвацца, выяўляцца. Крыча́лі
й зва́лі, а я́ ні ўка́зваўся. Сым.

УКАСІ'ЦЬ (*укасі́ць*) -ш-ў, -с-іш, пераходны,
законч. тр. Накасіць (небагата). Сёна ўкасіў
пўдзікаў сора́к. Барб. Ско́кні ўкасі канюшы́ны
каню ў даро́гу. Сёна малава́то ўкасіў, але кар-
тапля́ніку з во́з бў́дзе. Кл.

УКЛЮ'НУЦЬ (*уклю́нуць*) -н-у, -н-еш, пера-
ходны, законч. тр. Ушчыпнуць, укусіць, дзеўба-
нуць (певень, гусак). Гусь уклёнула, барані́ла
гусяня́так. І на́ш гуса́к уклёне, то́лькі йдзі. Пас.
Янкі Купалы. Параўн.: И приѣ́ха (князь Але́г)
на мѣ́сто, иде́же бѣ́ша ле́жаща ко́сти его́ го́лы
и лѣ́бъ го́лъ, и сѣ́лѣзъ сѣ́ ко́ня, посмѣ́лся, ре́ка:
«о́ть се́го ли лѣ́ба сѣ́мьрть мѣ́нѣ́ вѣ́зяти?» И
вѣ́ступи но́гою на лѣ́бъ; и вы́никнувѣ́ши зми́я из
лѣ́ба, уклёну́ и вѣ́ ногу, и сѣ́ то́го разбо́лѣ́ся, и
умьре́. Пове́сть вре́менных ле́т. Гл. клява́ць у
вы́пуску 1959 г. Гл. клява́цца, клю́нуць.

УКРАДКІ' (*укра́дкі, украткі́*) прысло́ўе.
Кра́дком, кра́дучыся, упо́тайкі. Кл., Глу́ск. Па-
раўн.: Тады Ля́сніцкі пахі́ліўся і па́цалаваў яе́
ні́бы спа́дкра́дня. Мі́хась За́рэцкі, Сце́жкі-да-
ро́жкі, Мінск, 1959, стар. 69.

УКРАЇНА (*Укράїна*) -н-ы, жан. Україна. У Малінаве свая Украйіна. Кл.

УКРАЇНЕЦ (*україн[е]ц*) -н-ца, мужч. Українец. Кл., Глуск.

УКРАЇНКА (*українка*) -нк-і, жан. Українка. Кл.

УЛАЏІНЫ (*улазіны*) -ін, толькі ў множн. Уваходзіны, наваселле, святочны абед з выпадку ўсялення ў новую хату. Кл. Параўн.: улазіны. Хоцімскі раён.

УЛЕЏНА (*улёжно(а), улёжно(а)*) прыслоўе. У прыказцы: Хоць няўёжна, дак улёжна. Кас.

УПАДОЎБАЦЬ (*упадобаць*) -а-еш, -а-е, пераходны, законч. тр. Упадобаць яго —тое, што ён спадабаўся, яна спадабалася. Калі сын упадобаў (дзяўчыну, нявесту), то й мне добра[э]. Кл. Упадобае дзеўку. Сл. Параўн.: Сэрца ныла, бы з нуды, Бы сама была не ўся, Спадабала я тады Брыгадзіра Міхася. Янка Купала, Збор твораў, т. IV, Мінск, 1953, стар. 176. Параўн.: Ты спадабала, ты й рашай. Угляны Мінскага раёна. Параўн.: упадабаць. Саламір'е Полацкага раёна.

УПАЛЯВАЌЬ (*арф.*) -ю-ю, -ю-еш, пераходны, законч. тр. Забіць (каго-небудзь) на паляванні. Кл. Параўн.: Пан усю дарогу бедаваў аб сабе і шкадаваў, што нічога не давялося ўпаляваць. Піліп Пестрак, Сустрэнемся на барыкадах, кніга першая, Мінск, 1954, стар. 48.

УПЕРАД¹ (*упэрад, упэрат*) прыслоўе. Упé-

рад. Пашоў упэрад, а за йім усё. Зуб. А ты ж упэрат. В.

УПЕ'РАД² (*упэрад, упэрат*) прыслоўе. Перш, раней. Упэрад зрабі сам, тагды ў нас лўччай бўдзе. Кл. Нэ[е]к упэрат хадзіў самалёт на Глўск. Вольн.

УПУ'ДЗИЦА (*упўдзіцца*) -дз-ішся, -дз-іцца, законч. тр. Успудзіцца. Конь упўдзіўса—машына па даро́зе йшла́—да ў лёс, а тут шчэ вожка пярарва́лася. Кл.

УПЯКА'ЦЦА¹ (*упяка́цца, уп[е]ка́цца*), неза-конч. тр. Упякацца (пра тое, што пячэцца). Кл.

УПЯКА'ЦЦА² (*упяка́цца, уп[е]ка́цца*) -а-ешся, -а-ецца. Уядацца ў косці. Кл.

УПЯКЦИ'СЯ¹ (*упя[е]кці́са(я), упя[е]кчы́са(я)*) -ч-эцца, законч. тр. ад упяка́цца (гл. упяка́цца¹). Кл.

УПЯКЦИ'СЯ² (*упя[е]кці́са(я), упя[е]кчы́са(я)*) -к-ўся, -ч-эшся, -ч-эцца, законч. тр. ад упяка́цца (гл. упяка́цца²). Уесціся ў косці, даесці (гл. даесці²). Ото ўжэ мне ўп[е]клі́са дзёці тваё. Чаму ты ні ўшчува́[е]ш хоць трóхі? Нілю́дзкі ко́мін (дым ідзе на хату), так уп'ёкса, што паліць у пёчы ні магу́. Кл.

УРАКЦИ'(уракці́), (не) уракнў, -н-эш, пераходны, законч. тр. Сурочыць. Кл.

УСЕ'ЯЦЦА Гл. усэяцца ў выпуску 1959 г. Параўн.: Пасля таго, калі ў калгасе «Наша жыццё» адсеяліся, адразу пачалося будаўніцтва. Ілья Гурскі, Выбраныя творы, Мінск, 1951, стар. 90. Параўн.: Але адразу ж, як абсеяліся,

пачалі валіць лес, вазіць яго... Барыс Мікуліч, Выбранае, Мінск, 1959, стар. 388.

УСКІДАЇЦЬ (*ускідаць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, незаконч. тр.* Ускідваць. Сл.

УТОЇРЫ (*утоіры*) -р-аў, *толькі ў множн.* Жалабок, надрэзы (*знутры*) у бочцы, у якія ўваходзяць берагі дна. Сл., Кл., Хал., Зуб., Байл., Глуск.

УТОЇРЫЧ (*утоірыч*) -ч-а, *мужч.* Прылада, якою наразаюцца ўтоіры ў бочцы (гл. утоіры). Кл., Сл.

УТРУБІЦЬ (*утрубіць*) -бл-ю, -б-іш, *непераходны, законч. тр.* ад трубіць (гл. трубіць²). Рабіць ці робіць, а сёў, дак паўкуліды (гл. куліда ў выпуску 1959 г.) ўтрубіў. Кл.

УТЭЇ (*утэі*, -а, -ае) *займеннік.* Вось гэты (гэтая, гэтае). Сл.

УХЛЮЇПНУЦЬ (*ухлюпнуць*) -нн-е, *непераходны, законч. тр.* Апасці, апусціцца (*знутры*). Сярэдзіна скапца (гл. капец, скапец у выпуску 1959 г.) картопляў ухлюпла (бульба спарылася, згіла, і пакрыўны слой зямлі і саломы на сярэдзіне капца апаў, апусціўся). Маё цэста падышло, адале (гл. адале ў выпуску 1959 г.) ўхлюпло. Кл.

УЦІХАМІЇЦА (*уціхамірыцца*) -ыцца, *законч. тр.* 1. Супакоіцца (пра надвор'е). Вайц. 2. -уся, -ышся. Супакоіцца (пра чалавека). Кл.

УЦЯМІЦЬ (*уцяміць*) *непераходны, законч. тр.* Уцяміць. Вельмі я ўцяміла. Кл.

УЧЫРЫЎЦЬ (*учырыць*) -р-ў, -р-ыш, *пераходны, законч. тр.* ад чырыць (гл. чырыць³). На Ма́я чыры́лі во́лакам (гл. во́лак у выпуску 1959 г.) на Плё́сах, дак адны́ сіня́вачкі (гл. сі́нявачка); за но́ч учыры́лі мо тры́ста штук. Кл. Памажэце, хло́пцы, каня́ ўчыры́ць, нія́к н[е] дае́цца ўзя́ць. Байл.

УШЧЫКНУЎЦЬ (*ушчыкнуць*) -н-ў, -н-эш, *законч. тр.* Ушчыкну́ў за ру́ку, дак шча́рнёла. Кл. Гуса́к ушчыкну́ў за но́гу. Хал.

УЮРОЎК (*ўюрóк*) -рк-а́, *мужч.* Гл. віро́к. Кл. Параўн.: юро́к. Саламі́р'е Пола́цкага раё́на.

Ф

ФРАНЦУЎЗКА (*францу́зка*) -зк-і, *жан.* У ла́г[е]ры (у няме́цка-фа́шысцкім ла́геры ў ча́се друго́й сусве́тнай ва́йны) ўся́кіх было́: францу́зы, францу́зкі, чэ́хі, гала́нцы, гала́нкі — усі́х і ні п[е]рашчыта́ю. Адна́ францу́зка й а́драс бра́ла. Глуск.

Х

ХАДНЯ́ (*хадня́*) -н-і, *жан.* Параўн.: у руска́й мове́ стара́славянска́е слова́ хо́ждение. Брыга́дзіру хадні́ бага́та. Кл. Хадня́ ва́ша ці ко́нчыцца? Пас. Я́нкі Ку́палы.

ХАДУ́Н¹ (*хаду́н*) -н-а́, *мужч.* Прыста́саванне, у які́м дзі́ця вучы́цца хадзі́ць: рухо́мы вакол восі́ шост ад падло́гі да сто́лі, да ша́ста прыла́джаны аба́док, у які́ ставі́цца дзі́ця. Кл.

ХАДУ́Н² (*хаду́н*) -н-а́, *мужч.* Тое, што і ха-

дóк (гл. хадóк у выпуску 1959 г.),—чалавек, які хутка ходзіць. Кл., Байл.

ХАДУ'Н³ (*хадўн*) -н-а, мужч. Спартыўнае прыстасаванне для хадзьбы: два шасткі з прымацаванымі (на 50—60 см ад ніжняга канца) планачкамі або з сучкамі, становячыся на якія ходзяць. Кл. Параўн.: дыбы. Мядзведзічы Ляхавіцкага раёна. Параўн.: у рускай мове ходули.

ХАДЗІ'ЦЬ (*хадзіць*) -дж-ў, -дз-іш, неперасходны, незаконч. тр. 1. У спалучэнні з ля коней, ля кароў, ля гароду, ля хворых—даглядаць (коней, кароў, хворых). Другі гадóк хóдзіць л[е] кóн[е]й. Сл. 2. У спалучэнні з ля гарóду, ля лёсу, ля са́ду—даглядаць, а таксама пільнаваць, глядзець (гарод, лес, сад). Кл.

ХАЛАДНЕ'ЧА (*халаднёча*) -ч-ы, жан. Гл. халадэча. І ў хáце халаднёча. Глуск. Параўн.: халадзіна. Саламір'е Полацкага раёна.

ХАЛАДЭ'ЧА (*халадэча, халадзэча*) -ч-ы, жан. Такою халадэчаю й валёнкi ні памóгуць. Глуск. Халадзэча, што душá захóдзіцца. Зуб. Ну й халадэча. Зуб.

ХВАІ'НА (*хвайіна*) -н-ы, жан. 1. Матэрыял з хвоі (гл. хвóя), хваёвая драўніна. Даглэдзь хвайіну, то й дўба п[е]ражывé. Кл. 2. Хвоя, адно дрэва. Кл.

ХВАСТО'ВЕЦ (*арф.*) -ўц-а, мужч., множн.—хвастóўцы. Жыхар в. Хвастовічы. Глуск, Кл., Барб.

ХВО'РТАЧКА¹ (*хвóртачка*) -к-і, жан. Памяншальнае ад хвóртка (гл. хвóртка¹). Кл.

ХВО'РТАЧКА² (хво́ртачка) -к-і, жан. Памяншальнае ад хвóртка (гл. хвóртка²). Сл., Кл.

ХВО'РТКА¹ (хво́ртка) -к-і, жан. Веснічкі, фортка. У хвóртку ні ўлѣзе ўязка, трѣба варóта рашчыніць. Кл.

ХВО'РТКА² (хво́ртка) -к-і, жан. Маленькія шклянныя дзверцы ў акне для праветрывання хаты, памяшкання. Сл., Кл.

ХЛАПЧАНЫ' (хлапчаня́) -яц-і, ніяк. Спагадлівае, спачувальнае. Хлапец-падростак. Кл.

ХЛАПЧАНЫ'ТКА (хлапчаня́тко, хлапчаня́тка) -тк-а, ніяк. Памяншальна-ласкальнае ад хлапчаня́ (гл. хлапчаня́). Кл.

ХЛЕВУШО'К (хл[е]вушо́к) -шк-а́, мужч. Памяншальнае ад хлѐў (гл. хлѐў). Кл., Байл.

ХЛѐУ (хлѐў) -в-а́, мужч. Хлеў. Схадзіла ў хлѐў. Хал. Толькі хлѐў згарэў. Сл. Хіба́ каб прада́ў кру́глы (даўжыня сцен аднолькавая) хлѐў. Нашто ён нам? Кл. У наш хлѐў ста́ла ні прайці (гразка). Вайц.

ХЛЯВО'К (хля[е]во́к) -ўк-а́, мужч. Памяншальнае ад хлѐў (гл. хлѐў). Кл., Сл., Барб.

ХЛЯСЦЕ'ЦЬ (арф.) -іць, непераходны, незаконч. тр. Хлясціць фортачка (гл. хвортачка), хлясцяць дзверы — расчынена (прычым доўга, даўно ці заўсёды) фортачка, расчынены дзверы. У іх (у жыхароў в. Цясноў) і двароў няма, а калі варота ці фортачка—дык хлясцяць (арф.). А каб рот тво́й хлясьцѐў (праклён)! Кл.

ХРАПА'Ч (храпа́ч) -ч-а́, мужч. Грыб смаржо́к. Хал. Гл. вясе́лік ў выпуску 1959 г.

ХРОП¹ (*хрон*) Форма прошлага часу мужч. роду ад храпці. Қл., Хал., Сым.

ХРОП² (*хрон*) Выклічнікава-дзеяслоўная форма (тыпу хоп, гоп, брык, грук). Қл. Гл. хропнуць¹.

ХРОПНУЦЬ¹ (*хрѡпнуць*) -н-е, *непераходны, законч. тр.* Нечакана, з хрустам зламацца (кладка; палка, жэрдка, на якой трымаецца які-небудзь груз). Можна думаць, што слова гукапераймальнае. Сталі ўціскаць вѡз (сена), а рубель хрѡпнуў—і на два канцы (пераламаўся). Другі раз накладаць прышло́со. Хал. Параўн.: хроп (гл. хроп).

ХРОПНУЦЬ² (*хрѡпнуць*) -н-у, -н-еш, *непераходны, законч. тр.* Стукнуць з хрустам (з рэзкім пераломам таго, чым стукнулі, або таго, па чым стукнулі). Хрѡпнуў так, што лѡжа (частка вѡнтоўкі) хрѡпнула й паліца́й аста́ўса на мѣсьце (гл. аста́цца на мѣсцы). Зуб. Гл. хроп².

ХРУП¹ У гукапераймальным хруп-хруп-хруп. Қл. Гл. хру́паць¹, хру́паць².

ХРУП² Выклічнікава-дзеяслоўная форма. Раптоўна, нечакана скрышыцца, зламацца (напрыклад: зуб у роце ці ў граблях, якая-небудзь сталёвая ці чыгунная прылада, частка машыны ці іншае). Қл.

ХРУПАЦЬ¹ (*хру́паць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, незаконч. тр.* Хрумстаць, есці з хрумстаннем. Мусіць, звязана з гукаперайманням (хруп-хруп-хруп). Усы́паў канію аўса́ й сѣчкі (гл. сѣчка ў выпуску 1959 г.), дак та́к сма́шно хру́пае.

Малó асталóсо. Кл. Гл. хруп. Параўн.: Хрум-стаюць коні авёс. Міхась Лынькоў, Над Бугам.

ХРУПАЦЬ² (*хру́паць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны*. Трашчаць, ступаючы на ільдзінкі, на хрэпу (гл. хрэпа ў выпуску 1959 г.). Можна меркаваць, што слова хрупаць гукапераймальнае. Гл. хрэ́паць. Кл.

ХУКАННЕ (*ху́каньне*) -нн-я, *ніяк.*, ад ху́каць (гл. ху́каць). Палцы пазахóдзіліса, я дава́й ху́каць, дак ішчэ го́рш ста́ло с ху́каньня. Кл.

ХУКАЦЬ¹ (*ху́каць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны, незаконч.* тр. Фукаць, дзьмуць. Патушы́ ля́мпу. Ты ху́кні крапчэ́й. Кл. Ху́кнуў (асілак)—і німа́ (хаткі бабы Ягі). В.

ХУКАЦЬ² (*ху́каць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны*. Ху́каць¹—дзьмуць моцнаю струёю (губы амаль стулены, прасвет паміж губамі зусім малы, вузенькі, атрымліваецца шум, набліжаны да «ф-ф-ф-ф-ф»; ху́каць²—дзьмухаць пры раскрытых і аслабленых губах; шум набліжаны да «х-х-х-х-х». Калі ху́каць¹—атрымліваецца мацнейшая і халодная струя паветра. Хукаючы (ад хукаць¹)—астуджваюць, студзяць, здзьмухваюць, тушаць (лямпу). Калі хукаць²—атрымліваецца нямоцная і цёплая струя паветра, хукаць²—саграваць (што-небудзь) цёплым паветрам. Нашлі (зімою) в[е]рабейка, ста́лі ху́каць, думалі атху́каям, а ён здох. Пас. Янкі Купалы. Паху́каў на шы́бу (зімою на замерзлую шыбу), дак лóпнула. Зуб.

ХУКНУЦЬ¹ (*ху́кнуць*) -н-у, -н-еш, *непера-*

ходны, законч. тр. ад хўкаць (гл. хўкаць¹). Пас. Янкі Купалы, Кл., Барб.

ХУ'КНУЦЬ² (*хўкнуць*) *-н-у, -н-еш, непераходны, законч. тр. ад хўкаць (гл. хўкаць²). Пас. Янкі Купалы, Кл.*

Ц

ЦАВІ'НА (*цавіна*) *-н-ы, жан. Сцябло аднагадовай расліны (бульбы, памідора, шчаўю ці інш.). Ты ж хаць цавінаю прыв[е]жы (звязаных качак да воза). Сл. Гл. гічына. Гл. гіч у выпуску 1959 г.*

ЦАВІ'НКА (*цавінка*) *-нк-і, жан. Памяншальнае ад цавіна (гл. цавіна). За дзень і цавінкі ні ўкінулі (свінням есці). Кл.*

ЦАГЕ'ЛЬНЯ (*цагэлья*) *-н-і, жан. 1. Цагельны завод. Ст. Ратміравічы. 2. Участак лесу, дзе бяруць (здабываюць) гліну. Кл., пас. Чырвоны.*

ЦАЛКО'М (*цалком*) *прыслоўе. Цалкам. Байл., Кл., Барб.*

ЦА'ЛЬНЫ (*цальны, -а(-ая), -ае*) *прыметнік. Цэлы. Цальную зіму пражылі. Сл.*

ЦАРА'НЯ' (*цараня*) *-няц-і, ніяк. Сын цара. Сым., В. Параўн.: у рускай мове царевич.*

ЦАХЛЕ'ННЕ (*цахлёньне*) *-нн-я, ніяк., ад цахліць (гл. цахліць). Брэх (сабакі, калі сабака гоніць звера—зайца, ліса). Сл., Балаш. Параўн.: вяханья. Мсціслаў. Параўн.: цаханья, яханья. Саламір'е Полацкага раёна.*

ЦАХЛІЦЬ (*цахліць і цахліць*) *-іш і -іш, -іць*

і -іць, *непераходны, незаконч. тр.* Брахаць (пра сабаку, калі ён гоніць звера—зайца, ліса, барсука). Усю раніцу ў Цяско́х цахля́ць саба́кі, мо хіба́ з Глу́ска (паляўнічыя). Кл. Баян (клічка сабакі) ні цахліў. Глуск. Параўн.: вяхаць. Мсціслаў. Параўн.: ца́хаць і я́хаць. Саламір'е Полацкага раёна.

ЦВЕРАЗІ'ЛАЎКА (цв[е]разілаўка) -ўк-і, *жан.* Працвярэзнік. І до́бр[э], што апарáты (якімі гналі самагонку) мілі́ца я пазабіра́ла, нёчаго (у такім выпадку, затое) напівáцца ні б́удуць. І шчэ трэ́ба бу́ло цв[е]разілаўку ў по́грабе зрабі́ць. Нап'е́цца хто—туды́. Кл.

ЦВІЛЫ' (цввілы) *прыметнік.* 1. Пакрыты цвіллю. Сьлівы ў каро́бц[э] ста́лі цвві́лые. Кл. 2. Масць, колер (масць, колер цвілі). Цвві́лога жарэ́бчыка прада́лі. Кл.

ЦВІ'РКАЦЬ (цввіркаць) -а-е, *непераходны, незаконч. тр.* Гл. цві́ркун у выпуску 1959 г. І як ён цвві́ркае, ё́ты цвві́ркун? Кл. Параўн.: Выпраўляючы Макара, наказваў:—Глядзі, цві́ркунок, цві́рыкай добра... Піліп Пестрак, Сустрэнемся на барыкадах, кні́га першая, Мінск, 1954, стар. 192.

ЦВО'РДА (цвво́рдо, цвво́рда) *прыслоўе.* Цвё́рда. На пёчы цвво́рдо спаць. Хал.

ЦВО'РДЫ (цвво́рды) *прыметнік.* Ты́е йгру́шы салóдкіе, але вельмі цвво́рдые. Кл.

ЦЕ'МРАЗЬ (цёмразь) -з-і, *жан.* Цемра, цемрадзь. Ст. Ратміравічы.

ЦЕ'НЖАР (цёнжар) -р-у, *мужч.* Цяжар. В.

ЦЕ'РНИЦА (*цѣрніца*) -ц-ы, жан. 1. Прылада, пры дапамозе якой труць лён, каноплі. Пазыч, Улянка, сваё цёрніцы, лёну сьцѣрці. Кл. Я й саху́ й цѣрніцу са́м рабіў. Сл. Параўн.: мяліца. Саламір'е Полацкага раёна. 2. Пераноснае. Той, хто прагна і хутка есць, не зважаючы на якасць ежы. Такая цёрніца (пра карову), што н[е] дай—зьѣсь. Кл. Параўн.: Есць, як у цѣрніцу трэ (*арф.*). Пас. Янкі Купалы.

ЦІПЧЫК (*ціпчык*) -к-у, мужч. Памяншальнае ад ціпец (гл. ціпец у выпуску 1959 г.). Зуб.

ЦІТО'К (*ціто́к*) -тк-а́, мужч. Хвалько, пустэча (гл. пустэча ў выпуску 1959 г.). Ціток—ад уласнага імя: Ціт і яго сыны былі хвалькамі, пустэчамі. Кл.

ЦУ'БКІ (*цубкі*) прыметнік. Неэластычны; менш гнуткі, як звычайна (пра скураныя, вытканыя, вітыя матэрыялы—сукно, палатно, пуга, вяроўка і інш.). Брызэнтавы плашч намо́к, дак цубкі стаў. Пас. Янкі Купалы. Кажу́х мо́й стаў цубкі, мо каб памáзаў чым. Кл.

ЦУП (*цуп*) Выклічнікава-дзеяслоўная форма тыпу хоп, гоп, брык. Нечакана і рэзка спыніцца (спыніць). Кл.

ЦУРБА'Н (*цурба́н*) -н-а́, мужч. Учор[э] рэзалі (распілоўвалі) нѣйкіе цурбаны́. Кл.

ЦЫ'РКАЦЬ (*цы́ркаць*) -а-ю, -а-еш, *непераходны*. Гукапераймальны па паходжанню. 1. Цыркуны́ цыркаюць увесь вѣчар (гл. у выпуску 1959 г. цырку́н, цвірку́н). Кл. 2. Пляваць тонкаю струйкаю праз зубы. Кл.

ЦЭ'БРЫК (*цэбрык*) -к-а, мужч. Памяншальнае ад цэбар. Кл., Барб. Параўн.: цабэрак. Радашковічы.

ЦЭ'ЛЬНЫ (*цэлны, -а(-ая), -ае*) прыметнік. Увесь. Цэлны дзень. В.

ЦЭ'РКВА (*цэрка*) -кв-ы, жан. Царкв́а. Зуб., Кл.

ЦЮГА'! ЦЮ'-ГА'! (*цюга́! цю́-га́!*) выклічнік. Қалі палохаюць воўка, крычаць: цюга́! цюга́ воўка! Кл.

ЦЮГА'КАЦЬ (*цюга́каць*) -а-ю, -а-еш, непераходны ад цюга́ (палохаюць, праганяюць воўка). Гл. цюга́! Мы крычалі, а ён закінуў (ягня) на плéчы й панёс. Кл.

ЦЮ'КАЦЬ (*цю́каць*) -а-ю, -а-еш, непераходны, незаконч. тр. Гукапераймальны па паходжанню. Памалу, паціху працаваць з якой-небудзь прыладаю (сякераю, малатком, пранікам і інш.), напрыклад, часаць бяровенні, абіваць сям'я лёну ці падобн. Кл.

ЦЮ'ПАЦЬ (*цю́паць*) -а-ю, -а-еш, непераходны, незаконч. тр. Павольна, па-старыкоўску ісці. Кл.

ЦЯЛЕ'ШЫК (*арф.*) -к-а, мужч. Памяншальнае ад цялэш (гл. цялэш у выпуску 1959 г.). Хіба́ такія вазы́ (дроў) вазіць? Мо пяць цялэшыкаў ...і вóз! (*арф.*). Кл.

ЦЯЛУ'ХА (*цялу́ха*) -х-і, жан. Ужываецца і цялу́шка. Апошняя адрозніваецца ад цялу́ха значэннем: цялушка—маленькая, цялуха—большая, старэйшая. Кл.

ЦЯЛУ'Х-ЦЯЛУ'Х-ЦЯЛУ'Х! (*цялўх-цялўх-цялўх!*). Так клічуць (падзваваюць) цялўху (гл. пялўха), звычайна ставячы на пачатку «цялўшка мая». Кл.

Ч

ЧАКУ'ХА (*чакўха*) -х-і, жан. 1. Прылада—вялікі дрыўляны молат,—ударамі якой па сякеры (калуну) расколваюць бярвяно. Кл. 2. Клічка каровы (па форме галавы і тупых кароткіх закручаных рагах). Кл.

ЧАЎПНЯ' (*чаўпня*) -н-і, жан., ад чаўпці (абы-што і абы-як гаварыць, вярзці). Ці ўсяку чаўпню слўхаць? Ст. Ратміравічы.

ЧАЎПЦІ' (*чаўпці*) -н-ёш, -н-ё, непераходны, незаконч. тр. Вярзці, гаварыць, плесці абы-што і абыякава. Хал., Сл. Параўн.: цяўпці. Саламір'е Полацкага раёна.

ЧАСІ'НАЧКА (*часіначка*) -чк-і, жан. Памяншальнае ад часінка (гл. часінка ў выпуску 1959 г.). Хвіліначка, мінутачка, вельмі крышачку (часу). Хал., Кл., Вольн.

ЧАЦВЯРЫ'К (*чацьвя[е]рык*) -к-а́, мужч. Чацьв[е]рык—дзвѣ пары (коней) наўсыц[е]ж (запрэжаныя ў воз). Сл. Параўн.: чацвярык—мера на паўтара пуды збожжа. Саламір'е Полацкага раёна.

ЧО'ЎНІК (*чоўнік*) -к-а, мужч. 1. Чаўнок (ткацкае). Пазычыла чоўніка й ні прынесла. Кл. У нас ні чаўнок, а чоўнік. Зуб. 2. Памяншальнае ад човен. Кл., пас. Янкі Купалы, Баян.

ЧУХЛАВА'ЦЬ (*чухлава́ць*) -ў-ю, -ў-еш
пераходны, незаконч. тр. Таркаваць (гл. тарка
ва́ць), часцей—апошняе. Кл.

ЧЫКІЛЬГА'ЦЬ (*чыкільга́ць*) -а-ю, -а-еш
непераходны, незаконч. тр. Ісці кульгаючы
І Наву́м пакойны чыкільгаў. Баян.

ЧЫКІЛЬГІ'К (*чыкільгі́к*). Выклічнікава-
дзеяслоўнае слова (тыпу хоп, скок, кідзель і
інш.) ад чыкільга́ць (гл. чыкільга́ць). Кл.

ЧЫНЫ' (*чыны́*) -оў, толькі ў множн. Чы-
ны—перасячэнне нітак асновы. Мушы п[е]раёлі
крёсна, зьёлі чыны. Зуб.

ЧЫ'РАЧКА (*чы́рачка*) -чк-і, жан. Памян-
шальнае ад чы́рка (гл. чы́рка). Кл., Хал.

ЧЫ'РКА (*чы́рка*) -рк-і, жан. Качка-чыранка
(Апас сгесса). У чы́ркі саўсім малы́е яёчкі. Кл.
Л[е] кніга́рні ба́чыў, ішоў і тры чы́ркі нёс, нёй-
дзе застрэ́ліў. Глу́ск.

ЧЫРЫ'ЦЦА (*чыры́цца*) -ышся, -ыцца, не-
законч. тр., зваротны ад чыры́ць (гл. чыры́ць¹).
Цягну́цца, валачы́цца (пра што-небудзь, што
нясуць, вязуць). Камле́ жэ́ртак ускі́нам на са́ні,
а шчыты́ (гл. шчы́т у выпуску 1959 г.) хай чы́-
ра́цца. Кл.

ЧЫРЫ'ЦЬ¹ (*чыры́ць*) -р-ў, -р-ыш, непе́ра-
ходны, незаконч. тр. Валачы́ць, цягну́ць які-не-
будзь прадмет па якой-небудзь паверхні так,
каб прадмет ці яго заво́стрыны канец скро́б па-
верхню, ураза́ўся ў яе. Пішы́ акура́тнэй, а то́
чы́рыш, аж бумáга трашчы́ць; так пёраў ні на-
бра́цца табе́, усё паломі́ш. Пас. Янкі Купалы.

ЧЫРЫЎЦЬ² (*чырыць*) -р-ў, -р-ыш, *пераходны*. Ужываецца ў спалучэнні з назоўнікам рожжа (хвароба). Чырыць рожу—замаўляць рожу, абводзячы хворае месца нажом з востраю дзюбкаю. Цяпер успрымаецца як недарэчны жарт. Нёкалі ў Барбарове (жанчына) чырыла рожу. Кл.

ЧЫРЫЎЦЬ³ (*чырыць*) -р-ў, -р-ыш, *непераходны*. 1. Цягнуць рыбацкую прыладу—крыгу, невад, падсаку (гл. у выпуску 1959 г. крыга, падсака) так, каб ніжняя сценка яе ішла па дне, а пры наяўнасці ў прыладзе вертыкальнага шастка, або прытыкі (гл. прытыка ў выпуску 1959 г.), дзядка (гл. дзядок), чырыць ім, пакідаючы на дне знак. Кл. 2. Цягнуць (удвух) вяроўку, каб злавіць жывёліну. Кл.

ЧЫСЦІНЯ (*чысьціня*) -н-і, *жан.* У Мінску такая чысьціня ўсюды, што ў вас мо ў хатах хўдж[э]й, як на вуліцах (Мінска). Кл.

ЧЭ'ЗЛЫ (*чэзлы*) *прыметнік*. Змарнелы, ссохлы, схуднелы. Глушк. Гл. чэзнуць, счэзнуць.

ЧЭ'ЗНУЦЬ (*чэзнуць*) -зн-у, -зн-еш, *непераходны, незаконч. тр.* Марнець, сохнуць. Чэз бэдны насўсе (гл. насўсе). Кл. Гл. счэзнуць, чэзлы.

Ш

ШАЛЕ'НЕЦ (*шалён[е]ц*) -нц-а, *мужч.* 1. Шаленства. Усхадзіліса, мо [е]кі шалён[е]ц на вас найшоў. Сл. 2. Шаленец, вар'ят. С такім шалёнцам ці мала што будзе. Кл.

ШАЛПАТА'ННЕ (*шалпата́ньне*) -нн-я, *ні-*

як. Назоўнік ад дзеяслова шалпатаць (гл. шалпатаць). Кл.

ШАЛПАТАЇЦЬ (*шалпатаць*) -ч-у́, -ч-аи, *непераходны, незаконч. тр. 1.* Гукапераймальны дзеяслоў па гуках, якія чуваць, калі качкі жыруюць у балоце. Қачка ні любіць у рацэ, а ўсё каб у канаве ці ў гразі шукáць. Шалпóчуць цалю́ткі дзень, а ўвэ́чар[э] ёсьці ні хóчуць. Шалпóчуць—дак ето нéчаго шукáюць у гразі. Кл. Дзеясловам шалпатаць перадаецца таксама адчуванне, калі ў вуха трапляе жывое насякомае.—Нёшто ў вўхо ўлёзла да тák шалпóч[э], так шалпóч[э], што ні ўтрыва́ць.—А вады ўлёце ў вўхо, перастáне шалпатаць. Кл.

ШАМКІ́ (*шамкі*) -о́ў, толькі ў множн. Бразгулькі, якія надзяваюцца на шыю каню (пры незвычайным, урачыстым выездзе). Ты́е гады́ шамкі каню́ чапля́лі. Барб. Параўн.: шаргуны́ Саламір'е Полацкага раёна.

ША'РЫЦЬ (*ша́рыць*) -р-ыш, -р-ыць, *непераходны, незаконч. тр.* Шукаць, абмацваць, пароцца. Му паўц[е]ка́лі ў лёс, а [е]ны́ (паліцэ́йскія) цалю́ткі дзень ша́рылі да падбіра́лі, то й спад з[е]млі пазнахо́дзілі. Прышлі, то й гаршчэ́чка ні бу́ло. Стр.

ШАСНА'ЦЦАТКА (*арф.*) -к-і, жан. Іранічнае. Немаладая жанчына, якая не была замужам і паводзіць сябе як маладая дзяўчына. У тым жа значэнні сямна́ццатка. Кл. Параўн.: семнасто́ўка. Кліны́ Бялыніцкага раёна.

ШАСЦЕРЫ́К (*шасьц[е]ры́к, шасьцяры́к*)

-к-а́, *мужч.* Запрэжаныя ў воз шасцёра коней. Пан тут нёкалі на шасьц[е]рыку́ ёхаў. Хал. Параўн.: чацвяры́к (гл. чацвяры́к).

ШАСЦІПА'ЛЫ (*шасьціпа́лы*) *прыметнік* ад шэсьць пальцаў. Чалавек, у якога на руцэ ці назе шэсьць пальцаў. Кл., Сл.

ШАТРАВА'НЫ (*шатрава́ны*) *дзеенпрыметнік*. Тое, што і ашатраваны. Гл. ашатрава́ны, шатрава́ць, ашатрава́ць, шатроўка. Кл.

ШАТРАВА'ЦЬ (*шатрава́ць*) -ў-ю, -ў-еш, *пераходны, незаконч. тр.* 1. Абдзіраць скурку (з ячменю), каб, змалоўшы, мець лепшую муку. Кл. 2. Абдзіраць скурку і малоць (ячмень). Кл.

ШАТРО'ВАНКА (*шатро́(о)ванка*) -нк-і, *жан.* Мука з шатраванага ячменю, жыта (часцей шатроўка). Гл. шатрава́ць, шатрава́ны. Кл.

ШАТРО'УКА (*шатро́(о)ўка*) -ўк-і, *жан.* Мука з шатраванага ячменю, жыта. Гл. шатрава́ць, шатрава́ны, шатро́ванка. Кл.

ШАЦІНЕ'ТАВЫ (*шаціне́тавы, шаціне́таву*) -а(-ая), -ае, *прыметнік*. Сатынетавы. Кл. Глуск.

ШВА'ГІР (*шва́гір*) -р-а, *мужч.* Швагер (жончын брат, мужаў брат). Барб., Байл., Сл., Хал., Глуск. Параўн.:—Ездзіў надоечы я ў Маскву, дык мой швагра, што на паштамце службыць, казаў... Міхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 28. Параўн.: швагра. Радашковічы; вв. Кліманты, Сыцавічы, Загорцы Маладзечанскага раёна; вв. Угляны, Лекараўка, Шапялі Мінскага раёна.

ШВА'ЙКА (*шва́йка*) -к-і, жан. Вялікае плоскае шыла, якім шыюць з лубу каробкі. Мая шва́йка п'яракало́ла мо сто́ кабано́ў, ні то́лькі каро́бкі да караб'і (гл. каро́бка, караб'я ў выпуску 1959 г.). Кл.

ШВЕ'РКАЛА (*шве́ркало, шве́ркала*) -л-а, агульн. ад шве́ркаць (гл. шве́ркаць). Чалавек, які гаворыць незразумела, неразборліва і слабым непрыемным голасам. Кл.

ШВЕ'РКАЦЬ (*шве́ркаць*) -а-еш, -а-е, пераходны, незаконч. тр. 1. Гаварыць незразумела, неразборліва, слабым непрыемным голасам. А ты п'яраста́нь шве́ркаць, нічо́го ні ве́даючы да ні зна́ючы. Шве́ркало ё́тае. Кл. 2. Без адцення знявагі—пра мову (размову) дзіцяці (дзяцей). Кл.

ШКРАБАКІ' (*шкраба́кі*) -к-оў. Падраныя, прычым вялікія боты, чаравікі. Кл.

ШКРО'БАЦЬ (*шкро́баць*) -а-ю, -а-еш, непераходны. Таго ж кораня, што і шкрабакі. Шкро́баць—рабіць шум, ідучы ў вялікім (не па назе) падраным абутку. Кл.

ШЛАКАТА'ННЕ (*шлакато́аньне*) -нн-я, ніяк. Шчыкатанне, казытанне, ласкатанне (гл. шлаката́ць, шло́кат). Кл.

ШЛАКАТА'ЦЬ (*шлакато́аць*) -ч-ў, -ч-аш, непераходны, незаконч. тр. Шчыкатаць, казытаць, ласкатаць. Як ста́лі шлакато́аць (хлопца), дак ё́н упа́ў і ро́ўма раве́—так байі́цца шло́кату. Кл.

ШЛО'КАТ (*шло́кат*) -т-у, мужч. Шчыкотка, козыт, лоскат. Як ста́лі шлакато́аць, дак ё́н упа́ў і ро́ўма раве́—так байі́цца шло́кату. Кл.

ШЛО'КАТНА (*шл'окатно, шл'окатна*) пры-
слоўе. Шчыкотна, козытна, ласкотна. Кл., пас.
Янкі Купалы.

ШЛЭП-ШЛЭП (*шлэп-шлэп*) Гукапераймаль-
нае. Кл. Гл. шлэпаць.

ШЛЭ'ПАЛА (*шлэпало*) -л-а, ніяк., ад шлэ-
паць (гл. шлэпаць). Кл.

ШЛЭ'ПАЦЬ (*шлэпаць*) -а-еш, -а-е, непера-
ходны, незаконч. тр. Ісці з шумам, які перадаец-
ца гукапераймальным—шлэп-шлэп-шлэп. В[е]-
лікава́тые чо́баты, але—б[е]с кло́пату галава́—
шлэпаю па гразі. Кл.

ШО'РСТКА (*ш'орстко, ш'орстка*) прыслоўе
ад прыметніка ш'орсткі (гл. ш'орсткі). Пашукай
мнѐ, ба́бо, хўстачкі на шыю, бо вельмі ш'орстко
ат каўн[е]ра́ (каўнер світы з шорсткага матэ-
рыялу). Кл.

ШО'РСТКІ (*ш'орсткі*) прыметнік. Нямяккі.
Ужываецца пры назоўніках, якія абазначаюць
назвы прадуктаў харчавання, матэрыял (воп-
раткі, пасцельных прылад); шорсткае сена
(асаковае), шорсткае сукно (з грубым ворсам).
Трэ́ба набра́ць (сена) у с[е]льнік (гл. сяльнік),
а то дзѐці прыне́сьлі нѐйкаго ш'орсткаго́, дак
спа́ць ліхо́ (гл. ліхо́ ў выпуску 1959 г.). Кл.

ШПІГАВА'ЦЬ (*шп'ігава́ць*) -гу́-еш, -гу́-е,
непераходны, незаконч. тр. Выведваць. Барб.
Параўн.: вывіжо́ўваць (гл. віжава́ць у выпуску
1959 г.).

ШПІКНЕ'Р (*шп'ікне́р*) -р-у, мужч. Шкіпі-
нар. Глісты́ шп'ікне́ру с са́харам бая́цца. Кл.

Зь лёсу ўсе: хаты, по́рах, шпікнё́р, бага́то чаго́.
Хал. Параўн.: шкапіна́р. Саламі́р'е Полацкага
раёна.

ШУ-ШУ-ШУ! (*шу-шу-шу!*) Так клічуць авечак.
Кл. Гл. шут-шут-шут. Гл. шўткі-шўткі-шўткі.
Гл. шўты ў выпуску 1959 г.

ШУБОЎТНУЦЬ (*шубо́(о)ўтнуць*) -н-у,
-н-еш, *непераходны*, законч. тр. Нечакана ўляцець ў глыбокую ваду (з галавою). Кл.

ШУ'МЯЦЬ (*шўм[е]ць, шўмяць*) -ц-і-, жан.
Смецце ў гумне, у адрыне (гл. адры́на ў выпуску 1959 г.) — мякіна, перацёртая салом, што зваялася і не прыгодная на корм. Шўмяці вазоў два завэзьлі ў кароўнік — падаслаць. Параўн.: шўма. Саламі́р'е Полацкага раёна.
2. Пусты чалавек. Кл.

ШУТ-ШУТ-ШУТ (*шут-шут-шут*). Так клічуць авечак. Кл. Гл. шу-шу-шу. Гл. шўткі-шўткі-шўткі (гл. шўты ў выпуску 1959 г.).

ШУ'ШУМЯЦЬ (*арф.*) -ц-і-, жан. Тое, што і шўмяць (гл. шўмяць). Кл.

ШЧУПАКОЎКА (*шчупакóўка*) -к-і-, жан.
Вудка, прыстасаваная лавіць шчупакоў. Сым.
Гл. шчўчынка.

ШЧУ'ЧЫНКА (*шчўччынка*) -к-і-, жан. Вудачка, прыстасаваная вудзіць шчупакоў. Мнѐ та́то зрабіў п[е]чкурóўку (гл. печкурóўка) і шчўччынку. Доўбік от до́брэ ўмеў вўдзіць на шчўччынку. Кл.

ШЧЫКАЎЦА (*шчыка́цца*) -ка́-юся, -ка́-

ешся. Шчыпацца. Ні шчыка́йся, Ва́ся, а то на-
шчыка́ю (у сэнсе—правучу́ шчыка́цца). Қл.
Дурна́я мо́да—шчыка́цца. Сл.

ШЧЫКАЎЦЬ (*шчыка́ць*) -а-ю, -а-еш, *пера-
ходны, незаконч. тр.* Шчыпаць (скуру цела).
А ты ж нашто́ шчыка́ў мяне? Пас. Янкі Купа-
лы. Параўн.: Зосітэ ўвесь час не давала спакою
свайму каханаму: то закідала якімі-небудзь за-
пытаннямі ці жартамі, то нават гулліва шчыка-
ла яго за бакі. Пятрусь Броўка, Қалі зліваюцца
рэкі, Мінск, 1957, стар. 118.

ШЧЫТНА (*шчы́тна, шчы́тна*) *прислоўе.*
Шчыльна. Нішчы́тно папрыбіва́лі дошкі, дак
поўно сьне́гу нанёсlo.

ШЧЫТНЕНЬКА (*шчы́тнянько, шчы́тнянь-
ка*) *прислоўе.* Форма ацэнкі ад шчы́тна (гл.
шчы́тна. Шчыльненька. Так шчы́тнянька пала-
жыла пасылку, што й аднаго яблычка ні палó-
жыш. Пас. Янкі Купалы.

ШЧЫТНЫ (*шчы́тны*) -а(ая), -ае, *примет-
нік.* Шчыльны. Қл. Гл. шчы́тна, шчы́тненька. Қл.

ШЧЫТОЎК (*шчыто́к*) -тк-а, *мужч.* Памян-
шальнае ад шчыт—вяршыня (дрэва, сцірты).
Шчыткòў назьбіраў, на ўсё лётo й вòс[е]нь булó
(хапіла). Хал. На сáмы шчыто́к (стогу) цяжка
падава́ць сёна. Пас. Янкі Купалы. Усòхла ў
шчыткú йгру́ша. Қл. Шчыткòў (вяршынь дрэ-
ваў) назьбіраў на ўсю зіму. Пас. Янкі Купалы.

ШЧЭ (*шчэ, йшчэ*) *прислоўе.* Яшчэ. Шчэ
німа́ старшыні? Ты шчэ ні хадзіла сёлята ў чар-
ніцы? Ма́ма йшчэ ні ўзьбіра́ла свайго́ лёну. Қл.

ШЫДЭ'ЛАК (*шыдэлак*) -лк-а, мужч. Вязальны кручок. Кл.

ШЫРАЧЭ'АЗНЫ (*шырачэазны*) прыметнік. Форма ацэнкі ад шыро́кі (як і вялі́азны, велі́цуазны). Хал., Балаш.

ШЫРО'АЗНЫ (*шыро́азны*) прыметнік. Форма ацэнкі ад шыро́кі (як і вялі́азны, велі́цуазны). Хал., Балаш.

ШЫРО'ЗНЫ (*шыро́зны*) прыметнік. Форма ацэнкі ад шыро́кі (як і вялі́азны, велі́цуазны). Кл.

ШЭ'РШАНЬ (*шэ́ршань*) -шн-я, мужч. 1. Насякомае з асінага сямейства, куды большае за асу, вельмі балюча кусаецца; лічаць, што калі 12 шаршнёў укусяць (па некалькі разоў кожны) чалавека, ён памірае. Водзіцца ў дуплах дрэў, у стрэхах. Хал., Кл. Сл., пас. Янкі Купалы. 2. Пераноснае, застарэлае. Шэршнямі называлі беларусаў-каталікоў, шляхту. Кл. Параўн.: шаршэнь. Саламір'е Полацкага раёна.

Ю

ЮРО'К Гл. вірок.

Я

Я'БЛЫНА (*яблына*) -н-ы, жан. Яблыня. Кл., пас. Янкі Купалы, Барб., Сл., Хал.

Я'ГРАСТ (*яграст і яграст*) -т-у, мужч. Агрэст (*Grossularia reclinata*). Німа́ дзе яграсту кустоў хоць два ці тры найці. Пас. Янкі Купалы.

ЯДО'МАЕ субстантаваны дзеепрыметнік.

Ежа; тое, што спажываецца як ежа. Прós[е]ць (палонныя) [е]дóмага. Сл.

ЯЕ'ЧКА ([е]éчко) -к-а, жан. Яйка. Адно [е]éчко ні наёдак (гл. выпуск 1959 г.). Кл. Параўн.: яйка і яéчка (арф.). Пас. Янкі Купалы.

ЯЛІ'НА (яліна, [е]лі́на) -н-ы, жан. 1. Матэрыял з елі, яловая драўніна. Кл. 2. Елка, адно дрэва. Кл.

ЯЛЧА'ЦЬ (ялча́ць, [е]лча́ць) -а-е, *непераходны, незаконч. тр.* Станавіцца ёлкім (гл. ёлкі, з'ялча́ць). Здэ́цца й хо́ладно, а ма́сло зьялча́ло; ялча́е, што ні рабі. Кл.

Я'МКА (я́мка) -мк-і, жан. 1. Памяншальнае ад я́ма. Кл. 2. У рускай печы баковачка, куды выгортаюць жар, калі трэба пяхы хлеб ці сушыць што-небудзь. У нас хоць калі е (ёсць) жар у я́мцэ, мо́жно за́палак і ні купля́ць. Кл.

Я'СЕЛЬНИЦА (я́сяльніца) -ц-ы, жан. Новае слова. Калгасніца, якая працуе ў яслях. Вольн.

ЯСЯНІ'НА (арф.) -н-ы, жан. Матэрыял з ясеню, ясенева драўніна. Кл.

Я'ХКАЦЬ (я́хкаць) -а-еш, -а-е, *непераходны незаконч. тр.* Трывожна забрахаць—пра сабаку, калі сабака падыме зверу і кінецца за ім; потым сабака «цахліць» (гл. цахліць). Глуск. Параўн.: Зараз жа заяхкаў сабака. В. Гарбацэвіч, Чырвоныя кветкі Беларусі, Мінск, 1959, стар. 7.

Я'ЧНИЦА (я́чніца, я́шніца) -ц-ы, жан. Ячная (ячменная) салома. Кл., пас. Янкі Купалы.

ПРЫКАЗКІ, ПРЫМАЎКІ, ФРАЗЕАЛАГІЧНЫЯ СПАЛУЧЭННІ

А НА ЧА'І ПРАБАЧА'І (арф.). Гавораць, канчаючы частаваць гасцей, раўназначнае выразу «На бoльшае прабачайце» (ужываецца і «На бoльшае прабачайце»). Кл.

АБМЫВА'ЦЬ ЯЗЫКА'МІ (арф.). Сл.

АБЫ' БЫЛО' КАМУ' Е'СЦІ, А БУ'ДЗЕ ШТО Е'СЦІ. Абú булò камú ёсьці, а бўдзе што ёсьці. Зуб.

АБЫ' ГАЛАВА', А ШО'ЛУДЗІ БУ'ДУЦЬ. Абú (і абý) галава́, а шoлудзі бўдуць. Галава—жыццё, шoлудзі—драбніцы, у тым ліку—асабістая маёмасць. Сэнс: Дорага чалавеку жыццё, жывы—нажыве патрэбнае. Кл.

АГНЕ'М ГАРЭ'ЦЬ (агнe(ё)м гарэ́ць). 1. Літаральнае. Кл., Сл. 2. Быць у гарачы, з высокаю тэмператураю. Кл., Сл.

АДАДРА'ЦЬ ДРА'ЧКУ (арф.). Зрабіць дра́чкаю (гл. дра́чка) знак на бярвяне, якое апрацоўваецца; знак, лінія паказвае, колькі трэба счасаць. Кл.

АДЫ'ЦЦА АД РУ'К (адбiцца ат рúк). Хал., Зуб.

АДДА'М НА СВЯТЫ' АДА'М (Адда́м на сьвяты́ Ада́м). Ніколі, аніколі не аддам. Вольн.

(ГЛЯ'НУЦЬ) АДНЫ'М ВО'КАМ (арф.). 1. Літаральнае. Кл., Глуск. 2. Кiнуць, акiнуць вокам. Кл.

АДНЫМ СЛО'ВАМ 1. Адным словам. Тут, адным сло́вам, ні рабі́цьмам. Хал. 2. Станоўчы, адмысловы, вартасны ва ўсіх адносінах. А той з Бабру́ску разу́мны й харо́шы, адным сло́вам. Ст. Ратміравічы. Сваты́ (сват, сваха, радня свата і свахі) ва́шыя, адным сло́вам. Хал.

АЖАНИ́ЦЦА І Ў ГУЛЬТАЯ СПРЫ́ТУ ХОПІ́ЦЬ. Ажани́цца—дак і ў гультая спры́ту хопі́ць. Глуск.

АЖ НО́С У ПРЫ́СЯДКІ ХО́ДЗІ́ЦЬ (арф.). Гавораць, бачачы, што хто-небудзь старанна, хутка есць. Глуск.

АНДРЭ́Й, НЕ ДУРЭ́Й, НЕ ДЗЯРЫ́ САРО́ЧКІ: НЕ ТЫ́ ПРАЎ, НЕ ТЫ́ ТКАЎ, НЕ ТВАЕ́ І ДО́ЧКІ (арф.). Кл. Параўн.: Андрэй, не дурэй, не дзяры́ саро́чкі: не ты́ праў, не ты́ ткаў, не твае́ рабо́ткі. Загор'е Карэліцкага раёна.

АНІ ДУ́МАЦЬ! (ані ду́маць!) 1. Ні за што, ні ў якім разе. Мы й прасілі, мы й гразілі, мы й гасьцінца дава́лі, а ён—ані ду́маць. Глуск. Ці віна́ дава́й, ці самаго́нкі, ці чаго, то ён ані ду́маць (не п'е ні ў якім выпадку, ніяк не пачастуеш пітвом). Хал. Параўн.: у рускай мове нн в какую.

АПУ́ДЗІЛА ГАРО́ХАВАЕ (апудзі́ло(а) гаро́хавае). Пудзі́ла гаро́хавае. Кл. Гл. апудзі́ла ў выпуску 1959 г.

АСЕ́Л МАЛЯВА́НЫ (арф.). Прастамоўна-ацэначнае—тупі́ца, няздатны, неразумны. Кл.

АСІ́НА—ЧО́РТАВА СІ́ЛА (арф.). Сэнс незразумелы. Глуск.

БА'БІНА ЛЕТА. Уво́с[е]нь быва́е ба́біно ле́то. Хал.

БАГА́ТА СНЕ́ГУ, БАГА́ТА ХЛЕ́БА. Бага́то сьне́гу, бага́то хлё́ба. Хал.

БАГА́ТА ШТО. Бага́та што расказа́ваў. Вольн. Стара́ы той бага́то што, бага́то чаго ве́да[е]. Зуб.

БАРТНЫ́ ДУБ (бартны́ дуб). Бартны́ дуб—як тапані́мичная назва мясцовасці. Паходзі́ць з таго, што некалі стаяў дуб, у якім вяліся без усякага догляду (пры збераганні ўсімі жыхарамі вёскі) пчалы. Хал.

БЕЗ ПАДПА'ЛУ ДРО'ВЫ НЕ ГАРА'ЦЬ. Б[е]с пат-
палу дрóва н[е] гараць. Кл.

Б'Е'ЦЦА—НА НО'ВАЕ БЯРЭ'ЦЦА (арф.). Глуск.

БЛІ'ЗКІ СВЕТ (блізкі сьвѣт, бізкі сьвет). Далёка.
Н[е] йдзі, ўну́чак. Бізкі сьвѣт! Цѣмно, чо́рно. Хіба́ дн́я
ма́ло бу́дзе? Кл. Ці ва́рт ё́хаць бізкі сьвѣт на два́ дні?
Барб.

БОГ НЕ ЦЯЛЯ', УБА'ЧЫЦЬ КРУЦЯЛЯ' ¹ (арф.).
Кл.

БО'САЯ ЯЕ'ЧНЯ. Бо́сае [е]́эшні ні люблю́. Кл. Па-
раўн.: у рускай мове яичница-глазунья.

БРА'ЦЦА ЗА'ГРУДКІ (бра́цца за́грудкі). Біцца, кі-
дацца ў бойку. Рыго́равы ўсе жыццѣ, да са́мага калга́су
бра́ліса за́грудкі. Кл.

БРАЦЬ (НЕ БРА'ЦЬ) ДА ДУШЫ', БРАЦЬ (НЕ
БРА'ЦЬ) К ДУШЫ' (арф.). Кл. Глуск, Сл. Браць (не
бра́ць) да душы́. Радашковічы; вв. Кліманты, Путнікі
Маладзечанскага раёна; вв. Угляны, Лекараўка, Казека-
ва Мінскага раёна.

БРАЦЬ (НЕ БРА'ЦЬ) К СЭ'РЦУ (арф.). Кл. Па-
раўн.: браць (не бра́ць) да сэрца. Радашковічы; вв. Уг-
ляны, Казекава, Лекараўка, Юзафова, Пунішча Мінска-
га раёна.

БРАЦЬ У СКЯМЫ' (браць у ск[е]мы́). Тое, што браць
у лісіцы (гл. браць у лісіцы ў выпуску 1959 г.). Браць
ко́мін у лісіцы, гаво́раць у ск[е]мы́. Кл.

БУ'ДЗЕ ЛЮДЗЯ'М, ТО БУ'ДЗЕ І НА'М. Бу́дзе
людзя́м, то бу́дзе й нам. Барб.

БУДЗЬ ЗДАРО'ВЕНЬКІ НА УВЕ'СЬ ГОД, ЯК
КАЛЯДНЫ ЛЁД. Будзь здаро́вянькі на ўве́сь год, як
каля́дны лёд. В.

БЫЛО', БЫЛО' ДЫЙ ПАГО'РШАЛА (було́, було́
дай пагоршало). Цяжка, невыносна было, а потым яшчэ

¹ Звяртае на сябе ўвагу дзівосны прыём у народнай
творчасці—знішчальнае зніжэнне (бога): бог—не цяля.

цяжэй, невыносней стала. (З успамінаў пра гады нямецкай акупацыі і вельмі страшэнную блакаду партызанскай зоны незадоўга да вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкай акупацыі). Сл.

БЫЎ У ПЕРАПЛЕ'ЦЕ (арф.). В. Параўн.: быў у мялах. Касцюковіцкі раён.

БЯЖКО'М, АЛЕ НЕ ХАПА'ЮЧЫСЯ (арф.). Хітраванне, паказная стараннасць. Стр.

ВАЗЬМІ' АКРА'ЙЧЫК, КАБ БЫЎ ХЛО'ПЧЫК МІКАЛА'ЙЧЫК (арф.). Прыгаворка.

ВАРЫ'СТАЯ ПЕЧ (варыста печ). Тое, што і руская печ. Глуск.

ВЕ'ДЗЬМІНАЕ ВЯСЕ'ЛЛЕ (вэдзьміна[е] в[е]-сэльм[е]). Так гавораць, калі на дварэ моцны вецер (рве, круціць, мяце), сыплецца снег ці ідзе дождж. Ст. Ратміравічы.

ВЕК ГАРУ'Ю І СМА'КУ НЕ ЧУ'Ю. Прышоў раз той Кандрат да пана й путаяцца: Мо навучыш, паночку, як жыць багата, каб мала рабіць і багата жыць. А то я век гарую й смаку ні чую. Разгневаўся пан. Кл.

ВЕ'КУ УКАРАЦІ'ЦЬ. Багата каму вайна веку ўкараціла. Зуб.

ВЕ'РТКІ, ЯК УЮ'Н (ўёрткі, [е]к уюн). Сл

ВОСЬ' ТАБЕ' І НА'! От табё й на! Вокліч з выпадку чаго-небудзь незвычайнага, дзівоснага. Хал., Сл.

ВО'СЬ ТАБЕ' І РА'З! От табё й раз! Вокліч з выпадку чаго-небудзь незвычайнага, дзівоснага. Кл., Сл. Гл. Вось табе і на!

ВО'СЬ ТАБЕ' І СПІ'ТКІ І З'Е'ДКІ. Вот табё й сьпіткі й зьедкі. Гавораць, калі слабыя вынікі працы, а таксама ў выпадку цяжкай хваробы, калі няма надзей на папраўку, ці ў выпадку смерці (у сэнсе—не трэба ўжо ні піць, ні ёсці). Кл.

ВО'ЧЫ ВЫЙМА'ЦЬ (вочы вуймаць, вочы выймаць,

вóчы ўма́ць). Не даваць праходу, зневажаць, бясконца крыўдзіць. Сым., Кл., Глуск.

ВО'ЧЫ КАЛО'ЦЬ (вóчы кало́ць). Тое, што вóчы выйма́ць. Кл.

ВО'УЧАЕ МЯ'СА (воўчае м'ясо, воўчая мяса). Хал., Кл., Сым. Тое, што і ваўкарэзіна (гл. ваўкарэзіна) — у гневе гавораць на жывёліну (каня, вала ці інш.). Уцёк (конь) воўчае м'ясо, здуганю, то наўздаю (гл. наўздаваць у выпуску 1959 г.). Хал.

(У САБАКІ) ВОЧ ПАЗЫ'ЧЫЎШЫ (воц пазычыўшы, вачэй пазычыўшы). Перамагаючы сорам, гаварыць з кім-небудзь, адчуваючы сябе вінаватым. Так падга́дзіць (гл. падга́дзіць) і йці к йім? Хіба́ у саба́кі воц пазычыўшы? Кл.

ВЫ'БРЫКАЎ НАРАБІ'ЦЬ (выбрыкаў нарабіць, на-дзёлаць выбрыкаў). Гл. зрабіць выбрык. Параўн.: навыві́дваць ко́нікаў. Параўн.: у рускай мове отколоть номер.

ВЫ'ЛЕЗ ДУХ (вўляз дух). Што б сь цябе вўляз дух! Кл.

ВЫ'САХ, ЯК ТРЭ'СКА (вўсах, вўсах, [e]к трэ́ска). Хал.

ВЫ'САХЛА, ЯК ПЕ'РАЦ. Сёно вўсахло, як пёрац. Кл.

ВЫ'ЦЯГНУЦА НА НІ'ТКУ (арф.). Вельмі шчыра, на ўсю сілу. Глуск.

ВЯЛІКО'ДНАЯ ЗА'ТАЎКА (арф.). Так называюць, сала (здор), скручанае і звязанае, з забітага перад вялікаднем (пасхаю) кабана. Пас. Янкі Купалы.

ГІ'ТЛЕРУ ДУХ ВОН І КІ'ШКІ НА ТЭЛЕФО'Н. Гітл[e]ру дух вон і кішкі на ц[e]ліфóн. Глуск.

ГЛУХІ', ШТО ПЕ'НЬ. Глухі, што пень. Вольн.

ГО'СЦЮ ТРЭ'БА ДАРАВА'ЦЬ, А ГАСПАДАРУ' ПРАМАУЧА'ЦЬ (арф.). Кл

ГРАДАВА'Я СЕРАДА' (арф.). Жыве ў памяці (толькі ў старэйшых) як адгалосак старадаўняга веравання. Адзначалася «градавая серада» два разы на год —

пасля вялікадня або пасхі і пасля тройцы; святкавала-ся градавая серада дзеля таго, каб не было граду, каб не быць пакараным вялікім градам; на градавую сераду нельга было стукаць. Пас. Янкі Купалы, Мсціслаў.

ГУ'ЛІ І ПА'НА РАЗУ'ЛІ. Гўлі й пана (памешчыка) разўлі. Зуб. Гл. гўлі.

(ДАВЕСЦІ) ДА ПУСТО'ГА КАНЦА' (арф.). Кл., Глуск.

(ДАГАВАРЫ'ЦЦА) ДА ПУСТОГА КАНЦА' (арф.). (Дагаварыцца) да недарэчнасці. Кл.

ДАБІ'ЦЬ ДА АБУ'ХА (дабіць да абўха, дабіць да абуха). Вольн., Сым., Глуск.

ДАБІ'ЦЬ ДА ПУХІ' (дабіць да пухі). Дабіць да канца. Выраз «дабіць да пухі», магчыма, узнік з гульні ў біткі (гл. бітка² ў выпуску 1959 г.). Кл.

ДАВА'ЦЬ КРУ'ГУ (даваць крўгу, даваць крўга). Кл. Параўн.: у рускай мове делать крюк, даваць крюку.

ДАЖЫ'ЦЦА ДА ПУСТО'ГА КАНЦА' (арф.). Байл.

ДАЙ БО'ЖА НО'ГІ. Наўцёкі, уцякаць, даць драпака. Мы тут на засадзе былі. Зьбілі машыну (нямецка-фашысцкіх акупантаў) да хацёлі забраць, што там было ў ёй. Толькі к машыне, а [е]нны зь лёсу па нас [е]к лупанулі, [е]к лупанулі. Відзім б[е]да будзе да дай божа ногі! Хал.

ДАЙСЦІ' ДА ПУ'ГІ (дайці да нўгі, дайсьці да нўгі). Уладальніку маёмасці, гаспадару дажыцца да становішча пастуха (які нічога не мае). Выражэнне былых сацыяльных адносін. Кл., Сым., В.

ДАРМА' ШТО. Дарма што ніхароша (непрыгожая дзяўчына), але разўмна, рўча (гл. рўчы ў выпуску 1959 г.), сόвясна. Кл.

ДАЦЬ ГРЫМАКА' (арф.). Кл. Гл. gryмак.

ДАЦЬ КРУ'ГУ (даць крўгу, даць крўга). Кл. Параўн.: у рускай мове сделать крюк, дать крюку.

ДАЦЬ КУХТАЛЯ' (даць кухталя́). Глуск, Кл.

ДАЦЬ ЧО'СУ. Што і даць пёрцу, даць наганяй.
Глуск.

ДЛЯ ЧАГО' (для і дл[е] чаго́). Чаму, нашто. Дл[е] чаго́ ён ётак сказаў? Хал. А для чаго́ так зрабілі? Глуск.
Гл. ля чаго́.

ДНЁМ ЛУЧЫ'НУ ПА'ЛІЦЬ, А УНО'ЧЫ У ЦЯ-
НЁ'К ХАВА'ЕЦЦА. Днём лучыну паліць, а ўночы ў
ц[е]нёк хаваяцца. Глуск.

ДО'БРА І ЧЫНІ'ЛІ. Добра[э] й чынілі, што сказалі.
Кл. Аштрафавалі. Добра й чынілі! Мо рабіцьме, як і ўсе.
Пас. Янкі Купалы.

ДО'БРУЮ ТРАВІ'НУ (траву) ЛЮ'ДЗІ СЕ'ЮЦЬ,
А ЛІХА'Я ЧОРТ ВЕ'ДАЕ АДКУ'ЛЬ БЯРЭ'ЦЦА. Добра-
ру травіну (траву) людзі сёюць, а ліха́я (гл. ліхі¹ ў вы-
пуску 1959 г.) чорт ведае атку́ль б[е]рэ́цца. Зуб.

ДО'УГІ ЯЗЫ'К (арф.). Чалавек з доўгім языком—
балбатун, любіць гаварыць лішняе. За доўгі язык нідзе
ніхто́ не хва́ліць (арф.). Зуб.

ДРАЦЬ ДРА'ЧКУ (арф.). Рабіць драчкаю (гл. дра́ч-
ка) знак на бервяне. Кл.

ДУХ ВЫ'БІЦЬ (дух вуйбіць, дух вы́біць). Глуск, Сл.

ДУХ ВЫ'ШАЎ (дух выйшаў, дух вуйшаў). 1. Літа-
ральнае: дух выйшаў—выйшла (не зачынілі коміна юш-
каю) цёплае паветра. 2. Дух выйшаў (з некага)—памёр
(нехта). І дұх вуйшаў. Хал. Што́ б сь цябэ вуйшаў дух.
З жартоўнага апаবাদання. Кл.

ДУХ СПЕ'РЛА (дух спёрло). Тое, што і дух заня-
ло. Хал.

ДЗЕ СУНІ'ЧНІК, ТАМ І СУНІ'ЦЫ (арф.). Пас.
Янкі Купалы.

ДЗЕНЬ ПРЫ ДНІ' (арф.). Штодзённа, бесперапын-
на. Вольн.

ДЗЕ'НЬ У ДЗЕ'НЬ. Штодзённа, бесперапынна. Дзень
у дзень лёцячко касіць хадзіў. Кл.

ДЗЕ'ТКІ—ЗА ЦЕ'СКІ, А МАЦЯРКІ'—ЗА КО'СКІ
(арф.). Хал. Гл. цёска, цёсачка ў выпуску 1959 г.

ЖЫВАТОМ КАЧАЦЦА. Карнёй малы ўсе жыва́том кача́ўса (быў хворы жывот, страўнік). Кл. Пяраста́ньце па пасьце́лі кача́цца, каб вы жыва́том кача́ліся. Вольн.

З БЕЛАГА СВЕТУ. Зь бе́лага сьве́ту пры́ехаў. З да́лёкіх мясцін, нетутэйшы, няблізкі. Кл.

З БІЗУНОМ І КАНЯ' ЗНАРАВІЦЬ МОЖНА. (арф.). Вольн.

З КІШЭ'НІ КАНЯ' НЕ НАКО'РМІШ. С кішэ́ні ка-ня́ н[е] на́ко́рміш. Зуб.

ЗАДА'ЦЬ ЖА'ХУ (арф.). Сым.

ЗА ДО'УГІ ЯЗЫ'К НІХТО' НІДЗЕ' НЕ ХВА'ЛІЦЬ (арф.). Зуб. Гл. до́ўгі язы́к.

ЗА'ЙЦАЎ ХЛЕБ (арф.). Гл. за́йчыкаў хлеб. Кл.

ЗА'ЙЦАЎ ШЧА'ВЕЛЬ (за́йцаў шча́в[е]ль). Назва расліны (*Oxalis acetosella*). Параўн.: у рускай мове кис-лі́чка.

ЗА'ЙЧЫКАЎ ХЛЕБ. Зайчыкаў хлеб—гасцінец дзецям, які прывозіў бацька з вялікае дарогі (напрыклад, з лесавывазкі, з сенавывазкі: жыхары вёскі Клетнае ка-сілі на часць кулацкую сенажаць на Любаншчыне—за 40—60 км). Гэта—кавалачак хлеба з скварачкаю сала ці проста кавалачак хлеба. Зайчыкаў хлеб—выражэн-не цеплыні адносін да дзяцей у шмат якіх сем'ях вёскі Клетнае. Дзеці чакалі, сумуючы, бацьку з вялікай зі-мовай цяжкай дарогі і, атрымаўшы зайчыкаў хлеб, старанна елі яго, нават калі былі зусім не галодныя, ка-лі на стала ляжаў хлеб і сала: дзеці ўспрыималі шчы-расць і клопат бацькі. Кл.

ЗАТУЛІ'УШЫСЯ Ў КУТО'К, ПА ТРЫ ЧА'РАЧКІ Ў РАДО'К. Затуліўшыся ў кутóк, па тры ча́рачкі ў радо́к. Баян.

ЗАЧЫНІ'ЦЬ ДЗВЕ'РЫ. Зачыніць (за кім-небудзь) дзверы—правесці (каго-небудзь). Зачыні́, сынóк, за дзя́дзькам дзьве́ра. Кл.

ЗВАНІ'ЦЬ ЯЗЫКА'МІ (арф.). Глуск.

ЗДАРАВЕ'ННЫ, ШТО ДУБ (арф.). Кл.

ЗДАРО'ВЫ, ЯК РЫ'БА. Здаровы—у сэнсе не хворы, ніякае хваробы, ніякіх балячак. Кл.

ЗНАЙСЦІ' ГРЫ'БА (арф.). 1. Прамое значэнне. 2. Стукнуцца нагою (аб камень, аб корань, палку ці інш.). Узнікненне звязана з падабенствам: нагінаюцца, прысядаюць, знайшоўшы грыба, — нагінаюцца, прысядаюць, стукнуўшыся нагою (босаю). Кл.

ЗРАБІ'ЦЬ ВЫ'БРЫК (зрабіў вы́брык, зьдзелаць вы́брык). Запісана ў аўтамабілі па дарозе з Слуцка ў Глуск, месца жыхарства аўтара не ведаю. Параўн.: кónіка вы́кінуць (гл. вы́кінуць кónіка). Параўн.: у рускай мове отколоть номер.

ЗРАБІ'ЦЬ КРУГ (зрабіць круг). Кл. Гл. рабіць круг, даць кругу. Параўн.: сделать крюк, дать крюку.

ЗУ'БЫ ПРАДАВА'ЦЬ (зубы прадава́ць, зубу прадава́ць). Выскаляцца, выскаляць зубы. Кл.

ЗУ'БЫ СУШЫ'ЦЬ (зубы сушы́ць, зубу сушы́ць). Выскаляцца, выскаляць зубы. Кл.

ЗЫ'Р І ЗЫ'Р, АЖ У МАЗЫ'Р. Зыр ы зыр, аж у Мазыр. Кл. Гл. зырыць.

ЗЫ'РЫ-ЗЫ'РЫ, У МАЗЫ'РЫ. Кл. Гл. зырыць.

ЗЯМЛІ', ЯК БА'БЕ СЕ'СЦІ. Зямлі, як ба́б[е] сёсьці. Пас. Янкі Купалы. Параўн.: зямлі, як на прыпечку.

ЗЯМЛІ', ЯК НА ПРЫ'ПЕЧКУ. З[е]млі [е]к на прыпечку. Вельмі мала зямлі. Кл. Параўн.: Зямлі, як бабе сесці (адлюстраванне былога зямельнага становішча сялян).

І АДНО' НЕ ЦУКЕ'РКА, І ДРУГО'Е НЕ РЭ'ДЗЬКА (арф.). Глуск.

І ЗА ЛУЧЫ'НКУ ЗНО'ЙДЗЕ ПРЫЧЫ'НКУ. І за лучынку знóйдзя прычы́нку. Глуск.

І ҚАСЦЕ'Й НЕ ЗБЯРЭ'Ш. Кажу табé на дóбрае: вóпіў, то йдзі спаць, а тó—грабану́, што й касьцёй ні зьб[е]рэ́ш. Кл.

І КРО'ШАЧКІ ПАБРА'ЦЬ. 1. Літаральнае значэнне. 2. Дакладна такі, копія. Васіль ўвесь дзёд, і крошачкі дзэдавы пабраў. Кл.

І МАЯ' ДО'ЛЯ НЕ ШЧАРБА'ТАЯ! І я маю права! І мяне з падрахунку не скідайце! Мяне нельга абысці, пакінуць без увагі! Кл., Глуск.

І НЯЎМЕ'ЛЫ І НЯСМЕ'ЛЫ (*і н[е]ўмѣлы і н[е]сьмѣлы*). Зуб.

І УЕ'ЖНА І УЛЕ'ЖНА. Хóчаця, каб было й уежна і ўлёжна. Ст. Ратміравічы.

ІДЗІ' З ЛЮДЗЬМІ', ТО НЕ ЗГУ'БІШСЯ. Ідзі зь людзьмі, то н[е] загубісься. Глуск. Параўн.: Ідзі зь людзьмі, дык ня згубісься. Астрашыцкі Гарадок Мінскага раёна.

ІСЦІ' НА ЗАКЛА'Д (*арф.*). Кл. Гл. ісці ў заклад. Параўн.: у рускай мове б'іцца об заклад.

ІСЦІ' У ЗАКЛА'Д (*арф.*). Глуск. Кл. Гл. ісці на заклад.

ІШО'У КНЫР З КНЫРАНЯ'ТАМІ. Ішóў кныр с кныран'ятамі. Скарагаворка; паўтарэнне *к, н, р* робіць фразу нязручнаю для вымаўлення. Кл.

КАБ ПІЛО'СЯ, Е'ЛАСЯ І ЯШЧЭ' ХАЦЕ'ЛАСЯ. Кап пілósся, ёлася і шчэ хацёлася. Вайц. Што б пілósо, ёласо і йшчэ хацёласо. Кл.

КАЛІ' ГАСПАДА'Р СЕУ, ТО ПА'РАБАК ЛЁГ;
КАЛІ' ГАСПАДА'Р ЛЁГ, ТО ПА'РАБАК ЗАСНУ'У.
(*арф.*). Сл.

КА'ЛІВА У КА'ЛІВА. Вельмі добрая, роўная збажына; калівы адной вышыні і ўрадлівасці. Жыто стайць каліво ў каліво, сьц[е]блó ў сьц[е]блò. Сл.

КАМУ' ШТО', А ЛЫ'САМУ ГРЭ'БЕНЬ. Каму што, а лысаму грэб[е]нь. Глуск.

КАМУ' ШТО', А СВІННІ' ЦЕ'СТА. Каму што, а сьвіньні цёста. В.

(І) КА'ПАЧКІ САБРА'Ў (арф.). Вельмі падобны. Глуск.

(І) КА'ПАЧКІ ПАДАБРА'Ў (арф.). Вельмі падобны. Глуск.

КАТО'РАЯ ПАРА' (катóра парá, катóру пóру). Даўно, доўга. Гуляю катóру пóру. Сл. Катóра парá, а йіх ні чўткі ні працўткі. Хал.

КАСІ' Ў ДО'ЖДЖ, ТО Ў ПАГО'ДУ ЗГРАБЕ'Ш. Касі ў дож, то ў пагоду зграбэш. Сл.

КАЦІ'НАЯ МА'ЦІ (каці́на ма́ці). Жартоўна: дзяўчынка, якая надта любіць гуляць з катамі, з кацянятамі. Кл.

КА'ШУ ВАРЫ' ГУСТУ'Ю, А Ў ДАРО'ГУ БЯР'Ы ТО'РБУ НЕ ПУСТУ'Ю (арф.). Зуб.

КІ'НУЛА Ў ТРА'СЦУ. Кінуло(а) ў трáсцу. Кл., В.

КІ'НУЛА Ў ХВАРО'БУ. Кінуло ў хварóбу. Сл. Кінула ў хварóбу. Кл.

КІ'НУЦЬ-РЫ'НУЦЬ. Хіба́ так трэ́ба? Прытнóм (гл. прытнóм і прытна́м у выпуску 1959 г.) кіне-ры́не (хату, двор) і гуля́ць. Кл. Кінулі-ры́нулі (сена ў валках, не склалі ў копы) да й пашлі. Хал.

КІ'ШКІ МА'РША ІГРА'ЮЦЬ. Кішкі ма́рша йгра́юць. В. Параўн.:—За работу, дык за работу...—азваўся Шкурдзя.—Толькі кішкі марша граюць. Кандрат Крапіва, Збор твораў, т. II, Мінск, стар. 145.

КЛО'ПАТ ВЯЛІ'КІ (арф.). 1. Літаральнае значэнне. Нашто́ табé ё́тае забі́цьцэ? (Гл. забі́цьцэ ў выпуску 1959 г.). Нашто́ табé такі́ кло́пат вялі́кі? Кл. 2. Не бяда, нічога, не сумуй, не трэ́ба непако́іцца. У такім значэнні ўжываюць, калі суцяшаюць таго, у каго здарылася бяда, хто клаптуе (гл. клаптава́ць у выпуску 1959 г.), непако́іцца. Кінь, чалавёч[э], й дўма́ць. Кло́пат в[е]лі́кі—не паступі́ла дачка́ вучы́цца. Хай ідзэ́ да й ро́біць. Малада́я, здра́ова, харо́ша. Глуск.

КО'НІКА ВЫ'КІНУЦЬ (ко́ніка вы́кінуць). Шум., Глуск. Параўн.: у рускай мове отколоть номер. Параўн.: зрабі́ць вы́брык, нарабі́ць вы́брыкаў.

КО'НИКАУ НАВЫКІДА'ЦЬ (*кóнікаў навукідаць, навукідаць кóнікаў*). Глуск. Гл. вькінуць кóніка. Параўн.: у рускай мове отколоть номер.

КО'НІКІ ВЫКІДА'ЦЬ (*кóнікі выкідаць*). Глуск.

КРАЙ БЕ'ЛАГА СВЕ'ТУ (*край бѣлага свѣту*). В.

КРО'ЕНАЕ ШЫЦЬ. 1. Літаральнае значэнне. Кл. 2. Прапаноўваць такія паслугі, якіх не прымуць; прапаноўваць выканаць такую частку працы, якую нельга перадаць другому. Растлумачылі канкрэтнае паходжанне: браты, няздатныя да навукі і працы, вучыліся на краўцоў і не навучыліся найпершай справе для самастойнай працы—кроіць. Але яны паспрабавалі выступіць у ролі краўцоў, прайшлі па суседніх вёсках пытаючыся: «У каго е (гл. е) кроёнае шыць? Мо е кроёнае шыць?»—Кроенага, зразумела, ні ў кога не было, бо «хто пакройіць, той пашые». Кл.

КРО'ІЦЬ СЭ'РЦА (*арф.*). Пераядаць вантробы, уядацца ў косці, тыраніць, тэрарызаваць. Кл.

КРУГАВЫ' МЯ'ЧЫК (*кругавы мячык, кругавы мячык*). Назва гульні, пры якой адна партыя (чатыры чалавекі) стаяць на конах (на вуглах квадрата), а другая партыя (праціўнікі) знаходзіцца ў крузе (у квадраце); мяч у тых, хто на конах; задача—«выбіць» усіх праціўнікаў пападаннем мяча. Параўн.: падкідны мячык, салавэй (гл. падкідны мячык, салавэй²). Кл., пас. Янкі Купалы.

КРЭ'ПКАЯ ГАЛАВА'. Разумны, вельмі працаздольны і вынослівы ў разумовай працы. Чалавек крэпкае галавы. В.

КУРЫ'НАЯ СЛЕПАТА' (*арф.*). Глуск.

КЫШ ПАД ПЕЧ, ТАМ МЯДЗВЕ'ДЗЬ КА'ШУ ВА'РЫЦЬ, ВАМ ПАДА'РЫЦЬ. Кіш (і кыш) пуд (і пад) печ, там мядзвѣдзь кáшу вáрыць, вам пада́рыць. Прыгаворка. Даўней курэй трымалі зімою пад печчу; заганяючы пад печ, прыгаварвалі: «Кыш пад печ...» Кл.

(ШУКАЎЦЬ) ЛЕЎКАГА ХЛЕБА. Шукáць лёгкаго хлѐба. Кл.

ЛЕЎКА РАДЖАЎЕ, ЯК ХЛЕБ САДЖАЎЕ. Лё́тко раджа́е, [е]к хлеб (у печ) саджа́е. Пра лё́гкія роды. Ст. Ратміравічы.

ЛЕЎЦИ Ў ВОЎЧЫ (арф.). Хал., Сл.

ЛЕТА НА ЗІМУ СВАЎРЫЦЦА (арф.). Гавораць у спѣклівае, гарачае лета пасля марознай, лютай зімы. Вольн.

ЛІХАЎЯ СКУЛАЎ. Пра чалавека—ліхога, злога, капрызлівага. Скула́ ты ліха́я. Кл. Гадзі, што ліхо́й скуле́. Сл.

ЛІХАЎЯ ЧАСІНА (арф.). Кл.

ЛІХОЎЕ СЛОЎВА ПРАКАЎТНІЎ (арф.). Глуск. (Гл. пракаўтну́ць). Параўн.: Як бры́ткая сло́ва сказа́ць, дык лепі́ язы́к вы́плюну́ць. Астрашыцкі Гарадок Мінскага раёна.

ЛЯ ЧАГОЎ (ля і л[е] чаго́). Чаму, нашто. Л[е] чаго́ ето сьві́ньне ні гна́лі (пасві́ць)? Кл. Ля чаго́ нам ду́маць за йі́х? В. Гл. для чаго́ (у адным значэнні).

МОЎКРЫ, ХОЦЬ ВЫЎКРУЦІ. Мокры, хоць вы́круці́. Мо́кры, хаць вы́круць. Зуб.

НА АДНОЎІ НАЗЕЎ. Вельмі хутка, найхутчэй. Што б да ве́чара й ту́т былі, ху́цянька, на адно́й назе́. Кл.

НА ДЫБАЧКАХ. Хал., Сл., Кл. Параўн.: Потым ё́н вярну́ся, ступаючы нячутна, на дыбачках, і было чува́ць, як у яго пако́і зашуме́ў пульверызатар. І. Шамякін, Крыніцы, Мінск, 1957, стар. 238.

НА ДЗЕЊНЬ ЗАНЯЛОЎСЯ. На дзе́нь заняло́ся. На дзе́нь заняло́ся. В., Барб., Кл.

НА ПНІЎ (на пні́). Пра нязжатае збожжа, нязрэ́зны лес. Ужэ́ ні аднаго́ ге́ктара (збожжа) на пні́ н[е]ма́. Хал. На пні́ вугаднё́й (лес) купля́ць. Сл. Параўн.: у рускай мове на корню.

НА СТРАСЕ' ВАЛА' ПА'СВІЦЬ. Выяўляць бесталковіцу, рабіць бесталкова. Так ты й валá на страсé ўздума[е]ш пасьціць. Тут бытуе народнае жартоўнае апавяданне пра няўдалага гаспадара, у якога зелянее страху (дрэнна абмалациў жыта і саломая накрыў хлеб, жыта прарасло, страху зазелянела); убачыўшы зялёную страху, гэты гаспадар парашыў усцягнуць на страху вала, каб напасвіць яго і спасвіць жыта. Кл.

НА СЫ'ТАГА ЖАРАБЦА' НЕ ТРЭ'БА ДУБЦА'. На сытаго жарабца н[е] трэба дубца. Сл.

НА ТО'Е І БО'Г: САМ ЗРАБІ'Ў—ТО І ЁН ПАМО'Г. На то[е] й бо[г]: сам зрабіў, то й ён памôг. Зуб.

НА ХУ'ТКІМ ЧА'СЕ (на хуткам часе, на хуткам часу). Адразу (пасля чаго-небудзь), хутка (пасля чаго-небудзь). Хал., Кл., Сл.

НАБРАЎ'СЯ, ЯК ГАПО'Н СЛІЎ. Набраўся, [е]к Гапо́н сьліў. Пас. Янкі Купалы. Паходжанне незразумелае.

НАБУРЭ'ННЕ КРЫВІ' (арф.). Галюцынацыі. Зуб.

НАВАРЫ'ЦЬ НА СО'НЦЫ. Жартам, смешкамі адказвае гаспадыня, калі за сталом (абед, сьнеданне, вячэра) хто-небудзь паскардзіцца, што страва гарачая: Заўтр[э] на сонцы навару́. Кл.

НАВУ'КА НЕ МУ'ЧЫЦЬ, А ЖЫЦЬ ВУ'ЧЫЦЬ. (арф.). Сым.

НАГНА'ЦЬ ДЫ'ХАВІЦУ (арф.). Зуб.

НАДАВА'ЦЬ ГРЫМАКО'Ў (арф.). Кл. Гл. грыва́к.

НАДАВА'ЦЬ КУХТАЛЕ'Ў (надава́ць кухталёў). Глуск, Кл. Гл. кухта́ль.

НАРАБІ'ЦЬ БЯДЫ' (арф.). Глуск.

НАРАБІ'ЦЬ ГВА'ЛТУ (арф.). Глуск.

НАРАБІ'ЦЬ КЛО'ПАТУ (арф.). Кл.

НАРАБІ'ЦЬ ЛІ'ХА (арф.). Кл.

НАРАБІ'ЦЬ СО'РАМУ (арф.). Кл.

НАРАВІ'СТАМУ ПУ'ГА НЕ ПАМО'ЖА (арф.).
Вайц.

НАХА'БА НА (МАЮ', НА'ШУ, ТВАЮ', ВА'ШУ)
ГАЛАВУ'. Кл. Гл. наха́ба.

НЕ БУ'ДЗЕ ДУ'БА, НЕ ТРЭ'БА І ГРЫ'БА (арф.).
Хал.

НЕ БУ'ДЗЕМ ЗА АДНУ' ЧА'РКУ РАБІ'ЦЬ СВА'Р-
КУ. Ні бўдам за адну́ чарку рабі́ць сва́рку. Вып'ем. Кл.

НЕ БЫЛО' ТАКО'Е ВАЙНЫ', КАБ КАМАКА'МІ
СТРАЛЯ'ЛІ. Ні было́, брат, тако́е вайны́, кап камака́мі
страля́лі (гл. камакі́). Глуск.

НЕ ЗАБАЛІ'ЦЬ—НЕ ЗАПІШЧЫ'ЦЬ (арф.). Кл.
Параўн.: Не будзе балець—не будзе крычэць. Мінск
(адкуль родам той, ад каго запісана, не ведаю).

НЕ ПІЛІ' НЕ Е'ЛІ, А ВЕ'К ГАЛЕ'ЛІ. Ні пілі́ ні
ёлі́, а вёк галёлі́. Зуб.

НЕ ПІ'ЎШЫ НЕ Е'ЎШЫ. Сем дней у балόце ні
піўшы ні ёўшы. Кас.

НЕ ЎСЯ'КАЯ ХМА'РА ДАЖДЖУ' (ДОЖДЖ)
ДАЕ'. Ні ўся́ка хма́ра дажджу́ дае́. Кл. Ні ўся́ка хма́-
ра дож дае́. Глуск.

НЕ ХВАЛІ'СЯ СЕ'ЎШЫ, ПАХВАЛІ'СЯ З'Е'ЎШЫ.
Н[е] хвалі́ся сеўшы́, пахвалі́ся зёўшы́. Зуб.

НЕ ХВАЛІ'СЯ, ЯК ПАЧЫНА'ЕШ, НЕ ТО'ЙСЯ, ЯК
ЗРО'БІШ. Н[е] хвалі́ся, як пачына́[е]ш, ня то́йся, як зро́-
біш. Запісана па дарозе з Слуцка ў Глуск.

НЕВЯЛІ'КАЯ ШТУ'КА. 1. Літаральна: невялікае
што-небудзь. 2. Нічога дзіўнага (нядзіва, нядзіўна).
Н[е]в[е]лі́ка шту́ка, што твая́ (дача) жаць умее. Хал.

НІ КРУПІ'НКІ НІ КАРТО'ПЛІКА (арф.). Кл.

НІ КУРЧА'ЦІ НІ ПАРАСЯ'ЦІ. Няма нічога, ніякай
гаспадаркі. Ні курча́ці ні парася́ці. Зуб. Аслабанілі
(Савецкая Армія ў чэрвені 1944 г. ад нямецка-фашысц-
кай акупацыі)—то нічагэнячкі не було́. Кажуць: ні па-
рася́ці, ні курча́ці. Сл.

НІ ТО'ЛКУ НІ ПАРА'ДКУ. Бес хаджа́йна ні то́лку
ні пара́дку. Кл.

НІ У ПЯЦЕ' НІ У ГАЛАВЕ' (арф.). Ніяк не хвалює, не цікавить, не мая справа. Глуск.

НІ ЧУТКІ НІ ПРАЧУТКІ. Катóра парá (гл. катóрая парá), а йіх ні чуткі ні прачуткі. Хал. Параўн.: у рускай мове ні слуху ні духу.

НО'ВЫ ВЕ'НІК ПЕ'РШЫ РАЗ НЯЧЫ'СТА МЯЦЕ'. (арф.). Глуск.

НЫРЦА' ДАЦЬ (нырца даць). 1. Прамое значэнне—нырнуць. Сым., Хал. 2. Знікнуць. Сым.

НЯВЕ'СТКА ПО'РСТКАЯ—ЯК СЕ'НА ШО'РСТКАЕ (арф.). Сым.

НЯМА ЛА'ДУ ДЗЕ (арф.) 1. Невядома дзе. 2. Далёка. Кл., Сл.

НЯМА ЛА'ДУ КАЛІ. Пайдú адна́, німа ла́ду калі гульта́й той по́йдзе. Поб.

НЯМА ЛА'ДУ КО'ЛЬКІ. Курáм німа ла́ду ко́лькі трэ́ба ёсьці (г. зн. багата). Кл.

НЯМА ЛА'ДУ ЯК. Німа ла́ду як тут рабі́ць; каму́ машы́ну прыпаручы́ць? Барб.

НЯМА ЯК. Зь дзе́цьмі б[е]с каро́вы німа я́к. Сым.

НЯЧЫ'СЦІК ПАДКАСНУ'ЎСЯ (н[е]чысьцік паткаснуўся). Глуск.

ПА ВО'ЛІ. Па жаданню. Па во́лі ці не па во́лі, але прыу́ёў. Зуб.

ПА ДАБРАВО'ЛІ (па дабраво́лі). Добраахвотна. Кл., Хал.

ПА КАМАРО'ВАЙ ДЗЮ'БЕ (арф.). Па вельмі мала, патрошку, пакрышачцы. Зуб.

ПАГА'ЎКАЕ, ЯК САБА'КА НА ЛІСІ'НУЮ НАРУ'. Пагаў́кае, [е]к саба́ка на лісі́ную нору́. Глуск.

(ПАДСТРЫГЧЫ) ПАД ГАРШЧО'К (арф.). Кл., Глуск.

ПАД НО'САМ ВЕ'ЦЕР (арф.). Так адказваюць жартам на скаргу, што вельмі гарачая страва, што нельга есці. Кл.

ПАДКІДНЫІ МЯ'ЧЫК (*паткідныі м'ячык, паткідныі мячык*). Назва гульні, тое самае, што салавэй² (гл. салавэй²). Параўн.: у рускай мове лапта.

ПАДНЯ'ЦЬ ГАРМІ'ДАР (*арф.*). Глуск, Вайц.

ПАДПІЛАВА'ЦЬ РО'ГІ (*патпілаваць рогі*). Вельмі ні скачы, ні такіх бачыў. Зноўдуца й табё патпілаваць рогі. Кл.

ПАЕ'ХАЛА СТО', НА СІ'ВЫМ КАНІ', БЯЖЫ', ЗДАГАНІ'! Так адказваюць на дакучлівае што? —Што?—Паехала сто... Кл.

ПАЗЫВА'ЦЬ РО'ГІ (*пазыбіваць рогі*). Кл. Параўн.: у рускай мове обломать рога.

ПАЙСЦІ' НА ХІ'ТРЫКІ (*пайці і пайсьці на хітрыкі*). Глуск, Кл., В.

ПАЙСЦІ' У СВЕТ (*пайці ў сьвѣт, пайсьці ў сьвѣт*). Глуск, Хал., Сым., В.

ПАКУ'ЛЬ НЕ АЖАНІ'ЎСЯ, ТО БЫЎ АДЗІН (СЫН), АЖАНІ'ЎСЯ—НІВО'ДНАГА НЯМА'. Пóкуль ні ажаніўса, то буў адзін (сын), ажаніўса—ніводнаго німа. Пра тых сыноў, якія, стаўшы сямейнымі, цураюцца бацькоў. Барб.

ПА'ЛЬЦЫ, ЯК ГРА'БЛІ (*арф.*). 1. Памерзлі. 2. Нягнуткія, спрацаваныя (у старых). Хал.

(ЖЫЦЬ) ПАН-ПА'НАМ (*пáн-пáнам*). У раскошы, у багацці. Сыны паўгадоўваў—адзін в[е]лікае навукі,—грошы шлюць, сваё багацце нідзё дзёласо. Жывё пан-пáнам. Сл.

ПАПА'СЦІСЯ У ПЕРАПЛЕ'Т (*папáсьціса(я) у п[е]-раплéт*). Вольн., Глуск.

ПАРАЎНЯ'ЦЬ НО'ГІ (*параўняць ногі*). Глуск, Зуб. Пахадзіць пасля працяглага сядзення ці іншай позы, пры якой сагнуты ці падкурчаны ногі.

ПАСПІЛОУ'ВАЦЬ РО'ГІ (*пасьпілоўваць рогі*). Глуск. Параўн.: у рускай мове обломать рога.

ПАЧУ'ЦЬ НА АДНО' ВУ'ХА. Пачуць, але неда-

кладна. Пачуў на адно вуха й расказваць давай. Кл. Параўн.: Пачуў звон, ды не ведае, дзе ён.

ПЕРАБРАЇЦЬ ПА КОСТАЧЦЫ (арф.). Вайц.

ПЕРАПЛАЎНАЯ СЕРАДА (арф.). Серада (пасля вялікадня або пасхі), з якое (павер'е) можна купацца. Пас. Янкі Купалы, Мсціслаў.

ПЕРАЯДАЇЦЬ ДУШУ (арф.). Тэарызаваць, кроіць сэрца (гл. кроіць сэрца), пераядаць сэрца, выймаць душу. Кл.

ПЕРАЯДАЇЦЬ СЭРЦА (арф.). Тэарызаваць, кроіць сэрца (гл. кроіць сэрца), пераядаць душу, выймаць душу. Кл.

ПЕРШ ЧЫМ. Перш чым хапацца за грудкі, дак скажаш трэба было. Кл.

ПІХНУЎ, КАБ НЕ ДЫХНУЎ (арф.). Зуб., Глуск.

ПЛЕЧЫ, ЯК ЗАСЛАНКА (арф.). Шырокія плечы. Вайц. Гл. засланка.

ПНЁМ ПА САВЕ, ЦІ САВОЮ АБ ПЕНЬ. Пнём па савё ці савою ап пень. Зуб.

ПОЎЗАЦЬ НА КАРАЧКАХ (арф.). Кл.

ПРАГНАЇЦЬ СМАГУ. У роц[е] пярасохло. Хадзь бы смагу прагнаць вады. Кл.

ПРАЦУЇ І СМАК ЧУЇ. Працуй і смак чуй, а то працуе і смаку ні чу[е]. Пра таго, хто не мае спору ў працы, робіць многа, а зробіць мала. Зуб.

ПРЫБРАЉАСЯ, ЯК ХАТА ПЕРАД ТРОЙЦАЮ (арф.). Глуск.

ПРЫДБАЇ НЕ ВОЗ ДУБЦА, А МЕХ АЎСА (арф.). Глуск.

ПРЫЛІП, ШТО (ЯК) СМАЛА (арф.). Глуск, Кл.

ПРЫСТАЎ, ШТО (ЯК) СМАЛА (арф.). Глуск, Кл.

ПУДУ НАГНАЇЦЬ (арф.). Вайц.

ПУ'ДУ ПАДДА'ЦЬ (арф.). Вайц. Параўн.: Тодар Пошта бегаў па хатах жвавей, як звычайна. Сам ад страху млеў і другім пуду паддаваў. Кандрат Крапіва, Збор твораў, т. II, Мінск, 1956, стар. 302.

ПЭ'УНЕ ШТО (нёўне што). У значэнні сцвярджальнай часціцы. Але ж! А як жа! Так, вядома. Параўн.: Пэўня што. Радашковічы; вв. Поравічы, Валокі Маладзечанскага раёна; в. Угляны Мінскага раёна.

РАБІ'ЦЬ КРУГ (рабіць круг). Кл. Параўн.: у рускай мове делать крюк, давать крюку. Гл. даваць кру́гу.

РАБІ'ЦЬ ПАПА'СКУ (арф.). Кл. Гл. папа́ска.

РАБІ'ЦЬ ШКО'ДУ (арф.). Кл., Хал., Барб.

РАЗАРВА'ЦЬ НА ШМАТКІ' (арф.). Кл., Барб., Хал.

РАСУ' КАЛАЦІ'ЦЬ (арф.). Старадаўні звычай—5 мая, ранічкою, выходзілі частавацца, «абіваць», «калаціць» расу на жыце, пшаніцы. Кл. Параўн.: Сонца ўжо было на захадзе. За сямом у полі вакол агню гуляла цэлая чарада дзяўчат, спраўляючы расу. Якуб Колас, Збор твораў, т. 3, Мінск, 1952, стар. 125.

РАТАВА'ЦЦА, ЯК МО'ЖАШ (арф.). Сл.

РАТАВА'ЦЦА, ЯК МО'ЖНА (арф.). Глуск.

РОЙ-РО'ЕМ. Сёлята за́ядзі вельмі багáто. Ідуць каровы, дак аваднё рой-ро́ям (вельмі многа). Пас. Янкі Купалы.

РУКО'Ю ПАЙСЦІ'. Рукою пайсці—тое, што паручыцца (гл. паручыцца, гл. ручыцца) —добра весціся, добра гадавацца, пладзіцца, не зводзіцца (пра жывёлу, птушку, пчолы). Кл.

СА'М НЕ З'Е'Ж, А КАНЮ' ДАЙ. Сам н[е] зьёж, а каню́ дай. Байл.

САСТА'РЫЎСЯ, ЯК ГРЫ'Б (арф.). Сым.

СВАЕ' ГАДО'ЎЛІ. Устойлівае спалучэнне слоў, якое ўжываецца ў родным склоне адз. ліку пры назоўніках, што абазначаюць назвы хатніх жывёл. Шко́да й збы-

ваць кардѣу: як ні е—сваѣ гадѣулі. Барб. Параўн.: у нас сьвіне сваѣ гадѣулі. Краснадворцы Старобінскага раёна.

СВАЯ' МА'ЦІ ШКАДУ'Е ДЗІЦЯ'ЦІ (арф.). Глуск. Хал.

СВАЯ' ХА'ТКА, ЯК РО'ДНАЯ МА'ТКА. Свая хатка [е]к рѣдная матка. Зуб.

СЕЙ ЖЫТА У ПРЫСА'К, АВЕ'С У ГРА'ЗЬ, ТО БУ'ДЗЕШ КНЯЗЬ. Сѣй жыта ў прысак, аўѣс у грась— то бѣдз[е]ш княсь. Глуск.

СІ'НІ, ЯК (ШТО) ГУСІ'НЫ ПУП (арф.). Глуск, Зуб.

СКА'ЛІЦЬ ЗУ'БЫ. А чагѣ тут зѣбы скѣліць? Глуск. Параста́нь зѣбы скѣліць. Пас. Янкі Купалы.

СКА'ЧА, ЯК ДРО'ЗДЗІК (арф.). Вайц.

СКНА'РЫЦА І ЗА ТРЭ'СКУ ПАСВА'РЫЦА. Скну́рыца й за трѣску пасва́рыца. Гл. скна́рыца ў выпуску 1959 г. В.

СКРУЦІ'ЦЬ У БАРАНО'ВЫ РОГ. Фарсу́н ты. Такѣ-га фарсуна́ ў барано́вы рох скру́ціць. Сым. Параўн.: у рускай мове согнуть в бараний рог.

СЛЯПІ'ЦАЮ ЛЕ'ЗЦІ У ВО'ЧЫ (сьл[е]пцаю лезь-ці ў во́чы). Хал.

СЛЯПО'ТА ЗА ПАВАДЫРА' НЕ ПАШЛЕ'Ш. Сьл[е]пога за павадыра́ ні пашлѣш. Сл.

СЛЯПЫ' СЛЯПО'МУ НЕ ПАВАДЫ'Р (арф.). Глуск.

СЛЯПЫ', ШТО ПЕНЬ (сьляпы́, што пѣнь). Вольн.

СМА'ГУ ПРАГНА'ЦЬ, СМА'ЧНАГА НЕ ПРО'СЯЦЬ (арф.). Зуб.

СМЕ'ШАЧКІ СТРО'ІЦЬ. Німа́ чаго тут сьмѣшачкі стро́йць. Кл.

СМЕ'ШКІ СТРО'ІЦЬ. Ні вѣчыца, а ўсе сьмѣшачкі стро́йць. Кл. Параўн.: кѣпікі стро́йць.

СМО'ЛЛЮ ПРЫСТА'ЦЬ (смольлю прыста́ць). Кл.

СО'НЦА (СО'НЕЙКА, СО'НЕЧКА) НА'-ВЕЧАР (сoнц[э] нá-в[е]чар, сoнячко нá-в[е]чар, сoняйка нá-в[е]чар). Кл. Недакладна акрэсленая прымета часу: у летні, веснавы (увогуле ў вялікі, доўгі дзень) час, калі сонца ўжо прыкметна апускаецца, калі астаецца да заходу сонца прыкладна столькі, колькі прайшло часу ад самага паўдня.

СПАГАНЯ'ЦЬ ЗЛОСЦЬ (спаганяць злось). Кл., Барб. Параўн.: Я ж ні вінна, што так вуйшло. Што ты спаганя[е]ш на мне? Кл. Параўн.: У самога, бач, мабыць, справы не ў парадку, дык і спаганяе абы на кім,—сказаў Ігнась. Р. Мурашка, Сын, Мінск, 1957, стар. 66.

СПАЛІ'ЦЬ МАЛА'НКАЮ (спаліць маланкаю). 1. Літаральнае значэнне. Кл. 2. Найхутчэй зрабіць. Кл.

СПРЫ'ТНЫ, ЯК УЮ'Н (спрытны, [е]к ую́н). Хал.

СПРЫ'ТНЫ, ЯК ЯЗЫ'К (арф.). Сл.

СПУСЦІ'ЦЬ ПНЯ (спусьціць пня). Зрэзаць, паваляць дрэва. Да абёду спусьцілі шаснаццаць пнёў. Пас. Янкі Купалы.

ССІНЕ'Ў, ЯК (ШТО) ГУСІ'НЫ ПУП (арф.). Глуск, Зуб.

СТА'ІЦЬ, ЯК ЗА'ТКАЛА (стайіць, як зátкало). Гл. зátкала. Кл.

СТАЦЬ НА ДЫ'БАЧКІ. Стань на дыбачкі, то ўгледзіш. Пас. Янкі Купалы.

СУХІ' ЧАЦВЕ'Р (арф.). Жыве ў памяці (прычым толькі старых) як адгалосак старадаўняга веравання. Святкаваўся адразу пасля градавое серады (гл. градава́я серада́)—як выражэнне пажадання, каб лета не было спёклівае і засушлівае. Пас. Янкі Купалы.

СЦЯБЛО' У СЦЯБЛО'. Вельмі добрая, роўная збажына, калівы адной вышыні і ўрадлівыя. Жыто стайіць каліво ў каліво, сыц[е]блo ў сыц[е]блo. Сл.

СЭ'РЦА РВЕ'ЦЦА (сэ́рцэ рве́цца). Сл.

СЭ'РЦА У ПЯ'ТКАХ (арф.). Страшна, боязна. Кл.

СЯДЗЕ'ЦЬ У ПЕ'ЧАНІ (арф.). Тваё вучэньня ў пэчані ў маёй сядзіць. В.

СЯДЗЯ'ЦЬ САБЕ' КУ'МА І КУМ ДЫЙ КУ'МКА-ЮЦЬ. С[е]дзяць сабё кума й кум да й кумкаюць. Каламбур, заснаваны на гукавым супадзенні—кума, кум і кумкаць (жабінае «спяванне»). Гл. кумкаць, закумкаць, кумканне.

ТАК І ЖЫЛІ' ДАУНЕ'Й: ХТО СХЛУ'СІЦЬ, ТОЙ ВЫ'П'Е І ЗАКУ'СІЦЬ, А ХТО ПРА'УДУ СКА'ЖА, ТОЙ ТА'К СПАЦЬ ЛЯ'ЖА (арф.). Пас. Янкі Купалы.

ТА'К САБЕ' НІЧО'ГА НЕ БЫВА'Е. Так сабё нічога не бывае. Хал.

ТАМ, ДЗЕ КАМА'Р КО'ЗЫ ПАСЕ'. Там, дзе бязлюддзе, дзе камары ды козы; вельмі далёка. Кл., Сл.

ТАРАБА'НІЦЬ ЯЗЫКО'М (тараба́ніць [е]зыка́м). Па-пустому багата і громка гаварыць. Хал.

ТАЎЧЫ' МАК (таўкці, таўкчы мак). 1. Літаральнае значэнне. 2. Таўкуць мак (камары, мошкі) — лятаюць клубком, роем. Кл.

ТО ЗМА'НІЦЬ, ТО ЗБРЭ'ША (то зма́ніць, то збрэ́ш[э]). Кл.

ТРА'СЦА ТРАСЕ' (арф.). Сл.

ТРЭ'БА—ЯК ЖЫ'ЦЬ (арф.). Хал.

ТРЭ'БА, ЯК СЛЯПО'МУ ЛЮ'СТРА (арф.). Глуск.

ТРЭ, ЯК Ц'ЕРНІЦА. Выгаладаўся, дак трэ, як цёрніца. Пас. Янкі Купалы.

ТЫМ ЧА'САМ. Пабаўса трохі, тым часам скочу ў капярэцаю. Кл. З майіх (равеснікаў) нікого не асталасо, паўміралі, а я, дзякаваць богу, тым часам нішто йшчэ, дарма (гл. дарма). Хал.

ТЫ'Я ГАДЫ' Бывала. Сціплыя апавядальнікі, разказваючы прыгоды, прыгадваючы былое, звычайна замяняюць бывала на тыя гады. Тыя го́ды ў Крацкоў (касіць сена) ёхалі с таранамі, с квасам, вады людзкае ні бачылі, руду адну пілі. Кл. Тыя го́ды на Юр'е хадзі-

УВЕ'СЬ-УСЕ'НЕЧКІ. Увесь-усе́нячкі го́д прал[е]жаў (прахварэў). Глуск.

УВЕ'СЬ-УСЕ'НЬКІ. Увесь-усе́нькі сенако́с (сенажаць) прыбра́лі. Кл. Сабраўся ўвесь-усе́нькі пасе́лак. Пас. Янкі Купалы.

УВО'СЕНЬ (НА ДВАРЭ') ПЕРАМЕ'Н ВО'СЕМ (арф.). Глуск. Параўн.: Увосень пагод восем (арф.). Мінск.

УВЯРНУ'ЦЬ У КО'СЦІ. Пакараць, даць перцу. Прась ц[е]бе́ мне́ ап'яць уве́рне ў ко́сьці. Сл.

УЕ'СЦІСЯ Ў КО'СЦІ (уе́сьціса(ся) ў ко́(о)сьці). Хал., Сл.

УЕ'СЦІСЯ Ў ПЕ'ЧАНЬ (арф.). Кл.

УЗБІ'ЦЦА НА ЖЫ'ТКУ. Гл. узбі́цца на жы́ццё ў выпуску 1959 г.

УЗЯ'ЦЬ У ПЕРАПЛЕ'Т (узяць у п[е]раплёт). Сл.

УЛЯПІ'ЦЬ АПЛЯВУ'ХУ (арф.). Глуск.

УСЕ' І ПРЫБО'РЫ: СВІ'ТА, ПО'ЯС І АБО'РЫ. Усе́ й прыбо́ры: сві́та, по́[е]с і або́ры. Кл.

УСЕ'-ЎСЕНЕЧКАЕ (усе́-ўсе́нячка[е]). Пас. Янкі Купалы.

УСЕ'-ЎСЕ'НЬКАЕ (усе́-ўсе́нькае). Барб.

УСКІДА'ЦЬ НА ВО'ЧЫ (ускіда́ць на во́чы). Уедліва напамінаць (каму-небудзь) пра тое, у чым хто-небудзь вінаваты. Што́ ты ўскіда́[е]ш на во́чы празь ё́ту ха́ту? Кл.

УСКІ'НУЦЬ НА ВО'ЧЫ (арф.). Гл. ускіда́ць на во́чы. Кл., Сл.

УСЫ'ПАЦЬ ПА ПЕ'РШАЕ ЧЫСЛО'. Напіса́лі ў газе́ту, дак усы́палі (брыгадзіру за парушэ́нне зако́насьці) па пе́ршае чысло́. Зуб.

УСЯ'-ЎСЕ'НЕЧКАЯ. Стапта́лі ўсе́-ўсе́нячкі[е] гра́ды. Кл.

УСЯ'-УСЕ'НЬКАЯ. Усю-ўсеньку зімку ў лесе (на распрацоўцы лесу). Кл.

ХАДНЯ' ДА БЕ'ЛАГА ДНЯ. Клопат і праца на ўсю ноч. Зуб.

ХВА'ЛЯЦЬ ЗА ДО'БРАЕ, ГА'НЯЦЬ ЗА ЛІХО'Е (арф.). Сл. Гл. ганіць, ліхі ў выпуску 1959 г.

ХВАРО'БА УЗЯ'ЛА (возьме). Хіба такога здараўца (гл. здаравец) хвароба вóзьмя? Сым.

ХОЦЬ ВО'КА ВЫ'КАЛІ (хаць во́ко вы́каль). Кл.

ХОЦЬ ГО'ЛАМУ АСТА'ЦЦА, АЛЕ НЕ ПАДДА'ЦЦА (арф.). Зуб.

ХОЦЬ КЛО'ЧЧА, ХОЦЬ ВО'УНА, АБЫ КІ'ШКА ПО'УНА. Хаць клóчч[э], хаць воўна, абы кішка поўна. Кл.

ХОЦЬ КУЛЬГА'ВЫ, ХОЦЬ НАСА'ТЫ, АЛЕ ХІТ-РЫ І БАГА'ТЫ. Выражае мараль прыватніцкага свету. Вольн.

ХОЦЬ НЯЎЕ'ЖНА, ДЫК УЛЕ'ЖНА. Хаць няўёжна, дак улёжна. Асуджэнне гультайства, абыякавых, пасіўных адносін да свайго становішча, стану. Кас.

(ЕЖ) ХОЦЬ РАСПЕРАЖЫ'СЯ (е(ê)ж, хаць (хоць) расьперажы́са(ся)). Колькі хочаш, даадвалу. Кл., Хал., Сл. У го́сьц[е]х ёж, хаць расьперажы́са, а ў кі́шню ні хавáй. Вайц.

ХОЦЬ ТЫ КЛАДЗІ'СЯ І ПАМІРА'Й. Хот ты кладзі́са й паміра́й. Гавораць пры цяжкім становішчы, з якога цяжка знайсці выхад. Хал.

ХТО ГАРУ'Е, ДЫК І МА'Е. Хто гару́[е], дак і ма́[е]. Гаруе—у сэнсе працуе, працуе многа, не баіцца працы. В.

ХТО ЕСЦЬ НАЖО'М, ТОЙ З'ЕСЦЬ РАЖО'Н. Хто ёсь нажом, той зьёсь ражон. Кл.

ХТО З КРА'Ю—ТАМУ' КАРАВА'Ю, А ХТО З СЯ-РЭ'ДЗІНЫ—ТАМУ' БЯРЭ'ЗІНЫ. У варыянтах: у сярэдзіне, на сярэдзіне, па сярэдзіне. Ураджэнец в. Во-

земля мне растлумачыў, што сэнс гэтай прыказкі накіраваны супраць «хітранькіх», што любяць заняць зручную пазіцыю, не выходзіць наперад, не вылазіць, не выскокваць, але і не быць ззаду. Параўн.: У одзе рымскага паэта Гарацыя—*aurea mediocritas* (залатая сярэдзіна). Другі селянін з той жа вёскі дадаў, што выслоўе звязана з вяселлем: на вяселле збіралася многа вяскоўцаў, іх частавалі караваем, але не ўсіх, звычайна—крайніх. Можа быць, што апошнія ёсць тлумачэнне крыніцы і першапачатковага канкрэтнага значэння выразу, які стаў прыказкаю. Ст. Ратміравічы.

ХТО КУДЫ' (арф.). Вольн.

ХТО ПАКРО'ІЦЬ, ТОЙ ПАШЫЕ'. У рамесніка-краўца уся праца (крой, шыццё і інш.) выконвалася самім, адсюль і «хто пакроіць, той пашые». Кл. Гл. крбенае шыць.

ХТО ЯГО' ВЕ'ДАЕ (арф.). 1. Літаральнае значэнне. Кл. 2. Невядома. Хто яго ведае, што чыніць, што рабіць (арф.). В. Хто яго знае, як тут сказаць (арф.). Глуск.

ЦІКУЕ, ЯК КОТ (арф.). Кл.

ЦІ-БО. Калі, расказваючы, памыляюцца, то да выпраўленага паведамлення дадаюць ці-бо. Ваш Васіль—ці-бо Хвёдар—казалі, прыйшоў? У Халопічах—ці-бо ў Харомцах—застрэлілі (нямецка-фашыцкія акупанты) больш за дваццаць (чалавек). Кл.

ЦІ ГРЭ'Х ЦІ ДВА'. Хоць і грэх, хоць і грэшна; усё адно, ну што ж; так і быць. Хал., Зуб. І маццы—ці грэх ці два—й людз[е]м на мўку калёка такая (пра дзяўчыну-калеку). Пас. Янкі Купалы.

ЦІ МА'ЛА (ці ма́ло, ці ма́ла). Не мала. Кл.

ЦІ ХТО' СПЯША'Е, ЦІ БЯЗРУ'КІ ТРЫМА'Е. Ці хто сьпешае, ці безрукі трымае Сл.

ЦІ ЧО'РТ ЦІ ДВА'. Тое, што: усё адно; адзін чорт; так і быць. Кл., Барб.

ЦІ ЧУ'ЕШ (арф.). 1. Прамае значэнне (пытальны сказ, частка пыталнага сказа). Глуск, Кл. 2. Ого!.. З адцен-

нем неадабральнасці, папроку. Фрoнѝя—цѝ чѝеш!—так і памoж[э]. Глуск.

ЦЯГНУ'ЦЬ ВАЛА' НА ДУ'Б, КАБ ЯРМО' (сук для ярма) ПРЫМЕ'РАЦЬ. Выяўляць бесталковіцу, рабѝць бесталкова, безразумна. Параўн.: Я і сам ведаю, што яны (палешукі.—Ф. Я.) разумныя! Ніякі дурань не згадзіўся б падняць на дуб вала, каб там прымераць, цѝ выйдзе з дуба ярмо.—Табе толькі ярма і не хапае. Прыедзь да нас, адзенем.—Мо навучыце, як і соль сеяць? Аркадзь Чарнышэвіч, Світанне, Мінск, 1957, стар. 23.

ЦЯПЕ'РАШНІМ ЧА'САМ. У наш час, цяпер. Цяпѝрашнѝм чѝасам у навѝку трѝба. Цяпѝрашнѝм чѝасам нѝ трѝба гнѝцца за багѝцѝям. Кл.

ЦЯСНО'ТА—НЕ КРЫВО'ТА (арф.). Глуск. Гл. крывота ў выпуску 1959 г. Параўн.: У цѝснацѝ, ды ня ў крывацѝ. Пячкоўка Мсцѝслаўскага раѝна.

(А) ЧАМУ НЕ! Хал., Глуск, Сл. Параўн.: у рускай мове (а) чoмy бы и нет.

ЧАСА'ЦЬ ЯЗЫКА'МІ (арф.). Сым.

ЧО'РНЫ, ЯК ЖУК (ЖУЧО'К) (арф.). Кл.

ЧО'РНЫ, ЯК СМАЛА' (арф.). Кл.

ЧОРТ ЯГО (ІХ) БА'ЦЬКУ ВЕ'ДАЕ (з адценнем непрыхѝльнасцѝ, прыкрасцѝ) Што ў бога дзень шукай свае санькі. Чорт ѝѝх бацьку ведае, хто ѝѝх забраў. Кл. Чорт яго бацьку знае, на каго маргае. З песнѝ. Кл., пас. Янкі Купалы.

ЧО'РТАВА ГАДЗІ'НА. У кленѝчы: Ідзѝце к чoртавай гадзѝне. Кл.

ЧУ'ЦЬ НА АДНО' ВУ'ХА. 1. Літаральнае. Кл., Глуск. 2. Чуць, але недакладна. Кл., пас. Янкі Купалы, Глуск. Параўн.: (сѝнанѝмічнае): Чуў звон, ды не ведае, дзе ѝн.

ЧУ'ЦЬ НЕ ЧУ'У І БА'ЧЫЦЬ НЕ БА'ЧЫУ. Чѝць н[е] чѝў і бацьчы н[е] бацьў. Глуск.

ЧЫ'СТЫ, ЯК РЫ'БІЧАЕ ВО'КА. Чѝсты, як рыбіча[e] вoкo. Кл.

ШАНУ'ЮЧЫ ВАС (цябе, каго-небудзь). Гл. шануючы вас у выпуску 1959 г. Параўн.: у рускай мове пабочныя словазлучэнні—извините за грубость, простите за грубость, извините за выражение, простите за выражение.

ШТО ВІ'НЕН, АДДА'ЦЬ ПАВІ'НЕН (арф.). Параўн.: Як вінен, аддаць павінен. Краснадворцы Старобінскага раёна. Параўн.: Раз вінен, то аддаць павінен. Ракаў Валожынскага раёна.

ШТО ГА'К, ТО І ЗНА'К. Што гак, то й знак. Пра няўмелага на працы. Глуск.

ШТО ДУША' ПРЫМА'Е. Усяго ў таго пана было. Еў ён, піў, ужываў, што толькі душа прымая. Сым.

ШТО ЁСЦЬ МО'ЦЫ (што есь мо́цы). Сым. Параўн.: што ёсць сілы.

ШТО ЁСЦЬ СІ'ЛЫ. Бёглі што есь сілы. Кл. Гл. што ёсць мо́цы.

ШТО Ў БО'ГА ДЗЕНЬ. Штодзень, штодзённа (ужываецца і штодзень). Што ў бога дзень ідзе й ідзе (на працу), робіць і робіць. То й дзёткі так. Кл.

ШТУ'КА ВЯЛІ'КАЯ 1. Літаральна: што-небудзь вялікае, важнае, каштоўнае. 2. Бясспрэчна, канешне, несумненна. Шту́ка велі́ка, што ў малата́рню (малаціць) легчэй. Сл. Шту́ка в[е]лі́ка, што нало́віць (рыбы сеццю). Хал.

ШУКА'ЦЬ РАТУ'НКУ (арф.). Глуск.

ЯЗЫ'К АБ ЗУ'БЫ БІЦЬ. Сэнс: нічога не рабіць, толькі займацца размовамі, пераліваць з пустога ў парожняе, малоць языком. Сустрэў у своеасаблівых пытаннях-адказах:—Што рабіла?—Язык аб зубы біла.—Што рабіць?—Язык аб зубы біць. Што рабілі?—Язык аб зубы білі (арф.). Глуск.

ЯК ГРАЗИ' (як гразі, [е]к гразі). Вельмі багата (пра ўраджай ягад, сліў). Кл., Хал., Сл.

ЯК ДЗЕ'НЬ ВЯЛІ'КІ. Увесь вялікі (доўгі) дзень. Як дзень вялікі, дак блёхаюцца. Сым.

ЯК ЗНАЙШО'Ў, ДЫК І Ў ТО'РБУ (арф.). Глуск.

ЯК КАМАРНО', ДЫК І ПАТРАЎНО'. Як камарно́, дак і патраўно́. Як камароў многа, дык і травы многа: мокрая вясна, многа вільгаці. Кл., Хал., Барб.

ЯК МО'КРАЕ ГАРЫ'ЦЬ (арф.). Хал.

ЯК НА ТО'Е (арф.). В., Вольн., Глуск.

ЯК ПО'ДМАЗКУ З'Е'УШЫ (як *пôдмазку збѣйшы*). Непрыемна; як мыла з'еўшы, як таўкач аблізаўшы. Кл. Гл. *пôдмазка*.

ЯК РАСА', ТАДЫ' ВЕСЯЛЕ'Й ХО'ДЗИЦЬ КАСА' (арф.). Хал.

ЯК САБЕ' ХО'ЧАШ (арф.). Кл., Глуск.

ЯК СІ'ЛА ([e]к *сіла*). Дз[е]ржы [e]к *сіла*. Хал. Па-раўн.: Тады ён крыкнуў як сіла:—Хлопцы! Уцякайце, хутчэй, тут нам пастку рыхтуюць! Міхась Зарэцкі, Сцежкі-дарожкі, Мінск, 1959, стар. 323.

ЯК У ПЕ'КЛЕ (як *у пѣклі*). Сым.

ЯК У РАІ' ([e]к *у раі*). Сл.

(ЕСЦЬ) ЯК У ЦЕ'РНИЦУ ТРЭ (арф.). Кл.

ПАКАЗЧЫК

раёнаў Беларусі, з якіх прыводзяцца ў слоўніку словы; аўтараў і крыніц, на якія робяцца спасылкі. Лічба паказвае старонку ў слоўніку.

Раёны:

Асіповіцкі—103

Быхаўскі—18, 24, 25, 84, 87, 89, 90, 95

Бялыніцкі—105, 122, 144, 173, 196

Валожынскі—60, 72, 231

Жалудоцкі—16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 30,
35, 44, 54, 55, 64, 76, 84, 85, 86, 87, 90, 117, 126

Капыльскі—49

Карэліцкі—26, 41, 122, 140, 163, 175, 205

Касцюковіцкі—82, 207

Клецкі—81

Лагойскі—87

Ляхавіцкі—17, 18, 24, 25, 27, 30, 44, 54, 55, 64, 185

Маладзечанскі (і г. п. Радашковічы)—20, 39, 56,
82, 84, 104, 107, 110, 129, 161, 192, 197, 206

Мінскі—16, 20, 41, 87, 110, 127, 129, 161, 181, 197,
206, 213

Мсціслаўскі (і г. Мсціслаў)—24, 60, 64, 79, 108, 127,
138, 144, 145, 154, 162, 164, 177, 189, 209, 230

Парыцкі—109

Полацкі—16, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 30, 32, 34, 35,
37, 38, 39, 40, 41, 44, 46, 47, 50, 53, 54, 55, 60, 61,
70, 72, 73, 74, 78, 83, 84, 85, 87, 89, 92, 95, 96, 97,
100, 101, 103, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 114,
127, 130, 135, 137, 139, 143, 145, 147, 148, 152,
153, 160, 167, 177, 181, 185, 189, 190, 193, 196,
200, 202

Рэчыцкі—89

Скідзельські—10, 35
Слуцкі—127
Старобінські—49, 67, 74, 78, 223
Хоцімські—17, 21, 22, 47, 138, 154
Чэрыкаўскі—102
Першамайскі (Україна)—119

Аўтары і крыніцы:

А. Александровіч—124
М. Базарэвіч—5
А. Баханькоў—5
П. Броўка—34, 39, 52, 73, 104, 118, 173, 174, 201
Я. Брыль—32, 159, 178
Д. Бугаёў—5
З. Бядуля—49, 83, 116, 135, 153, 171
А. Вялюгін—94
В. Гарбацэвіч—173, 203
І. Гурскі—154, 182
М. Зарэцкі—22, 27, 50, 59, 70, 97, 106, 135, 158, 165,
167, 180
А. Клачко—5
В. Ключева—7
Я. Колас—39, 88, 176
К. Крапіва—80, 113, 121, 157, 214, 222
У. Краўчанка—131
Я. Купала—40, 181
М. Лынькоў—188
М. Малочка—5
Б. Мікуліч—183
Р. Мурашка—40, 72, 98, 152, 224
А. Пальчэўскі—168
П. Панчанка—38
П. Пестрак—20, 40, 49, 130, 181, 190
«Повесть временных лет»—180
Я. Скрыган—55
М. Танк—154
«Узвышша»—171
М. Федароўскі—10
А. Чарнышэвіч—49, 230
І. Шамякін—216
С. Шушкевіч—157

ЗМЕСТ

Стар.

Уводзіны	5
Умоўныя абазначэнні і скарачэнні	13
Слоўнік	16
Прыказкі, прымаўкі, фразеалагічныя спалучэнні	204
Паказчык	233

На белорусском языке

Федор Михайлович Янковский

Диалектный словарь

II

Издательство Академии наук БССР,
Минск, проспект Сталина, 110.

*

Рэдактар Выдавецтва І. Чыгрынаў

Тэхнічны рэдактар І. Валахановіч

Карэктар Т. Маковіч

*

АТ 07301. Здана ў набор 11.III 1960г. Падпісана да
друку 26/V 1960 г. Тыраж 4000 экз. Папера 70×92¹/₃₂.
Друк. арк. 7,375. Ум. арк. 8,6. Уч. выд. арк.9,0.
Выд. заказ 23. Друк. заказ 491. Цана 3 р. 80 к.

*

Друкарня Выдавецтва АН БССР
Мінск, праспект Сталіна, 110.

ПАМЫЛКІ

Стар.	Радок	Надрукавана	Трэба чытаць
50	4 зверху	г'арчык	гáрчык
65	3 »	не жавáю	не жавáла
162	2 знізу	Слуца́к	Слу́зак